॥ ॐ नमः पंचजगद्गुरुभ्यः ॥

श्री संत शिरोमणी मन्मथ स्वामी कृत

श्री परमरहस्य

प्रकाशक – संस्थानमठ, माजलगांव

॥ ॐ नमः पंचजगद्गुरुभ्यः ॥

श्री सद्गुरु मिस्कीन स्वामी संचलित
तपोरत्नं ग्रंथमालेचे
प्रथम रत्न

श्री परमरहस्य

श्री. जगद्गुरु रेणुकाचार्यांनी अगस्तमुनीला उपदिष्ट वेदांगउपनिषद्
प्रतिपाद्य सिद्धान्त शिखामणि सारगृहीत
श्री. संत शिरोमणि मन्मथस्वामी कृत
वीरशैव तत्वदर्शक असलेला
महान् परमपवित्र ग्रंथ

– प्रकाशक –
संस्थान मठ माजलगांव

द्वितीयावृत्ती प्रती २०००
मित्ती माघ शु॥ ५॥ शके १९०५ तारीख ७ फेब्रुवारी १९८४
(किंमत १२ रुपये)

– पुस्तके मिळण्याचे ठिकाण –

संस्थानमठ माजलगांव
जि. बीड (महाराष्ट्र)

श्री जगद्गुरु पंडिताराध्य
वीरशैव विद्यार्थी वसतिगृह
मकाई गेट जवळ, औरंगाबाद.

मुद्रक – वसुधा प्रिंटर्स, ८५/४ रविवार पेठ, सोलापूर.

॥ ॐ नमः पंचजगद्गुरुभ्यः ॥

श्री १००८ जगद्गुरु रेणुकाचार्य

प्रस्तावना

संजीवन समाधी साधलेल्या संत सार्वभौम मन्मथ माऊलींचा 'परमरहस्य' ग्रंथ म्हणजे वीरशैवांचे विराट विश्वकाव्यच होय. माऊलीलीखित अनेक ग्रंथापैकी परमरहस्य हा ग्रंथ परमोच्च होय. त्या काळातील परपंथीयांच्या प्रचाराच्या उसळत्या लाटेंनी भेदरलेल्या भोळया भावडया भाविकानां-वीरशैवांना-'मन्मथ आलासे भूलोका, आता कोणीही भिऊ नका' अशी डरकाळी फोडून अभयदान दिले. श्री रेवणसिद्धेश्वर लिखित १७ अध्यायाच्या ३२५ श्लोकांच्या 'परमरहस्य, या मूळ संस्कृत ग्रंथावर प्राकृत टीका २०५२ ओव्यातून लिहून महामना मन्मथानी मराठवाडयाच्या माळरानातून मुक्ती मंदीराच्या मळयाचें महाद्वार मोकळे मांडले आहे. ग्रंथाच्या परमरहस्य या नामांभिधानातच परम अर्थ गुंफून परम आनंद निर्मिला आहे. तो लिहिणारांनी तरी उपभोगला असेलच पण प्रतिनित्य पारायण करणाराला सुद्धा निश्चित परम आनंद होऊन पुण्यप्राप्ती होईल.

शिवयोगी मन्मथ विरचित अनुभवानंद, गुरुनागौ, ज्ञानबोध, स्वयंप्रकाश, गुरुप्रसाद, गुरुगीता, शिवगीता आदि ग्रंथ व अनेक अभंग भक्तीरस प्रधान काव्यें कवनें लिहीलेली प्रकाशित आहेत. वीर सिंहासनाच्या, वीर गोत्रातील, वीर मन्मथाने, वीरशैवांच्या वृत्तीला, वीरउजाळा देणेसाठी, वीर विचार-मंथनातून. वीरहाकेतून, वीर कुंभ काढून वीर लेखणीतून 'परमरहस्य, हा वीर ग्रंथ व त्यामधील संस्कृत भाषेच्या सुवर्ण पानाआड लपलेले सुगंध गुह्य प्राकृत प्रकाशांतून प्रगटविले. कांही ग्रंथ अधिकारवाणीने तर काही साध्या सरळ सोप्या तर काही सुबोध सुगम मार्मिक तर काही कठोर शब्दातून लिहून सर्वांगी साज सजवलेला आहे. मात्र त्यामधून परधर्मीयाना व परपंथीयांना न दुखवेणचे कटाक्ष काटेकोर पाळलेले आहे. मन्मथाची ग्रंथसंपदा व अभंग संपदा फार मोठी असून साहित्याचे भांडारगृहच आहे. परंतु फार मोठे साहित्य अप्रकाशित आहे

परम रहस्याचा परम परिचय-

अध्याय पहिला – मन्मथ स्वामीनी हा ग्रंथ बालाघाट डोंगर कपारीतील कपीलधार येथें लिहीला. हा ग्रंथ शिवगौरी संवादात्मक आहे प्रारंभी गुरुला नमन केलें आहे. जगद्‌गुरु पंचाचार्य, शिवगण श्रोते यांनाही ग्रंथकर्त्याने

विनयानें नमन केलेले आहे. त्यानी ग्रंथकर्तृत्व आपलेकडे घेतले नसून हे शिव कृपेनेंच होत आहे असें म्हटले आहे. आपल्या स्वार्थासाठी शिवच हें सारे घडवीत आहे असें सांगितले आहे. मन्मथास गुरुकृपा झाली 'तुला वरदान असो' असा साक्षात दृष्टांत झाला. मुक्तीपद, धर्म, कर्म, याबाबत सोदाहरण पटवले आहे. अज्ञानांधकाराचा विनाश करणारा दैदिप्यमान सूर्य म्हणजेच सद्गुरु त्यास सदैव नमावे असें म्हटले आहे. याशिवाय विविधप्रकारें श्री. गुरुचे स्तवन केले आहे.

अध्याय दुसरा– या अध्यायात गुरुचे रूप वर्णन केले आहे व गुरुतीर्थाचे महत्त्व वर्णिलें आहे. वेद आणि क्रीयामंत्र सप्तकोटी पवित्र आहेत व तें माझे-पासूनच उत्पन्न होतात. साऱ्या तीर्थ क्षेत्रात भूकैलास काशी महावंद्य तीर्थ असून तेथें वास करणारा विश्वेश्वरासमान गुरु असून त्याचे पादोदक गंगोदक तीर्थ होय. गुरुतीर्थाच्या एका थेंबाचे फल सृष्टीतील हजारो तीर्थांच्या फला पेक्षा हजारो पटीनें अधिक आहे. मी. गुरुना श्रेष्ठ मानतो. त्याद्वारे मनाची सिद्धता होते. लिंगनिष्ठेनें सत्वर मोक्ष हाती येतो. गुरुला शिवस्वरुप समजून उच्चासनी बसवून साष्टांग नमस्कार करुन तीर्थासाठी त्यांची आज्ञा घ्यावी. गुर्वाज्ञा होताच सद्योजात मंत्र म्हणून आपण भस्म लावावे. तल्लीन-तेतून इष्टलिंगपूजा करावी. पुष्प धूप दीप नैवेद्य तांबूल देऊन जलपात्रात 'ॐ' लिहून सूळ मंत्र अंगुष्ठास ईशान वस्तू म्हणून उर्ध्व करानी दाखवावी. कोणत्याही अंगग अगर अभद्र गुरु अथवा स्वामी असल्यास त्याचे तीर्थ सेवन करु नये. धर्मन्याय नीती शील संभाळून वर्तंतो त्याची पादपूजा करावी.

अध्याय तिसरा –. या अध्यायात वीरशैवांचा मार्ग व लक्षणें सांगितली आहेत लिंग म्हणजे शिवाचे प्रतीक होय. त्याचेशिवाय जगणेच वीरशैवांना असह्य वाटते. त्याला शिवधर्माची निंदा मुळीच सहन होत नाही. तो परस्त्री माते-समान मानतो. हिंसा करीत नाही. निंदा नालस्ती कोणाची करीत नाही. त्याला निंदा स्तुती सर्व समान वाटते. लिंग हरवल्यास प्राणत्याग करावासा वाटतो. गुरुनें जन्मकाली दिलेले लिंग जीवनभर जतन करावे. वीरशैवांनी षड्काल पूजा केल्यास उत्तम, त्रिकाल पूजा केल्यास मध्यम, सकाळ संध्याकाळ दोन वेळा केल्यास अगर सकाळी एकवेळीस केलेस कनिष्ठ म्हटले आहे.

अध्याय चवथा— यामध्यें बद्ध–मोक्ष याची स्थिती निवेदन केली आहे. गुरु हा परब्रम्हस्वरुप आहे. तोच आपल्या जीवनाचा उद्धार करणारा आहे. निरंहकार व सदैव शांती जेथे वास करते. सर्व संकल्प विकल्प ज्याचे ठायी विलीन होतात हे ब्रम्हीचे लक्षण होय. स्वयं ब्रम्हस्वरुप होऊन भेदाभेद न मानणारा तोच मोक्ष होय. इंद्रियाची बोळपण केली, ध्यान धारणा साधनें निमाली, उन्मन मनही निमाले तोच मोक्ष जाणावा. सच्चिदानंदपद जाणून निरंजनघन स्वतःच झाला तोच मोक्ष जाणावा. संकल्प विकल्प यानें ज्याचें मन भरलेले आहे, मीच कुटुंबातील सर्वांना पोसतो हा दुरभिमान वाहतो ते बद्धतेचे कारण होय. जो बद्ध मोक्ष दोन ही जाणून सर्व साक्ष आहे त्याला बद्ध मोक्षाची बाधाच होणार नाही.

अध्याय पाचवा— गुरुदेव व महादेव यात काहीच भेद नाही. चतुर्दश भुवनात गुरुपेक्षा श्रेष्ठ दैवत नाही. गुरु भक्तास मातृप्रेमानें शिवपदी पोहोचवितो. ज्याच्या चरणकमली सर्व तीर्थे विराम पावली, सप्तसागर ज्याच्या चरणी स्थिर आहेत, ज्याचे चरणी महापर्वत देखील नांदतात, अशा गुरुच्या चरणी अनन्यभावे भावभक्ती ठेवून वागले पाहिजे, स्त्री पुरुषांना एकच गुरु असावा. त्यायोगे भवसागर पार होईल. अज्ञात न्हेने न वर्तल्यास स्त्री पुरुषात सौजन्य संभवत नाही- भिन्न विचार झाले तर तो अनाचार ठरतो. भेदभावाचा त्याग करून एकाच गुरुस भजल्यास यश कीर्ती वाढते.

अध्याय सहावा— या अध्यायात 'प्रकृतीकाया व ज्ञानकाया' यांचे स्वरूप सांगितले असून त्या दोहोतील भेद सविस्तर वर्णन केले आहे. त्याचबरोबर पंचाक्षरी व षडाक्षरी महामंत्राची महती स्पष्ट केली आहे. प्रकृतीकाया ही अविद्येने जखडलेली असते. गुरुनें दिलेले ज्ञानावरून व उपदेशावरून अविद्या नष्ट होऊन प्रकृतीकायेचे ज्ञानकायेमध्ये रुपांतर होते. शुद्ध भावाने सद्गुरुला शरण गेल्याने शुद्ध काया होते, शुद्ध काया प्राप्तीनंतर गुरुकृपेनें पंचाक्षरी अगर षडाक्षरी मंत्र प्राप्त झालेवर त्याची थोरवी वर्णन करणेस वाणी अपूरी पडते. ज्या देहात अज्ञान व अहंकार असतो ती प्रकृतीकाया होय. ज्ञानकाया अर्थात शुद्ध काया प्राप्त झालेवर 'ॐनमःशिवाय' या मंत्राचा जप करावा. पंचाक्षरी मंत्र प्रणवासह षडाक्षरी झाला आहे. ही सहा अक्षरे सहा चक्राच्या सर्व कर्माला

आधारभूत आहेत. ॐकाराचे मूळ सहस्त्र चंद्राच्या प्रभेप्रमाणें प्रकाशमान आहे. त्याला पाहून तेहतीस कोटी देवदेखील मौन धारण करतात.

अध्याय सातवा– वस्तू म्हणजे काय असा पार्वतीनें शिवास प्रश्न केलेला आहे. सूक्ष्म छिद्रातून पाहिल्यास अमरपुरीचें दर्शन घडून मूर्ती निर्गुण व अचल भासते म्हणून अव्यक्त असलेले मुक्तपणें कथन करता येत नाही. ते गुरुकृपेनेच ओळखावें लागतें तीच परवस्तू होय. ही वस्तू म्हणजे परतत्व अथवा परब्रम्ह होय. याचा नित्यनेमानें तप आरंभिल्यास पुण्यसंचय होऊन परमात्मां हृदयी विराजतो व याच्या अनुभवाने चैतन्य व विचारशक्तीचा गौरवानें ज्ञानध्वज फडकतो. आनंदी व सद्भावभरित अंतःकरणानें रात्रंदिन भजन व चिंतन करणे हा दुसरा मार्ग होय. ज्ञानकळा जाणणारा सद्गुरु श्रेष्ठ आहे व भक्तीत लिंगभक्तीश्रेष्ठ आहे. वीरशैवात स्त्रियांना ही लिंगपूजा करणेचा अधिकार आहे.

अध्याय आठवा– यामध्यें 'स्थावर व जंगम' यांच्या संदर्भात लिंग देह प्राण हें सर्व एकमेकांमध्ये कसे गुंफले आहेत याचे संपूर्ण विवरण केले आहे. इष्ट प्राण भाव ही लिंगाची प्रमुख खूण आहे. गुरुनें दिलेल्या मंत्राचा जप अगर गुरुने दिलेल्या इष्टलिंगाची पूजा सोडून अन्य मंत्राचा जप करणारे व अन्य देवतांची पूजा करणारे यांना शतमूर्ख असा कठोर शब्द मन्मथांनी निर्भिडपणें वापरला आहे. प्राणाची अमंगलता घालवलेशिवाय प्राणलिंगी होत नाही. त्यासाठी इंद्रियावर ताबा ठेवून जें भोक्तचा आहे तें लिंगार्पित करा व स्वयें लिंग होऊन प्राणलिंगी बना. ज्ञान व क्रीया याशिवाय प्रत्यक्ष मोक्षमार्ग गवसणारच नाही. शील क्रीया भक्ति अशा त्रिसूत्री धर्माचारानें वर्तल्यास स्वधर्माचा अंकूर फुटतो व परधर्माचा भ्रम तुटतो.

अध्याय नववा– पार्वतीने भक्ती व जंगम यांचे स्वरुप व प्रमुख दशकर्माची संस्काराची माहिती विचारली. शिव उत्तरलें स्वधार्माने व सदाचाराने वागतो नित्य शिवभक्ती करतो, एकनिष्ठेनें लिंगपूजा करतो, अन्य देवाना पाहात नाही, स्वतःची निष्ठा सोडीत नाही तो भक्त म्हणावा. जंगम हा जगभरित आहे, जगाचा आत्मा होऊन राहातो मी तूं पणाचा भास त्याला राहात नाही द्वेष मत्सर राग त्याला राहात नाही. परदुःखाचा भोक्ता असून आशारहित असतो तो जंगम समजावा. एकूण सोळा संस्कार आहेत त्यात दहा प्रमुख

आहेत. गर्भाधान हा पहिला, डोहाळयाचा दुसरा, जननापूर्वी तिसरा, जातकर्म चवथा, नामकरण पाचवा, अन्नभक्षण सहावा, शिशूला चालवणें सातवा, चौल आठवा, दीक्षा नववा, विवाह दहावा असें दशकर्म आहेत.

अध्याय दहावा-- यामध्यें लिंग व जंगम यांचे स्वरुप एकच असल्याचे महत्व सांगितलेले आहे. जंगमाला शीलाशिवाय सर्व गोष्टी हीन वाटतात. जंगमाला विवेकाचें भूषण असावें. सेवाधारीनें पदारुढ होऊन जंगमपद अथवा गुरुपद घेऊ नये. कपटानें घेतल्यास अधर्म होऊन कृतघ्न ठरेल. जंगम हा निराशा, निराभास, निर्मल व निजानंदी असावा

अध्याय अकरावा-- यात नाद रुप बिंदू कळा आणि षड्लिंग भेद यांचे निरुपण केले आहे. नाद म्हणजे शब्द, त्याचें स्थान विशुद्ध आहे. तो गुरुत्वास प्रसिद्ध आहे. म्हणून नादगुरु म्हणतात. योग्याना तो संकेताने जाणवतो बिंदू सदा लिंग-रूप भासतो. लिंग परब्रह्मस्वरुपी आहे म्हणून त्याला बिंदू म्हणतात. कळा ही आचाराच्या पोटी जाणावी, आचार नीती ही स्वधर्माची काठी जाणावी या काठीने मनुष्य मोक्षप्रत जातो. नाद, बिंदू, कळा, सर्व प्रसादीला मिळा-लेवर ऋद्धीसिद्धी प्राप्त होते. प्रसादी होऊ इच्छिणारांनी गुरुला शरण जावे, इष्टलिंगाची प्राण, अपान व्यान. उदान, समान ही पाच मुखें आहेत. महालिंग, आचारलिंग गुरुलिंग, शिवलिंग, जंगमलिंग, प्रसादलिंग ही षड्-लिंगे होत. ॐकार, नकार, मकार, शिकार, वाकार, यकार हे षड्आकार आहेत.

अध्याय बारावा-- कोणत्या लिंगाशी कोणते लिंग मिश्रित आहे याचें व षट्-स्थलांचे निरुपण या अध्यायात केले आहे. महालिंगाप्रती ॐकार, आचार-लिंगाप्रती नकार, गुरुलिंगाप्रती मकार, शिवलिंगाप्रती शिकार, जंगमलिंगा-प्रती वाकार, प्रसादलिंगाप्रती यकार असा आहे. हा नमःशिवाय पंचाक्षरी मंत्र प्रणवासह षडाक्षरी झाला आणि तो पंचमहाभूतांचा-पंचतत्वांचा अधि-कारी असून उत्पत्ती व लय यांचा कर्ता आहे. भक्त, माहेश्वर, प्रसादी, प्राण-लिंगी, शरण, ऐक्य ही षट्स्थळे होत. जंगम दिसताच आपपर भेद न मानता त्याच्या चरणी धाव घेतो ते भक्तस्थल. शुद्ध बुद्धी लिंगपूजेत लावून, आत्म-तत्वी निमग्न असून जंगमाची भक्ती करून गुरूला शिव समजून वागतो ते माहेश्वर स्थल. निर्धाराने लिंगार्पित केलेल्या प्रसादाची महिमा फार मोठी

आहे. त्यायोगे ऋद्धि सिद्धी वश होतात त्याला प्रसादिस्थल म्हणतात. प्राण व लिंग एकच आहेत म्हणून लिंगास देह अर्पण केला तर ते प्राणलिंगीस्थल होय सदाचारानें व सद्भक्तीनें लीन होऊन लिंगास व गुरूस शरण जातो तें शरण-स्थल होय. इष्टलिंगाची पूजा तल्लीनतेनें करून जो त्यात रममाण होतो. संसारसूख त्यागून लिंगरूपात निमग्न सदैव असतो तें ऐक्यस्थल होय.

अध्याय तेरावा– षट्स्थल व षड्लिंग यांचा मिश्रित भाव कसा व कोणत्या स्थळाशी कोणता हस्त संलग्न असा प्रश्न पार्वती विचारतांच शिव उत्तरले. भक्ताला आचारलिंग, माहेश्वराला गुरूलिंग, प्रसादीला शिवलिंग, प्राण-लिंगीला जंगमलिंग, शरणाला प्रसादलिंग. ऐक्याला महालिंग असे षट्स्थलाला षड्लिंग पूज्य आहेत. सुचित्तहस्त भक्ताला, सुबुद्धिहस्त माहेश्वराला, निर-हंकारहस्त प्रसादीला, सुमनहस्त प्राणलिंगीला, ज्ञानहस्त शरण्याला, भावहस्त ऐक्याला सांभाळतो. अशा प्रकारे षट्स्थलांना षड्लिंग शोभतात.

अध्याय चववावा– सहा हस्तांची उत्पत्ती कशी झाली व कोणत्या हस्ताने कोणत्या लिंगाची पूजा करावी अशी गौरी विचारता झाली. तेंव्हा शिव म्हणाले, वस्तूपासून भावहस्त, भावहस्तापासून ज्ञानहस्त, ज्ञानहस्तापासून सुमनहस्त, सुमनहस्तापासून निरहंकारहस्त, निरहंकारहस्तापासून सुबुद्धीहस्त, सुबुद्धीहस्तापासून सुचित्तहस्त असे उत्पन्न झाले. हे गौरी, सुचित्तहस्ते आचार-लिंगाची, सुबुद्धीहस्ते गुरुलिंगाची, निरहंकारहस्ते शिवलिंगाची, सुमनहस्ते जंगमलिंगाची, ज्ञानहस्ते प्रसादलिंगाची, भावहस्ते महालिंगाची पूजा अनन्य-भावे करावी. अशा तऱ्हेने पूजा करणारास मी प्रसन्न होतो. सोने दागिना, जल बुडबुडी, माती घट, वस्त्र तंतू यामध्यें जसा भेद नाही तसा माझ्यात व भक्तात भेद नाही.

अध्याय पंधरावा– जो पाच विषय भोक्ता आहे तो सर्वाठायी भोग भोगून अभोक्ताच आहे असा तो महालिंग सर्वांतर्यामी आहे. देहाचा त्याग केल्यावर प्राण त्याच्याशी समरसतो. अंतकाळी महालिंगाला स्मरण केले तरच ते पावतें. महालिंगामध्ये समाधी लावली तर जननमरणही तो चुकवतो. ज्यानें प्रतिनित्य पूजन व भजन केले व सदाचारी शीलवंत वर्तन केले व जागृती

सुषुप्ती अनुभवली त्यालाच अंतकाळी महालिंगाची आठवण होणार. यानंतर यमलोकाचे व तेथील स्थितीचे वर्णन केले आहे ते असे– जो सद्भक्ताची निंदा करतो, धर्मनीतीचा अवमान करतो, सदैव कुमार्गी वर्तन करतो, परस्त्री परधन इच्छितो त्याला यमदूत काचेच्या रसात स्नान घालतात, अग्निकुंडाची शिक्षा देतात, शस्त्राघातानें छेदन करतात, विंचू सर्प दंशवितात, नर्ककुंडात चद्रार्कापर्यंत बुडवतात. पुण्यवान माणसाला पुण्य अर्चन करणेसाठी मनुष्य जन्माला पाठवतात.

अध्याय सोळावा– या अध्यायात वीरशैव धर्माचें प्राचीनत्व व त्याचा विस्तार याचें विवेचन केले आहे. धर्मसंस्थापक पाचही आचार्यांची व त्यांच्या कार्याची सविस्तर माहिती दिली आहे. चारही युगात आचार्य अवतार घेऊन त्यानी धर्माचें प्रतिपालन केले. धर्माला ग्लानी आली त्या त्या वेळी त्यानी अभयदान देऊन तारले आहे. व त्यामधून धर्मरक्षणासाठी सातशें सत्तर गणांची निवड केली. त्यांची नांवे व थोरी वर्णायला वाणी अपुरी पडते. शिवानी पाचही आचार्यांचे गोत्र, सूत्र, प्रवर शाखा, दंड सिंहासन, कलश बीजमंत्र वगैरे यामध्यें संपूर्ण वर्णन केलें आहे.

अध्याय सतरावा– यामध्ये दीक्षा व विवाह आदि संस्कारावर विवेचन केले आहे व आचारधर्माचे निरूपण केले आहे. वीरशैव धर्माचें मूळ सोळा संस्कार असून त्यात मुख्य दहा मानले जातात. त्यापैकी शिवदीक्षा हा अत्यंत महत्वाचा संस्कार आहे. वयाच्या आठव्या वर्षी दिलेली दीक्षा उत्तम, सोळा वर्षांपर्यंतचा काल मध्यम, यापुढील कोणताही काल गौण होय. गुरूला मुख्यासनावर बसवून षोडशोपचारे पूजन करावे. मग गुरू प्रसन्न होऊन शिष्याला भस्म धारण करून पावन करतो व निद्रिस्त लिंगाला चैतन्य प्राप्त करतो. वीरशैवानें भस्म धारण केल्याशिवाय व लिंगार्पित केलेशिवाय कोणतीही वस्तू ग्रहण करू नये. गुरु हा भावाचा भुकेला असून जन्म जन्मांतरींची व्यथा नष्ट करतो, गुरूसेवेनें शिवत्वाची थोर पदवी प्राप्त होते. अशा तऱ्हेनें सतरावा व शेवटचा अध्याय पूर्ण.

मन्मथाचा काल माघ शुद्ध पंचमी दुंदुभीनाम संवत्सरे शके १४८२ (सन १५६०) ते भाद्रपद शु॥ तृतीया शके १५३५ (सन १६१३) पर्यंतचा

होय. त्यानी माघ शुद्धत्रयोदशी विक्रमनाम संवत्सरे शके १५२२ (सन १६००) ला 'वीरशैव धर्माचे बीजांकुर' असा अनमोल परमरहस्य ग्रंथ कपीलधार डोंगर कपारीत प्राकृतात लिहून संपविला. या ग्रंथात वीरशैव धर्माचे संस्थापकाची माहिती देऊन धर्माच्या तत्वज्ञानाचे, आचार धर्माचे, पूर्वपीठीकेचे आणि विकासाचे अत्यंत रेखीव वर्णन केले आहे. परमरहस्य हा मन्मथस्वामीचा तत्वविवेचनात्मक प्रमुख ग्रंथ होय. मी कांही व्युत्पन्न कवी नाही. व तत्वज्ञही नाहीं. असे विनयाने म्हणून परमेश्वर आपल्या स्वार्थाकरता हे सारे माझे हाताने घडवीत आहे. असेही म्हटले आहे. यातील सतरा अध्याय एकमेकाशी सूत्रवद्ध गुंफले आहेत. अध्यात्मिक उद्बोधन ही ग्रंथामागील प्रमुख प्रेरणा असून जनहिताची कळकळ ही त्याची बैठक आहे. भुक्ती व मुक्ती, धर्म व कर्म ज्ञान व विज्ञान यातील भेद स्पष्टपणे सांगितला आहे. यातील सतरा अध्यायांचा परस्पराशी एक अनुबंध असून सर्वात एक अंत:सूत्र आहे. या सर्वंच लेखनातून मन्मथ माऊलींनी एका आदर्श साधकाचे चित्र रेखाटून त्याच्या आचार विचाराचा आलेख उमटविला आहे. आदर्श वीरशैवांचे स्वरुपदर्शन उत्तम घडविले आहे वीरशैव मत व धर्म या संबंधीचे महत्वाचे सारे विवेचन यात साररुपाने आले आहे.

कोणत्याही लिखाणावर प्रस्तावना लिहिणे म्हणजे त्यातील लेखनरहस्य परमरहस्य रेखाटणें होय. प्रस्तुत ग्रंथ हाच मूळ 'परमरहस्य' आहे. त्यातील परमरहस्य पुन्हा उमटवून गुणज्ञ वाचकांना साखर गोड आहे अशी ग्वाही मी देण्याची जरुरीच भासत नाही. परमरहस्य या ग्रंथाचे अनेक वेळा मुद्रण झाले असले तरी देखील ते उपलब्ध नाहीत म्हणून संस्थानमठ माजलगांव यानी दि. १९-६-८३ रोजी औरंगाबाद येथील श्री. जगद्गुरु पंडिताराध्य वीरशैव विद्यार्थी वसतीगृहाचे उद्घाटनप्रसंगी प्रकाशन केले. त्याही सर्व प्रती अल्पवधीतच संपलेमुळे तपोरत्नं श्री. ष. ब्र. प्र. प्रभू पंडिताराध्य शिवाचार्य गुरु चंद्रशेखर शिवाचार्य संस्थान मठ माजलगांव यानी तपोरत्नं श्री. ष. ब्र. प्र. योगीराजेंद्र शिवाचार्य गुरु चन्नवीर शिवाचार्य बृहन्मठ होटगी यांच्या मार्गदर्शनातून दुसऱ्यांदा मुद्रण करुन सद्भक्तासाठी त्या उपलब्ध करुन अत्यंत अभिनंदनीय, आदरणीय व अनुकरणीय असें कार्य केले आहे. हा महदानंदच होय. नित्य वंदनीय या सद्गुरुद्वयांनी समाजाधारद्वयांनी, समाज चैतन्य-

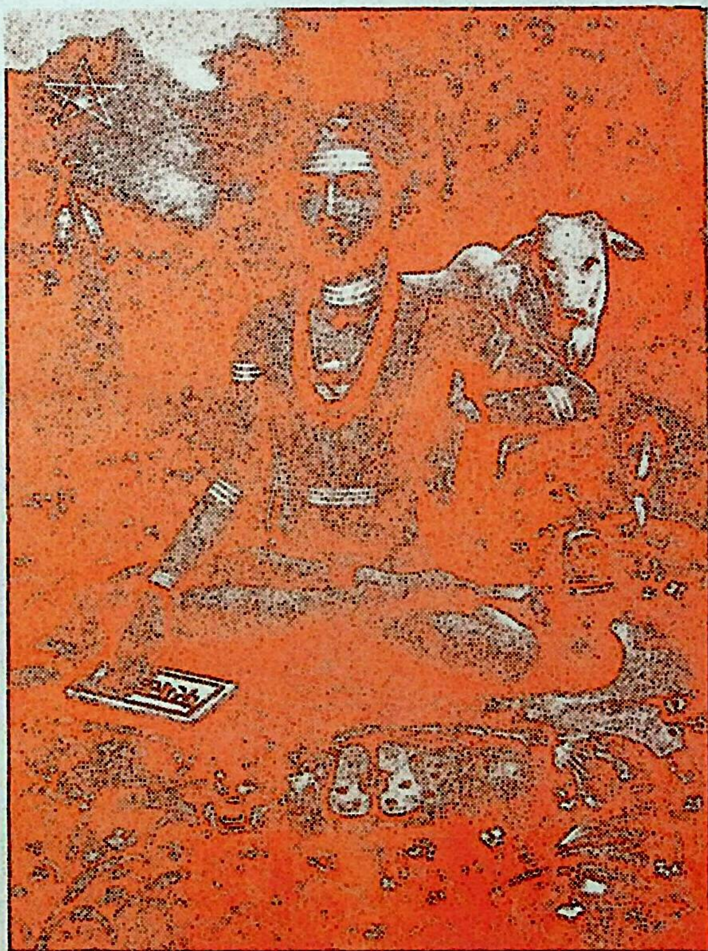
द्वयांनी परमरहस्याची प्रस्तावना मी या लिहावी अशी आज्ञा केलेवरुन मी माझ अल्पमतीनुरुप लिहीली. मी या विषयातला ज्ञानी नाही पण प्रेमी मात्र जरुर आहे. तरी माझ्या लिखाणात कांही न्यूनाधिक असल्यास गुणज्ञ वाचक गोडच करुन घेतील.

प्रस्तावना लिखाणात प्रत्येक अध्यायातील विषय व सार याचीच माहिती रेखाटून त्यात संबंधित श्लोक अगर ओव्यांचा पुनुरूच्चार केला नाही. प्रस्तावना लिहिण्याच्या निमित्तेकरुन तपोरत्नं द्वयांनी माझ्या सर्वांगी जीवनोन्नतीस मूळ कारणीभूत मन्मथ माऊलींची अखंड सेवाच होय. या उचित भावनेतून अशा सत्सेवेची संधी उपलब्ध करून देऊन त्याप्रीत्यर्थं परम अर्थाची परम पावती दि. २४-१-८४ रोजी माझ्या ७५व्या वाढदिवसा प्रीत्यर्थं झालेल्या महोत्सव समारंभादिनी माझ्या करकमली दिली त्याबद्दल मी कृत कृत्य झालो अशी माझी मनोन्मन भावना आहे. हा परमरहस्याचा परमपवित्र ग्रंथ परमअर्थानें भरलेला असून ग्रंथकर्त्याच्या परम जन्मदिनी ग्रंथ लिखाणाच्या परम स्थळी प्रकाशन होतो हा ही परम योगायोगातील परम क्षणच असल्याबद्दलचा परम आनंद ओसंडत असलेल्या अवस्थेतून गरुड भराऱ्या मारणाऱ्या प्रस्तावनेच्या प्रपंचाला आवर घालीत आहे. इति ॐ
मन्मथ ज्ञान सिंधू व बसव बोल बिंदू एकरूप..

प्रकाशन – काल स्थल
माघ शुद्ध पंचमी शके १९०५
दि. ७-२-८४ कपीलधार.

गुरुभक्तशिरोमणि, धर्मालंकार, महाचार्य
सेवाचंद्र, शिवतत्वविशारद कवीभूषण,
रुद्रकौस्तुभमणि, समाजकार्यधुरंधर, धर्मरत्न
बसप्पा वीरभद्रप्पा वारद
उपाध्यक्ष श्री. मन्मथ स्वामी देवस्थान
पंचकमीटी कपीलधार.
अध्यक्ष श्री. मन्मथेश्वर देवस्थान सोलापूर

॥ श्री सद्गुरु प्रसन्न ॥

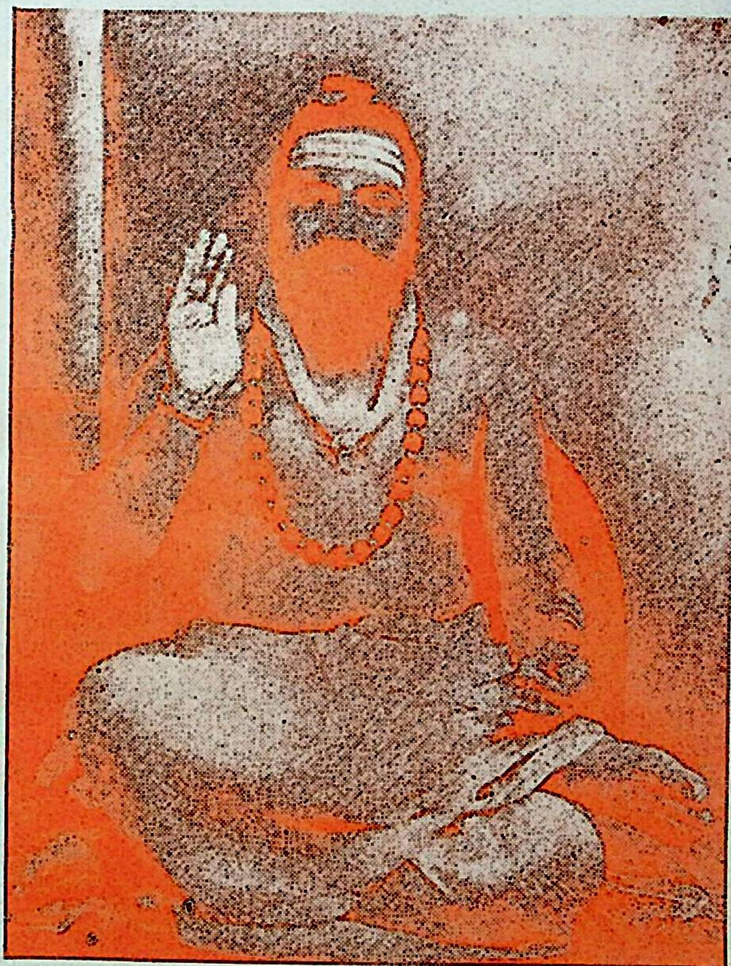

बालाघाट महायोगी **श्री. संत शिरोमणि मन्मथेश्वर**

(श्री क्षेत्र कपिलाधार)

॥ श्री सद्‌गुरु मिस्कीन स्वामी प्रसन्न ॥

श्री. ष. ब्र. तपोरत्नं प्रभुपंडिताराध्य गुरु चंद्रशेखर शिवाचार्य महाराज, संस्थानमठ माजलगांव.

(ग्रंथ प्रकाशक)

॥ ॐ नमः पंच जगद्गुरुभ्यः ॥

ॐ

श्री संत शिरोमणी मन्मथ स्वामी कृत

परमरहस्य

श्री गणेशाय नमः । श्री गुरूभ्यो नमः जय जयाजी सदाशिवा । परब्रम्हा अद्वयानंद वैभवा । नमो तूज देवाधि देवा । परमेश्वरा जगद्गुरु ॥१॥ आता नमू चिच्छक्ति । जी जगन्माता पार्वती । अज्ञजना उत्तम गति । जयेचिया अनुग्रहे ॥२॥ वेदा परशिवा परब्रम्हा । नेणवे तुझा महिमा । साकार होवोनिया आम्हा । पुरविसी हेतू इच्छित ॥३॥ श्री सद्गुरु कृपेकरून । आधी नमू शिवगण । जे का अमर सर्वाहून । तयास प्रेमे शरण मी ॥४॥ रुद्रगणा तये परि । शरण रिघो ये अवसरी । शिवगणाची असे थोरी । ग्रंथांतरी न वर्णवे ॥५॥ असंख्यात शिवगण । आदिअनादि ते जाण । नित्यानंदी विराजमान । भक्ता पावन करीत असे ॥६॥ सातशे त्रेसष्ट गण । अवतीर्ण जे पुरातन । नुरोंदय्यादि शरण । महाविख्यात जे ॥७॥ सदाशिव

परशिव ।। सच्चिदानंद गुरुदेव । आचाराग्रणी स्वयमेव । सदा वैभव शिवाचे ।।८।। तीर्थ प्रसाद नेमेसी । जे सेविती अहर्निशी । आलस्य त्येजोनी प्रेमेशी । भक्तिभावे त्या शरण ।।९।। ऐसे नमुनी शिवगण । पंचाचार्य ते मुख्य जाण । जे वीरशैव कुलोत्पन्न । गण सृष्टी कर्ते जे ।।१०।। परि याचे अवतार । चतुर्युगात साचार । कोणकोणते नामधार । ईश्वर मुखी उद्भवले ।।११।। तया आचार्या करु नमन । रेवणसिद्ध मरुळसिद्ध जाण । तिसरा एकोराम ज्ञानियापूर्ण । चौथा तो पंडिताराध्य ।।१२।। हे चहुयुगी आचार्य चारी । मुख्य शिवाचारासी पुढारी । पांचवा असे सहकारी । विश्वार्या प्रति वंदिले ।।१३।। युग परत्वे आचार्य पांच । धर्म रक्षणार्थ अवतार साच । हे तो शिव आज्ञे करुनिच । प्रगट होती मृत्यू लोकी ।।१४।। तो नमू श्रीगुरु कैवल्य-दानी । अगम्य अगोचर अद्वैत निर्वाणी । अविनाश अनिव-र्चनी । अनुपम्य स्वामी ।।१५।। अनाम तू अपरंपारा । श्रीगुरुमुर्ती नागेश्वरा । नागेश हे अडनांव दातारा । एऱ्हवी अनाम तूं ।।१६।। तूज रुप ना रेखा नाम । आम्ही भक्ति धरोनी ठेविले नाम । एऱ्हवी वेदशास्त्रासी अगम्य । अगोचर तू ।।१७।। परि भक्ति लागी अकारलासी । गुरुरुप होऊनी तारीसी भक्तासी । म्हणोनी अज्ञापी परम रहस्यासी । टीका करावया ।।१८।। स्फूर्ति उन्मेश देओनी । स्वये वाचेची वाचा होऊनी । प्रेम रसे अक्षर घोळुनि । वाचेने

वदवी स्वामीया ॥१९॥ मी तव नेणे विवेक प्रबोधु । बोलो नेणे साहित्य संगीत शब्दु । येथ कृपा दृष्टीं पाहोनी प्रबंधु । चालवा स्वामी ॥२०॥ ऐसे विनवोनी भूमी विन्यासी माथा । तव कृपा आली श्रीगुरुनाथा । अशीरिणी वदे तत्वता वर असे तुज पैं ॥२१॥ तुवा जो भाव प्रकटविला आता । तोचि वर तुज दिधला तत्वता । प्रेमभावे करी आता । टीका परम रहस्याची ॥२२॥ श्रीगुरुवाक्य ऐकोनी कानी । कर कमल जोडिले दोन्ही । तुमचिया वरदाने ग्रंथ पूर्ण पणी । निर्मीन आता ॥२३॥ वक्ता येथे विश्वनाथ । श्रोते शिवगण समस्त । याते स्तवु जोडोनी हात । सावध व्हावे निरुपणी ॥२४॥ आता श्रोतिया श्रीगणा प्रथमा । विनऊ चरणावरी ठेऊनी माथा । सावध होवोनी निरोपनी आता । ऐका टीका परम रहस्याचीं ॥२५॥ शिवगणा सावध होईजे ऐसे । बोलिलो मी अज्ञान पिसे । ते सर्व काळ सावध असे । बोलिलो ते अन्यायें ॥२६॥ शिवगण कांही असती असावधान । म्या तयासी म्हणीतले व्हावे सावधान । ते सदा सावध म्हणोन । जगत्रय वर्ततसे ॥२७॥ तरी अन्याय क्षमा किजे । पितया सारिखे साहूनि जाईजे ॥ मज अपत्याते कृपा दृष्टीने पाहिजे । शिवगणा तुम्ही ॥२८॥ तुम्ही शिवगण प्रमथू । गणंगळ सत्यवादी कृपावंतु । मी तुमचे अनाथु । म्हणोनि सलगीने बोलिलो ॥२९॥ तुम्हा अवधान द्या म्हणीतले खोटे । तुमचे अवधान लाहून ईश

तुष्टे। ऐसे बोल निपजती ओठे। याचा अभिमान तुम्हा ॥३०॥ मी परिहार कासया देवू आता। तुमचे तुम्ही बोलवा ग्रंथा। टीका करवाल आपुलिया स्वार्था। मज कुंथा कुंथी कायसी ॥३१॥ ग्रंथ संवाद शिव गौरीचा। निज ठेवा तुम्हा शिवगणाचा। या लागी बोलवाल वाचा। आपुलिया सुखालागी ॥३२॥ तुम्ही सुखरुप सदा असा आनंदे। परि जडजीव तरती तुमचिया प्रसादे। या लागी टीका करवाल स्वानंदे। मज रंका कडोनी पै ॥३३॥ तव श्रोते शिवगण बोलती। आता परिहार देसी किती। शिव काय बोलिले पार्वती प्रति। ते निरोपी आता ॥३४॥ बरवे स्वामी म्हणोनी। मस्तक ठेविला चरणी। पार्वतीस बोधी शूळपाणि। तेचि निरोपु आता ॥३५॥ आधि पुसेल गुरु महात्म्य। मग पुसेल परम रहस्य उत्तम। गौरीने हृदयी धरोनी नेम। श्रवणी तत्पर झाली ॥३६॥ त्याच क्रमे हा परम ग्रंथ। आरंभी किंकर मन्मथ। श्रवणी श्रोते वीर शैव समस्त। ग्रीवानंदे डोलविती ॥३७॥

कैलास शिखरे रम्ये भक्तिसंधाननायक
प्रणम्य पार्वती भक्त्या शंकरं परिप्रच्छति ॥ १ ॥

कैलास शिखरी रम्य स्थळी। भक्ति साधन धरोनी हिम-नग बाळी। प्रणाम करोनी ते वेळी। पुसे शंकरासी ॥३८॥

दे. उ. भगवन् सर्वधर्मज्ञ ज्ञानविज्ञाननायक ॥
ब्रूहि मे कृपया देव गुरुमहात्म्यमुतमम् ॥ २ ॥

सर्व धर्मासी कोण जो धनी । ज्ञान विज्ञान वर्ते जया पासोनी । तो तू भगवंता कैवल्यदानी । वर्णी महिमा श्रीगुरुचा ॥३९॥

शि. उ. यो गुरुः स शिवः प्रोक्तो यः शिवः स गुरुः स्मृतः ॥
भुक्तिमुक्तिप्रदात्रे च तस्मै श्री गुरवे नमः ॥ ३ ॥

जो परमात्मा परमेश्वरु । तोची सदाशिव सर्वा गुरु । तोचि मुक्तिचा उदारु । निज भक्तासी ॥४०॥ तोची ज्ञान विज्ञान दायक। तोची कर्मधर्मासि सहाय्यक । तोचि तीर्थ व्रतासी नायक । सद्गुरु तोचि जाणिजे ॥४१॥

दे. उ. रुपं भुक्तेश्च मुक्तेश्च ज्ञानविज्ञानयोस्तथा ॥
कर्मधर्मस्य वा रुपं कथयस्व समासतः ॥ ४ ॥

आता भुक्ति मुक्ति कोण कैसी । ज्ञान विज्ञान म्हणावे कोणासी। धर्म आणि कर्म निर्णयासी । निरोपा म्हणे पार्वती ॥४२॥

शि. उ. लौकिकं सुखमात्यंतं भुक्तिरित्यभिधीयते ॥
निवृतिर्घोरसंसारसागरात्मुक्तिरुच्यते ॥ ५ ॥

शंकर म्हणे ओ गिरीजे। आता प्रश्न निर्णय ऐक ओजे । ऐकोनि हृदयी धरिजे । फल पाविजे विश्वासे ॥४३॥ ऐक

भुक्ति जे बोलिजे। अन्न धन संसार सुख जे जे । ते सद्युन् भुक्ति जाणिजे । देता मी ईश्वरु ॥४४॥ मुक्ति द्विविधा असती । एक त्या सगुणा चान्ही मुक्ति । काळाची कांबी होय गाजती । चहुचिया माथा ॥४५॥ निर्गुण पांचवी सायुज्यता जाणिजे । तेणे स्वये परब्रम्ह होईजे। देह असता जाता अखंड असिजे । वस्तुचि आपण ॥४६॥ तरंग क्षीर सागरीचा । भंगता न भंगे सागरुचि साचा । तेवि देह भंगता न भंगे ब्रम्हीचा । ब्रम्ह पुतळाचि तो ॥४७॥ स्वये स्वस्वरुप होणे आपण। नाही क्रिया कर्म बंधन। सोहं सिद्धि सदा सावधान । तेची मुक्तिपद पार्वती ॥४८॥ पिंड ब्रम्हाडीचा जाणोनि झाडा । सत्चिदानंदाचा निवाडा । करोनि जाणिजे निज तत्व पुडा । त्या नांव विज्ञान ॥४९॥ जाणोनी तेची होईजे । झाले पणाचा आठव आटिजे । जाणीव ज्ञानाची मग निमे सहजे । विज्ञान तेची जाण ॥५०॥ धर्म तो कुळीचा जाणिज । आपुले धर्मी निष्ठत्वे वर्तिजे । अधर्माची शीग निमे सहजे । तोची धर्म ओ देवी ॥५१॥ कर्म ते क्रिया जाणिजे । आपुलि क्रिया निपुण आचरिजे । निष्काम बुद्धि कीजे । तेची कर्म शुद्ध पै ॥५२॥ ऐसा जो भुक्ति मुक्ति ज्ञान विज्ञान दाता । धर्म कर्म सर्व क्रिया भोक्ता । ती सदाशिव सद्गुरु कर्ता हर्ता । ऐसिया सद् गुरुसी नमो नमो ॥५३॥

चैतन्यं शाश्वतं शांतं व्योमातीतं निरंजनं ॥
नादबिंदुकलातीतं तस्मै श्रीगुरुवे नमः ॥ ६ ॥

पिंड ब्रम्हांड सृष्ट सर्वांगी । व्यापक चैतन्य अंगसंगी । जडाते चेतवी चैतन्य रुपांगी । ऐसा सद्गुरु तो जाणिजे ॥५४॥ शाश्वत म्हणिजे सदा असत । अक्षयी अजर अमर सदोदित । म्हणोनि नामे शाश्वत । श्रीगुरुपद ते ॥५५॥ शांत म्हणिजे कांही कर्तृत्व नाही । षड्विकार षड्रूमि नुठति कांही । मन बुद्धि निमे म्हणोनि शांत पाही । सदा सद्गुरु स्वरुप ॥५६॥ व्योमातीत म्हणिजे आकाश रहित । निरंजन जनवन व्यापुनि अतीत । नादबिंदू कळा ज्योति रहित । ऐसिया सद्गुरुसी नमो नमो ॥५७॥

स्थावरं जंगमाधारं निर्मलं स्थिरमेवच ॥
जगद्वंदित पादाय तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥ ७ ॥

पृथ्वी पर्वत वृक्ष स्थावर बोलिजे । चालते बोलते जंगम म्हणिजे । या समस्तासी अधार जे जे । ते गुरुपद बोलिले ॥५८॥ जो निर्मल त्रिगुण मलासी । जो स्थिर गंभीर व्यापक सर्वासी । त्रिलोक वंदिती ज्या पदासी । तया सद्गुरुसी नमो नमो ॥५९॥

स्थावरं निर्मलं शांतं जंगमं स्थिरमेवच ॥
व्याप्तं येन जगत् सर्वं तस्मै श्रीगुरवेनमः ॥ ८ ॥

स्थावर निर्मल आणि शांत । जंगम स्थिर समस्त । या

सर्व जगासी जो व्याप्त । तया श्रीगुरुसी नमो नमो ।।६०।।

ज्ञानशक्तिसमारुढस्तत्वमाला विभुषित: ।।
अज्ञानांध्वतमस्सूर्यंस्तस्मै श्रीगुरवेनम: ।। ९ ।।

जो ज्ञानशक्ति आरुढहोऊन । लेऊन तत्वमालाचे भूषण। जो अज्ञानांधकार छेदितभान । तया श्रीगुरुसी नमो नमो।।६१।।

अखंडमंण्डळाकारं व्याप्तं येन चराचरम् ।।
तत्पदं दर्शितं येन तस्मै श्रीगुरुवेनम: ।। १० ।।

जी वस्तू अखंड मंडळाकार । ती व्यापुनी असे चराचर । ते पद दाखवी जो निरंतर । तया सद्गुरुसी नमो नमो ।।६२।।

ब्रम्हा विष्णूश्च रुद्रश्च ईश्वरश्च सदाशिव: ।।
एते गर्भंगता यस्य तस्मै श्रीगुरवे नम: ।। ११ ।।

ब्रम्हा विष्णू आणि ईश्वर । सदाशिवादि सर्व अवतार । सृष्टीकर्ते गण साचार । शिवा पासुनि उद्भवले ।।६३।। हे सर्व गुरुचे सेवक । म्हणूनि सर्वा ज्ञान दायक । तेही गुरु-कृपेस्तव देख । गर्भा येती श्रीगुरुच्या ।।६४।। ऐसा श्रीगुरु समर्थ ज्याचे गर्भी विश्वनाथ । सदा राहे आनंदात । तया गुरुसी नमो नमो ।।६५।।

गुरुदेवो महादेवो गुरुदेव: सदाशिव: ।।
गुरुतत्वात्परं नास्ति तस्मै श्रीगुरवेनम: ।। १२ ।।

गुरु तोची महादेव । गुरुतोची सदाशिव । गुरु परता नाही

देव । म्हणूनी श्रीगुरुसी भजिजे ॥६६॥ ब्रम्हा विष्णू महेश । हेंहि श्रीगुरुचेची अंश । तेही ध्याती श्रीगुरुस । या लागी गुरुसी नमो नमो ॥६७॥

अज्ञानतिमिरांधस्य ज्ञानांजनशलाकया ॥
चक्षुरुन्मीलितं येन तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥१३॥

अज्ञान त्रिगुण अंधकार । ज्ञानांजन लाऊन केला दूर । ज्ञान चक्षु प्रकाशिला निरंतर । तया श्रीगुरुसी नमो नमो ॥६८॥

भवारण्यप्रविष्टस्य मोहृदिग्भ्रान्तचेतसः ॥
येन मे दर्शितःपंथा तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥१४॥

संसार रुपी अरण्यवनी । अहंभ्रांति भुलता दिशा भुलोनि । तेथे काम क्रोध सिंह व्याघ्र वेढुनी । ग्रासू आरंभिले ॥६९॥ तेथे भेटले अदृष्टे कृपा दानी । ज्यानी दुष्टश्वापदे टाकिली छेदुनी । सुपंथी लाविले शुद्ध बोधुनी । तया श्रीगुरुसी नमो नमो ॥७०॥

अनेक जन्मसंप्राप्तकर्मेन्धनविदाहिने ॥
ज्ञानानलप्रभावेन तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥१५॥

अनंत जन्म प्राप्त का म्हणसी । कर्म धर्महीन वर्तता जनासी। दुःख भोगणे प्राप्त तयासी । म्हणोनी होती जन्म फेरे ॥७१॥ या लागी सद्गुरुसी शरण जाता । उपदेशी तो शिव बोध तत्वता । अष्टावरणाची महता । क्रिये सहित

सांगेतो ॥७२॥ गुर्वाज्ञेने स्वधर्मी वर्तता । ज्ञानानळे कर्म काष्टा समस्ता । उभेची दग्ध करी तत्वता । तया श्रीगुरुसी नमो नमो ॥७३॥

नमामि श्रीगुरुंशांतं प्रत्यक्षशिवरुपिणं ॥
शिरसा योग पीठस्थं परमोक्षप्रदायकं ॥१६॥

जो श्रीगुरु परम शांत । ब्रम्हरंध्री योग पिठी विराजित । जो का प्रत्यक्ष उमानाथ । मोक्षदायक भक्तासी ॥७४॥ हालऊनि नवचक्र मेळा । दाखवी महामायेच्या खेळा । दासा उद्धरी अवलीला । तया श्रीगुरुसी नमू ॥७५॥

दे. उ. केन मार्गेण भो स्वामिन् जीवो ब्रम्हमयो भवेत् ॥
कथमज्ञाननिवृत्तिः तत्सर्वं कथयस्य में ॥ १७ ॥

पार्वती म्हणे जगदीश्वरा । जे प्राणी देहधारी अवधारा । ब्रम्ह केवी होती चरेश्वरा । ते गुह्य सांगा मज ॥७६॥ जेणे प्राप्त होय शिवयोग । जेणे समरसे लिंगी अंग । ऐसे गुढ तत्व अव्यंग । निरोपा मज लागी ॥७७॥

शि उ यस्य देवे पराभक्तिर्यथा देवे तथा गुरौ ॥
तस्यैते कथिताह्यर्था प्रकाशंते महात्मनः ॥ १८ ॥

ईश्वर म्हणे वो पार्वती । गुरु तोची देव जाणती । सद्भावे सदा अर्चिती । ते जाणती निज तत्वा ॥७८॥

प्रातः शिरसी शुक्लाब्जे द्विनेत्रम् द्विभुजम् गुरुम् ॥
वराभयकरम् शांतम् स्मरेतन्नाम पूर्वकम् ॥१९॥

प्रातःकाळी उठोन । आसनी बैसावे सावचित होऊन । मग भावे करावे ध्यान । श्रीगुरुचे ॥७९॥ जे का शुभ्र सहस्त्र-दळ कमळ । त्याची जी कलिका शुद्ध निर्मळ । तया ठाई अविकळ । ध्यान करावे प्रेम भरे ॥८०॥ आणिक सांगतो तुज एक । जो द्विभुज द्विनेत्रदेख । वर द्यावया आवश्यक । एक मुख शोभतसे ॥८१॥ जरी वदने अनेक असती । तरी वर न पावे निश्चती । म्हणोनिया आत्ममूर्ति । जगा माजी प्रवर्तली ॥८२॥ गुरुपादोदके करुन । नित्यदेहाचे होय क्षालन । तरी जन्मांतरीची पापे जळून । दिव्य शरीर होय पै ॥८३॥

प्रसन्नवदनाक्षं च सर्वदेवस्वरुपिणं ॥
तत्पादोदकधाराश्च निपतंति स्वमुर्धनि ॥ २० ॥

श्रीगुरुमुर्ती शांत सगुण । अद्वितीय प्रसन्न वदन । सर्व देव स्वरुप म्हणोन । पूर्ण ब्रम्हरुप तो ॥८४॥ गुरुपादोदकाची धार । पडतसे स्वमस्तकी वारंवार । ऐसी भावना सत्वर । करावी शिष्य वर्ये ॥८५॥ तया अमृत धारे करुन । होय गुरु बीजाक्षराचे संजीवन । नित्य नवे बोधांकुर जाण । प्रगट होय अंतरी ॥८६॥

तीर्थानि दक्षिणेपादे वेदास्तन्मुखमाश्रितः ॥
सुजयेदर्चिततनुं तदृभिधानपूर्वकम् ॥ २१ ॥

तयाचे दक्षिण चरणी । वसती सर्व तीर्थे जावोनी । वेद

सुखाचा आश्रय करोनी। राहे तेथेंचि आनंदे ॥८७॥ ऐसिया सद्गुरूनाथाचे। भावे पूजन करावे साचे। नाम स्मरता जन्माचे। सार्थक होय तत्वता ॥८८॥

काशीक्षेत्रनिवासोसौ जान्हवीचरणोदकम् ॥
गुर्विश्वेश्वरः साक्षात् तारकम् ब्रम्ह निश्चितम् ॥२२॥

भू कैलास वाराणसी। पुरी विराजीत काशी। सप्तपुरीयात अविनाशी महातीर्थ वंद्यजे ॥८९॥ तेथे असे विश्वेश्वर। तैसाच मानिला गुरु साचार। उभय चरण स्पर्शी नीर। तेच तीर्थ मानिलेसे ॥९०॥ गुरु चरणीचे जे तीर्थ। जान्हवी सारिखेची निश्चित। त्या वेगळा भावार्थ। करु नये गुरु भक्ते ॥९१॥ ज्या ज्या तीर्थी आहे पाणी। ती ती शिवाची पाय धुणी। परि तेची उत्तम म्हणोनी। अभिषेकिती देवाते। ९२॥ तैसेची गुरुचरणीचे उदक। परम पवित्र पावन देख। त्याचा करीता अभिषेक। संतोषित गौरी मी ॥९३॥ आता सांगणे निश्चित एक। भावे जाणल्या तीर्थ तारक। तैसे नोव्हे गुरुपादोदक। साक्षात ब्रम्हदायक असे ॥९४॥ येथे संपऊनी गुरु महिमा। पुढे रहस्या वदवी पर-मात्मा। तया श्रोतिया प्रत्यगात्मा। होओनिया तुष्टवी ॥९५॥ जो असेल साच वीर। तया हा ग्रंथ भवपार। करोनि देईल मुक्ति थोर। सायुज्य ती निर्वाण ॥९६॥ इतिश्री परमरहस्य सारामृत। उमामहेश्वर संवादी वर्तत।

त्याची टीका करोनी पाकृत । कृत कृत्य मन्मथ ।।९७।।

इतिश्री परमरहस्यें हर गौरी संवादे । श्रीगुरु महात्म्यवर्णनम्
नाम प्रथमाध्याय: समाप्त: ।। श्लोक २२, ओव्या ९७

अध्याय २ रा

श्रीगुरुभ्यो नम: प्रथम अध्यायी गुरुस्तव । करोनी श्रोत्या सावयव । प्राकृत भाषी अभिनव । गुरुरुप वर्णिले ।।१।। जो साक्षात् शिवस्वरुप । जो तेजे प्रचंड प्रताप । जो वीरशैव धर्माधिप । मोक्षदायक जगताते ।।२।। आता द्वितीय अध्यायी साचार । तीर्थमहिमा वर्णिला फार । परसोत श्रोते चतुर । सावध होओनिया ।।३।।

दे. उ. श्रीगुरुपादतीर्थस्य सेवने किं फलं प्रभो ।।
तन्महिमा श्रोतुमिच्छामि कथयस्व महेश्वर ।। २-।।

पार्वती पुसे जी महेशा । गुरुपाद तीर्थाचा महिमा कैसा । कोण फळ स्वयं प्रकाशा । निरोपा स्वामिया ।।४।।

शि. उ. मत्त: प्रवृत्ता:वै सर्वे वेदा यज्ञास्तथा क्रिया: ।।
मद्रुपो हि जगन्मान्यो जंगम: परमोगुरु: ।। २.।।

शिव म्हणे ओ गिरीजे । तुवा प्रश्न केला ओजे । तो आता निरोपु सहजे । तुझिये आवडी ।।५।। क्रिया आणि वेद मंत्र । मज पासून सर्वत्र । उत्पन्न होती पवित्र । सप्तकोटी मुख्य

जे ॥६॥ त्याची जी जीवन क्रिया । ती असे जंगम प्रिया म्हणोनि गुरु आचार्या । श्रेष्ठ जाणे मी देवी ॥७॥ क्रिया चार सतेज असता । तेणे मंत्राची होय सिद्धता । लिंग निष्ठे मोक्ष येई हाता । क्षण न लागता साच पै ॥८॥

लिंगप्राणगुरुर्देवी गुरोः प्राणं तु जंगमः ॥
जंगमस्य प्रसादेन लिंगे प्राणं तु शांकरी ॥ ३ ॥

शिवसांगे अंबेप्रति । मम प्राण गुरु मुर्ती । गुरु प्राणाची स्फुर्ति । जंगम रुपे तिष्टतसे ॥९॥ तया जंगम प्राणाची व्याप्ती । प्रगट होय त्रिजगती । सकल व्यापार चालती । मदइच्छे करुनिया ॥१०॥ ती रहावी अखंड स्थिती । म्हणूनि निष्ठा गुरुतीर्थी । षोडषोपचार पुजा करिती । अंति घेती शिवतीर्थ ॥११॥ एका गुरुचे पुजे करुन । त्रय मुर्तीचे घडे अर्चन । तया श्रीगुरु लिंगा व्यापून माझे रुप असे ॥१२॥ गुरुपुजा करीता जाण । आदी किजे लिंग पूजन । सवेची स्पर्शी द्वय चरण । वरी मस्तक ठेवोनिया ॥१३॥ लिंग रुपी मी साक्षात । ब्रम्हनत्वी वास करीत । चरलिंग तोची वर्तत । पवित्र पावन सत्य पै ॥१४॥ यास्तव तीर्थ अविनाशी । श्रुतीने वर्णिले प्रेमेशी । चरणं पवित्रं विततं ऐसी । मंत्रे जाण तीर्थाचे ॥१५॥

शोषणम् पाप पंकस्य दीपनम् तेजसः ॥
गुरुपादोदकम् शुद्धम् संसारद्रुमनाशनम् ॥ ४ ॥

शंकर म्हणे ओ गिरिजे । पापलक्षण चिखल जे । त्याते शोषावया समर्थ जे । ते गुरुतीर्थ ओ देवी ॥१६॥ ते गुरु तीर्थ विश्वासे सेविता । हृदयी ज्ञान दीप प्रकाशे तत्वता । संसार द्रुम उन्मळोनी सायुज्यता । ती लाहे ओ देवी ॥१७॥

दे. उ · पादोदकविधिः किदृग् कार्यं पादोदकम् कथम् ॥
तत्सर्वं कथ्यतां गुह्यम् परमेश दयानिधे ॥ ५ ॥

पार्वती म्हणे हे महेश । गुरुतीर्थ जे अविनाश । ते कैसे करावे विधीस । सत्य सांगा मजलागी ॥१८॥

शि. उ. प्रणम्यदण्डवद्भूमौ निष्ठया परयामुदा ॥
गुरोः संपुजयत् पादौ गंध पुष्पाक्षतादिभिः ॥ ६ ॥

शिव म्हणे ओ गिरिजे । तुवा तीर्थ विधी पुसिला ओजे । तो सांगेन तूज सहजे । श्रवण करी आदरे॥१९॥गुरु शिव एका भावेन । तया उत्तम आसनी बैसऊन । साष्टांग प्रणिपात करुन । आज्ञा घेईजे तीर्थासी ॥२०॥ भूमि प्रणाम दण्डवत घालुनी । चरण गुरुचे निष्ठे अर्चोनी । गंधाक्षता धूप दीपे पुजोनी । तीर्थ सेविजे विश्वासे॥२१॥गुरु आज्ञा करी प्रेमे । लवलाही उठा नेमे । धूप दीप अनुपमे । पूजा कीजे त्रिविध ॥२२॥ सद्योजात मंत्रे करुन । ते भस्म लावावे आपण । क्षणामाजी नम्र होऊन । इष्टलिंगा पूजिजे ॥२३॥दंशागुले चरण कमळी । स्पर्शोनि शुद्धोदक मिळी । भस्म लावून तये वेळी । सव्यभागि ठेविजे॥२४॥मग किजे

लिंग पूजा । निर्जराच्या निज बीजा । पत्र पुष्प धूप राजा । अर्पिता पुण्य पै ॥२५॥ महापुजा ती सर्वांगी । अर्चुनिया शिवयोगी । अंती किर्ती होय जगी । पुष्पांजळी अर्पिल्या ॥२६॥ नैवद्य तांबुल दक्षिणा । देईजे मौने तत्क्षणा । पुजा सर्व उतरुनि जाणा । चरण धरिजे आवडी ॥२७॥ पात्री प्रणव लिहूनि । मूल मंत्र अंगुष्ट स्थानी । ईशान वस्तू म्हणूनि । उर्ध्व करी दाविजे ॥२८॥ पूर्वी उदके उपपात्र । ठेविले लावून सर्वसूत्र । तेंचि घेऊनि पवित्र । तीर्थ किजे परवस्तू ॥२९॥ मागे जी सांगितली श्रुति । ती येथे आदरे उच्चारिती । जयजयकारे गर्जति । मग सेविती तीर्थाते ॥३०॥ गुरुतीर्थ पात्री असता । लिंगीलीन होय तत्वता । मुखा माजी प्राशन करीता । जंगम तीर्थ साच ते ॥३१॥ हेंचि जाणिजे त्रिविधा । दुजे असे दशविध । परी ते दश त्रिविध । होत असे अनुक्रमे ॥३२॥ ही परसूत्राची मूर्त । याचे कैसे सेवावे तीर्थ । म्हणे तो नोव्हे शिवभक्त । लिंगधारी वा जंगम ॥३३॥ तीर्थी भेद धरिता घडे दोष । प्रसादा उच्छिष्ट पाप विशेष । जो जाणे तीर्थ प्रसाद नेमास । तोची वीरशैव जाणावा ॥३४॥ जे तीर्थ परम पद दायक । जे होय भव भय मोचक । तया धिःकारीता महा पातक । भोगी जाण अभक्त तो ॥३५॥ तीर्थ झालिया जाय उठून । किंवा धरुन बैसे अभिमान । तो पंचमहा- पातकी जाण । जंगम अथवा भक्त ॥३६॥ जो म्हणे आणा

बैसल्याठायी । आचार विधी नेणेची काही । तो वीरशैव मार्गीचा नाही । गणवंशज नोव्हे तो ॥३७॥ तीर्थासी घे म्हणू नये । कोणाहि पाचारु नये । पाचारिता दोष होय। तो सांगता नये येथे ॥३८॥ दाटून म्हणे घे घे तीर्थासी । अवलिले पाचारिता अन्यासी । न घेता घे म्हणणारा दोषासी । पावे जाण तो देवी ॥३९॥ जो वीरशैव मार्गी पुरुष । घे म्हणणे नलगे तयास । ज्याचा तीर्थ प्रसादी विश्वास । कदा काळी न सोडी तो ॥४०॥ तीर्थाचा वस्त्रास पुसू नये हात । भूमि पाडू नये किंचित् । आदरे सेवी तो जंगम भक्त । येरे ते सोंग बहुरुपियाचे ॥४१॥ निगुरुया तीर्थ न दिजे । गुरुपुत्रासी न वर्जिजे । लिंग भक्ति सोडून अन्य देवता पूजिजे । तीर्थ न दिजे तयासी ॥४२॥ ऐशिया भ्रष्टास तीर्थ देता । तो जंगम नोव्हे सर्वथा । आशा अथवा भीड धरीता । तरी तो दोषी होय की ॥४३॥ आचार मार्गाचे ठायी । राव रंक सारिखाची पाही । मार्ग चुकता अग्रेसरहि येई नीच पदासी ॥४४॥ मार्गे चाले तो पंचाननबोलिजे । अमार्गे वर्ते तोची श्वान जाणिजे । वीरशैव मार्गे वर्ते तो सहजे । गुरु सर्वासी वो देवी ॥४५॥ सप्त सागरीचे जल । सृष्टीची तीर्थे सकल परि गुरुतीर्थ थेंबाचे फल । सहस्रांशे अधिक ॥४६॥ गुरुतीर्थ बिंदुची सरी । काशी न पावे बरोबरी । मा इतराची काय थोरी । पादतीर्था पुढे वर्णावया ॥४७॥

काशी मेलिया मुक्ति देत । सद्भावे सेविता श्रीगुरुतीर्थ। तो सहज होय जीवन्मुक्त । तीर्थ महात्म्य ऐसे हे ।।४८।। गंगातीर्थी एक अवगुण । खोली जाता जाय बुडोन । गुरु तीर्थ न बुडवी म्हणून । तरुनी जाती कैलासी ।।४९।। द्वाद-शलिंगा करिता परिक्रमा । परि गुरुतीर्थाचा नये महिमा। जेणे पाविजे स्वये परब्रम्हा । त्याची सरी कोण करी ।।५०।। तीर्थाविण बांधिता लिंग। तरी तो पाषाणचि चांग। जया तीर्थाचे न लागे अंग । तरी तो लिंगचि नोव्हे ।।५१।। तीर्था विणे लिंग तो पाषाण । तीर्थ असे लिंगाचे जीवन । त्याविना नसे लिंगासी चैतन्य । लिंग प्रेतासमान ते ।।५२।। तीर्थाविण लिंग अकारण । तीर्थाविण भक्ति निष्कारण । तीर्थाविण मिरवी जंगम जाण । कैकाडियाचे मर्कट ते ।।५३।। स्वधर्मी निष्ठी नसे जाण । व्यर्थ मिरवी जंगमपण । तीर्था सांडून करि कारण । जैसे भाषण अर्भकाचे ।।५४।। जयासी तीर्थी नाही आवडी । प्रसाद सेवावयाची काय ती गोडी । तयासी सुटका नसे संसार बांधवडी । कल्पकोटी गेलिया ।।५५।। विश्वासे जे सेविती तीर्थ । ते सरते होती शिवगणात । तया पुढे भुक्ति मुक्ति राबत । कर जोडुन सर्वदा ।।५६।। जो तीर्थ प्रसादाचा भेद जाणे । वीरशैव तयासीच म्हणणे । येरते हिंडती पोटा कारणे । भाट नागर जैसे ते ।।५७।। तीर्थ करावे जयाचे । शुद्ध सर्वांग असावे तयाचे । तीर्थ न करावे अंग हिनाचे । ऐसे शास्त्र वदतसे

॥५८॥ हातीचे अथवा पाईचे । बोट गेले असेल जयाचे । अंग असेल व्यापिले रोगे तयाचे । तीर्थ बोलिले नाही ॥५९॥ नाक डोळा कान । गेला असेल छेंदून । तयाचे तीर्थ सेवन । करु नये हो देवी ॥६०॥ जो क्रोधी द्वेशी तामसी । जो जंगमद्रोही करी हिंसेशी । सेवू नये तयाचे तीर्थासी । परि भोजन घालिजे ॥६१॥ अंगी कुष्ट असता। पादपूजा न कीजे सर्वथा । जो शिवगण सर्वांगी पुरता । पाद पूजा किजे तयाची ॥६२॥ पुज्य मूर्तिसी द्वेषे करुन । जरी लाविले अन्य दुषण । तरी तो अपुज्य होय जाण । दोष मुक्त पावे तो ॥६३॥ या लागी भूरुद्र देशिकांनी सर्वदा अलगत्वे वर्तावे जनी । अधिकार गुरुत्व पूर्णपणी । संपादावे निर्दोष ॥६४॥ जो शिवयोगी पाहता । निर्दोष मूर्ति असे तत्वता । तोची पुजे योग्य धर्म वक्ता । लिंगी निष्ठा असे ज्याची ॥६५॥ सुशील शांत आणि भाविक । जंगम भक्ति नित्य साधक । धर्म अधर्मी करी विवेक । पादपूजा किजे त्याची ॥६६॥ सत्वगुणी भक्त जन । तो आवडें प्राणाहून । उभय ऐक्य झाल्या विण । पुजा नोव्हे सर्वथा ॥६७॥ उभयता शुद्धासने । असावी दुकूल परिधाने । पुजा तीर्थां ते सेवने । आसन स्वकरे काढी का ॥६८॥ ऐकोनि तीर्थ महिमा । परमसुख पावली उमा । म्हणे धन्य धन्य पर – मात्मा । सदाशिवा स्वामी ॥६९॥ तुम्ही जो निरोपिला तीर्थ महिमा । तो न कळे निगमागमा । वीरशैवा वाचोनि

पुरुषोतमा । न कळे कोणासी ॥७०॥ वीरशैव कोण ते निरोपु आता । देह सांडी तो क्रिया चुकता । मा वाचेल लिंग जाता । हे केवी घडे ॥७१॥ ऐसे एकनिष्ट वीरशैव। मज कळविले उमाधव । परि धर्मशास्त्राचा प्रभाव । पुढे अर्थ रस बहू ॥७२॥ इतिश्री परमरहस्य सारामृत । उमा महेश्वर संवादी वर्तत । त्याची टीका करुनि प्राकृत । कृत कृत्य मन्मथ ॥७३॥

इति श्रीपरमरहस्ये हरगौरीसंवादे श्रीगुरुमहात्म्यवर्णनम् नाम द्वितीयोध्याय: समाप्ताः ॥ श्लोक ६, ओव्या ७३

अध्याय ३ रा

श्रीपरब्रम्हणे नमः द्वितीय अध्यायी परम पावन। निरोपिला तीर्थ महिमा जाण । वीरशैवाचे मुख्य लक्षण । गुरुभक्ति वर्णिली ॥१॥ वर्णिली तैसीच गुरुमुर्ती । ती कैसी पूजावी प्रेम प्रीति । आनंदूनि जगदंबा पार्वती । प्रश्न करी शंकरासी ॥२॥

दे. उ. को मार्गोवीरशैवानां का स्थिति का च धारणा ॥
का पुजा लिंग निष्ठा का ब्रूहि मे परमेश्वर ॥१॥

कोण मार्ग स्वामी वीरशैवाचा। स्थिती धारणा कोण नेम तयाचा । कैसा नियम लिंगार्चनाचा । तो निरोपा स्वामी ॥३॥

शि. उ. लिंगार्पितम् विना भुक्ते नामृतम् विषमप्यथ ।
गते लिंगे त्यजेत्प्राणम् वीरशैवः स एव हि ॥ २ ॥

शिव म्हणे ओ गिरीजे । आता वीरशैव सांगू ओजे । जया मार्गासी म्या वंदिजे । गुरुभावनेने ॥४॥ लिंग हाची जयाचा प्राण । तो हरवताची सोडी प्राण । ऐसे हे वीरशैव लक्षण । जाण देवी साच पै ॥५॥ जो मार्ग पतित पावन । त्या मार्गे जो चाले तो विरक्त पूर्ण । त्यासी वंदिता तुटे बंधन । चौऱ्यांशीचे ॥६॥ जो वीरशैव मार्गी पुरता । तो क्रिया निष्ठे आचरे शुद्धता । अणुमात्र क्रियाभंगता । देहची टाकी ॥७॥ लिंगार्पित केलिया वाचून । कांही पदार्थ न करी सेवन । पात्री अर्पिल्या विष म्हणोन । न सोडी कदापि ॥८॥ लिंग निष्ठा परिपूर्ण । तो लिंगी असे लिंग होओन । लिंग गेलिया प्राण । राहे केंवि तयाचा ॥९॥ अधीच लिंगी प्राण भरला असे । तो लिंगची होओनि बसे । लिंग गेलिया तो उरे ऐसे । केंवि घडे ॥१०॥ लिंग हृदयीचे जीवन । लिंग प्राणाचा प्राण । लिंगामाजी मिश्रित होऊन । असे जो का ॥११॥ ते लिंग गेलिया देह ठेवी । हे ऐसे न घडेची देवी । पति गेलिया वाचणे जीवी । तरी ते नोव्हे पतिव्रता ॥१२॥ तैसे लिंग गेलिया जो राहे । तो वीरशैवचि नोव्हे । प्राण गेलिया देह । प्रेतची बोलिजे ॥१३॥ जयाचा प्राण लिंगी भरला । तो कैसा असे देहि उरला । लिंग गेलिया देही संचारला । पिशाच वत जाणिजे ॥१४॥

लिंगाविण वाचणे । ते प्रेतासम जाणणे । कि भ्रतारविणे जिणे । विधवा जैसी ॥१५॥ विधवा झाली तरी काय होते। देवे काय उणे केले दुर्जियाते । या ते उत्तर देईजेल ते। परिस वो देवि ॥१६॥ जरी तीने दुजा भ्रतार केला । तरि पाटकरीण म्हणती तीला । सवाशीण पणाचा महिमा गेला । देवी धर्मी नाही ती ॥१७॥ तेंवि लिंग गेलिया बांधी आणिक । तो पाटकरणी समान देख । वीरशैव नोहे पोट वाईक । वेषधारी बोलिजे ॥१८॥ म्हणोनि एक निष्ठे वर्तिजे । गर्भकाली प्राप्त शिवलिंगजे । तयासीच प्रेमभावे पुजिजे । एक निष्ठे करुनिया ॥१९॥ तोची प्रेमे करावा जतन । वीरशैवाची जी मूळ खूण । ग्रंथांतरी अवलोकून । भ्रष्टाचारे न वर्तावे ॥२०॥ म्हणोनि लिंगा माजी जयाचा प्राण । तोचि वीरशैव महागण । क्रिया कर्म निष्ठा पूर्ण । तारक शिवाचारासी ॥२१॥ भवी देखता अणूमात्र । न आचरे स्वकर्म तंत्र । भवीने सेविले जे पात्र । ते हाती धरीना ॥२२॥ इंद्रियाचे द्वारी न बैसे । अंतरी आत्म ओवरी असे । तो बाहेर कदा येत नसे । स्वसुखी रतला सदा ॥२३॥ तयाचिये लागता चरणी । कृपा करी तेचि-क्षणी । अजात भक्त नयनी अश्रुपात होतसें ॥२४॥ नेमे षट्काल करी पुजा । तितुकि चि स्नाने ही ओजा । न्यास ध्यान युक्त सहजा । करितसे अत्यादरे मंत्र पुष्पे ॥२५॥ सहा वेळा पुजा करी सहजा । त्या वेळा कोण कोण ओजा ।

जेणे संतोषे मी शिवराजा । निरोपु तुज आता ॥२६॥ पहिली पुजा अरुणो दयी करी । प्रहरदिन आलिया दुसरी दोन प्रहरा ती तिसरी । चौथी तिसरे प्रहरी की ॥२७॥ पांचवी सायंकाळी करी । सहावी पुजा मध्य रात्री । करावया आळस न करी । लिंग पुजेसी ॥२८॥ सहा पुजा न घडती जरी । तरि त्रिकाळ लिंग निष्ठा धरी । त्रिकाळहि न घडती तरी । तो पशू जडजीव ॥२९॥ बहू धाव एकांतावरी । एकांती लिंग अर्चा करी । भवी देखता न करी । लिंग पुजा तो ॥३०॥ लिंग पुजे वीरशैव । सदा पावती वैभव । जे का भुक्ति अभिनव । लिंग पुजा प्रभावे ॥३१॥ त्या योगे मी हि सुन्दरी । वसे वीरशैवा मंदिरी । पुजांति प्रसादाची थोरी असे जाण तेथेची ॥३२॥ शिवभक्ता घरीचे अन्न । करी अज्ञान जना पावन । ते असे सत्य शिवार्पण । अन्यार्पण नसेची ॥३३॥ जे जे असे शिवार्पित्र । ते ते जाण परम पुनित । ते सेविल्या मजसीच पावत । अनायासे तत्वता ॥३४॥ अलिंगी अथवा लिंगधारीं । जो शिवधर्माची निंदाकरी । त्याचे मुख न पाहे कांतारी । तो वीरशैव जाणावा ॥३५॥ जया वस्त्राची परवा नाही । पांघरी तरी एक घोंगडी पाही । अंगास जे वस्त्र तेही भलतैसे ॥३६॥ जोड वस्त्र लिंगाशी । जोड कैपिन लावी तैसी । मिळाले तरी घाली पायतनाशी । नित्य नेमे ॥३७॥ पायी नसुनि पादुका । न चालावे

मार्गि देखा । वाहनी आरुढावे अनेका । देश संचारा कारणे ॥३८॥ कौपिन जोडी शुद्धि करिता । हस्त पाऊड हाती धरीता । सोहं सोहळां पवित्र युक्ता । शोभे भाळी त्रिपुंड्र ॥३९॥ रुद्राक्षमाळा शोभे गळा । स्नान पुजेचिया वेळा । न देखे भविजन मेळा । त्याते भाषण न करी ॥४०॥ सहजाचे घेणे देणे । ते ही शरणावाचून न घेणे । बहुत बोलणे विनोद हसणे । न करी कदा ॥४१॥ आम्ही म्हणितले सहजी घेणे । परि सहजा तया जाणे । विधीयुक्त घेणे करणे । आचाराते मिळे तैसे ॥४२॥ चरण धरुनि तीन वेळा । कृपा करा म्हणता वेळो वेळा । तरीच घेईजे ऐसिया कळा । असत तो विरक्त मार्ग ॥४३॥ विन्हा विण कांही । घेणेची तया नाही । सोने रुपे आदि कांही । न शिवो हाती ॥४४॥ ज्ञान वैराग्य मिळे क्रियेशी । राखे तोची वीरशैव बोलिजे त्यासी । क्रिया टाकी तयासी । शिवगण न मानिती ॥४५॥ शिष्य आचार करी पूर्ण । देशिका दे योग्य भोजन । त्याते स्वयें देखोन । आनंद मानितसे ॥४६॥ ज्ञान वैराग्य क्रियेशी । राखी तो धन्ये वीरशैव वंशी । क्रिया सोडोनि चाले त्यासी । शिक्षेनें मार्गी लाविजे ॥४७॥ जो झालासे क्रिया त्याज्य । तया कोण मानील पुज्य । अधर्मे वर्तता राज्य । नष्ट होय वैभव ॥४८॥ जरी ज्ञानी पूर्ण झाला । तरी स्वधर्माचारे मान त्याला । आचार भ्रष्ट होता व्यर्थ गेला । जन्मा येऊनिया ॥४९॥ त्याने अनेक परोपकार

केली तीर्थे लहान थोरु । तैसेचि दाने अपारु । गो वाजी रथ दिले ।।५०।। तरी क्रियेविण जे पुण्य । ते सुकृतासी होय उणे । म्हणोनी न टाकिजे सज्जने । क्रियाचाराशी ।।५१।। वडिल अग्रगण्य क्रिया टाकिती । तरी नेणतेहि तैसेच वर्तती म्हणून न टाकिजे अधिक स्थिति । वाढविजे सज्जनि ।।५२।। एरव्ही क्रिया रहित ज्ञान जाणे । परि जना कारणे करणे । परोपकारार्थ वर्तणे । परि हे तो अक्रिय ।।५३।। अंधा मार्गी लाविजे । आपणहि हळूहळू चालिजे । तेवि अज्ञान अंध ओजे । लाविजे मार्गा क्रियेचिया ।।५४।। ऐसा परोपकारी परम पुरुष । पट्टाधिकारी बोलिजे तयास तोची तारक शिवाचारास। धर्मगुरु ।।५५।। आशा धरोनि बोधिना पूजा मान इच्छिना । परस्त्रीस पाहिना । कामदृष्टी कदा ।।५६।। जीव हिंसा करीना । शब्दे कोणासी दुखविना । भुवाई उचलिना कोणावरी ।।५७।। जयाचे नांव विरक्त । तो कासयासी नोव्हे लिप्त । श्वान वमन मानित । भोग विलास सर्व ते ।।५८।। तयासी लोह कांचन । गारा आणि समरत्न मान अपमान समान । आनंद भरित सर्वदा ।।५९।। तया प्रिय अप्रिय कांही । सर्वथा उरलेची नाही । निंदा स्तुति ऐकोनि । हर्ष विषाद नोव्हे मनी ।।६०।। कोणी केली जरी निंदा । हर्ष मानी तयाच्या शब्दा । मान अप-मानाचे भेदा । न जाणे विरागी तो ।।६१।। शांति दया क्षमा सुबुद्धि । अनर्थ कोणा न करी कधी । वासना तृष्णा

कुबुद्धि। कुचाळी न करी कदा ॥६२॥ नाही जाणिवेचा तोरा। नाही क्रियेचा उबारा। तो शिवयोगी खरा। वीरशैवा श्रेष्ठ की ॥६३॥ ज्ञानानळी इंद्रिय व्यापार। होमिले षड्विकार। तो आकाररुपी निराकार। शिवयोगी विदेही ॥६४॥ पातळ तेंचि गोठले। घृत कण्याकार झाले। तेवि अमूर्त मूर्तीस आले। वीरशैवरुपे ॥६५॥ काम क्रोध द्वेष मत्सर। लोभ मोह दंभ अहंकार। निंदा कुटाळी कुचेष्ठा क्रूर व्यापार। नाही शिवयोगिया ॥६६॥ सोडने बांधने न करी जंजाळ। चिंता उद्वेग नाही हळहळ। मन कल्पना रहित निर्मळ। धोतले मौतु जैसे ॥६७॥ सकळ तीर्थासी अधिपति। चरण स्पर्शे तीर्थे पावन होती। जग उद्धरावया विचरती। निष्काम बुद्धि ॥६८॥ कोठे गोडी धरोनि तोषेना। मान विधल्या फुगेना। अपमानिलिया कुंथेना। तोची वीरशैव म्हणावा ॥६९॥ मृत्यूसी कदाभिईना। मी मरेन हे घ्याईना। मी उपजलो हे आठवेना। स्वतःसिद्ध पणे ॥७०॥ मी बाळ तरुण वृद्ध। हे नाठवे तया अखंडत्व बोध। जाती कूळ गोत्र संबंध। नाठवे तया वीरशैवा ॥७१॥ जयाचा गर्भिच मंत्र पिंड। संस्कारे निपजला मार्तंड। अविद्या अनाचार हे बंड। राहेल केंवि ॥७२॥ गुरुकृपेने मांस पिंड गेला। तो संस्कारे मंत्रपिंड झाला। अविद्या अंधार दूर केला। प्रकाशला स्वप्रकाश ॥७३॥ आत्मा तरी स्वतःसिद्ध असे। तया कांही पावन

नसे । पावनता जगी जी वसे । देहाचिया लागी ती॥७४॥
पाहता देहतरी अपवित्र । तयाहि पावन करी गुरुमंत्र ।
आत्मा स्वत:सिद्ध सर्वत्र । वस्तूरुप झालासे ॥७५॥ बाह्य
अभ्यंतरी अवघाची । कोंदाटला परब्रम्ह तोची । तो बोले
चाले तोची । निज स्वभावे ॥७६॥ बोल बोले प्रेम प्रिती ।
अमृतासी परे सर म्हणती । ऐके तो आनंदे चित्ती । सद्-
भाव उठे मनी तया ॥७७॥ जे बोले ते प्रतिबंधक । परिसे
त्या होय सुखदायक । न बोले लौकिक भेदिक । परमार्था
लागोनि ॥७८॥ काया वाचा मने । जगा लागी सुखदेणे ।
ऐसे असे जयाचे वर्तणे । तोचि विरक्त जाणावा ॥७९॥
पुढे पाहोनि चालणे । जीव मात्रासी राखणे । सर्वा घटी
जाणणे । सदाशिव स्वरुप ॥८०॥ सदा शमदमी वर्तत ।
अत:करणी शम इंद्रिय दमित । अखंड वैराग्य भरित ।
षट्स्थल ब्रम्हबोधी सदा ॥८१॥ ऐसा हा विरक्त पुरुष ।
तोचि तो परमात्मा अविनाश । तद्रूप स्वयं प्रकाश ।
शिवयोगी तो ॥८२॥ जी वस्तू अगम्य अगोचर । अव्यक्त
अनंत अपरंपार । ब्रम्हरुपाचे हे बिजांकूर । घवघवीत
विरुढले ॥८३॥ तोचि शिवयोगी साचार । उद्धरावया
चराचर । वर्ततसे महिवर । ममाज्ञे करुनिया ॥८४॥
जे का अद्वैत अनुपम । अगोचर आणि अनाम । जे
अचल अलक्ष परब्रम्ह । तेचि निस्सीम होवोनी असे॥८५॥
जो निजरुप अगम्य निर्गुण । जो निर्मुक्त निरामय निरंजन ।

तो परमपुरुष गुण निधान । ऐसाचि होवोनि ठेला ।।८६।। तो निःसंग निर्लेप निष्प्रपंच । जो निजरुप अनिर्वाच्य । तोचि सुनिश्चय साच । होवोनि ठेला ।।८७।। तोचि चिद्रुप चिन्मात्रैक । जो चिदानंद चित् प्रकाशक । तोचि समरस होओनि एक । राहे स्वरुपी सदा ।।८८।। ऐसे जे वीरशैव मार्गिक । ते स्वयं स्वतंत्र सुखदायक । तया मज नाही वेग-ळीक । पार्वती सत्य जाणपा ।।८९।। ते मज क्षणभरी न विसंबती । मीही तैसाच तया प्रति । म्हणोनि ती पुज्य सर्वा प्रति । ज्ञाण देवि निश्चये ।।९०।। आम्ही तयासी ध्याऊ । सदा तयाचे गुण गाऊ । तया गुरुत्वे भाऊ । आम्ही देवी सर्वदा ।।९१।। तो देव आम्ही भक्त । तया ध्याऊ हृदयात । आम्हा देवपण निश्चित । तयाचेनि योगे ।।९२।। तो प्राण सखा आम्हा बहु । त्याचे चरण हृदयी ध्याऊ । तया वाचुनि न पाहू परवस्तू आणिक ।।९३।। परशिव म्हणीजे तयासी तो अतित व्याप्य व्यापकासी । आता बहू काय बोलणे आम्हासी । मुकुट मणि होय तो ।।९४।। तो सर्वासी गुरुरुप होय । त्याचे भावे वंदी जो पाय । तो तात्काळ होओनि ठाय । निजरुपचि ।।९५।। स्थावर लिंगा जे ध्याती । तया स्थावर गुरु म्हणती । उपासनेची निज स्थिती । कार्या कारण असे ।।९६।। कर्म उपासने बांधूनी गाठी । जे सर्वकाळ वाहती कंठी । न करी दुजी वाटा घाटी । चरलिंग त्या म्हणिजे ।।९७।। तोची

जाणावा परशिव । गुरुमुखे घ्यावा अनुभव । आमुचा त्या वरी पुर्णभाव । नसे परवस्तू आणिक ॥९८॥ तो सर्वा गुरु रुप होय । त्याचे भावे वंदी जे पाय । तो तैसाचि होवोनि जाय । निमग्न वस्तुरुपी ॥९९॥ ऐसा जो श्री गुरुनाथ । परम पावन पुनित । जंगमरुपे वर्तत । तारावया भक्ताते ॥१००॥ तया सर्वस्वे भजावे । तनु मन धन अर्पावे । अन्न वस्त्रादिकी सेवावे । गुरुरुप म्हणोनिया ॥१०१॥

अन्नवस्त्रादिकम् देयम् गुरवे तत्परायण
अभावे सर्वं वस्तूनां स्वशरीरम् निवेदयेत् ॥ ३ ॥

तया सर्वस्वे भजावे । तनु मन धन अर्पावे । अन्न वस्त्र प्रेमे ओपावे । निष्काम बुद्धि ॥१०२॥ ज्यासी वित्त विषय नाही । तेणे अंगे सेवा करावी काही । सेवे शरीर निवेदिले जे ही । तत्पर होओनि ॥१०३॥ ऐसी अंगे करीता सेवा । शिवपद प्राप्त होय जीवा । गुरु ते भाविता ब्रम्ह भावा । तरि स्वये ब्रम्हची होय ॥१०४॥ ऐसा वेदांतीचा भाव । गुरु न म्हणावा मानव । म्हणता दोष अभिनव । घडति सत्य जाणा ॥१०५॥ गुरु मनुष्य ऐसे भाविता । तरि दोष होय सत्वता । आपणिया ब्रम्हरुपता । घडे केवि ॥१०६॥ म्हणोनि गुरु परब्रम्ह भाविजे । मग आपणहि ब्रम्ह होईजे । श्रीगुरुनिज वस्तू जाणिजे । सेवा किजे सद्भावे ॥१०७॥

कर्मणा मनसा वाचा गुरवे भक्तिवत्सलः ॥
शरीरं प्राणमर्थंच सद्गुरुभ्यो निवेदयेत् ॥ ४ ॥

मन बुद्धि वाचे जे जे कर्मं होती । ते भक्ति वत्सल गुरुसी अर्पिती । जे शरीर प्राण अर्थ निवेदिती । तेची अधिकारी मोक्षासी ॥१०८॥ गुरु वाचोनि सर्वथा । आणिक नेणती देवता । गुरुमंत्रेंविण तत्वता । फल नसे जापकासी ॥१०९॥ गुरुआज्ञे वेगळे न वर्तती । गुरु संतोष जे करिती । गुरु कृपा तेचि निज मुक्ति । सर्वकाळ शिष्यासी ॥११०॥ ऐसे जे गुरुभक्त पार्वती । तयाची अत्यंत मज प्रिती । ऐकोन संतोषली मूळ शक्ति । चरणी माथा ठेविला ॥१११॥ म्हणे मी नेणे या वर्मा । बरवा निरुपिला गुरु महिमा । धन्य धन्य भक्त विश्रामा । कृपा केली मजवरी ॥११२॥ श्रीगुरु महिमा सादर । ऐकता श्रोते चतुर । पावन होती सत्वर । भवार्णवा पासुनिया ॥११३॥ पुढें प्रश्न करील पार्वती । ऐकून तोषेल पशुपति । अति रहस्य उमे प्रति । निवेदिल शिव तो ॥११४॥ इति श्रीपरमरहस्य सारामृत । शिवगौरीसंवादी वर्तत । त्याची टीका करोनि प्राकृत । कृत कृत्य मन्मथ ॥११५॥

इति श्रीपरमरहस्ये शिवगौरीसंवादे वीरशैव विरक्त लक्षण निरुपणम् नाम तृतीयोध्यायः समाप्तः ॥ श्लोक ४, ओव्या ११५

अध्याय ४ था

श्रीगुरवे नमः । तृतीय अध्यायाचे अंती । शिवे निरुपिली वीरशैव स्थिती । आता प्रश्न करील पार्वती ते ऐका सादर ॥१॥

दे. उ. कोवा बंधश्च मोक्षः कः स्वरुपमुभयस्यचं ।
कथयस्य तथा स्वामिन् अतीतं बंध मोक्षयोः ॥ १ ॥

पार्वती विनवी देवा प्रति । बंध मोक्षाची निरोपा स्थिती । बंध मोक्षाची कैसी रीती । निरोपावे स्वामी मज ॥२॥

दे. उ. विकल्प रहितः शांतो निरहंकार एवच ॥
तद्रूपो ब्रम्ह सम्बधी मुक्तात्मा भवति ध्रुवं ॥ २ ॥

सर्व संकल्प विकल्प जेथ निमती । निरहंकार सदाशांती । तद्रुप ब्रम्हचि होवोनि असति । तोचि मोक्ष पै देवी ॥३॥ मी परब्रम्ह निश्चयेसी । नास्ति देखे भेदासी । आपणाविण न देखे कवणासी । तोची मोक्ष जाणावा ॥४॥ इंद्रिय व्यापारा बोळवण । ध्यान धारणा निमाले साधन । निमाली बुद्धि मन होय उन्मन । तोचि मोक्ष जाणिजे ॥५॥ गंगा-सागराशी मिळाली । ती पुन्हा न परते सागरुचि झाली । तैसी चित्तवृति समरसली । पुर्णानंदी शाश्वत ॥६॥ त्वंपद आणि तत्पदाचा । शबल शुद्धांश निवडिजे दोहीचा । उत्तम शबलांश शुद्ध गुण साचा । ऐक्य बोधुजो ॥७॥ जो ऐक्य

बोधु तो असिपद। जो जीवाचा समरस आनंद। तो आपण होईजे स्वत:सिद्ध। तोचि मोक्ष जाणावा ॥८॥ सत् चित् आनंद दोन्ही ज़ाणोन। तिन्हीचा जो साक्षी चिदानंद घन। तो स्वये झाला जो आपण। तोचि मोक्ष वो देवि ॥९॥ आता विशेष मोक्ष ऐक। जेथ साक्षित्वहि निमाले देख। वुजे नाही जेथे साक्ष आणिक। तेथे उरे कोण स्वरुपे ॥१०॥ आता बद्धता जेथे नाही। तेथे मोक्ष कैचा काही। वर्म नेणती म्हणूनि पाही। बद्ध मोक्ष रुढविती ॥११॥ आता बद्धता ती ऐक। ते दुष्कृत्याचे लेख। तेही सांगू बोधिक। बद्धता लक्षण ॥१२॥ जो अहंकारे गर्वित। कामाग्नित लोलांगत। काम्यकर्मि ज्याचे वित्त। तेचि बद्धता ॥१३॥ मी आचार्य महागण। आमुचे क्रिये पुढे आहे कोण। वाहे क्रियाकर्माचा अभिमान। तोचि बद्ध जाण देवि ॥१४॥ आम्ही वीरशैव जंगम। आम्हा पुढे कोणी नाही उत्तम। आम्हीच जाणो म्हणती लिंग वर्म तेचि बद्धता ॥१५॥ जळी देखे आपुलिया छायेसी। मी बुडालो म्हणोनी शोक करी मानसी। तेवि नसतिया जन्म मरणासी। भावतिसे तेचि बद्धता ॥१६॥ स्वप्नीचिया मरणा भिऊन। जागृति म्हणे मी कैसा वाचेन। तेचि संसारा लटिकिया दे मान। तेचि बद्धता ओ देवि ॥१७॥ वस्तूचे अत्यंत विस्मरण। विषयाचेचि सदाध्यान। संकल्प विकल्पे भरिले मन। तीच बद्धता जाण ॥१८॥ अहंता

मदे अखंडित । मी तू भेद वाहे मनात काम कर्दमी जयाचे चित्त । सदा धुस धुसीत पै ॥१९॥ ऐसे बद्धतेचे लक्षण । या लागी व्हावे सावधान। श्रीसद्गुरुसी नमून । कृपा हस्त दान मागावे ॥२०॥

विकल्पी क्रोधनोऽशांतो अहंकार समन्वितः ॥
दुर्धर्षो लोलूपो जीवो बद्धो भवति निश्चितम् ॥ ३ ॥

संकल्प विकल्प वाहे ज्याचे मन । मी कर्ता धरोनि अभिमान । अशांत क्रोध लोभाकडोन। सदा बांधिला तो॥२१॥ नाशिवंत संसारी सुख । अत्यानंदे मानी मुर्ख । क्रोधे करी रख रख । सर्वथा बध्द तो ॥२२॥ मी जीव असे ही देह बुद्धि । ब्रम्हभावना नाठवे कधी । कुकर्माचा सांगाती कुबुद्धि निधी । तोचि बद्ध वो पार्वती ॥२३॥ कुबुद्धि कुकर्माचा नाद । विषयी काक जैसा सावध । न घे शिवपुजेचा स्वाद । बंधा कारण येणेचि ॥२४॥ ऐसे बद्ध मुक्ताचे लक्षण । निरोपिले तुज निवडोन । आता बद्ध मुक्तातीत कोण । ऐक ओ देवी ॥२५॥ ते गोष्टी असे अगम्य । कोणासीहि नोव्हे गम्य । तू माझा आत्मा म्हणोन । उत्तम गुह्य तुज सांगतसे ॥२६॥ परि तो न कळे सहज । अगम्य अगोचर तुज । मी सांगेन परमगुज । लक्ष देई आदरे ॥२७॥ जे गुह्य शास्त्र पुराणा न कळेचि। जप तप ध्याना नाघवेचि।जे का व्याकरणा ज्ञाना नयेचि।ते गुह्य निरोपु ओ देवी॥२८॥

जे बद्ध मोक्षातीत । तें क्षराक्षरा साक्षभूत । तोचि तूज सांगू गुह्यार्थ । सावध परिस आता ॥२९॥ ज्याचे होता मानवा दर्शन । त्याचे तुटे बन्धन । तो मज पावला जाण । स्तनपान न करी कदा ॥३०॥

बंध मोक्षद्वयं नास्ति तद्वयातीत एव सः ॥
साक्षिरुपो महातेजा स्वयं ब्रम्हस्वरुपभाक् ॥ ४ ॥

शंकर म्हणे पार्वती प्रति । अलक्ष लक्षी ब्रम्ह ज्योति तेथे लोभ भय वसती । नसे कदा काळी ॥३१॥ऐक पार्वती तिसरी याचे लक्ष । अलक्षरुपे उभयासी साक्ष । बद्धता नाही तेथ कैंचा मोक्ष । तया परब्रम्हासी ॥३२॥ जो लोभे नाही बांधीला । तो भव भया चुकला । म्हणोनि तो मुक्तचि बोलिला । लोभे केला बद्ध एके ॥३३॥ जो बद्ध मोक्ष उभय पक्ष । जाणोनि असे सर्व साक्ष । त्या केंवि बाधे बंधमोक्ष । सदा सावध स्वरुपी ॥३४॥ अजन्म नित्य पर ब्रम्ह मानसी । तया बद्धता मुक्तता कायसी । बद्ध तो बांधला मुक्त सुटला त्यासी । म्हणणे केंवि ॥३५॥ जरि मुळी बांधिलाचि नाही । तया सुटला म्हणणे कांही । बद्धमुक्त आठऊ जया नाही । तो सहज मुक्त तिसरा ॥३६॥ जो बंध मोक्ष उभया साक्ष । तो केंवि बोलिजे बंधमोक्ष । तो साक्षीचाहि साक्ष । देहि न राहे परि असे ॥३७॥ जेथ एक पण न सरे । तया साक्षित्व साहे केंवि

दुसरे । परि जाणावया लागी खूण मात्रे । बोलावे लागतसे ॥३८॥ एरव्ही ठाव कैंचा बोला । जेथ पन्नास अक्षराचा ठावो पुसिला । चहू वाचेचा गजर निमाला । तो कोण्या वाचे बोलिजे ॥३९॥ परि एक नवल असे । ते बोला संगेचि भासे । बोल निमालिया वाचुनि येत नसे । हाता कोणाचिया ॥४०॥ परि ते असो ऐक सावध होऊनि । जैसा काष्ट जाळोनि अग्नि । मग आपणहि जाय सरोनि । उरे भस्म लेशू ॥४१॥ तैसे इंद्रिय विकार अज्ञान । जाळोनि जे समर्थ ज्ञान । ते ज्ञानहि जाय ज्ञेयी बुडोन । मग जे उरे ते गे ते ॥४२॥ बंधरुप मृगजळ । मोक्षरुप किरणे केवळ । उभयासाक्षी सूर्य मंडळ । तेवि ते प्रकाश स्वरुप ॥४३॥ तिसरा प्रकाशलिया पुरुष । प्रकृति पुरुषाचा करी नाश । जेवि उभय काष्टी प्रकाशला अग्नीलेश । तो जाळी दोही काष्टा ॥४४॥ दृष्य दृष्टा लोपुन । महादृष्टा असे होऊन । तो न दिसे तरी नास्तिपण । मानू नको ॥४५॥ कापुर अग्नीने जाळिला । सरिसा अग्निहि विझाला । परि परिमळ रुपे उरला । असेचि की ॥४६॥ तेबि दृश्य दृष्टा निमाले । परि उभया साक्षित्व उरले । उरले पणे विण संचले । आईतेचि असे ॥४७॥ साखर साखरेचा रवा जैसा । उदकी रवे पणा मुकला सहसा । परि गोडी पणे उरला ऐसा । मानावाचि की ॥४८॥ दृश्यत्वे दिसेना । ज्ञानासी भासेना । म्हणोनि नाही पणा । मानिसी झणी ॥४९॥

कांही नसोनि असे । परि ते असोनहि नसे । जाणत्याहि जाणतु असे । तरि जाणतेपण नाही ।।५०।। जरी दुसरे पण असते । तरि जाणतेपण साजते । जेथ प्रलयांबुचे भरते । तेथ प्रवाहो कैंचा ।।५१।। जैसे जागृति ना स्वप्न । सुषुप्ति हि जाय विरोन । कि प्रलयतेजे ग्रासिले रात्रंदिन । मग अवघाचि प्रकाशू ।।५२।। तेवि प्रकृति पुरुष गिळोन । अहं सोहं जाय मिळोन । मागे जे उरे ते घनानंद पूर्ण । निजरुप आमुचे ।।५३।। तिन्ही देवाचे विश्रामधाम । तेचि आमुचे गुह्यरुप परम । तयाचे सत्ते सृष्टि कर्म । करिती देव आनंद ।।५४।। तया रुप नाम ना रेखा । ते एक ना दुजे आहे ना नाही लेखा । नुरेचि जेथे मी तू पण आशंका । प्रकाश मय ते ।।५५।। ध्येय ध्याता ध्यान । नसे ज्ञेय ज्ञाता ज्ञान । कर्ता कार्य कारण । या त्रिपुटीसी साक्ष तो ।।५६।। जो भोग्य भोक्ता भोगातीत । दृश्य दृष्टा दर्शन विरहित । साध्य साधक साधना जाणत । स्वये देव ।।५७।। जेथ विवेक शद्वसी बुडाला । अनुभव अनुभवासी निर्बुजला । वक्ता श्रोता निमाला । तेथे देखे कवण कवणा ।।५८।। देखणारा देखणेसी । बुडाला भाविता भावनेशी । गुरुशिष्य नामासी । उच्चार नुरेचि काही ।।५९।। जो गुरु शिष्याचा संवाद । जो निजानंदाचा आनंद । जो निज बोधाचाहि बोध स्वतः सिद्ध आईता जो ।।६०।। जो आला ना गेला । तो झाला ना मेला । धाला ना विरुढला । रचिला ना आईता कि

॥६१॥ तो कांही नसोनि असे । तो न दिसोनि वसे । दिसण्या असण्या जाण तसे । जाणपणे विण ॥६२॥ जाणणे नेणने त्या नाही जाणे । जाणणे अवघेंचि नेणे । सर्वस्व आपण होणे । अवघेंचि ॥६३॥ ते म्हणता हे येते । एक म्हणता दुजे होते । परि भेदाविण अभेदाते । केवि जाणिजे ॥६४॥ म्हणोनि भेदची अभेद जाणिजे । गुणेचि निर्गुण ओळखिजे । मग भेद गुण निमे सहजे । तद्रुपता आलिया ॥६५॥ म्हणसी ब्रम्ह कैसे असे । ते चर्म चक्षु ते न दिसे । ज्ञानांजने पूर्ण प्रकाशे । हृदाकाशी ओ देवी ॥६६॥ सुगंध पुष्पा माझारी । परिमळ न दिसे जरि । तरी नाही म्हणता नये गौरी । घ्राणेंद्रिया सुख होय ॥६७॥ पाना पुष्पा माझारी । प्रभा दिसेना जरी । नास्तितु म्हणोनये सुंदरी । अस्तित्व भरले असे मगमगित ॥६८॥ चंद्र बिंवा भीतरि । प्रकाश न दिसे जरि । परि भूमंडळावरी । प्रकाश भरला असे ॥६९॥ तेथ दृष्य दृष्टा हरपे । मग आहे नाही कोण म्हणिपे । हेंचि अनुभवि निर्विकल्पे । तेचि वस्तुरुप ॥७० ॥एक माझी स्फूर्ति जाण । जागृत असे अनुदिन । तीचे शब्द हे गगन । उत्पन्न झाली तत्वे पैं ॥७१॥ तया कारणे मी सगुण । रुपा आलो देवि जाण । मागुती शक्ति आणि गण । उत्पादिले ब्रम्हा विष्णू ॥७२॥ त्या माझिया मूळ स्वरुपा । विसरोनिया जन्म खेपा । अज्ञाने जीव त्रिविध तापा । पावती जाण ओ देवि ॥७३॥ ती पर वस्तू जाण । असे चराचर

व्यापून । त्याची जाणावया खूण । गुरुसी शरण रिघावे ।।७४।। आता बहूत करिता कथन । ग्रंथासी होईल विस्तारपण । जी निरोपिली त्याची खूण । ती विसरु नको ।।७५।। जे माझ्या जीवीचे जीवन । जे माझे हृदयीचे ध्यान । ते तुज केले निरुपण । बीजाचे निज बीज ।।७६।। जे दुर्लभ ब्रम्हादिकासी । जे अनिर्वाच्य नये लक्षासी । जे न भासे वेदशास्त्रासी । ते तुज निरोपिले ।।७७।। ऐसी वस्तू जी पार्वती । तेंचि वीरशैव अवतरती।तया शिवयोगी बोलती । माझेची अंश जाण ते ।।७८।। ते सदा उदास वृत्ति । भोग विलास थुंकोनि टाकिती । विष्टेसमान विषयसुख मानिती। सदा संतुष्ट ते ।।७९।। ते मजला सदा पुज्य । उदासवृत्ति महाराज । ज्याच्या क्रियाचाराचे तेज । दूर करी भवाते ।।८०।। त्यासी लोह सुवर्ण जाण । समानचि मान अपमान। अरि मित्र प्रिय अप्रिय समान।सहजमुक्त जंगम तो ।।८१।। ऐसा तो सहजमुक्त जंगम । गुरुपद पावला उत्तम । तो सद्गुरु वाचोनि परब्रम्ह । आणिक नेणे दुजे ।।८२।। आपुले सहित श्रीगुरुच । अवघाचि अवघा तोच । ऐसे निश्चया आले साच । गुरुविण आनु नेणे तो ।।८३।। येथे संपवून ब्रम्ह निरुपण । पार्वती प्रति सांगे आपण । जगन्माता आनंदून । प्रश्न करी शिवासी ।।८४।। त्या श्रवणा वीरशैव जन । बैसले लाऊनिया ध्यान । वक्ता मनी सद्गदून । श्रवण करवी श्रोतयासी ।।८५।। इति श्रीपरमरहस्य सार-

मृत शिवगौरी संवादी वर्तत । त्याची टीका करुनिया प्राकृत । कृत कृत्तार्थ मन्मथ ॥८६॥

इति श्रीपरमरहस्ये हरगौरीसंवादे मुक्ततत्वविवेक वर्णनंनाम चतुर्थोऽध्याय: श्लोक ४ ओव्या ८६

अध्याय ५ वा

श्रीजंगमलिंगाय नमः । तुम्ही सांगितले मुक्तस्वरुप । मागिले अध्यायी अमूप । आता वर्णावे जी स्वरूप । सद्गुरुनाथाचे ॥१॥

दे. उ. रुपं सद्गुरुनाथस्य ज्ञातुमिच्छामि सांप्रतम् ।
ब्रूहि मे कृपया देव वल्लभोऽसि मम प्रियः ॥ १ ॥

पार्वती म्हणे जी सदाशिवा । गुरु तोचि देव म्हणावा । ऐसे निरोपिले एक भावा । ते मज आता स्पष्ट करा ॥२॥ सद्गुरु रुप कैसे । सांगावे जी मज सौरसे । कोण भाव मूर्तत्वे असे । स्वरूपी त्या ॥३॥

शि. उ. गुरुर्माता गुरुः पिता हितकृत् श्रीगुरुःस्वयं
गुरुदेवात्परम् नास्ति तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥ २ ॥

शिव म्हणे हो वरानने । जो गुरुवाचोनि कांही नेणे । सर्वस्व माझे गुरु म्हणे । अनन्य भावे शरण तो ॥४॥ गुरु माता गुरु पिता । स्वहित कर्ता गुरुचि दाता । ज्या परते दैवत नाही तत्वता । तया श्रीगुरुसी नमू आता ॥५॥ सखा तो जीव-

लग जीवीचा । गुरुचि बन्धु मित्र पूर्वज कुळीचा । जयाने परिशिव केला जीवाचा । तया श्रीगुरुसी नमो ॥६॥ आप्त सोयीरा लिंगांगीचा । जो उन्मेष षट्स्थल ब्रम्हाचा । बोधक ऐक्य तत्वाचा । तया श्रीगुरुसी नमावें ॥७॥

न गुरोरधिकः शम्भुर्न गुरोरधिको हरिः ॥
शिव कोपे गुरुस्त्राता गुरुकोपे न कश्चन ॥ ३ ॥

गुरुहूनि अधिक नाही त्रिपुरारी । गुरुविण अधिक नाही हरि । कोपे शिव हरिच्या गुरुतारी । गुरुकोपी कोणी तारीना ॥८॥ हरिहर गुरुचे अंकित । अखंड स्तुति ध्यान करीत । कळिकाळ पाया लागत । गुरु भक्ताचिया ॥९॥

मन्नाथस्त्रिजगन्नाथो मद्गुरुस्त्रिजगद्गूरूः ॥
स्वात्मापि सर्वं भूतात्मा तस्मै श्रीगुरवेनमः ॥ ४ ॥

म्हणोनि माझा नाथ जगन्नाथ । माझा गुरु तोच जगाचा गुरु होत । माझा आत्मा सर्वभूतात्मा निभ्रांत । तया श्री-गुरुसी नमो नमो ॥१०॥

दे. उ. ध्यानं किमात्मकं ध्येयं पूजामूलम् च किं भवेत् ।
को वा मंत्रः सदाजप्यः मोक्षमुलं च किं वद ॥ ५ ॥

पार्वती वदे जी शंकरा । दयानिधे करुणाकरा । मज सांगाजी उदारा । प्रश्न निर्णय करोनि ॥११॥ कोण मुल ध्यानासी । कोण मूल पूजेसी । कोण मूलमंत्रासी मुळ मुक्तिसी

कोण पैं ॥२१॥

शि. उ. ध्यानमूलम् गुरोर्मुर्तिः पुजामुलं गुरोः पदं ॥
मंत्रमूलं गुरोर्वाक्यं मोक्षमूलं गुरोःकृपा ॥६॥

शंकर म्हणे पार्वती प्रति । ध्यानास योग्य गुरु। मुर्ति तयाचे चरण सद्भावे पूजिती । अन्य पूजा कासया ॥१३॥ ध्यान श्रीगुरुचेंचि करावे । ध्याना मूळ गुरुरुप जाणावे । पूजा मूळगुरु चरण भावे। आन पूजा निरर्थक ॥१४॥ मंत्रासी मूळ गुरुवाक्य जाण । आन मंत्र निष्कारण । जयासी कृपा करी पूर्ण । तोचि मुक्त जाणावा ॥१५॥ श्रीगुरुविण मुक्ति नाही । वेद गर्जे उर्ध्वबाही । मुक्ति दाता श्रीगुरुपाही । मम-रुप जाणिजे॥१६॥ देवामाजी मीच ईश्वर । मर्त्यलोकी वीर माहेश्वर । क्रियाचारासी आधार ।सत्यजाण ओ देवि ॥१७॥

अंगुष्टाग्रे अष्टषष्ठी तीर्थान्यपि वसंति ते
सप्तसागर पादोर्ध्वे तदाधःकुलपर्वताः ॥७॥

अंगुष्टी अडुसटतीर्थे असती । अष्ट तीर्थे स्नानी वसती । सप्तपदी नांदती । जया श्रीगुरुचिया ॥१८॥ महातीर्थे सप्त सागर । तेंहि चरणी वसती स्थिर । कुल पर्वत धुरंधर गुरुपदी नांदती ते ॥१९॥

नक्षत्रग्रहरुद्राद्या तस्य गुल्फे वरानने ॥
जंघायां वसते नित्यं षट्त्रिंशतत्वमालिका ॥ ८ ॥

ईशानादि रुद्र जे असती । गुल्फद्वयी नवग्रह वसति । जांघे

छत्तिस तत्वे नांदती । तया श्रीगुरुच्या ॥२०॥

सप्तसागर पर्यंततीर्थस्नानेषु यत्फलं ॥
सहस्त्रगुणितं तस्मात् गुरुपादांबुधारणं ॥ ९ ॥

सप्तसागर सृष्टीची तीर्थे । ते जे देती दान फळात । ते सहस्त्रांशे गुरु अंगुष्ट थेंबाते । सरी न पावती की ॥२१॥ फल जे गुरु तीर्थ सेवनाचे । शेष वर्णू शकेन महिमान त्याचे । मा म्या काय वदावे वाचे । पामराने ॥२२॥

निराकारो गुरुः प्रोक्तः साकारो लिंगरुपभाक् ॥
ज्ञात्वैक्यमुभयोर्नित्यं भजेत्सायुंज्यसिद्धये ॥ १० ॥

श्रीगुरुमूर्ति असे निराकार । लिंग मूर्ति असे साकार । परि जाणोनि उभया निराकार । एकत्वे भजिजे ॥२३॥ पातळ घृत तेंचि गोठले । तरि काय घृत पणा उणे आले । तेंवि निराकार गुरुत्व आकारले । लिंग रुपे ॥२४॥ कापूर आकार दिसे रवा । परि तो परिमळचि आघवा । तैसा लिंगरुप जाणावा । गुरुचि आकारला ॥२५॥ म्हणोनि लिंग तो गुरुचि जाणिजे । अभेदत्वे उभया पुजिजे । तयाच्या अंग संग होवोनि असिजे । निरंतर वो पार्वती ॥२६॥

गुरुरुपं तु यो विद्वान् शिवरुपमिति स्मरन् ॥
अशरीरात्मसंबंधो गुरुशिष्यमनुग्रहेत् ॥ ११ ॥

ज्ञानिया गुरु आणि शिव एक असे । उभयवर्गं निर्गुण

निराकार भासे । गुरु निराकार भाविजे विश्वासे । सदा-शिष्याने ॥२७॥ लिंगरुपी जो परमपुरुष । जो न कळेचि वेद श्रुतिस । तया न म्हणावे आकारास निर्गुण निरा-कारचि जाणावे ॥२८॥ गुरुहि आहे तये परि । तयाचि देवांहून अधिक थोरी । वर्णिता शिणले वेदचारी । अगम्य रुपा अगोचर ॥२९॥ शिवतो निराभास भासेना कोण्हासी । पाहता वेदशास्त्र पुराणासी । तो भासवी सत्‌शिष्यासी । म्हणोनि शिवासी गुरु अधिक ॥३०॥ जो ध्याना जपा नामावरी । गवसेना कोण्हासी कोण्हे परि । तो शिव स्वये शिष्यासि करी । म्हणोनि अधिक गुरु ॥३१॥ शिवपरब्रम्ह होय सही । परि भेटी बोलणे न घडे कांही । हा भेटे बोले समाधान करी सर्वहि । या लागी गुरु अधिक॥३२॥ पूजा पत्री भाव भक्ति । कैसी करावी निराकारा प्रति । सेवेसी पूजेसी गुरुमूर्ती । म्हणोनि विशेष हा ॥३३॥ गुरु परशिव एकचि पाही । परि परशिवा बोधणे बोलणे नाही । हा बोधी बोले स्वये स्वरुपाचे ठायी । समरस करी ॥३४॥ निराकारचि आकारला । जडजीव तारावया गुरु रुप झाला । म्हणोनि मनुष्य म्हणू नये तयाला । परब्रम्हचि तो ॥३५॥

यो गुरुं कायरूपेण गुरुर्भावं च भावयेत् ।
शिष्यज्ञानप्रदीपेन अप्रमाणमगोचरं ॥ १२ ॥

शिष्याने देह भावना गुरुसी न भाविजे । अप्रमाण अगोचर गुरुते जाणिजे । ऐसे जाणोनि भजे तरि ज्ञान सहजे । अप्रमाण अगोचर होय ।।३६।। गुरुसी देहधारी मानिता माणूस । ब्रम्हत्वे न बैसे विश्वास । तरि तो केवि पावे परब्रम्हास । गुरु माणूस मानिता ।।३७।। गुरु मानव न भाविजे विश्वासे । तयासी स्वये ज्ञान प्रकाशे । मग आपणहि होय गुरु रुप सरिसे । गुरु ध्याने ।।३८।। कीटभृंगी वैरध्याने । तात्काळ भृंगचि होणे । मा शिष्य तरी सद्भाव ध्याने । गुरुरुप केवि नव्हिजे ।।३९।। म्हणोनि गुरुचे ध्यान करावे । तरि गुरुरुपचि व्हावे । झालिया कळिकाळ स्वभावे । शरण येती ओ देवी ।।४०।। हे गुरु देह धारी न म्हणावे । ब्रम्ह अगोचर तया जाणावे । तरीच परब्रम्हा पावावे । येणे भावे करुनिया ।।४१।। सद्गुरु अव्यक्त असति । व्यक्त शिष्या उपदेशिती । प्रदिप्त ऐसी ज्ञान ज्योति । दाखविती पूर्ण ब्रम्ह ।।४२।। तेव्हा तेहि होति गुरुरुप । घेति ब्रम्हानंदी झेप । शिष्य गुरुत्वाचा विक्षेप । न उरे कदा तेथे ।।४३।। गुरु शिष्या न दिसे भेद । ध्यान योगे असे अभेद । गुरुकृपे होय सद्गद । तो सत्शिष्य जाणावा ।।४४।।

एकमूर्तिस्त्रयोभागाः गुरुर्लिंगं तु जंगमः ।।
जंगमं च गुरुर्लिंगं त्रिविधं लिंगमुच्यते ।।१३।।

एक निर्गुण मुर्ति त्रिभागा आली । गुरुलिंग जंगम ऐसी

भासली । तिन्ही मिळोनि एकरुप जई झाली । तोचि जंगम अथवा लिंग ॥४५॥ जो गुरु तोचि जंगम । जंगम तोचि लिंग उत्तम । त्रिविध लिंग ऐसा नेम । असिजो ओ पार्वती ॥४६॥ यास्तव तीन रुपा माझारी । माझा वास असे सुंदरी । तदन्य स्थाना भितरी । अजाग्रत असे मी ॥४७॥ लिंगरुपी जो सद्‌गुरु । वाहे स्वधर्माचा अहंकारु । तोचि वीरशैवाचारु । उद्धारु जगामाजी ॥४८॥ जो भाव गुरुसी पाही । तोचि असावा लिंगाचे ठायी । तोचि भाव जंगमाचे पाई । विश्वासे असावा ॥४९॥

गुरुदेवं महादेवमेकीभावेन भावयेत
भावद्वय विभागेन नरके कालमक्षयं ॥ १४ ॥

श्रीगुरुसी सदाशिवासी ऐक्य भावे । भजिजे तरी गुरुरुपचि व्हावे । द्वैतभावे निरयासी जावे । कल्पांतवरी॥५०॥ गुरु देव आणि महादेव । उभयी नसे भेद भाव । म्हणोनि असे श्रेष्ठ प्रभाव । गुरु पूजनी ठेविला ॥५१॥

गुरुरुपोदवं लिंगं लिंगरुपोद्भवो गुरुः ॥
भक्तो भेदवादी यो चांडालो गुरुपातकी ॥ १५ ॥

गुरु पासोनि लिंग प्राप्ती । लिंगा पासोनि गुरुतुप्ती । उभया ठाई शिवाची व्याप्ती । असे जाण पार्वती ॥५२॥ गुरु माजी लिंग लिंगा माजी गुरु । ऐसा भक्ताचा असावा निर्धारु । लौकिक भावे धरी भेदाकारु । तो चांडाळ गुरु

पातकी ॥५३॥ लिंगासी गुरु भावने पुजिजे । ते पुजन गुरुसी अर्पे सहजे । म्हणोनि अष्टविधार्चने पुजिजे । त्रिकाळ लिंगासी ॥५४॥ स्थावर आणि दुजे चर । हे दोन लिंगाचे प्रकार । दोन्ही रुपी मीच ईश्वर । परि गुरु चर लिंग जाणावे ॥५५॥ म्हणोनि गुरुसी ध्याता अर्चिता । जाण कोटी लिंगाचे घडे पूजन । अर्बुद पात्री भोजनदान । घडतसे अनायासे ॥५६॥ कोण्ही म्हणती लिंग तरि साकार तेथे भजता केवि संतोषे निराकार । यासी दृष्टान्त ऐक साचार । जेणे संदेह फटे ॥५७॥ नट सोंग रुप अवगला । सोंग देखोन सभे संतोष झाला । सोंगा त्याग दिधला । नानाविध ॥५८॥ त्याग सोंगाने भोगिला । की सोंगातील नटासीच पातला । सोंग लटिके म्हणोनि पावला । त्याग नटासीच की ॥५९॥ म्हणोनि लिंग जंगमी भजन जे जे ॥ किजे ते तें अर्पे गुरुसी सहजे । ऐसिया अभेदे जो भजे । तोचि गुरु भक्त ओ देवि ॥६०॥

यो गुरुं मृतभावेन तद्दिने यस्च शोचति ॥
गुरुलिंगप्रसादं च नास्ति तस्य वरानने ॥ १६ ॥

गुरु मृत्यू पावला हे भावना । भाऊन अंतकाळी करी‍ै दना । तो गुरु पुत्र नव्हे अज्ञाना । माजि लेखिजे ॥६१॥ कां म्हणसी तरी तो निराकार । त्यासी मुळीच नाही शरीर । तो अविनाश अजर अमर । मृत्यातित तो ॥६२॥

ऐसिया सद्गुरुसी नेणोनि । जो मृत मानी तो चांडाळ अज्ञानी । त्यासी गुरु लिंगाचा प्रसाद कोण्ही । न देआवा ओ देवि ॥६३॥ गुरुब्रम्ह ऐसे नेणोनि । भक्ति करी भावे जनी । मृत्यू पावला हे मनी आणि । तो चांडाळ जाणावा ॥६४॥ गुरुरुप सबरा भरीत । त्याचा नं लाडे मानवा अंत । ऽदृश्य अगोचर अतीत । असे जाण सर्वाठायी ॥६५॥ चर गुरु चिरंजीव । न मानी जो मानव । तया प्रसाद वैभव । नाही नाही सर्वथा ॥६६॥ प्राण लिंगी ऐक्य करुनि । लिंगा प्राणाहुनि प्रिय मानी । ऐसे अभ्यासोनि वर्ते जनी । तोचि वीरशैव जाणावा ॥६७॥ त्याने केला देह त्याग । तो जाणावा महायाग । प्राण राहे लिंगी सांग । म्हणोनि दग्ध करु नये ॥६८॥

प्राणेन लिंगसंयुक्तं लिंगेन प्राणसंयुतं ॥
प्राणेन त्यक्तकायस्य दहनं वर्जयेत् सुधी ॥ १७ ॥

लिंग आणि प्राण एक होऊनि । प्राण लिंगी लिंग प्राणी मिळोनि । जे असति त्याचिया देहा लागुनि । दग्ध नकिजे ओ ॥६९॥ का म्हणसी तरी ऐक पुढती । तुज निरोपितो दृष्टांती । जेणे देहाची बुंथी । तात्काळ जाय ॥७०॥

दग्धस्य दहनं नास्ति पाकस्य पचनं न हि ॥
ज्ञानाग्निदग्धदेहस्य न च दाहो न च क्रिया ॥१८॥

जैसे सिद्ध अन्नाते उपरी । पुनः पचविता निर्धारी । विष-

तुल्य होय सत्वरी । प्राणहरण करावया ॥७१॥ तयाचे प्ररि लिंगधारी । दहन करिता दोष भारी । प्राणहानी होय एकसरी । म्हणोनि दाहो वर्जावा ॥७२॥ जे दग्ध झाले ते काय जाळावे । जे पाक झाले ते काय शिजवावे तैसे ज्ञानाने दग्ध स्वभावे । त्यासी दग्ध करु नये ॥७३॥ लिंग आणि प्राण एक होऊनि । येररेरासी वस्तुपणी तयाचा देह घालू नये अग्नि । मा देह क्रिया कैची॥७४॥ जे शिवाग्निने दग्ध झाले । त्याचे दहन कदाकाळे । करु नये हिमनग बाळे । उदक क्रिया वर्जावी ॥७५॥

वरानने गुरुस्तस्मात् पशूनां पतिरिष्यते ॥
पशुपाश विनिर्मुक्त्यै गुरुभांवं निरीक्षयेत् ॥ १९ ॥

आवो वरानने ऐक स्वभाव पण । गुरु तो सर्व पशुसी पती म्हणोन । पशुचे पाश छेदुनि निर्मुक्त पण । करी नाम मात्रे ॥७६॥ ऐक्य भावे गुरु वस्तू निरीक्षता । पशू प्राणी पावती मुक्तता । गुरु तोचि परब्रम्ह भाविता । आपणहि तेचि होय ॥७७॥ मीच असे पशु पति । सगुण रुपे श्री गुरुमुर्ति । जन्मा खुंटवोनि मुक्ति । पाश छेदुनि देतसे ॥७८॥ जन्मा येण्याची कारणे अनेक । परि पाप पुण्य समानचि देख । त्या वाचोनि नरदेहा सुख । मिळणेच नाही जाणपा ॥७९॥ जरी नरदेह पावला उत्तम । तरि पुढे चौऱ्यांशिचा नेम । ठेविला करोनि प्रचंड यम । शिक्षा

द्यावया प्राणियासी ॥८०॥ त्याचे हेर चित्रगुप्त । भूमंडळी असती अलिप्त । ज्या ज्या कर्मी प्राणी होती लिप्त । ते ते वरिष्ट लिहिताती ॥८१॥ अंति तया तेचि नेति । पाप पुण्याचा झाडा घेती । निर्दय शिक्षा अधोगति । प्राणी भोगिती यातना ॥८२॥ परि जे माझे पूर्ण भक्त । तया पुढे यम राबत । तयासी प्रार्थुनिया शिवदूत । अंति नेति शिव-पदा ॥८३॥ माझिया दूताची सरी । दूजे देव कांही न करी। ममाज्ञा मोडिता एकसरी । प्राप्त होती कष्टाते ॥८४॥ भस्मरुद्राक्षांकित देह । जरी यमदूत स्पर्शे लवलाहे । त्याचे शिर छेदू पाहे । वीरभद्र साक्ष पै ॥८५॥ जो प्राणी माझा अंकिला । त्या न पाहे यम डोळा । आज्ञा असे कळि काळा । शिवभक्ता वंदावे ॥८६॥ शिवाचाराचेनि योगे । जे चालती अनुरागे। तयामोक्षाचिया जागे। कीजे सत्य कैलासी ॥८७॥

पतिरेव गुरुःस्त्रीणां परानुग्रहनैव च ॥
सुरतार्चितसंतुष्टः सुभगोर्लिगसंयुतः ॥ २० ॥

स्त्रीसी पतीच गुरु बोलिजे । तियेसी पराची दिक्षा न दिजे । तन मन धन अर्पण किजे । तियेसी तेचि भक्ति ॥८८॥ जेणे जेणे अंगे पति संतुष्ट होय । तेणे तेणे अंग होतु जाय । पतिव्रता म्हणावया कारण काय । जे पतिच व्रत तियेसी ॥८९॥ ऐसियाचे अष्ट भोगी संतुष्ट। जो लिंग संयोगे भोगी लिंग निष्ट । अभेद भावने भोगी वरिष्ट । लिंग संयोगे भोगीतो ॥९०॥ लिंगांगीची स्वपत्नी श्रेष्ठ ।अभेद भाव

भोगे वरिष्ट । लिंग पुजा करी एक निष्ठ । सदा संतुष्ट मानसी ॥९१॥ पति पत्नि असति एक । सव्यापसव्य अंग भौवतिक । पूर्वार्जित असे नैष्टिक । तरिच घडे सत्य हे ॥९२॥ गुर्लिंग आणि आपण एक । या लागी स्त्रीसी पतीचा अनुग्रह देख । म्हणोनि जरि दोहासी गुरु एक । घडे तरी भेद नाही ॥९३॥

दीक्षांच पतिपत्न्योश्च गुरुरेको भवेत् खलु ॥
तन्मनः प्राणनैवेद्यमति सौख्यं वरानने ॥ २१ ॥

स्त्री पुरुषासी एकचि गुरु । एकचि दीक्षा दिजे हा निर्धारु दोहीची भावभक्ति घडे एकाकारु । भेद न घडे दोहीसी ॥९४॥ त्या दोहीचे घडे जे भक्ति सुख । तो सर्व भोक्ता होय गुरुचि एक । संतोषोनि होय मोक्षदायक । उभय वर्गासी ॥९५॥

गुरुदीक्षा पतिपत्न्योरन्यान्या भेद भावतः ॥
यदि स्याच्चे तदा तत्तुभक्ति हीनं सुरेश्वरी ॥ २२ ॥

पतिसी पत्निसी दोन्ही गुरु बोलिले नाही । घडले तरि भेद झाला पाही । दोघे भजती दो ठाई । तव दोन भाव जाहले ॥९६॥ दोन गुरु तव दोनी भाव । दोन भाव तव दोन देव । तव मोक्षपद हि सर्वथैव । दो प्रकारी असे की ॥९७॥ पति पत्नि म्हणति एक । ती त्याची अर्धांगी अर्ध भौतिक । हे तव वाक्य झाले मिथ्यैक । जव झाले दोन

भाव ॥९८॥ हे ज्ञानिये तरी न मानिती । उभयाचा एक भाव असावा म्हणति । म्हणोनि दोहीसी दीक्षा प्राप्ती । एक गुरुने दीजे ॥९९॥ मुळिच दोन्ही भिन्न असावी । तरी दो गुरुचि दीक्षा घ्यावी । ते अधिच ऐक्य स्वभावी । जैसे देह आणि आत्मा ॥१००॥ या लागी उभयासी गुरु एक । एक भावना होता होय निज सुख । भेद खंडता मोक्ष दायक । होय श्रीगुरुनाथ ॥१०१॥

पतिपत्निभ्रातृपुत्रदासीग्रहपदातिनां ॥
एकदीक्षा भवेद्देवी विशेषं शुद्ध भक्तिमान् ॥ २३ ॥

या लागी पति पत्नि बंधु पुत्रा । एकचि गुरु दीक्षा सर्वत्रा । गृहीचे दासी सेवक पुत्रा । एकचि गुरु पाहिजे ॥१०२॥ का म्हणसी तरी ऐक । सर्व घरचिया गुरु झालिया एक । तरि एक भाव होय सर्वाचा देख । एका गुरुचे पाई॥१०३॥ सर्वांचा एक भाव एक विश्वास झालिया । मग सहज जाति मोक्षाचिया ठाया । ते भिन्न भिन्न दिसती परि काया । एकचि सर्व असे ॥१०४॥ एक भावे विशेष शुद्ध भक्ति । जया घडे एक चित्ति । तयासी मोक्ष पदाची प्राप्ती । घडे ऐक्य ओ देवी ॥१०५॥

गुरुरेको तथा लिंगं एकदीक्षा विशेषतः ॥
प्रसादं त्वेकमेवं स्यात्सत्यमेव मयोदितम् ॥ २४ ॥

घरिच्या सर्वासी गुरु एक । सर्वासी लिंग देता एक गुरु

देख । एक दिक्षा प्रसाद आणिक । दुसरा नाही ॥१०६॥ एक गुरु एक लिंग एक प्रसाद । एकत्वी तेथे खंडला भेद । दुसरे नास्ति म्हणोनि मोक्ष पद । अभंग वो वरानने ॥१०७ सति पति दोघे नांदता । दोहीचा भाव एक नसता । तरी मुक्तिची केंवि होय प्राप्तता । म्हणोनि उभया एक गुरु ॥१०८॥ भिन्न गुरु असता जाण । भिन्ना चारे वर्ते मन । तेथे स्त्री पुरुष सौजन्य । कदाकाळी असेना ॥१०९॥ दोन भाव दोन भक्ति । भिन्नाचारे उत्पन्न होती । परधर्मि तया निंदिती । एकी नसे म्हणोनिया ॥११०॥

न भवेत्पतिपत्न्योश्च गुरुद्वय वरानने ॥
गुरुद्वयश्च लिंगं च द्वयमेवभवेत्तदा ॥ २५ ॥

पति आणि पत्निस । एकचि गुरु असे उभयास । दोहीस दोन गुरु होता विश्वास । दो ठाई झाला ॥१११॥ दोनी गुरु तव लिंग-। दोन लिंग तव भाव हि द्वि अंग । द्विभाव तव मोक्ष न घडे चांग । म्हणोनि एकचि गुरु किजे ॥११२॥ पुरुष हा स्वस्त्रियेचा गुरु । हाचि शास्त्रांचा होय विचारु । परि पति गुरु तो स्त्री गुरु । निर्धारे जाणावा ॥११३॥ पति गुरुच्या वचने । सतीने वर्तावे अनुदिने । नाही नाही तरि द्विभावे वरानने । मोक्ष नये हातासी ॥११४॥ जरी स्त्री पुरुषा दोन विचार । तरी तो जाणावा अनाचार । एक विचारे वर्तता साचार । यशकिर्ती वाढतसे

॥११५॥ म्हणोनि भेद भावा त्यागावे। एका गुरु लिंगासी भजावे। तेणे गुरु कृपाहि स्वभावे। प्राप्त होय अनायासे ॥११६॥ गुरु कृपा होता निःशंक। तो गुरुरुप अवश्यक। गुरु पदाचा गर्व देख। आणीता नरक कल्पवरी ॥११७॥ देह कावलास कैवल्य केले। जेणे स्वस्वरुप शिष्यास दिले। जीवा शिवपदी बैसविले। गुरुमातेने वात्सल्ये ॥११८॥ऐसे सगुण निगुर्णातीत करोन। चारी मुक्तिचिया पैल तिरी नेऊन। पांचवीच्या सिंहासनी पूर्ण। बैसविले कृपाळुत्वे ॥११९॥ म्हणोनि परब्रम्ही जो पावला। त्याने न विसरावे गुरु स्वामीला। विसरे तो जाय अधोगतीला। सत्य सत्य पार्वती ॥१२०॥ यास्तव गुरु परते दैवत। नाही नाही त्रिभुवनांत। मी तुज सांगितले निभ्रांत। भजा निश्चये श्रीगुरुसी ॥१२१॥

यदा दीक्षा द्विधाचैव प्रसादो द्विविधो भवेत् ॥
एवद्वैविधं देवी विशेषं पातकं भवेत् ॥ २६ ॥

जेथे दीक्षा दोन तरि प्रसाद दोन। तरि दोन भावे केवि होय पावन। भिन्न भेद तेथे पातक दारुण। घडे ओ देवि ॥१२२॥

पतिपत्निगुरुर्लिंगं एकभावं न पश्यति ॥
अष्टविशंति कोटिस्तु नरके कालमक्षयं ॥ २७ ॥

पति पत्नि गुरुर्लिंग मुर्ति। जे एक भावे न पाहती। अठ्ठाविस

कोटि वरुषे जाती । निरय भोगासी ॥१२३॥ म्हणोनि भेद भावा त्यागावे । एकत्वे गुर्लिंग जंगमी भजावे । मग गुरुत्वचि स्वभावे । अंगासी ये ॥१२४॥ जरी गुरुत्व ये अंगासी । तऱ्ही फुगारा नये त्यासी । ऐसा गुरु भजने पाऊन गुरुत्वासी । गुरु भजनिच असिजे ॥१२५॥ शास्त्री जे पंचमा मुक्ति म्हणती । चहु मुक्तिच्चिया माथा तीचि वसती । जी सायुज्यावर ती गुरु भक्ति । ते पांचवी बोलिजे ॥१२६॥ येऱ्हवी सायुज्यपर जो जाला । तो तेंव्हाचि क्रिया कर्मासी मुकला । परि गुरु भक्तिसी उरला । सप्रेम भावे ॥१२७॥ जेणे कावलाचे कैवल्य केले । रंकासी राज्य पद दिधले । जीवासी शिवपदी बैसविले जया गुरु नाथे ॥१२८॥ शेखी सेवकत्व हि नेले । निर्गुणत्व जेणे दिल्हे । गुण नास्ति म्हणोनि निर्गुणत्व दिल्हे । अनुपम्य केले गुरु राये ॥१२९॥ ऐसे सगुण निर्गुणातीत करोन । स्वतः सिद्ध केले चिदानंद घन । तया गुरुसी न भजे ऐसा कोण । चांडाळ पातकी असे ॥१३०॥ म्हणोनि परब्रम्ह जरी झाला । तरी भजीजे श्रीगुरु स्वामीला । न भजता जाय निरयाला । सत्य सत्य ओ पार्वती ॥१३१॥ म्हणोनि गुरु परते दैवत । नाही नाही ओ निभ्रांत या लागी पूजन भजन एकांत । त्यासीच किजे ॥१३२॥ ऐसे गुरु महात्म्य निरोपिले । तेणे पार्वतीचे चित्त संतोषले । संतोषोनि पुसू आरंभिले । परमरहस्याते ॥१३३॥ इति गुरु महात्म्य

उत्तम । हे गुरु पुत्रासी गुह्य परम । तुं माझा भक्त म्हणोनि परम । निरोपिले वो देवि ॥१३४॥ इतिश्री परमरहस्य सारामृत । त्याची टीका करोनि प्राकृत । कृत कृतार्थ किंकर मन्मथ ॥ पंचम अध्याय संपविला ॥१३५॥

इति श्रीपरमरहस्ये हर गौरी संवादे गुरुमहात्म्यनिरुपणं नाम
पंचमोध्यायः समाप्तः श्लोक २७ ओव्या १३५

अध्याय ६ वा

जयजय सद्गुरु परशिवा । सत् चित् सुखात्मका भवोद्भवा । परब्रम्हीचा तू निज ठेवा । तुज नमू ॥१॥ पंचम अध्यायाचे अंती । तुवा निरोपिले मुक्ति प्रति । पुढील ग्रंथ श्रवणी प्रिती । विरुढली हृदयी मम ॥२॥ ऐसे विनऊनी उठाउठी । गिरिजा अंकी बैसोनि गोमटी । आदरे प्रार्थुनिया धुर्जटी । प्रश्न करी ॥३॥

दे. उ. कोवा प्रकृतिकायश्च ज्ञानकायो यथा भवेत् ॥
भेदं च किं द्वयोर्देव किं बीजं कथयस्व मे ॥ १ ॥

गिरीजा प्रश्न करी शंभुसी । प्रकृति काया ती कैसी । ज्ञान काया म्हणिजे कोण्हासी । हा बीजभेद निरोपा स्वामी ॥४॥ दोन्ही कायेचे सविस्तर । मज सांगावे भेदाकार । बीजा क्षराचाहि विचार । प्रकट कीजे मजलागी ॥५॥

शि. उ. विकल्पहीनशिष्यस्य श्रोत्रे बीजंच सद्‌गुरुः ॥
अव्यक्तं प्रोक्तवान् शुद्धं ज्ञानांगं तत् समीरितं ॥ २ ॥

ईश्वर म्हणे अंबे प्रति । तुजे प्रश्न गहन असती । परि अज्ञान जनाचे चित्ती । प्रेमभाव प्रगटेल ॥६॥ जो शिष्य शुद्ध प्राज्ञिक । सुज्ञ सुबुद्धि सुचित्त चोख । निरभिमानो सात्विक । भजन शीळ पै ॥७॥ ऐश्या सानुराग शिष्यास। श्रीगुरु निरोपिती श्रोत्री बीजास । मग अविद्या कल्पनेचा होय नाश । ते ज्ञान लक्षण युक्त काया ॥८॥ तरीच गुरु मंत्र बीज । तयाचे कर्णीं राहे सहज । धर्म नीतीचे उदके काज । होती अंकूर बीजाते ॥९॥ बीज विरुढता कर्णीं। पातकाची होय हानी । अव्यक्त ज्ञान मुरुनी । ज्ञानांगे वृढ होय ॥१०॥

शिवमंत्राक्षरं बीजं प्राप्तं येन गुरोर्मुखात् ॥
स प्राणी ज्ञानकायश्च प्रकृतिप्रतिबिंबवत् ॥ ३ ॥

शिव मंत्र बीजाक्षर बरवे। ते उपदेशिले श्रीगुरु देवे। शुद्ध काया म्हणोनि सद्‌भावे । बिंबले तेथे ॥११॥ ते सद्‌गुरुचे बीजाक्षर । जेथे बिंबले तेथे झाले ब्रम्हाकार । प्रपंचाचा झाला संहार । म्हणोनि ज्ञानकाया बोलिजे ॥१२॥ श्री गुरु उपदेशे करुन । अंतर्बाह्य गुरुचि झाला आपण । मग प्रकृति काया विरोन । ज्ञान काया जाहली ॥१३॥ जैसे प्रथम होते सघन वन । नाना वृक्ष वेष्टित ऐचन । ते शुद्ध

किंजे सर्व छेदून । क्षेत्रा लागी कृषके ॥१४॥ पिकाची लागी असे कृषि । नांगरोनि मोगडोनि धरी कुळवाडीसी । मग वनपण जाय क्षेत्र म्हणीजे त्यासी । बीजा योग्य म्हणूनिया ॥१५॥ तैसे अरण्य म्हणिजे । प्रकृति काया ती बोलिजे । षड्विकार वृक्ष सहजे । वन केले तेणे हे ॥१६॥ ते अनुताप कुऱ्हाडी धरुन । षड्विकारादि वृक्ष संहरण । करोनि शेतीचे आरंभण । पालव्या छेदून आशा मनिशे-चिया ॥१७॥ बुद्धि कुदळी खणोन । काम क्रोधादि खुंटे टाकिली छेदून । मग ज्ञान नांगर धरोन । वनाचे क्षेत्र केले ॥१८॥ गुरुने बीज देऊनी पिकविले । वनासी शेत हे नांव पावले । तैसे प्रकृति शरीर ज्ञान काया झाले । श्रीगुरु कृपे करोनिया ॥१९॥ ते जाणिजे शुद्ध काया । न करी कर्मेंद्रियाची दया । सदा शुद्ध भावे गुरुराया । शरण असे वरिष्ट ॥२०॥ जया शुद्धकायेभीतरी । गुरु कृपेने बीजा-क्षरी । मंत्र संपादण्याची थोरी । देवा दिका दुर्लभ ॥२१॥ मंत्र साध्य झालिया विण । ज्ञान काया नोव्हे जाण । मंत्रा माजी पंचानन । शिव मंत्र असे पै ॥२२॥

प्रकृतिज्ञानकायश्च तथा भेदसयन्वितः ॥
तत्तत् गुणेन भावेन ज्ञान कायस्तथा भवेत् ॥ ४ ॥

प्रकृति काया ज्ञान कायेसी भिन्न । जैसे पात्री वाढिले अपक्वान्न । क्षुधाक्रांत भक्षिता होय खिन्न । तैसी जाण प्रकृति

काय ॥२३॥ तेंचि पक्वान्न पात्री वाढिता । जेवि. तृप्ति होय तत्वता । तेंवि ज्ञान कायेची वार्ता । समाधान पाव-तसे ॥२४॥ जरि प्रकृति ज्ञान काया दिसे भिन्न । तो प्रकृति काया लाभे ज्ञान । तरी तेंचि बोलिली पूर्ण । ज्ञान काया ओ देवि ॥२५॥ ऐसी अज्ञान ते ज्ञान काया जाहली तत्वमात्र सर्व बोलो ठेली । सकळ ब्रम्हत्वे स्थिती झाली ती ज्ञान काया बोलिजे ॥२६॥

न जाग्रद्वा सुषुप्तोथ स्वप्नमज्ञान वृत्ति वा ॥
दिवारात्रस्य न ज्ञानं न कालस्यापि कल्पनं ॥ ५ ॥

ऐसी जे ज्ञान काया पाही । तया दिन रात्री काल कल्पना नाही । जरा मृत्यू जन्मांतर कांही । नुठेंचि ते ज्ञान काया ॥२७॥ षडूर्मिषड्‌विकार । नाही तेथे द्वेष मत्सर । निर्लोभ निरहंकार । ती ज्ञान काया म्हणिजे ॥२८॥ आशा मनिशा तृष्णा । नाही भिन्न भाव भावना । अभेद भावे नातळे त्रिगुणा । ती ज्ञान काया बोलिजे ॥२९॥ काम क्रोधादि षड्‌विकार संग । नातळे जयाचे अनुमात्र अंग । नाही मी तू पणा कडसणी सांग । ती ज्ञान काया बोलिजे ॥३०॥ समाधानी सदाशांत । सदा संतुष्ट सदोदित । नाही हळ हळ पूर्ण भरित । ती ज्ञान काया बोलिजे ॥३१॥

यद्दिवा यच्च रात्रं च तथा कालस्य कल्पना ॥
प्रपंचमयभावश्च प्रतिबिंबेदृढं तथा ॥ ६ ॥

अज्ञान काया म्हणिजे ऐक। जेथ स्वरुपाची विस्मृति। विशेख। अहंकृति जेथ निष्टंक। ती अज्ञान काया ॥३२॥ जे देही काळ कल्पना असे। दिन रात्र काळ कल्पना भासें। सदा प्रपंचाकार वर्ततसे। ती अज्ञान काया ॥३३॥ जैसे प्रति बिंब साच मानणे। तैसी प्रकृति काया म्हणे। येणे निश्चतार्थे वर्तणे। ते अज्ञान काया बोलिजे ॥३४॥ आता बहु काय बोलु ऐका। जे ज्ञान कायेचे लक्षण निरोपिले देखा। ते ज्या नसति आवश्यका। ती अज्ञान काया ॥३५॥ ऐसी ही कर्म ब्रम्ह संपदा। तुज निरोपिली सुबुद्धा। तुवा हि असावे गौरी सदा। ज्ञान काया जाणोनि ॥३६॥ मज हि असे ज्ञान कायेचे कोड। अत्यंत त्या कायेची आवड। म्हणोनि तुवा हि असावे अखंड। ज्ञान काया होओनि ॥३७॥

फालेत्रिपुंडुकं यस्य गले रुद्राक्षमालिका ॥
वक्त्रे षडोक्षरो मंत्रः स रुद्रो नात्र संशयः ॥ ७ ॥

तैसी जी ज्ञान काया सुचित। त्या कायेसी भाळी त्रिपुंड्र विभूत। चंद्रकोर विशेष शोभत। मद्रुप देवि ॥३८॥ भाळी त्रिपुंड्र मुखी बीजाक्षर मंत्र। कंठी रुद्राक्ष माळा शोभती पवित्र। ते साक्षात् जाणिजे महारुद्र। यासी संशय नाही ॥३९॥ मंत्रा वाचुनि मुख निर्फळ। मुग्ध पणे नसावी तळमळ। अमंत्रे क्षोभे जाश्वनिळ। म्हणोनि समंत्रे पुजीका

॥४०॥ षडाक्षर मंत्रे विण । शिवार्चन निष्फळ होय जाण। षडाक्षराची उत्पती गुणभेद जाणोन । भजिजे शिव शिवभक्ति ॥४१॥

दे उ. केन मंत्रेण वा पुजा कर्तव्या साधकोतमैः ॥
केन मंत्रेण सिद्धिस्यात् जपपुजादिकस्य च ॥ ८ ॥

कोणत्या मंत्रे करावी पुजा । ऐसे विचारितसे गिरिजा। कोण मंत्र जप सिद्धि बीजा । नंदी ध्वजा सर्व सांगा ॥४२॥ महा मंत्र सप्तकोटी । असती जाण धुर्जटी । तुम्ही कथीले परमेष्टी । ते श्रवण मज झाले ॥४३॥

शि. उ. स्नात्वां सामान्य अर्घ्यादि संस्थाप्याप्यूपचारकैः ॥
पंचाक्षरेण मंत्रेण अर्चितव्यो महात्मभिः ॥ ९ ॥

शिव म्हणे ओ देवी । तुझी पृच्छा असे बरवी । जेथे अज्ञानाची गोवी। जाय गळोनी ॥४४॥ शुद्ध स्नान करुनि जाण। महा मंत्रे करावे ध्यान । अर्घ्य पाद्य पात्रे करुन । आरंभावे संकल्पा ॥४५॥ नित्य संकल्प होता पूर्ण । मग करावे माझे ध्यान । ध्याना सरिसे प्रार्थुन । शुभ्रासनी बैसवावे ॥४६॥ मग अर्घ्य पाद्य होता मान्य । घालावे शुद्धोदके स्नान । वस्त्रालंकारे गौरवून । परिमळ धूपा अर्पावे ॥४७॥ पात्री नैवद्य षड्रसान्न । समर्पावे भावे करुन । एकारती दीपा ओवाळून । ध्यान स्वरुपी लावावे ॥४८॥ ही पुजा करकमळी । करीतसे वीर मंडळी । पुजा होता पुष्पांजळी । वेद मंत्रे करीतसे ॥४९॥ महामंत्र षडाक्षरी । जपालागी झडकरी । एकाग्रतेचि यापरी । वैखरीने

उच्चारीका ॥५०॥ हा मंत्र ऐकता कर्णी । मी सदा होतसे ऋणी । जी इच्छा जापकाचे मनी । आनंदे पुरवीतसे॥५१॥ पंचाक्षरी महा मंत्राची थोरी । वर्णिता न वर्णवे निर्धारी । सप्तकोटी मंत्राचा पुढारी । उद्धारक जगताचा ॥५२॥

दे. उ. पंचाक्षरस्य चोत्पतिः पंचाक्षरगुणस्तथा ॥
पंचाक्षरस्य वा भेदा ब्रूहि मे परमेश्वर ॥ १० ॥

गिरिजा म्हणेजी शंकरा । कैसी षडाक्षराची उत्पत्ती दातारा । गुणभेद कोण परमेश्वरा । निरोपा स्वामी॥५३॥

शि. उ. यथाक्षेत्रस्य बीजस्य संबंधः फलदस्तथा ॥
तथा शिष्यस्य कर्णे तु मंत्रः पंचाक्षरो मतः ॥ ११ ॥

शंभू म्हणे ओ गिरीजे । तुवा गुह्य पुसिले जे । त्यास दृष्टांत निरोपिन जे जे । ते तूं बरवे परीस देवी ॥५४॥ जैसी क्षेत्र बीजा पडे गाठी । ते पिक असंभाव्य उठी । तेवि षडाक्षर क्षोत्र क्षेत्रा भेटी । होता पिके अपार ॥५५॥

तच्छिष्यज्ञानक्षेत्रे तु कर्णद्वारे तु सद्गुरुः ॥
तन्मंत्रबीजमव्यक्तं तच्च क्षेत्रसमन्वितं ॥ १२ ॥

शिष्याचे क्षेत्रज्ञान देह जाणिजे । त्याचे क्षोत्र ते द्वार म्हणिजे । तेथे शिवमंत्र बीजाक्षर ओजे । पडता पीके अपार ॥५६॥

बीजं तद्विविधं ज्ञेयं मंत्रन्यासविभेदतः ॥
एको दीर्घस्तु यः कूर्यात् पंचमाशक्तिमाश्रयेत् ॥ १३ ॥

मंत्र बिज दोन रुपी । न्यास बीज विघ्ने थोपी । ऱ्हस्वदीर्घ उच्चार अर्पी । पंचमशक्ति कारणे ॥५७॥ तया बीजाचे रुप द्विविध । पंचाक्षरी षडक्षरी प्रसिद्ध । उभया एका प्रणवाचा भेद । उत्त्पतीस कारण तोचि पैं ॥५८॥ न्यास भेदाकुन । बीजभेद झाला जाण । पंचाक्षर षडाक्षर म्हणोन। प्रसिद्धिसी पावले ॥५९॥ त्या बीजाचे रुप द्विविध भासे। षडाक्षरी बोलिला असे । पाहता पंचाक्षरी मिश्रित वसे। ॐकाराचे पोटी ॥६०॥ ॐकारा पासुनि अक्षराच्या हारी। त्या माजी निवडून काहडीला पंचाक्षरी । तोचि निर्णय निरोपु अवधारी । ऐक चित्त देओनिया ॥६१॥ ओंकारा पासुनि सर्व वर्ण । उत्पन्न झाले ते बावन । तया मध्ये मुख्य जाण । तयाचे दशद्वय भेद ॥६२॥

अक्षरादि तवर्गांतं पवर्गांतं शुभानने ॥
शिकारोथ यवर्गांतं मवर्गांतं वभूव तत् ॥ १४ ॥

ऐक अक्षराचा भेद । पंचाक्षरी असे संबंध । पन्नास अक्षरातून बीज बोध । काढिला तो ॥६३॥ त काराचा अंत नकार । प वर्णाचा अंत मकार । य वर्गाचा अंत शकार। ऐवं तिन्हीहि ॐकारा पासाव ॥६४॥ थांतस्थ न कार। तो संयोजिला सहअकार । यवर्गादिस्थ यकार । पंचाक्षरी विनटला ॥६५॥

दांतं बांतं च यांतं तु तृतीयस्वरभूषितं ॥
लांतं यातसमायूक्तो मन्त्रः पंचाक्षरो भवेत् ॥ १५ ॥

द काराचां अंत न कार । य काराचा शेवट तो मकार । य वर्गांतस्थ शकार । इ स्वराने अंकिला ।।६३।। तेवि य वर्गाचा जो अंत्य । अकारादेशे वर्ते सत्य । जेणे घेतलेसे य वर्गाधिपत्य । तोहि येथे घेतला ।।६७।। एवं पंचाक्षरी विस्तार । एका प्रणवा पासोनि साचार । जे का सप्तकोटी मंत्राचे सार । वर्णिले शास्त्री ।।६८।। ऐसी ही पंचाक्षरे गोमटी । असती प्रणवाचिया संपुटी । ती प्रगटली भक्ति सुखासाठी । वीरशैवा कारणे ।।६९।।

हृचेष पंचाक्षरी मंत्रःसर्वंश्रुतिशिरोगतः ।।
प्रणवेन समायुक्तो षडक्षर इहोच्यते ।। १६ ।।

आता निरोपीला जो पंचाक्षरी । तोचि ओंकारा सहित षडाक्षरी । जैसा द्विविध झाला निर्धारी । ते तुज निरोपु आता ।।७०।।

त्वदीयप्रणवं चैव मदीयप्रणवं तथा ।।
एतद्धि देवि मंत्राणां शक्ति भूतं न संशयः ।। १७ ।।

षडाक्षरासी तुझी माझी शक्ति । म्हणोनि मंत्रासी बळ असे निगुति । तो षडाक्षर मंत्र बोलिला स्थिती । ॐकारा सहित ।।७१।। त्याॐकारा उभयाची शक्ति । अर्ध भाग तू अर्ध मी निश्चिती । म्हणोनि मंत्रासी सामर्थ्य स्थिती । प्राप्त असे ओ देवि ।।७२।।

उकारश्च मकारश्च अकारः प्रणवो मम ।।
अर्धमात्रा स्वरुपात्वं शक्तिभूतासनातनी ।। १८ ।।

अकार उकार मकार । हे माझे अंश साचार । परि तुझे संबंधे उच्चार । होत असे मम सत्ते ॥७३॥ ही तीन बीजे स्वतंत्र । या पासाव कर्मे चालती सर्वत्र । तेथे तुझाहि संबंध असे पवित्र । अर्ध मात्रेच्या रुपाने ॥७४॥ या लागी प्रणव द्वितीय बोलिजे । माझा अंश संबंधे तुझ्या उच्चारिजे । म्हणोनिचि मंत्र म्हणवी ओजे । ॐकारु हा ॥७५॥ याचा भेद न कळे कवणासी । हे दुर्लभ मुमुक्षु जनासी । हे चाणे जो जंगम बोलिजे त्यासी । पवित्र सत्य शरण ॥७६॥ तया जंगमी तुझे माझे दिसे । अंश संबंधत्वे तेथ वसे । उभय संयोगे जंगम असे । सत्य जाण पार्वती ॥७७॥

षडाक्षरसमाख्यातं षडाननमुखेरितं ॥
षड्भेदं यो न जानाति पूजा तस्य तु निष्फला ॥ १९ ॥

षडाक्षराची उत्पती षण्मुखी । ती षण्मुखीची ऐकता निकी । जाणोनि जप करी तो सुखी । जंगम अथवा भक्त ॥७८॥ षडाक्षरी मंत्रा सारिखा मंत्र नाही।कार्तिक स्वामी सदा जपत राही । षड्भेद जाणोनि लवलाही । पुजा कीजे एकाग्र ॥७९ ॥ याचा भेद न कळे कोणा । दुर्लभ असे अज्ञ जना । गुह्य जाणे शिष्यराणा । जंगम मुखे करोनिया ॥८०॥ एंव लिंग पुजका वाचोन । न होय षडाक्षर साधन। श्रीगुरु मुखे करोनि ग्रहण । करिता जप सिद्धी होय ।

॥८१॥ याचा भेद नेणोनि पुजाकरी । त्याची पुजा निर्फळ होय अवधारी । तोहि अज्ञानियाचा पुढारी । गुरु पुत्र नव्हे तो ॥८२॥ षड्चक्रा चे स्वरुप सरोभरी । तुवा पुसिले गौरी । निरोपिन पुढारी । चक्राक्षर भेद ऐक आता ॥८३॥

षडाक्षराणि क्रमशः चक्रबीजानि वै यथा ॥
चक्रबीजाक्षरज्ञाता दुर्लभो भूवि पार्वती ॥ २० ॥

ही सहा अक्षरे षड्चक्रासी । अधार असती त्या कर्मासी । तयाविण गति चक्रासी । कदाकाळी असेना ॥८४॥ कोण चक्री कोण अक्षर । हा असे शिवयोग विचार । जो वर्ते पूर्ण जाणोनि साचार । दुर्लभ ऐसा सत्य शरण ॥८५॥ ज्याने देही षड्चक्रे भेदिली । तेणे ब्रम्हांडे सर्व जिंकली । वर्णाक्षरोत्पति वहिली । ऐक गिरीजे सावध ॥८६॥

एकेकाक्षरतो जाताः पंचपन्चाक्षराः पुनः ॥
गुह्यं हि परमं ह्येतत् ज्ञायतें श्रीगुरोर्मुखात् ॥ २१ ॥

एका एका अक्षराचे ठाई । पांच पांच उद्भवली अव्ययी । संहार काळी पावती लई । पंचाक्षरी सर्व वर्ण ॥८७॥ ऐसी ही अक्षरे पंच प्रकारी । वर्तता आपु आपुलिया परि । हा भेद जाणावा चतुरी । श्रीगुरु मुखा पासोनि ॥८८॥ ती पंचाक्षरे परस्पर । पावन करीती चराचर । अंती समावती सत्वर । निज स्वरुपी सदा ॥८९॥

दे. उ. ज्ञानदेहः समाख्यातः षडाधारेणसंयुतः ॥
तद्वीजाक्षरमेदश्च क्रमेण कथयस्व मे ॥ २२ ॥

शिवा प्रति पार्वती पुसे । ज्ञान काया जी षड्चक्र युक्त असे । तरी कोण्या चक्री कोण अक्षर वसे । ते निरोपावे स्वामिया ॥९०॥ षड्चक्राचे मुख्य बीज । निवडोनि सांगावेजी मज । तरिच होय महत्काज । अपराधी जीवाचे ॥९१॥

शि. उ. अधाराख्ये न कारं स्यात् स्वाधिष्टानें मकारकम् ॥
शिकारम् मणिपुरे च वाकारम् तु अनाहतें ॥ २३ ॥

आधारस्थाना माझारी । चतुर्दळ कमळा भीतरी । नकार बीज वस्ती करी । अपान शक्ति बोलिजे ॥९२॥ स्वाधिष्टान असे उत्तम । षड्दल कमल असे अनुपम । मकार बीज सर्वोत्तम । तेथ राहे प्रितीने ॥९३॥ मणिपुरीची ऐक मौज । दशदलावरी पेरिले बीज । शिकाररुपी वर्ते सहज । समान वायु तेथीचा ॥९४॥ अनुहत ते हृदय जाण । जेथे वकाराचे अधिष्ठान । द्वादशदळी अंगुष्ट प्रमाण । प्राण वायू वसतसे ॥९५॥

विशुद्धी तु यकारम् स्यादाज्ञायां प्रणव एव हि ॥
एवम् बीजाक्षरम् स्थानं ज्ञानकाया प्रकीर्तिता ॥ २४ ॥

विशुद्धि हेचि तालु मूल । जेथे कमळ असे षोडशदल । य कार बीज हे अमल । उदाने ते रक्षिले ॥९६॥ अग्नि स्थान तेचि ललाट । द्विदले शोभे श्रीगोल्हाट । ॐकार

मूळ औटपीठ । चंद्र प्रभा तया वरी ॥९७॥ तेथे कोटी सुर्याची प्रभा । परम हंस शिव उभा । स्वानंदाचा पूर्ण गाभा । दमदमीत ॥९८॥ देव गंधर्व यक्ष गण । किन्नर नारद तुंबरु जाण । स्तिमित होती तया देखून । स्थिर मौन निचेष्ट पै ॥९९॥ ऐसी ही साही अक्षरे । तुज निरोपिली नाना प्रकारे । सर्वंहि एक वटली एका कारे । सातवे अक्षरी ॥१००॥ सातवे ते निराक्षरिक । ज्या शरीरी याचा असे विवेक । तो ज्ञान काया बोलिजे सम्यक । ऐक आत शैलात्मजे ॥१०१॥ जेका सहस्रदळ कमळ । महालिंग वसे निर्मळ । तेथे समरसे सकळ । ज्ञान कळा ॥१०२॥ ऐसी ज्ञान काया ज्या पुरुषाची । तो कळा जाणे वस्तुलिंगाची । तया कळे माजी रसे सदाशुचि । उत्तम जंगम तो ॥१०३॥ ऐसे ऐकता पाहता डोळा परम कळवळे हिमनग बाळा । हंक्षं तत्वाचा सोहळा । गर्जे घोष अहं सोहं ॥१०४॥ श्री परमरहस्ये ग्रंथानुवादे । उमा महेश्वराच्या संवादे । षडाक्षर पंचाक्षर दोन भेदे । वर्णिले ज्ञान भाविका ॥१०५॥ इति श्रीपरमरहस्य सारामृत । त्याची टीका करोनि प्राकृत । कृत कृतार्थ किंकर मन्मथ ॥ सहावा अध्याय संपविला ॥१०६॥

इति श्रीपरमरहस्ये हर गौरी संवादे पंचाक्षर षडाक्षर भेद निरुपणं नाम षष्ठमोध्यायः समाप्तः श्लोक २४ ओव्या १०६

अध्याय ७ वा

श्रीगुरवे नमः । सहावे अध्यायी संपूर्ण । कथिले षड्चक्र ज्ञान । पंचाक्षर षडाक्षर महिमान । अत्युतम वर्णिले ।।१।। षर्ड्लिगाचे भेद सहा । दाखविले कृपे पहा । त्या माजी चित्हृद् गुहा । प्रवेशले स्वभावे ।।२।। तेणे वस्तुची लागली गोडी । न उठे दृष्टी झाली वेडी । परात्परा पहाता थोकडी । बुद्धि वैखरी निमग्न ।।३।।

दे. उ. किं वा वस्तु कथं जातं ग्राह्यं वा केन तत्पुनः ।।
कला स्थानं तथा रुपं ब्रूहि मे परमेश्वर ।। १ ।।

वस्तु म्हणजे कोण कैसी । कवणे परि जाणावे तियेसी । कैसी कळा स्थान सकळासी । ते निरोपावे स्वामी ।।४।। जी कळा अगम्य सकळा । ती मज निरोपावी दयाळा । म्हणोनि ती हिमनग बाळा । चरणी लागली सांबाच्या ।।५।।

शि. उ. वस्तुत्वगम्यमव्यक्तं निर्गुणं निश्चलं तथा ।।
अगम्यं वेदशास्त्रैश्च तत् कलापि च पार्वती ।। २ ।।

शंकर म्हणे ओ गिरीजे ऐक । तुवा प्रश्न केला सुखदायक । माझे उल्हासले निजसुख । तुझ्या प्रश्ने करोनिया ।।६।। कोण्ही म्हणती प्रश्ने सुख उल्हासले । पहिले काय होते ते मुराले । यया बोला अखंडत्व खंडले । तया चित्‍ सुखाचे ।।७।। तरी यास दृष्टांत देईन । जैसा कुंडा माजी

असे अग्न । धृतधारा पडता तो हुताशन । दैदिप्यमान होय पै ॥८॥ जरि कुंडा माजी अग्नि नसे । तरी घृते रक्षा काय प्रकाशे । असे म्हणोनिचि प्रकाशतसे घृत धारे सरिसा ॥९॥ तैसे पार्वती प्रश्नाचेनि मिषे । उल्हासले वस्तु ज्ञान प्रकाशे । तया वस्तु कळेस उल्हासे । निरोपिता झाला ॥१०॥ शंकर म्हणे पार्वतीस । तुवा वस्तु पुसिली व्यापक सर्वास । परि ते सद्गुरु वाचोनि कोणास । न कळेची सर्वथा ॥११॥ अग्नि चक्राचे पैल तिरी । मसूर प्राय छिद्रा भितरी । विलोकिता अमर पुरी । दृष्टी गोचर होतसे ॥१२॥ तेंचि पाहता पाहता जाण । अचल भासे वस्तु निर्गुंण । सांगता नये गुढ मौन । गुरु कृपे ओळखावे ॥१३॥ ती वस्तु कळा अगम्य अगोचर। ती व्यक्तातीत अव्यक्त अपार । ती निरवयव निराकार । वस्तु पुसिली त्वा ॥१४॥ ती वस्तु निरामय निर्गुंण ।अढळ ढळेना निश्चळ जाण । अनंत कोटी निमाले भान । जया वस्तु प्रकाशी ॥१५॥ जेथ वेदशास्त्रासी पडे मौन । जे ज्ञानातीत विज्ञान । ते अनिर्वाच्य न वदवे वाचेकडून । नये जप तप धारणेसी ॥१६॥ वस्तु देहामाजी अमरत्वे असत । परि देहि असोनि देहासी अतीत। गुरु कृपे प्रगटलिया निभ्रांत। देहबुद्धि नाशित ॥१७॥ जैसा अग्नि काष्टी असता । परि तो काष्टासी न दाही

तत्वता अरणी मिषे प्रगटलिया नासिता । होय सगळीया काष्टाते ॥१८॥ तेवि गुरु कृपा अरणी संबंधे । वस्तु कळा प्रगटे स्वानंदे । मग देह बुद्धि नासे स्वच्छंदे । क्षणा माजि तत्वता ॥१९॥

यथाग्नौदाहकत्वं च यथा क्षीरे घृतं स्थितं ॥
यथा तिले स्थितं तैलं सर्वस्थाने तथा कला ॥ ३ ॥

म्हणोनि काष्टि जेवि अग्नि असे । की घृत क्षीरा माजी वसे । तेवि वस्तु सर्व देही दिसे । ज्ञानियासी ॥२०॥ जेवि तिळा माजी तैल । की पुष्पी असे परिमळ । तेवि वस्तु कळा सकळ । व्याप्त असे साकारी ॥२१॥ आकार तो भ्रम भासत । पाहता निराकारची असत । जरि थिजोनि घृत आकारत । तरि घृतपणा मुकेल काय ॥२२॥ तैसी वस्तु वस्तु पणेची असे । आकार तो भ्रम बुद्धि भासे । जैसे निद्रेचेनि सौरसे । काय एक न देखिजे ॥२३॥ परि ते जागृति सरिसे । स्वप्नीचा सर्वहि अभास नासे । तेवि आकार जो जो दिसे । तो नासे वस्तु प्रकटलिया ॥२४॥ ती वस्तु कळा प्रकटे कैसी । म्हणसी तरी ऐक त्या विवेकासी । एका ज्ञानिया वाचोन कोणासी । न कळेचि वस्तु ती ॥२५॥ तू म्हणसी बाळिया भोळीयासी । ज्ञान कैसे होय त्या अबलासी । तोहि उपाय निरोपिन तुजसी । अभ्यास योगे ॥२६॥ अष्ट प्रहरामाजी एक निमिष । एक

निष्ठे भजिजे धरुनि विश्वास । मग निमिषो निमिषी प्रकाश । लाहिजे अभ्यासे ॥२७॥ जे निमिषे निमिषे भजन सुख घडे । तितुकेची भव दुःख विघडे । इकडे भजन जितुके चढे । तितुके झडे पापहि ॥२८॥ भानु निमिषे निमिषें पै चढे । तैसा तैसा प्रकाश मांडे । मांडता मांडता माध्यान्हीया कडे । पाहोशके कोण तो ॥२९॥ तेवि भजन नित्य नित्य चढता । शिवत्वाच्या माध्यान्ही येत तत्वता । मग त्या कडे सर्वथा । कळिकाळ पाहु न शके ॥३०॥ निमिषो निमिषी भजता । तो सुख चढतसे चित्ता । मग चित्त चैतन्य तत्वता । होओनि ठाके ॥३१॥ नदी चढता तरी दिसत नाही । परि चढता भेदि दरडिया पाही । आच्छादुनि कांहीना बाही । पाणी चाले अमाप ॥३२॥ तेवि निमिषे भजन दिसे थोडे । परि संतोषे चढता होय गाढे । तेणे भजने परमात्मा आतुडे । मा ज्ञान बापुडे नये केवि ॥३३॥ तरी एक निमिष लक्ष लाओन । एक चित्ते केलिया स्मरण । तितुकियानेच होय पावन । ऐसे न घडेचिका ॥३४॥ जैसे कीजे नामस्मरण । तैसी येई अंगी शांती पूर्ण । शांती योगे अक्षय ज्ञान । येई हाता क्रमाने ॥३५॥ भाव ठेवोनिया पूर्ण । जे जे किजे नामस्मरण । ते ते किजे गुरुसी अर्पण । निष्काम बुद्धि ॥३६॥ येणे परि भजन भक्ति करिता । सहज वस्तु कळा ये हाता । मग स्वये होय वस्तुता । परि भजन

न सोडिजे ॥३७॥ भजन करोनिया काय । जरी जीवा दुःख देणे होय । तरि ते भजनचि न होय । विषम पडे म्हणोनि ॥३८॥ इकडे माझी पुजा करोनि बरवे परी । तिकडे जीवाची हिंसा करी । तरी त्याची पुजा कैसी घेऊ अवधारी । मुखी घास माथी डांग ॥३९॥ म्हणोनि सर्व जीवी निर्वैर व्हावे । सर्व जीवी वस्तुसी देखावे । काया वाचा सुख द्यावे । सर्व जीवासी ॥४०॥ सर्वत्र व्यापक वस्तुची कळा । सर्व जीवा वस्तुचा जिव्हाळा । काष्टी अग्निची ज्वाला । गुप्त जैसी ॥४१॥ तैसी वस्तुची कळा जाण । सर्व देही असे व्यापून । क्षिरी घृत की तिळी तैल भरोन । सर्वांगी असे ॥४२॥ तैसी वस्तु सर्वत्र असे । एसे जाणोनि भजे विश्वासे । मग वस्तुच होईजे अपैसे भक्ति मार्गे वो देवि ॥४३॥ म्हणोनि भक्ति मार्गी वर्तता । वस्तु सहजची ये हाता । मग स्वयेचि होय वस्तुता । श्रीगुरु कृपेने ॥४४॥ ती वस्तु सर्वत्र व्यापक असे । सर्व देही तीची कळा वसे । तुज सुक्ष्मत्वे सांगतसे । व्यापक वस्तुती ॥४५॥

ज्वालाकालानलाभासा तडित्कांचनसुप्रभा ॥
तत्कोटिभास्वरा दिव्या चिद्रुपा परमा कला ॥ ४ ॥

जैसी अग्नि ज्वाला सुक्ष्म असे । प्रकाश रुपे लखलखीत दिसे । तैसी वस्तु कळा सर्वत्र वसे । चिद्रुपाकार ॥४६॥

ती वस्तु कळा सर्व ज्ञान रुप । होओनि असे सुक्ष्मत्वे अमूप । परि श्रीगुरु विण निज स्वरुप । न भासे कोणासी ॥४७॥ न भासे म्हणो तरि काय एकांग दिसे । एकांग न भासे तरि काय नसे । ऐसे विषमत्व कायी असे । वस्तुसी त्या ॥४८॥ वस्तु तरी सबरा भरीत । आपाद शिखा पर्यन्त । भरिली असे सदोदित । भरिले पणे विणे॥४९॥ भरिले म्हणो तरी रिते होते काये । तरि भरले पण म्हणो लाहे । पाहता रिते भरिले आहे । वस्तुसी काय ॥५०॥ म्हणोनि ते भरिवचि आहे सर्वांगे । परि भरिला असे जे बोलिलो मागे । ते बोलावेचि लागे निरुपणांगे । बोधावया निःसंशय ॥५१॥

वाचातीतं मनोतीतं वर्णातीतं च तत्पदं ॥
ज्ञानातीतं निरंजन्यं कलासौक्ष्म्यं तु भावयेत् ॥ ५ ॥

जो सर्वत्र जाणती कळा । तीची ही साजे अत्यंत सुक्ष्म कळा । ती माजी निमग्न सकळा । वाचादिका सर्व हि ॥५२॥ परा पश्यंति मध्यमा वैखरी । वाचा निमाल्या जेथ चान्ही । आता विचाराव्रे कवणे अक्षरी । विचारी पा ॥५३॥ जेथ पन्नास अक्षरा पुसिलो लीप । मा कैचा तेथ वेद स्वरुप । श्रुति स्मृतिहि माप । करु सरली ॥५४॥ मा शास्त्रा आणि पुराणाते । कोण पुसे हो तेथे । वाचावे सांगावे ज्या मनादिकाचे हाते । ते मनचि निमाले ॥५५॥ आता वर्ण व्यक्तिचा लकारु । केवि साजे हा भेद विकारु ।

ते तत्पद निर्विकारु। ज्ञानासी अतीत ॥५६॥ अज्ञान छेद करी । म्हणोनि की ज्ञानाची थोरी । जेथ अज्ञानचि नाही मा ज्ञान कोणे परी । मिरऊ शके ते ॥५७॥ सूर्यासी अंधार मुळीचि नाही । मा सायास करावे काही । अंधकार दूर करावा ठाई । ठाया वरुनी ॥५८॥ तेंवि वस्तूचे ठाई काय अज्ञान आहे । मा तेथे ज्ञान मिरऊ लाहे । म्हणोनि निरंजन कळा पाहे । ज्ञानासी अतीत ते ॥५९॥ जी अत्यंत सुक्ष्म कळा जाण । ती माजी गेले सर्व निमोन । ऐसी वस्तु कळा लिंगाची विवेचुन । निरोपिली तुज देवी ॥६०॥

एषा वस्तुकला देवी सद्गुरुः निष्यमस्तके ॥
हस्ताभिमर्षनं कृत्वा बोधयेत् तत्वरूपतः ॥६॥

ऐसी सुक्ष्म वस्तुची कळा जाण । गुरु उपदेशिती मस्तकी हस्त ठेंवोन । जैसा हस्त तैसी कळा उत्पन्न । होय शिष्या चैतन्य ॥६१॥ जैसी अंधकारी लागली ज्योति । तैसिच होय देह स्थिति । अज्ञान जाउनी मागुति । ज्ञान बुद्धि उपजत असे ॥६२॥ ज्या गुरुची जैसी उपदेश कळा । शिष्या तैसीच ये भाव लिळा । जैसे बीज तैसे येतसे फळा । वृक्ष जेंवि ॥६३॥ घरोघरी गुरु म्हणविती । शिष्या स्वार्थे उपदेशिती । परि वस्तु कळा जे बोधिती । ते सद्गुरु जाणावे ॥६४॥

यथा कला तथा भावो यथा भाव स्तथा मनः ॥
यथा मनस्तथा दृष्टिर्यथा दृष्टिस्तथा लयः ॥७॥

म्हणोनि जैसा उपदेशी गुरु भेटे । तैसीच ती कळा प्रगटे । जैसी कळा तैसा भाव उमटे । शिष्य चैतन्यी ॥६५॥ जैसा भाव तैसेचि होय मन । जेसे मन तैसी दृष्टी होय जाण । तैसीच लयगत राहे होऊन । स्मरणी भजनी ॥६६॥ एंव भाव मन दृष्टी तिन्ही । एकमते वर्तती म्हणोनि । लय लागे निश्चये करुनि । शुद्ध कर्मी जीवासी ॥६७॥ जैसे भजन तैसे फळ घेईजे । जैसे फळ तैसे भोग भोगिजे । जैसा भोग तैसे पाविजे । सुख अथवा दुःख ॥६८॥ या सर्वासी मूळ कारण । श्रीगुरुचि असे जाण । आपला कुल धर्म जाणोन । सद्‌गुरु कीजे स्वधर्मीचा ॥६९॥ गुरु अनेक कळेचे असती । तरि त्यासी गुरुचि म्हणति । परि जे ज्ञानकळा जाणती । तेचि सद्‌गुरु जाणावे ॥७०॥

कर्णे वाक्यं करे लिंगं दत्वा संबोधयेद्‌गुरुः ॥
इष्ट प्राणस्तथा भावलिंगानामैक्यतत्वतः ॥८॥

सत् शिष्याचिया कर्णद्वारी उपदेशिती । महावाक्य बीज निश्चिती । मग हस्तकी लिंग देती । कृपाळुत्वे श्रीगुरु ॥७१॥ श्रीगुरु इष्ट लिंग देऊनि पाहे । काय बोलती शिष्या स्वहित लाहे । हा इष्ट आणि प्राणलिंग पाहे । भावलिंग तिसरा तो ॥७२॥ या तिही लिंगा ऐक्य मावे । याच्या ठाई गुरुत्वेचि भजावे । भेद सांडोनि राहवे । गुरु वचनी निष्ठा धरोनि ॥७३॥

दे. उ. लिंगभक्तिरितिख्याता गुरुहस्त समुद्भवा ॥
कथं प्राणेन संमिश्रा कथयस्व ममानघ ॥ ९ ॥

गुरुच्या हस्तकी लिंग भक्ति । उत्पन्नली तीची निरोपा ख्याती । तेथे कैसे मिश्रित असती । देह प्राण आणि लिंग ॥७४॥

शि. उ. वपुर्यदा समुत्पन्ना तदा प्राणेषु मिश्रिता ॥
गुरुकरजातलिंगं तु शिष्यप्राणेषु मिश्रितं ॥ १० ॥

प्राण देह संयोगे उत्पन्नाला । तो प्राण देह संयोगे मिश्रित झाला । त्या देही संयोग घडला । इष्ट लिंगाचा ॥७५॥ जो गुरु हस्तकी लिंग जन्मला । त्यासी देह संयोगे प्राण मिश्रित केला । तोचि भक्ति संयोग झाला । जाणिजे ओ पार्वती ॥७६॥

तत्प्राणो लिंग देहश्च जातो गूरकरेऽप्यथ ॥
ज्ञात्वैक्यमेतयोः सम्यक् भजते ज्ञानवान् पुमान् ॥ ११ ॥

प्राणलिंग गुरु हस्तकी जो जन्मला । त्यासी ऐक्य जो लिंगदेहि बोलिजे त्याला । या परि लिंगभक्ति लाधला । तोचि ज्ञानी पुरुष ॥७७॥ त्या पुरुषाने षड्लिंगी भावे । ऐक्यत्वे पुजन करावे । मिश्रित होओनि भजे स्वभावे । तो गुरुकर जात बोलिजे ॥७८॥

आचारं गुरुलिंगं च जंगमं च प्रसादकम् ॥
महालिंगं तु विज्ञेयं षड्विधं स्थलभेदतः ॥ १२ ॥

ते षड्लिंग म्हणसी कोण कोण । आचार लिंग गुरुलिंग जाण । शिवलिंग जंगम लिंग ओळखण । चतुर्थंची बोलिजे ॥७९॥ प्रसाद लिंग प्राण लिंग नेमुन । ही महालिंगे बरवी जाणून । जो मिश्र भावे करीं पुजन । तोचि भक्त जंगमे तोचि ॥८०॥

मिश्रभाव समायुक्तं पुजा गुह्यं तु तत्वतः ॥
अज्ञात्वा कुरुते यस्तु पुजा तस्यच निष्फला ॥ १३ ॥

जो हा मिश्र पुजनाचा प्रकार । अति रहस्यमय साचार । जाणोनि करिजे पूर्ण आचार । गुरु मुखे करोनि ॥८१॥ जो न जाणताचि पुजा करी । त्याची व्यर्थ जाय पुजा पत्री । त्याचा प्रसाद तोहि अवधारी । निष्फळ होय ॥८२॥ जो आचार संपन्न शिवगण । तो वीरशैव शिवयोगी पूर्ण । तोचि जाणतो या मार्गाची खूण । येरा न कळे ओ देवि ॥८३॥ जो करी प्राण लिंगी मिश्रित । तिन्ही मिश्रीत करोनि वर्तत । तोचि जाणिजे शिवभक्त । सत्य सत्य पार्वती ॥८४॥

दे. उ. भगवान् तापस श्रेष्ठ तपो मार्गं निरुपय ॥
येन पाशनिवृतिस्या द्वीरशैवाघ्ववर्तिनां ॥ १४ ॥

देवी म्हणे देवाधिदेवा । तपश्चर्येचा मार्ग दाखवा । ज्या नियमे उद्धार व्हावा । पशू जीवांचा ॥८५॥

शि. उ. त्रिदिक्षा संयुतो मर्त्यः शांति दांति समन्वितः ॥
गुहं त्यक्त्वा वनं गच्छेत्तमस्तप्तुमथारंभेत् ॥ ८ ॥

श्रीशंकर हास्य वदने करुन । सांगु लागले तपो विज्ञान। पार्वती ते सावधान श्रवण। चित देऊनि करितसे ।।८६।। तपश्चर्या योग कठीण । न साधे संसारी राहुन । त्या कारणे सेवावे वन । योग सिद्धी होय मग।।८७।। तपश्चर्ये कारणे प्राणी । असावे सावधान अंतःकरणी । घ्यावया लिंग पुजेची आवरणी । दिक्षे प्रति साधिती ।।८८।। त्या दिक्षा त्रिविधा असती । क्रिया मांत्री वेधा निगुती । गुरु कृपा सहज स्थिती । प्राप्त होती कुल क्रमें ।।८९।। शिव दिक्षा झाल्या विण । जो मुढ करी शिवपुजन । तो पामर जीव म्हणून । देव पूजन न घंती त्याचे ।।९०।। दिक्षावंत भक्त पवित्र । सदा मुखी जपे शिवमंत्र । तो असे स्वतंत्र। शिवानुष्ठाना कारणे ।।९१।। तेणे आसन ध्यान भस्म धारण। गळा शोभे रुद्राक्षाभरण। सदा शुचि वस्त्र परिधान । करावा जप महामंत्रे ।।९२।। मंत्र जपा लागी जाण। तपनी घाली आसन । नित्य नेम झालिया विण। स्थान चालन न करावे ।।९३।। उत्तम आसनी बैसून । करावे मन ते उन्मन। चित चैतन्या व्यापून । ज्ञान मुद्रा साधावी ।।९४।। तेणे होय ज्ञान दृष्टी । सम पाहावी सर्व सृष्टी । तेणे कर्म सुटे उठा उठी । जन्मलिया वेळीचे ।।९५।। निष्कर्म जीव होता जाण। न करी कोणासी संभाषण। शत्रु मित्र जया समान । उदार शीळ तापसी ।।९६।। जयाचे वैखरी शिव शिव । हृदयी मुराला

अहंभाव । सर्वेचि विज्ञान संभव । आकळून राहतसे ॥९७॥ कर्तुमाकर्तुमन्यथा कर्तुमाची शक्ति । प्राप्त होय सहज गती । तया सत्य देव मानिती । पूर्ण वस्तु म्हणोनिया ॥९८॥ हा माझा राजयोग उत्तम । मानवा शिव प्राप्तीचा क्रम । सांगितला तुज पूर्ण नेम । अचरावा सत्य पै ॥९९॥ दूसरा मार्ग असे भजन । निर्भय पणे आनंदून । करीत असावे रात्रंदिन । दुजी चिंता नसावी ॥१००॥ अबला जना हे सुलभ । गर्वरहित होओनि गर्जवी नभ । तनु मन धने करिता दुर्लभ । सिद्धि प्राप्त होती त्या ॥१०१॥ स्वधर्मी ठेविता विश्वास । पुण्य घडे तया विशेष । मोक्ष प्राप्ती अविनाश । होईल पा वरानने ॥१०२॥ येणे परि संचले संचित । ते वाचे उच्चारु नये निभ्रांत । अर्पण करावे हे उचित । शिवा लागी सत्वर ॥१०३॥ हा महिमा परम अद्भूत । लिंगधारी आचरती व्रत । तप-योग त्यासीच घडत । जंगम भक्ति कारणे ॥१०४॥ स्त्रिया लिंग पुजा करीती । त्यासी नसे हो अधोगती । दिक्षा वंत सती पवित्र असती । लिंगाईत धर्मनिष्ठ ॥१०५॥ ऐसे हे रहस्य सुंदर । अपर्णेसी बोधी श्रीशंकर । पुढे करील प्रश्नोत्तर । श्रोते सावधान परिसावे ॥१०६॥ इति श्रीपरमरहस्य सारामृत । त्याची टीका करोनि प्राकृत । कृत कृतार्थ मन्मथ । सप्तमोध्याय संपूर्णहा ॥१०७॥

इति श्रीपरमरहस्ये हर गौरी संवादे वस्तु कळा निरुपणं नाम
सप्तमोध्यायः समाप्तः श्लोक १५ ओव्या १०७

अध्याय ८ वा

श्रीगणाधिपतये नमः । सप्तमी निरुपिली वस्तुकळा । जी अतर्क्य ब्रम्हादि सुरा सकळा । तीचे परमगुह्य दयाळा । श्रवण केले सादर ॥१॥

दे. उ. बाह्यांगे दृष्येंते लिंगं प्राणो देहस्य मध्यतः ॥
कथं प्राणस्य लिंगेन संबंधो भवति तद्वद ॥ १ ॥

पार्वती विनवी जी त्रिपुरारी । लिंगासी देह मिश्रित कवणे परि । प्राण असे देहा भितरी । तो देहासी मिश्रित कैसा ॥२॥ लिंग देह प्राण तिन्ही । येर येरासी मिश्रित होओनि । कैसे असती जी शुल पाणी । ते निरोपा मज ॥३॥

शि. उ. यथा प्राणस्य संबंधो विद्येते इंद्रियैः सह ॥
व्याप्य व्यापक भावेन सलिले पावकं यथा ॥ २ ॥

जैसा प्राण लिंग सिद्ध झाला । तो सर्वेंद्रिय व्यापुनि राहिला । व्याप्य व्यापकत्वे देही भरला । जळी अग्नि सम पै ॥४॥ जैसे जळ उष्ण होय अग्नि संगे । तैसे देह मिश्रित लिंगार्चन योगे । प्राण तरी सहज अंगे । एकचि असे ॥५॥ तरि लिंगासी देह मिश्रित कोणे परि । पूर्वील देह बुद्धि अव्हेरी जरी । दाही इंद्रिये लिंगार्चन कारी । अखंड लाविजे ॥६॥ ऐसी ज्याची सर्व संबंधे तुटली । त्याजी लिंग कळेसी बुद्धि बांधिली । तया प्राण लिंग पदवी

आली । तो अंश होय माझाची ॥७॥

घटमध्येस्थितं तोयं वन्हिर्ज्वलति बाह्यतः ॥
वन्हिज्वाला सुसंयोगात् उष्णं भवति वार्यपि ॥३॥

जळ तरि घटा माजि असे । आग्नि तो बाहेरीच दिसे । परि घटाग्नि संयोगे होत असे । जळ तप्त ॥८॥ घट तप्त होता जळ तप्त । मग तिन्ही हि अग्निरुप होत । एक-मेकाचे संयोगे मिश्रित । होती तात्काळ पै ॥९॥ तेवि सत्क्रिया आणि लिंगार्चन । करिती गुरुत्वे पूजन । लिंग संगे देह झाला लिंगरुप जाण । मग भेद कैंचा ॥१०॥ लिंग संगे देह एक होता । देह संगे सहज प्राण ऐक्यता । एंव देह प्राण लिंग एकरुपता । गुरुकळा बिंबे ॥११॥ ऐसे तिन्ही भावे करी एकार्चन । तोचि भक्त शिवाचार संपन्न । अथवा जंगम झाला तरी भजन । येणेंचि भावें करावे ॥१२॥ इष्ट प्राण भाव जाण । लिंगरुपाची मुख्य खूण । गुरुमंत्राते आठवून । पूजिता पुण्य विशेष ॥१३॥ जो ऐक्य भावे न करी पूजन । जरि भाव धरी भिन्न भिन्न तरि तो भक्त असे परि जाण । पुजा त्याची निर्फळ॥१४॥ सांडोनिया लिंगार्चना जो करी। आन देवता पूजना । तो शिवभक्त नोव्हे त्याचिया वदना । अवलोकू नये ॥१५॥ आणखी सांगतो सोय एक । शिवलिंग पुजा न सोडावी देख । प्राणहानी झाली तरि नेमिक ।

व्रत न सोडावे पुजेचे ॥१६॥ लिंग पुजा सोडुनि मानव। जरि भोगी राज्य वैभव । तोहि पावे नरकार्णव । प्रायश्चिता कारणे ॥१७॥ जो सर्व देवासी असे श्रेष्ठ । सर्व ऋषी मुनीसी वरिष्ट। तो लिंग हृदयी असोनि नष्ट। आन देवतासी पुजितो ॥१८॥ ज्यासी हरी विरंची ध्याती। हरीने नयन वाहिले जया प्रति । तो इष्टलिंग हृदयी असोनि पुजिती । देवतांतरा मूढ ॥१९॥ गण गंधर्व इंद्रादिकासी । वरीष्ठ शेष कुर्भ वराहसी तो शिव सांडोनि देवतांतरासी । भजे तो मुर्ख जाणावा ॥२०॥ शिव भक्त म्हणविणे। परि शिवासी न पुजणे। तरि निरयासी जाणे। क्रिया भ्रष्ट म्हणोनिया ॥२१॥ थोरवी मिरवी शिवाचाराची । क्रिया राहटे आणिकाची । व्यभिचारिणी सेवा करी पतीची। पर पुरुषी जावया ॥२२॥ आपुला आचार सांडून । पर आचारी वर्ते रात्रंदिन । श्वान सूकर योनि जाण। भोगिल कल्पवरी ॥२३॥ आणखी सांगणे तुज एक । कुलवधूची रीति देख । प्राण गेलिया न पाहे मुख। पर पुरुषाचे ॥२४॥ सति पति सदाचारे वर्तती । तैसीच वीरशैव धर्म स्थिती । एक निष्टे भजावी लिंग मूर्ती । दुजी भक्ति दोषिक ॥२५॥

अज्ञज्ञानं क्रिया वाह्यं एकीभावं भवत्यगि ॥
यथा कुंभोदकं तप्तं भवत्यागि प्रभावत : ॥४॥

या लागी आपुली क्रिया न सांडिजे। गुरु कृपे ज्ञान साधिजे। ज्ञान आत बाह्य क्रिया कीजे । बरवी निपूण ॥२६॥ अंतरी ज्ञान बाहेर क्रिया । दोन्ही एकचि झालिया । मग कैचा प्रपंच कैची माया । तया सत्य शांत शरणाते ॥२७॥

यथा कुंभजलं देवि दह्यते अग्निवेदत:॥
तथा ज्ञान क्रियावेद्या देह लिंगमयो भवेत् ॥५॥

बाह्य क्रिया अंतरी ज्ञान । दोहीचे कैसे होय एक पण । तयासी दृष्टांत देईन । तो परिस देवी ॥२८॥ अग्नितरी असे बाहेरी । जळ असे घटा भितरी । घट तप्त होय अग्निकरी । तव जळ तप्त होय ॥२९॥ तेंवि क्रिया करिता निपुण । इष्टलिंगा करिता अष्ट विधार्चन । एवं क्रिया योगे देह प्राण । लिंग कळा पावती की ॥३०॥ या लागी स्वक्रिया न सांडावी । गुरुकृपे अंतर्ज्ञान कळा धुंडावी । ऐसी एकविध भक्ति होवावी । वीरशैवी निश्चळ ॥३१॥

शिवप्रसादसंपत्या जातनिर्मळदेहीनां॥
पंचेंद्रिय प्रवृतिः स्यात् पंचानन प्रतर्पणम् ॥६॥

प्राणाची मलिनता गेलिया विण । प्राण लिंगी लिंग कळा नये जाण । म्हणोनि दश इंद्रिय दमून । स्वाधीन ठेविजे ॥३२॥ प्राणाचे भोक्तव्य असे जे जे । ते आधि लिंगासी अर्पिजे । मग आपण आरोगीजे । ऐसा नेम असावा ॥३३॥ या परि क्रिया आचरण । हे प्राण लिंगीचे लक्षण । क्रिया

आणि ज्ञानाविण । न पावे मोक्ष मार्ग ॥३४॥ ऐसे पूर्व अवगुण जाता सहज । प्राणी लिंग कळेचे प्रकाशेल तेज । मग देह होय प्राण लिंगी सहज । लिंग लक्षण अंगाये ॥३५॥ ते कैसे म्हणसी तरि ऐक । ईश्वराची जी पंचमुखे नेमक पंचेंद्रिय अर्पिजे सुख । जे जे होईल ते ते ॥३६॥ येणे परि क्रिया आचरण । होता सहजचि प्राणलिंगा अर्पण । म्हणोनि क्रिया ज्ञान उभयाविण । न साधे वस्तु ॥३७॥ क्रिया हीन ज्ञाने कुण । वस्तु साधु म्हणती अज्ञान । अथवा क्रियेनेचि साधु ज्ञाने विण । भाविती तेहि मूर्ख ॥३८॥

न क्रिया रहितं ज्ञानं न ज्ञान रहितो क्रिया ॥
उभयोर्योग एवास्य जन्तोर्बंधन मोचकः ॥७॥

क्रियेविण न शोभे ज्ञान । ज्ञानेविण न शोभे क्रिया जाण । म्हणोनि दोहीसी अनुलक्षून । वर्तिजे भावे संसारी ॥३९॥ जैसे प्रकृति पुरुष दोन्ही । एकाचि मते होऊनि । सृष्टी कर्म अनुदिनी । चालविती तैसे हे ॥४०॥ क्रिये विण ज्ञान दुर्बल । ज्ञानाविण क्रिया निर्फळ । उभय योग होता प्रबळ । वस्तु येत निज हाता ॥४१॥ यासी दृष्टांत सांगतसे एक । जेणे संदेह फिटे देख । आपले मनिचा संकल्प । सुटोनि जाय तत्क्षणी ॥४२॥

प्रदिप्तपावके देशे अन्धपंगुसुसंगतौ ॥
परस्परसहाय्येत दुःखान्मुक्तौ बभुवतः ॥ ८॥

एक अंध एक पंगू तत्वता । उभय एका स्थळी असता ।
तेथ अनल लागला तत्वता । तो देखिला पंगूने ॥४३॥
पंगू ते ज्ञान जाणे डोळस । अंधतो क्रियाकरी दृष्टी नाही
त्यास । परि पंगूने देखिले अग्निस । गृह जळता ॥४४॥
परि क्रिया पायाविण अडला । तेथून न निघवे स्थूळाला ।
मग अंधासी विचार मांडिला । पंगूने कैसा ॥४५॥ पंगू
म्हणे अंधा लागुनी । काय निश्चित अससी गृही लागला
अग्नि । आता मी तूं एक होओनि । जाऊ निघोनि वेगेसी
॥४६॥ पंगू म्हणे अंधा लागुन । मी तुझे खांदी बैसोन ।
जिकडे जिकडे मार्ग दावीन । तिकडे तिकडे चालावे
॥४७॥ हा विचारु जरि न किजे । तरी दोघे हि जळोन
जाईजे । एके विण एक न पाविजे । सुखस्थळाते ॥४८॥
तव ते दोघे एक होऊनि । पावले गुरु कृपे सुखस्थानी ।
ते विज्ञान क्रिया एक पणी । वस्तु पाविजे ओ देवि॥४९॥
या लागी येरयेरा विण । स्वहित साधू म्हणति ते अज्ञान ।
न प्रकाशे चैतन्य घन । कल्पांति हि पार्वती ॥५०॥ तेल
वातीविण कैसे प्रकाशे जोती । वाद्ये वाजविल्या विण नाद
काय उमठति । मेघ भूमि विण निपजती । धान्य बीज
काई ॥५१॥ या लागी क्रिये ज्ञानाविण । न प्रकाशे चैतन्य
घन । म्हणोनि न विसंबती सज्ञान । उभयासी जाण पा
॥५२॥ दोही पंखाविण पक्षासी । न उडवे जेवि आकाशी ।
तेवि क्रिया ज्ञानेविण वस्तुसी । न पाविजे कदा ॥५३॥

शत योजन एक पक्ष असे । तरी पक्षी उडो लाहे काय कैसे । तेवि ज्ञान अथवा क्रिया एकचि असे । तरी तो तरे कायी ॥५४॥ म्हणोन ज्ञान क्रिया दोही विण । न तरे पार्वती सत्य जाण । दो पक्षा विण उड्डान । न घडे पक्षासी ॥५५॥ क्रिया कर्म बरवे करीती । परी वस्तु ज्ञान नेणती । तरी ते सरते न होती । शिव स्वरुपी ॥५६॥ अथवा ज्ञान वस्तुचे बरवे जाणती । आणि क्रिया कर्म न करीती । तरि तेहि न तरती । म्हणोनि दोन्ही युक्त असिजे ॥५७॥

गवां सर्पि शरिरस्थम् न करोत्यात्म पोषणम् ॥
विकृतम् कर्म रचितम् पुनस्तासांतु भेषजम् ॥ ९ ॥

गाईचे जे दिव्य घृत । अप्रत्यक्ष पणे तियेचे शरिरीच वर्तत । परि ते पोषण न करी यथार्थ । तया गो देहाचे ॥५८॥ दोहन करोनि दुग्धाचे । अग्निसंगे तापऊन तयाचे । विरझण घालावे साचे । मग दधि होय पै ॥५९॥ दधि मंथने करुन । नवनीत बाहेर ये निघोन । ते कढविता परिपूर्ण । घृत हाता येतसे ॥६०॥ ते घृत देता गाईस । परितः पुष्टि करी तियेस । औषध रुप आले देहस्थ घृतास । क्रियेचेनि योगे ॥६१॥ शुद्ध कर्म ती गाय जाण । तिचे श्ररण पोषण करुन । बुद्धि विवेके घेईजे दोहून । क्षीर तियेचे ॥६२॥ ते क्षीर लक्ष लाऊन ताविजे । निश्चयार्थ विरझण घालिजे । मग ते विवेके घुसळिजे । निज नवनीत

हाता ।।६३।। तेहि ताविजे स्वानुभवे करुन । मग ते घृत चिदानंद घन । ते दिने दिने करित अरोगण । पुष्टी चढे अनुपम्य ।।६४।। ना तरि घृत घेऊनि त्यागिता गाईसी । मग घृत लेश कैसा येर दिवशी । ऐसे न करावे करिता निज सुखासी । मुक्ती जेल सत्य पैं ।।६५।। ऐसी क्रिया घृत दात्री कळली । तिस विसंबू नये पाहिजे पाळिली । मग दिने दिने घेईजे नव्हाळी । निज घृताची ।।५६।। घृत नासे कांही काला । अक्रिय ज्ञान तैसे बाळा । दुर्गंध हर्षीचा कंटाळा । तैसे जाण ज्ञान ते ।।६७।। म्हणोनि नित्य गाईचे दोहन । तद् घृतेचि होय शुद्ध अन्न । बहु दिवसाचे करवि वमन । तेवी ज्ञान अक्रियेचे ।।६८।। यास्तव एका ज्ञाने करुन । न होय सत्य योग साधन । क्रिया आचरता निर्वाण । विज्ञान येई हाता ।।६९।। ऐसी क्रियेची आहे थोरी । केवळ ज्ञान न करी बरोबरी । क्रिया ज्ञान होता एक सरी । विज्ञान प्राप्त ।।७०।। विज्ञान ते कैसे ऐक । जेथ खुंटला विवेक । चिद्रुप ब्रम्ह नैष्टिक । स्वस्वरुपी बिंबले।।७१।।तेणे बाणे पूर्ण समाधान । अन्य विद्येमाजि असे अभिमान । जेणे गर्वित करी भाषण । ते ज्ञान निंद्य जाणावे ।।७२।। या लागी प्रामाणिक क्रिया करीजे । मग सम्यक ज्ञान होईल सहजे । दोही विण कदापि न होईजे ।प्राणलिंग संबंध।।७३।।

दे. उ. स्थावरम् केन संमिश्रं जंगम केनवा पुनः ।।
संबंधोब्रुहिमे देव कृपया भूतभावन ।।१०।।

पार्वती प्रश्न करीतसे । स्वामी स्थावर जंगम मिश्रित कैसे । हे निरोपावे प्रकाशे । ज्ञानचेनि ॥७४॥

शि. उ. भक्तो माहेश्वर श्चैव प्रसादि स्थावरं भवेत् ॥
प्राणलिंगी शरण्यश्च लिंगैक्यो जंगम स्तथा ॥ ११ ॥

तव शंकर म्हणे गिरिजे । साही स्थळ जे बोलिजे । ते तीन तीन वाटणी म्हणीजे । स्थावर जंगम ॥७५॥ ते षट्स्थल म्हणसी कोण । भक्त माहेश्वर प्रसादि जाण । ते तिन्ही मिश्रित होऊन । स्थावर बोली बोलिजे ॥७६॥ प्राणलिंगी शरण ऐक्य जाणिजे । हे तिन्ही मिश्रित जंगम बोलिजे । येणे चि परि षड्लिंग ओजे । मिश्रित स्थावर जंगमी ॥७७॥

आचारं गुरुलिंगम् च स्थावर शिवलिंगकम् ॥
चरलिंगम् प्रसादंच महालिंग च जंगमम् ॥ १२ ॥

आचार आणि गुरुलिंग । शिवलिंगहि असे स्थावरांग । चर प्रसाद महालिंग । जंगमांगी वसती सदा ॥७८॥

स्थावरं जंगमं चैव द्विविधं लिंगमुच्यते ॥
जंगमस्यावमानेन स्थावर निष्फलं भवेत् ॥ १३ ॥

स्थावर आणि जंगम । ही दोन लिंगे उत्तम । परि चरलिंग पुजा नेम । विशेष पुण्या कारणे॥७९॥स्थावर लिंगा संस्कारुन । अर्चिती शिवकळा कल्पून । चरलिंग आहे याहुन भिन्न।

जंगम म्हणती जया ।।८०।। स्थावराचे होय जंगम । जंगमाचे स्थावर हा भ्रम । न कळे गुरु वाचोनि वर्म । स्थिरचर काय ते ।।८१।। स्थावर जंगम एक तरि न मानिजे । जंगम उदरोनि स्थावर पुजिजे । तरि ते पूजा निष्फळ जाणिजे । भेद वादी म्हणोनिया ।।८२।।

स्थावरं जंगमं एक रुपं तु मुलतः ।।
इतिभेद परि ज्ञानं दुर्लभं श्रणु पार्वती ।। १४ ।।

सव्य वाम दिसती दोन्ही भाग । परि दोन्ही मिळोनि एकचि अंग । तेवि स्थावर जंगम एकचि लिंग । ऐसे जाणे तो दुर्लभ ।।८३।। स्थावर जंगमाची स्थाने । तुज सांगू पूर्ण पणे । भक्त माहेश्वर प्रसादि जाणे । स्थावरांग जयाचे ।।८४।। प्राणलिंगी शरण आणि ऐक्य । हे माझे सर्वदा प्राणाधिक्य । तया वेगळा मी राहणे अशक्य । ते जंगम रुपजाणावे ।।८५।। ही माझी आत्मशक्ति । मी तुज सांगितली समूळ युक्ति । तैसिच आचरावे पार्वती । तरीच योग्य भक्त तो ।।८६।।

दे. उ. दासोहं भावकः कोवा सोहं भावश्च की दृश्यः ।।
भेदो भावद्वयस्येह ब्रुहिमे परमेश्वर ।।१५।।

पार्वती प्रश्न करी सहजे । सोंहं भाव कोणासी म्हणीजे । आणि दासोहं भाव बोलिजे । कवणासि पै ।।८७।। या उभयासी भेद कांही । असे अथवा मुळीचि नाही । बरवा

अर्थ निरुपिजे लवलाही ।। कैलास पति देवराया ।।८८।।

शि. उ. दासोहं भक्तभापश्च सोहं भावश्च जंगमः ।।
भेदो भाव द्वयोर्नास्ति प्रकृति प्रति बिंबवत् ।। १६ ।।

शिव म्हणे ओ पार्वती । तुज निरोपु भाव स्थिती । ते ऐकोन धरी चित्ती । सावध पणे तत्वा ।।८९।। दासोहं म्हणिजे भक्तोत्तम । सोहं म्हणिजे तो जंगम । या उभया भेद नाही हे वर्म । गुरु मुखे जाणिजे ।।९०।। बिंब आणि प्रति बिंबासी । जैसा भेद नाही दोहोसी । तैसा भक्त आणि जंगमासी । भेद नाही ओ देवि ।।९१।। मीचि भक्त मीचि जंगम जाण । आपुलिया सुखा लागी झालो दोन । परि भंगले नाही एकपण । जाणती खूण ज्ञानिसे ।।९२।। सोने भूषण पणा आले । तरी काय सोने पण भंगले । तैसे देव भक्त होवोनि ठेले माझे स्वरुप ।।९३।।

सोहं दासोहमाख्यातं केवळम् नाम भेदतः ।।
वस्तु भाव द्वयम् नास्ति प्रतिबिंब समम् मतम् ।। १७ ।।

सोहं दासोहं हे केवळ नामचि दोन । जैसे बिंब प्रति बिंब असति अभिन्न । तैसे देव भक्ता नाही दुजे पण । देही आत्मा जैसा ।।९४।। म्हणोनि भक्त माझा आत्मा जाण । भक्त असे माझे हृदयीचे ध्यान । भक्त माझे जीवीचे जीवन जाणावी खूण पार्वती ।।९५।। मज ईश्वरा ईश्वरपण । ते भक्तेचि दिधले जाण । मी मिरवतो दैवत पण । ते

भक्ताचे नि योगे ॥९६॥ मज भक्ताचेनि येथ असणे । भक्ताचेनि योगे माझे जिणे । मी भक्ताचेनि महिमाने । श्लाघ्यतु असे ॥९७॥ भक्ताचेनि मज भूषणे । भक्ताचेनि मज लेणे नेसणे । भक्ताचेनि आज्ञा वचने । मी वर्तत असे ओ देवि ॥९८॥ भक्ताचेनि कार्य गुणे । मज निराकार आकारणे । मी निर्गुण परि गुणासी येणे । भक्ताचि लागी ॥९९॥ मी भक्ताचे प्रिती भक्ति पायी । संतोषोनि तुजहि देवि पाही । रावणासी देता मागे पुढे कांही । पाहिले काय म्या ॥१००॥ नाना भक्ताची मज अत्यंत प्रिती । म्हणोनि तूज भक्ताचे हाती । देता भिन्न भाव चित्ती । मज न उपजेचि ॥१०१॥ मी प्रसन्न होतो भक्ताते । भक्त फिरोनि पडती माते । परि मी घात पात त्याते । विचारीत नाही ॥१०२॥ तुझेचि देखता पार्वती । मी प्रसन्न झालो भस्मासुरा प्रति । तो माझ्याचि मस्तकी हात ठेऊ पाहे चित्ती । विकल्प धरोनि ॥१०३॥ आपण त्याचा क्षय करावा । कि मियचि तयाचा फळ भोग भोगवावा । ऐसे विचारुन धरिता शांत भावा । स्वगुणेचि भस्म जाहला तो ॥१०४॥ येथ वरि मज भक्ताची प्रीति । मी सर्वस्वे असे भक्ताचे हाती । भक्ता वाचून या त्रिजगती । प्रिय नाही मज अन्य ॥१०५॥ भक्त माझे ध्येय मी त्यांचा ध्याता । भक्त माझे ज्ञेय मी त्यांचा ज्ञाता । भक्त माझे भोग्य मी त्यांचा भोक्ता । ऐसा पढियंता आम्हा

तो ॥१०६॥ मी त्याचा देह तो माझा आत्मा जाण। तयाचे हृदयी माझी सेज सुखासन। येरा विण येर एक क्षण। न राहो आम्ही ॥१०७॥ आम्ही भक्ति भावाचे पाहुणे। भक्ति विण नावडति शाहणे। जे फुगती भक्ति अभिमाने। ते प्रिय न होती मज ॥१०८॥ करिती माझी भक्ति प्रिती। परि माझिया भक्त निंदिती। ते नावडती मज जरि प्रिती। निंदकु म्हणोनि ॥१०९॥ माझी अत्यंत भक्ति करीती। येरीकडे हिंसा करी जीव घाती। ती भक्ति नव्हे माझिया घाता प्रति। प्रवर्तला तो ॥११०॥ तरि त्याची भक्ति घडे कैसी। मुखी घालोनि पंचामृतासी मग वरोनि हाणी डांगेसी। मस्तकावरी ॥१११॥ माझी अत्यंत भक्ति करी। कामक्रोधासी थारा अंतरी। चित्ताचे अनुसंधान विषयावरी। तरि तोहि नावडे ॥११२॥ म्हणोनि सांडोनि अभिमान। अखंड माझे करिता अनुसंधान। मग मीचि तो आपण। होऊनि ठाके ॥११३॥ मी भक्ति भावाचा विकला। मी भक्ति भावे होय जोडिला। भक्ताचे अंकित होय त्याचिया बोला। माजिवर्तत ॥११४॥ म्हणोनि भक्ता मज वेगळिक। नाही दोघे मिश्रित असो एकी एक। अष्टमहासिद्धी दासी त्यांच्या देख। घरी राबती मुक्ति चाऱ्ही ॥११५॥ मुक्ति राबती हे नवल कायी। मी अंगे राबे पार्वती पाही। या परते विशेष नवल कांही। सांगावे चोज ॥११६॥

जैसे मृत्यू काळी अमृत गोड । कि दुष्काळी भणंगा मिष्टान्नांचे कोड । याहून भक्तिची मज आवड । अत्यंत गोड ओ देवी ॥११७॥ परि क्रिया शुद्ध असे ज्याची । पूर्ण भक्ति मानू त्याची । ज्ञान क्रिया उभयाची । मेळणी असावी तेथे ही ॥११८॥ ही माझी आत्मशक्ति । मी तूज सांगितली समूळ युक्ति । तैसीच अचरावी पार्वती । तरी योग्य धर्म तो ॥११९॥ लिंगासी धर्म अति सूक्ष्म । क्रियाहि तैसीच तीक्ष्णक्रम । उत्तम धर्माचा हा नेम । कठिणची जाणिजे ॥१२०॥ वीरशैव मता बोधी । इतर धर्माची न लगे उपाधी । शिवतत्व सर्वज्ञ संबोधी । असे उत्तम धर्म हा ॥१२१॥ त्या माजी हा परमरहस्य । ग्रंथ उभवी श्री परमेश । लिंगाईत धर्माचे अधीश । बोधिती जना संक्षेपे ॥१२२॥ हा ग्रंथ अति उत्तम । लिंग भक्तिचा नित्य नेम । तयासाठी अनुपम । निर्मियले ज्ञान पै ॥१२३॥ जो येथ न धरी विश्वास । त्याचा सदा होईल कार्य नाश । आदरे रुढवी जगास । लिंग भक्ति थोर पै ॥१२४॥ शील क्रिया भक्ति धर्म । नम्र पणे वर्तता विक्रम । पर धर्माचा तुटे भ्रम । स्वधर्मांकूर विरुढलिया ॥१२५॥ स्वधर्माचे करावे मंडन । पर धर्माचे होय खंडन । अशी दृढ शास्त्रातून । वाक्ये शोधून पाहवी ॥१२६॥ इति श्रीपरमरहस्य सारामृत । ईश्वरपार्वती संवादि वर्तत । त्याचा साद्यंत मतितार्थ । आदरे श्रुत केला मन्मथे ॥१२७॥

इति श्रीपरमरहस्ये हर गौरी संवादे स्थावर जंगम निर्णय निरुपणं नाम अष्टमोध्यायः समाप्तः श्लोक १७ ओव्या १२७

अध्याय ९ वा

श्री गणाधिपाय नमः । अष्टम अध्यायाचे अंति । निरुपिली तपश्चर्येची स्थिती । संतोषोनि गिरीजा शिवा प्रति । काय पुसे तें ऐका ॥१॥

दे. उ. के भेदा भक्तिमार्गस्य गुणाः के तस्यें वै शुभाः ॥
तद्रूपं न हि जानामि कथयस्व महेश्वर ॥ १ ॥

पार्वती म्हणे देवोत्तमा । ज्या भक्तिची सांगता एवढी महिमा । त्या भक्त स्थळाची भेदगरिमा । निरोपा स्वामी ॥२॥ ज्या भक्तिचिया सामुग्री आतुडा तुम्ही । म्हणतसा भक्ताचे घरी अंगे राबे मी । त्या भक्ताचे गुणभेद स्वामी । निरोपावे मजलागी ॥३॥

शि. उ. सदाचारः शिवेभक्तिर्लिगजंगमएकधीः ॥
लांछनें लीनभावश्च भक्तस्थलमुदीरितं ॥ २ ॥

शिव म्हणे ओ पार्वती । भक्तस्थळ निरोपु तुज प्रति । जे ऐकता पावन त्रिजगति । चराचर होय ॥४॥ महा पापाच्या झाल्या असता राशी । जे ऐकताच जाती क्षयासी । ऐसे

भक्तस्थळ तुजपासी । निरोपीन ओ देवि ॥५॥ सदाचारे शिव भक्तिने वर्तिजे । गुरुलिंग जंगम ऐक्य भावे मानिजे । परि आधि गुरुकीजे । दीक्षा घेईजे सद्भावे ॥६॥ सद्भावे विश्वास गुरुचरणी । तोचि भाव लिंग पुजनी । जंगमहि तेचि भावी मनी । तोचि उत्तम भक्त जाणिजे ॥७॥ जेथें देखे गुरु लांछन । तेथ सद्भावे करी शरण । निर भिमानी होऊन । करी भक्ति ॥८॥ एक भावे धरी प्रेम । वंदीं सदा गुरुलिंग जंगम । त्यासी तीर्थ प्रसादाचा नेम । नित्याचारे वर्ते तो ॥९॥ जंगम देखुनि भावे वंदावे । माझे तुझे बगीचे न म्हणावे । रुप देखोनि शरण जावे । हे गुरु भक्ति लक्षण ॥१०॥ जंगमाचे गुण अवगुण न उच्चा- रावे आपण । तो कैसा तरि असो परि वंदन । भावे किजे ॥११॥ जंगमाचे पूर्वज न विचारिजे । तो गुरुरुपचि मानिजे । आवडी नावडी ना धरीजे । जंगम लिंगाचे ठाई ॥१२॥ जे जे आपणा आवडत । ते ते जंगम लिंगी अर्पित । जऱ्ही हाता आले अमृत । तरि न वंचि तो ॥१३॥ मुखी षडाक्षरी मंत्र सतत । लल्हाटी विभूति शोभत । कंठी रुद्राक्ष माळा मिरवत । भक्त रायाच्या ॥१४॥ तीर्थ प्रसादाची आवडी मोठी । सेविता पडोनेवि भवोच्या दृष्टी । शिवाचार परिपाटी । आणिकाहि लावीतसे ॥१५॥जंगम देखताची दृष्टी । धावोनि सद्भावे घाली मिठी लिंग युक्त शरण लल्हाटी । चरण रज लावी ॥१६॥

प्राण गेला तरी जावो । परि न सांडी निष्ठा भावो । तोचि निज भक्तिसी ठावो । शुद्ध भक्त स्थळ या नांव ॥१७॥ तनुमन धन अर्पिता । क्षीण न मानी सर्वथा । म्हणे ज्याचे त्यासी देता । मी का कुंथो ॥१८॥ उदय काळी उठता । हीच मनी वाहे चिंता । की जंगम लिंगा अर्पिता । तरि भाग्य बरवे ॥१९॥ लिंगार्चितासी जंगम आलिया । धावोनि विश्वासे लागे पाया । शीतल विभुति पुढे करोनिया । म्हणे स्वामी कृपा करा ॥२०॥ नेवोनि बैसवी सिंहासनावरी । भावे बरवी पादार्चना करी । तीर्थ अर्पोनि प्रसाद स्विकारी । उत्तम भक्त या नावे ॥२१॥ भोजनोत्तर मुखशुद्धि । तांबुल अर्पितसे सुबुद्धि । भावे करुनि त्रिशुद्धि । शरण होत प्रीतिने ॥२२॥ जे सुख भोग ते जंगम लिंगाचे । जे कष्ट ते प्रारब्धाचे । ऐसा भाव धरोनि वर्ते साचे । तोचि भक्त जाणावा ॥२३॥

भृत्याचारसमाचारो लिंगजंगमरुपिणी ॥
द्वयोरैक्यसमायुक्तो भक्तराज सुबुद्धिमान् ॥३॥

सेवक भाव अंगी धरोनि । भक्तिचा अभिमान सांडोनि । एक भाव लिंग जंगम पुजनी । करी तोचि उत्तम भक्त ॥२४॥ लिंग जंगमी भिन्न भाव धरिता । केलि भक्ति निर्फळ होय तत्वता । मा मुक्ति सायुज्यता । तयासि कैंचि ॥२५॥

किंकरवाणि समायुक्तो लिंगरुपेण जंगमं ॥
मनसा भावयत्येवं भक्तःस्थळसमन्वितः ॥ ४ ॥

किंकर वाणि वृति धरोनि । शांती रुपी मन लीन होऊनी । लिंग जंगम एकरुप मानुनी । सद्भावे पूजो जो ॥२६॥ तो माझा मुकुट मणि जाण । महा भक्त शिवाचार संपन्न । त्याचेनि माझे शिवपण । मिरवतसे ॥२७॥ तो भक्ति भक्तस्थळा लागी । जीवन जीववया लागी । आहे म्हणोनि सर्वांग संगी । भक्ति नांदतसे उल्हासे ॥२८॥

अर्थप्राणाभिमानं च गृहदारादिकं तथा ॥
अर्पयेत् परया भक्त्या भक्तस्थळसुबुद्धिमान् ॥ ५ ॥

अर्थ प्राणाभिमान । पुत्र दारादि गृह जाण । ही सर्वहि किजे अर्पण । लिंग जंगमी भक्तिने ॥२९॥ काया वाचा मने करोन । उदार व्हावे भक्ति लागोन । एकभावे तल्लिन होऊन । समर्पावे लिंग जंगमी ॥३०॥ अमृताहुनि अधिक । प्रसाद मानी तो देख । सकळ तीर्था विशेख । पादतीर्था मानी ॥३१॥ त्यासी शिवलिंग जंगम प्राण । होऊनि सत्यत्वे असे जाण । ही खूण जाणती सत्य शरण । जे भक्ति पंथा लाधले ॥३२॥

गुरुधर्माभिमानीस्यात् लिंगनिष्ठो हि जंगमः ॥
उपाचार्यः सदाचारी भक्तिमान् सुदृढवृती ॥ ६ ॥

स्वधर्माभिमान असावा गुरुसी । भावे पाळीत शास्त्राज्ञेसी ।

कदापी न चुकती वचनासी । धर्माभिमानी सत्य ते ॥३३॥ लिंगाचा इच्छित हेतू । पूर्ण करिता जंगम भक्तु । तया वेगळी मातु । नसे जाण दुसरी ॥३४॥ या लागी वीरशैवी । दुजी सेवा न करावी । इष्टलिंगासी अर्पावी । शुद्धकर्मे आपुली ॥३५॥ अमृताहुनि अधिक । प्रसाद मानिती देख पंक्ति भोजन आवश्यक । इच्छितसे भक्त पै ॥३६॥ शिव सांगे गणाप्रति । जे शिवाचारे वर्तती । तया नसे अधो-गती । सत्य जाणा वचन हे ॥३७॥ भक्त तयासीच नांव । येरा नसे अनुभव । भवाचे भय सावेव । स्वप्नी नसे सद्-भक्ता ॥३८॥

प्रभाते मुखप्रक्षाल्य हस्तपादौ च क्षालयेत् ॥
दंतधावनशौचादि कृत्वा नित्यं शुचिर्भवेत् ॥७॥

प्रातःकाळी उठूनि सत्वर । शौच मार्गे मौन धरुनि साचार । न बोलता परस्पर । परतोनि यावे स्वगृही ॥३९॥ ऐसे स्तब्ध येण्याचा काय हेतु । स्वमस्तकातील ज्ञानतंतु । खर्ची घालू नये व्यर्थु । योग्य विचारा योजावे ॥४०॥ जो जो बोलण्याचा व्यापार । तो तो ज्ञान तंतु होती जर्जर । निद्रे अंती तयाचे अंकुर । सतेज पुन्हा होती पै ॥४१॥ म्हणून तया खर्ची व्यर्थ । घालु नये हे यथार्थ । शिक्षक गुरु समर्थ । सांगतसे शिष्याते ॥४२॥ मौने घरी येता पर-तून । सप्त मृतिका करासी लाऊन । वर उदक दुसऱ्या

कडोन । घ्यावे तेणे क्रिया शुद्ध ॥४३॥ पाद प्रक्षाळण करुन । मग लिंगोदके मुखमंडन । दंताचा मल धुवून टाकी सत्य प्रतिदिनी ॥४४॥ येणे परी मुखमार्जन कीजे । मग लल्लाटा वरुन हस्त उतरिजे । परि मुखी घेऊन न घालिजे । शीतळ लल्लाटावरी ॥४५॥ आत्म स्थान असे भ्रुस्थानी । म्हणोनि न घालिजे मुखपाणी । तेथेंहि देवाची मिळणी । सदा असे ॥४६॥ म्हणोनि अर्ध मुखी अर्ध करी । ऐसे जल न घालिजे लल्लाटावरी । ऐसे न विचारोनि घालिजे जरि । तरि दोषी होईजे ॥४७॥ येणे परि मुखमार्जन करुन । मग करावे भस्मधारण । पूजा सामुग्री मेळऊन । शुचिर्भूत असावे सदा ॥४८॥

मज्जनं च त्रिकालेषु शुचिपाकसदासुधीः ॥
भविसंगपरित्याग इत्येतद् हितकारकं ॥ ८ ॥

मग शुद्धस्नान करोन । नेसावे शुक्ल धौत वसन । वरि उत्तरीय धारण करोन । प्रवृतावे पूजनी ॥४९॥ ऐक लिंग पूजेचे विधान । लिंगाचे त्रिकाळ कीजे पूजन । एकांत स्थळ पाहोन । शिवपूजा कीजे सावध ॥५०॥ आधी दोन्ही हात प्रक्षाळून । मग पात्रार्चन करोन । विभूति शीतळ पात्रासी लाऊन । मग लिंगासी काढीजे ॥५१॥ लिंग करस्थळी धरोन । लिंग मुखी शीतल घालून । तयाचे कीजे मुखमार्जन । आचमनादिकी पै ॥५२॥ मग आरंभिजे

शिवलिंगार्चन । बैसिजे मन आकर्षित करोन । शुद्धासनी बैसून । करावे ध्यान शिवाचे ॥५३॥ आधी लिंगासी विभूति अवधरिजे । बोटी शेष उरले ते मस्तकी लाविजे । मग त्रिपुंड चर्चिजे ललाटभरी ॥५४॥ परि ते मंत्री शुद्धि करुन । उर्ध्वमुखी ललाटी लाऊन । गंध धूप दीप नैवद्य निवेदून । घंटा संयुक्त कीजे ॥५५॥ शंख चवरें दर्पण । आणिक हि जे पुजेचे भूषण । ते ते समुदाय घेऊन । लिंगार्चना पै किजे ॥५६॥ ऐसी लिंगाची पूजा त्रिकाळ । जो करी सद्भावे होऊन निर्मळ । जाणावे शुद्ध भक्ति स्थळ । उत्तम साच ते ॥५७॥ ते त्रिकाळ म्हणशील कोण कोण । प्रातःकाळी उदय होता अरुण । ते काळी कीजे लिंगार्चन । तैसेचि मग माध्यान्ही ॥५८॥ चांदणी निघाली नसता । आणि सूर्य अस्तमान होता । त्या सायंकाळी लिंग पूजता तत्वता । यया त्रिकाळी लिंगार्चन होय ॥५९॥ ऐस त्रिकाळ लिंगार्चन । वरि शुद्ध शुचि पाक करुन । लिंगासी कीजे निवेदन । न देखता भवि ॥६०॥ स्नान केल्या विणे स्वयंपाक । केलिया अनाचार पातक । घडे ऐसे शास्त्रादिक । सांगती धर्मग्रंथी ॥६१॥ स्त्रीया शूचिर्भूत असाव्या सदा । भवि स्पर्श करु नये कदा । जरि संसारी असे अपदा । तरि आचारा सोडू नये ॥६२॥ स्वधर्माचारे वर्तता । इंद्र संपत्ती ये हाता । खोटे नाही हो सर्वथा । स्वधर्मनिष्ठा श्रेष्ठ ॥६३॥ पाक झालिया पात्र शुद्धि । करावी भस्म धारणे

आधि । जंगम पंक्ति सत्यविधी । भोजना लागी असावा ॥६४॥ लिंग पूजा होता क्षणी । नैवेद्य अर्पण मंत्रे करुनि । लिंगार्पित प्रसाद मानुनि । ग्रहण करी सदा ॥६५॥ वीर शैवा घरीचे अन्न । पवित्र असे परिपूर्ण । तयाचा अंश घरातून । बाहेर कदा न जावा ॥६६॥ यास्तव तयाचा स्पर्श । घेता देता जेविता विशेष । आसन वस्त्रा अंगा लेश । लागू देता दोष घडे ॥६७॥ ऐसी क्रिया लिंग धर्मी । पाळी तो विशेष मर्मी । तयाची वाढतसे नित्य लक्ष्मी । क्रमाने ॥६८॥ ऐसे भावीदेखता शिवाते अर्पण । न कीजे ऐसे नीलकंठीचे प्रमाण । म्हणोनि भावीसंग त्यागोन । भक्ति मार्गी वर्तिजे ॥६९॥ ऐसा शिवार्चनाचा नेम । तेंचि भक्त स्थळ उत्तम । परि भावी म्हणावे कवण तो नेम । ऐक ओ देवी ॥७०॥ ज्यासी पंच कलश दीक्षा नाही । तीर्थ प्रसाद तो नेणेचि कांही । तोचि भावी पार्वती पाही । गुरु विण नांदे म्हणोनि ॥७१॥ त्याचा संग त्यागावा । शिवमंत्र नाही म्हणोनि बोलावा । तोचि प्राणी भावी म्हणावा । अनंत जन्मा कारणे ॥७२॥ म्हणोनि धन्य ते शिवभक्त । जे झाले गुरु करंजात । आणि भावी संग न करीत । शिवभक्त शुद्ध ते ॥७३॥ वीरशैव सदाचार स्थिती । जाणे तो एक जंगममूर्ती । जना संस्काराची स्फूर्ती । प्रगट कीजे सत्वर ॥७४॥ ऐसे जे भक्त असती । ते माझे मुकुटमणि ओ पार्वती । तो आत्मा

मी देह ऐसी प्रीती । भक्ताची मज ॥७५॥ ऐसे भक्त स्थळ उत्तम । तुज निरोपिले जाणोनि तुझे प्रेम । ऐसे आचरे तेही वर्म । तुज दाखविले ओ देवी ॥७६॥ ऐकोनि भक्त स्थळ पार्वती । पूर्ण संतोषली चित्ती । मग नमस्कार करोनि पुसती । झाली कांही आणिक ॥७७॥ वीरशैव सदाचार स्थिती । जाणे तो एक जंगममूर्ती । जन्म संस्काराची स्थिती । प्रगट कीजे सत्वर ॥७८॥

गर्भाधानं पुंसवनं सीमंतं जातकर्म च ॥
तथा दीक्षा प्रभावेन लिंगनिष्ठा भवेद्ध्रुवं ॥ ९ ॥

गर्भाधान हा संस्कार । सर्वासीच असावा साचार । त्याचा न करावा अनादर । पंचाचार विधिने कीजे तो ॥७९॥ हाचि जाणावा संस्कार प्रथम । दुजा तो डोहाळे इच्छा काम । तिसराहि पुण्य पराक्रम । जनना पूर्वी होतसे ॥८०॥ चौथा तो जातकर्म जाण । जन्मकाली लिंग धारण । ऐसे शास्त्र बोले वचन । वीरशैव धर्माचे ॥८१॥ ऐसे हे चार गर्भ संस्कार । वीरशैव धर्माचे प्रकार । तया धर्माध्यक्ष वारंवार । श्रुत करी लिंगायता ॥८२॥ नामकरण बारावे दिवशी । उत्साह करोनि बालकासी । नांव ठेवणेचि अनायासी । आप्त गोत्रा कळावया ॥८३॥ अन्न भक्षणाचा विधी । धर्म नीतो दिन शुद्धि । पाहूनिया उदय संधी । ग्रह शुभ स्थानासी ॥८४॥ उपनिष्क्रम म्हणती । जेथे असे ती परम

भक्ति । शिशुसी चालावयाची शक्ति । आणू पाहती आवडी ॥८५॥ चौल संस्कार आठवा । देह स्थितीचा मानावा । सुख दुखःचा वानवा । कळतसे तेणे पै ॥८६॥ सर्व संस्काराचा राजा । जयाचेनि योगे शिवपूजा । करिता घडे पुण्य काजा । स्वधर्मनिष्ठा तो ॥८७॥ दीक्षा संस्कारा वाचून । लिंगायतचि नव्हे जाण । ज्ञाती धर्माची असे खूण । सत्य जाण पार्वती ॥८८॥ लिंगायता हा संस्कार । लागू असे शास्त्राधार । तयावाचून क्रियाचार । शुद्ध नसे नाक्षिपे ॥८९॥ जंगम दीक्षा असे दुसरी । अगाध असे तयेची थोरी । महेश्वरी अधिक तिसरी । वंद्य देख देवादिका ॥९०॥ या दोही दीक्षा जाण । गुरु पदाचे भूषण । स्वधर्माचा अभिमान । जेणे राहे सत्य पै ॥९१॥ म्हणूनिया धन्य ते भक्त । जे झाले गुरु करंजात । तेचि वीरशैव सद्भक्त । अन्य धर्मा वेगळे ॥९२॥ येथे झाले नऊ संस्कार । पुढे विवाहाचा होय प्रकार । गोत्र सूत्र वधू कुलाचार । पाहोनिया योजावा ॥९३॥ हे ऐसे दश संस्कार । तया पुढे धर्म पर । सांगोनि अंति विचार । मुख्य संस्कार हे ॥९४॥ याचे परि उपसंस्कार । षोडश संख्या समग्र । त्याचा विधीमंत्र फार । लिहिला असे धर्मशास्त्री ॥९५॥ ते पाहुन लिंगधारी । सर्व विधी प्रेमे करी । असत्य मानी तो भिकारी । जन्मोजन्मी होईल ॥९६॥ जो याच नेमे जाणे स्वधर्म । कदा न होय तया चिंता भ्रम ।

सावधान आणि सप्रेम । निष्ठा असे धर्मा वरी ॥९७॥ या वरील संस्काराचे मंत्र । महाशुद्ध आणि पवित्र । तया वेगळे स्वतंत्र । दुजे मंत्रचि नसती ॥९८॥ हे मंत्र उपाचार्य मुखी । वसती सदा पुण्य श्लोकी । त्या वेगळी मिरवी शेखी । तया अज्ञान मानावे ॥९९॥ उपाचार्ये आपुले कर्म । सांभाळावे मुख्यधर्म । तयाचे मंत्रापासी प्रेम । सर्वकाळ असावे ॥१००॥ उपाचार्य जंगम असती । ते लिंगायता प्रति पाळिती । आचार धर्माची काळजी वाहती । साव-रीती वेळोवेळी ॥१०१॥

दे. उ. जंगमस्य कथंरुपं । जंगमस्यच के गुणाः ।
जंगमस्यच के भेदाःब्रुहिमे परमेश्वर ॥ १० ॥

पार्वती पुसे शंकरासी । जंगमाचे रुप निरोपा मजसी । जंगम म्हणावे कवणासी । कैसे लक्षण भेद त्याचा ॥१०२॥ कैसे आचरण कोण स्थिती । कैसी नीलकंठी कोण वृत्ति । ते निरोपा कैलासपति । आवडी माझिये ॥१०३॥

शि. उ. ज्ञानं जंगमरुपं स्यात् सोपाधिनिरुपाधिकं ॥
भक्तप्राण समायुक्तं एतज्जंगम लक्षणं ॥ ११ ॥

सदाशिव म्हणे मेनके ऐक । जंगमाचे रूप ज्ञान एक । ज्ञाना वाचून आणिक शोभेचिना ॥१०४॥ ज्ञान म्हणसी ते कोण । तरी वस्तुचे जाणपण । जाणोनि स्वयेचि झाला आपण । तोचि जंगम जाणिजे ॥१०५॥ वस्तु होओनि सदा

असत । सदा शिवानंदे डुलत । करी ना तो करवित । कर्ता ना अकर्ता तो ॥१०६॥ मी तूं पणाचा भास तयासी । तुरेची कोणे काळेसी । उपाधि निरुपाधिसी । विरहित तोचि जंगम ॥१०७॥ तो स्वतंत्र विधीने असे । कोणा आधीन तो नसे । गुरु बुद्धिविण काही करीत नसे । तोचि जंगम उत्तम ॥१०८॥ तोचि गुरुमोक्षदाता । मोक्षहि होय पाया लागता । न मानी तो सर्वथा । श्लाघ्यता कांही ॥१०९॥ मुक्त म्हणीजे सुटिला । बद्ध म्हणिजे बांधिला । जी मुळीच बांधिला नाही त्याला । सुटला म्हणावे काई ॥११०॥ का जो बंध मोक्षातीत । वस्तूरुपचि असे साक्षी-भूत । वस्तुसी बंध मोक्ष म्हणता संत । हासती ऐकोनिया ॥१११॥ तो स्वये स्वरुपचि होओन । असे निर्विकल्प निर्गुण । निराश निजभरित निर्वाण । तोचि जंगम उत्तम ॥११२॥ तो ध्येय ध्याता ध्यानासी । अतीत ज्ञेय ज्ञाता ज्ञानासी । भोक्ता भोग्य भोगासी । विरहीत तो जंगम ॥११३॥ कर्ता कार्य कारणासी । अतीत दृश्य दृष्टा दर्शनासी सत्वरजमत त्रिगुणासी । विरहीत तो जंगम ॥११४॥ ऐसा जंगम तो वीरशैव । तोचि भक्ताचा सगुण जीव । न धरी कदापि द्वेष भाव । स्वधर्मी जना तारक ॥११५॥

अंगमिश्रितमाचारो आचारः प्राणमिश्रितः ॥
तत्प्राणमिश्रितम् लिंगं लिंगम् जंगममिश्रितं ॥१२॥

अंग आचारासी मिश्रित असे । आचार प्राणासी मिश्रित वसे । प्राण तो लिंगासी आश्रित असे । लिंग जंगमी मिश्रित ॥११६॥ एवं परस्पर येरयेरास । मिश्रित होओनि असति समरस । येणे विधी वर्ते जो गुरुरूप त्यास । बोलिजे शुद्ध जंगम ॥११७॥

काम क्रोध विनिर्मुक्तो लोभ मोह विवर्जितः ॥
सर्वसंग परित्यागी सर्व श्रेष्ठस्तु जंगमः ॥ १३ ॥]

काम क्रोधादि विरहित । मोह दंभासी अतीत । सर्व संगासी विनिर्मुक्त । तोचि जंगम श्रेष्ठ बोलिजे ॥११८॥ आता कामक्रोध कोण्यारिती । लोभ मोह कवणा म्हणती । त्याग म्हणिजे कोण स्थिती । जाणोनि मग त्यागिजे ॥११९॥ काम तो बहूता परि असे । एक काम स्वर्ग सुख मानसी वसे । स्वर्गांगनाभोग अमृत पान असे । त्यासाठी कामी लुब्धती ॥१२०॥ एक काम राज्यादि भोगासी । इच्छितातो गजांत लक्ष्मीसी । एक पाताळादि भोगासी इच्छितो काम ॥१२१॥ एक काम विषय इच्छा धरी । वरपडा पडे दाही विषयावरी । एक काम फळ इच्छा अंतरी । पुढे भोगू म्हणोनि ॥१२२॥ येणे परि काम असे बहुता परीसी । त्याने नाडिले थोर थोरासी । तया त्या गुन जो राहे त्यासी । शुद्ध जंगम बोलिजे ॥१२३॥ स्त्री काम महाबाधक । त्याते त्यागिता असे महासुख । त्या

कामासी भिति ब्रम्हादिक । दुर्धर म्हणोनि ॥१२४॥ या लागे धन्य त्याचे जाणपण । जेणें सर्व काम टाकिले थुंकून । तोचि एक जंगम जाण । शिवाचारासी तारक ॥१२५॥ ऐक क्रोधाची खूण । बरवे पण पराचे देखून । वाटे करावे तयाचे निशान । त्या नांव क्रोध जाणिजे ॥१२६ ॥इच्छिले काम पूर्ण न होता चित्ते । महा चरफडीचे ये भरते । शुद्ध क्रोध म्हणो तयाते । कामाचा पुत्र क्रोध तो ॥१२७॥ कामाचा होता हरास । तरि ठाव नुरेचि क्रोधास । त्या दोहोसी अतीत जो त्यास । शुद्ध जंगम बोलिजे ॥१२८॥ लोभे लोभोनि मोहित । मोहिले नुखळे चित्त । लोभे स्त्री बाळे समस्त । आपुलि म्हणूनि मोहिला ॥१२९॥ बरवा पदार्थ देखोन । तेथे लोभ मोह न धरोन । जो निरपेक्ष सत्य शरण । तोचि लोभ मोहातीत ॥१३०॥ तो वर–पडा नव्हे षड्विकारावरी । दर्शन माने फुगारा न धरी । माझे तुझे भेदासी अंतरी । थारा नेदिच तो ॥१३१॥ विषयाते विषमानी । स्वर्गादि सुख तुच्छ गणी । स्वये गुरुरुपचि होओनि । असे तो उत्तम जंगम ॥१३२॥ कोणासी न करी कचकच । कोणासी न बोल उच्च निच्च । लटिके त्यागुनि वदे साच । तो उत्तम जंगम ॥१३३॥ कुचेष्टा कुचाळी । न करी सदा रळी रांगोळी । कु वाक्ये कोणा न सळी । तोचि उत्तम जंगम ॥१३४॥ जो पर जिवाची न करी हिंसा । पर निंदा न करो काही

आशा । परस्त्रिया मानी मातेशा । तोचि जंगम उत्तम ॥१३५॥ तो निर्मळ तरि कैसा । पाताळ गंगेचा ओघ जैसा । राव रंक जया सरिसा । तोचि उत्तम जंगम ॥१३६॥ तो परमा नंद भरित । कधी नाही हकहकित चित्त । कोणासी न परि हासित । तोचि जंगम उत्तम ॥१३७॥ सहज स्थिती तेणे असणे । भक्ति विणा न राहणे । परापेक्षा घेणे देणे । तोचि जंगम उत्तम ॥१३८॥ सर्व त्यागुनि विरक्त असणे । अन्न वस्त्रा लोलुप नसणे । वैराग्य वृत्ती सदा राहणे । जंगमोत्तमाचे ॥१३९॥ सर्व त्यागावे हे श्लोकीचे पद । तरी काय त्यागावे ऐक भेद । सर्व दोषांचा उपडिजे मळ कंद । अहंकार तो ॥१४०॥ एकला अहंकार त्यागिता । सर्व त्यागिले होय तत्वता । जेवि मुळिहूनि वृक्ष उन्मोळिता । शाखा पल्लव उन्मळिले ॥१४१॥ तेवि अहंकार त्यागिता सर्व । त्यागिले होय भव भाव । तोचि जंगम जाणिजे देवाधिदेव । आम्हासी वंद्य तो देवी ॥१४२॥ त्याचे दर्शन स्पर्शन । जरि घडे संभाषण । तरि भक्ति मुक्ति ओळंगे अंगण । कल्पांत वरी ॥१४३॥ तो पाहे जयाकडे कृपादृष्टी । तरि होय तया आनंदाची सृष्टी । स्वानंदा चढे पुष्टी । उठाउठी तत्काळ ॥१४४॥ त्याची भेटी व्हावयासी । कांही पुण्य असावे गाठीसी । पुण्या वाचुन न भेटे कवणासी । सत्य शरण तो ॥१४५॥ पदरी कांही पुण्याची असेल जोडी । तरीच जंगम लिंगी होय आवडी । अन्य तो जाणावा कबाडी ।

संसारी बद्ध तो ।।१४६।। सुख पदार्थ दृष्टी देखोनि । त्याची इच्छा करी लोभ धरोनि । की कुकर्मासि आश्रय देऊनि । वर्ते त्या जंगमा सोडावे ।।१४७।। स्वतः न पाळी शास्त्र नीती । सांगे तया विपरित बोलती । अधर्में कुळे नरका जाती । सत्य जाण ओ देवी ।।१४८ स्वधर्माची जो करी निंदा । स्वकर्णी ऐके मुदा । प्रत्युत्तर न देत कदा । जंगम वंश नव्हेची तो ।।१४९।। ज्ञाति जंगम असून । जो न धरी स्वधर्माभिमान । तो श्वान शुकर योनि जाण । भोगी देवी कल्पवरी ।।१५०।। जो अखंड स्वधर्माते । प्रतिपादितसे सदर्थे । करी धर्म प्रसिद्धि जगाते । जंगम वंश तोचि जाण ।।१५१।। ऐसा आता जो निरोपिला जंगम । तोचि वीरशैव मार्ग उत्तम । तुझे स्वरुप हे तुझे वर्म । तुज निरोपिले ओ देवी ।।१५२।। श्री शंकराने पार्वती प्रति । निरोपिली जंगम स्थिती । ही वीरशैव धर्माची स्तुती उच्चारिता पुण्य बहू ।।१५३।। इति श्री परमरहस्य सारामृत । शिव गौरी संवादी वर्तत । त्याची टीका करोनि प्राकृत । कृत कृत्य मन्मथ ।।१५४।।

इति श्रीपरमरहस्ये हरगौरी संवादे भक्तमार्ग जंगमस्वरुप वर्णनं नाम नवमोध्यायः समाप्तः श्लोक १३ ओव्या १५४

अध्याय १० वा

श्री शिवायनमः । नवम अध्यायी जंगम स्वरुप । वर्णिले स्वामी तुम्ही अमुप । परी मम हृदयीचा संकल्प । उरलाचि असे ॥१॥

दे. उ. शिवयोगीस्वरुपस्य जंगमार्यस्य के गुणाः ॥
स्वरुपं च तथाचारः श्रोतुमिच्छामि सांप्रतं ॥ १ ॥

जो शिवयोगी जंगमलिंग असे । त्याचे गुण निरोपा कैसे । त्याचा आचार कवणे स्थिती वसे । हे निरोपा स्वामी ॥२॥ आणिक विचारु मुख्य ख्रूण । जंगमाचे कवण चिन्ह । इच्छा उदेली मजलागून । पूर्ण करी कृपाळुत्वे ॥३॥

शि: उ. जंगमं लिंगमाख्यातं द्वयमेवास्ति तत्तथा ॥
द्वयमेव समायुक्तं श्रेष्ठं तल्लिंगजंगमः ॥ २ ॥

जंगम लिंग एकचि असे । बाहेरी नामाचा भेद दिसे । ऐसा जाणोनि भेद समरसे । तो उत्तम जंगम ॥४॥ जंगम लिंगांत लिंग जंगमांत । एवं येरयेराते मिश्रित । अभेद भेद उभयात । जाणोनि वर्ते तो जंगम ॥५॥ जैसे पुष्प परिमळात । कि परिमळ पुष्पांत । भेद नाही येरयेरात तेवि लिंग जंगमी ॥६॥ रस जळांत कि जळ रसांत । गुळ गोडित कि गोडी गुळांत । तीळ तेलांत कि तेल तीळांत भिन्नभेद दिसेना ॥७॥ तेंवि लिंग जंगमाते जंगम लिंगाते

भेद नाही सर्वथा उभयांते । ऐसा ऐक्य भावे निभ्रांते तोचि शुद्ध जंगम बोलिजे ॥८॥ जंगम आणि स्थावर । बोलती द्वय विचार । भेद कैसा वर्ते साचार । ऐक शक्ति सावधपणे ॥९॥ एका रुपी लिंग जंगम । असती जाण सप्रेम । म्हणोनि गुरुत्वाचा नेम । तया प्राप्त झाला की ॥१०॥ सद्योजातादि पंच वदन । मम मुखे असती प्रसिद्ध जाण । तेथुन उद्भवले तीच खूण । जंगम लिंगाची असे पै ॥११॥ जंगम आणि लिंग एक । बाह्य नामाचा भेद देख । परि असे ते व्यापक । सर्वा ठाई सर्वदा ॥१२॥ त्याच्या दर्शन मात्रे करुन । अष्टोतरशत तीर्थे होती पावन । तो सकळा श्रेष्ठ पूज्यमान । उत्तम जंगम बोलिला ॥१३॥

मुखे मंत्रो हृदिध्यानं मस्तके लिङ्गधारणं ॥
शिखारुद्राक्षभस्मानि ह्येतज्जंगम लक्षणं ॥३॥

मुखी मंत्र हृदयी गुरुचे ध्यान । प्राणासी लिंगासी एकचि आसन । इष्ट प्राण मिश्रित करोन । वर्ते तोचि जंगम ॥१४॥ इष्टलिंग तो अर्च्य लिंग । प्राणलिंग तो ध्यान अंग । समाधिस्त राहे कदा नोव्हे भंग । जंगम प्राणी जाण तो ॥१५॥ त्याचे हृदय ते गुरुचे भुवन । विश्रांतिचे तेचि स्थान । त्याचे मुख ते गुरुचे वदन । म्हणोनि भोक्त तो सर्वासी ॥१६॥ त्याचें चाली गुरु चालत । त्याचे बोली

गुरु बोलत । ऐसा जंगम जो योग युक्त । तो मुकुट मणि माझा ॥१७॥

निःशब्दं स्थावरम् प्रोक्तं समंत्रो जंगमो भवेत् ॥
लोकपुज्यं परं श्रेष्ठं दैवतं लिंगजंगमं ॥४॥

स्थावरासी शब्द मंत्र नाही । त्यासी जंगम मंत्रे स्थापन पाही । जीवन कळा त्याचे ठायी । ये-हवी ते स्थावर ॥१८॥ तो जंगम सर्व लोकास । पूज्यमान होय भाविकास । तया पूजिता होय स्वयंप्रकाश । निजभक्तासी ॥१९॥ सद्भावे पूजिता तयासी । नाश होय तत्काळ अविद्येशी । तो पावे शिवरूपासी । जो पूजी का विश्वासे ॥२०॥ विश्वास कैसा म्हणसी । सदा शिव भावे तयासी । पूजोनि तीर्थ प्रसादासी । सेविजे विश्वासोनि ॥२१॥ विश्वासे विण पूजिता । ती पूजा पावे निष्फळता । जंगमलिंगा विण निज भक्ता । अन्य दैवत नाही ॥२२॥ विश्वासे न पूजी गुरु । तो कदा नोहे पैल पारु । जंगमलिंगाचा महिमा थोरु । किती म्हणोनि वर्णावा ॥२३॥ देवाधिदेव जाणोन । जंगमलिंगा करी पूजन । तो स्वरुपी शिव होय आपण । तया जंगमाचे लक्षण ऐक देवी ॥२४॥

निःसंगत्वं निराभासं निःसीमं निरुपाधिकं ॥
निर्देहम् निर्मलम् नित्यम् एतज्जंगमलक्षणम् ॥६॥

तो निःसंग सर्व संगाचे ठायी । भोई भार नव्हेचि कांही

भासमान पण तेंहि आगळेंचि असे ॥२५॥ निःसीम म्हणिजे मिति नाही । नसे आधिनत्व ते कोठेंहि । उपाधिचा लेशु तोहि । अंगी नसे तयाच्या ॥२६॥ देही असोनि विदेही । सदा निर्मल नित्य पाही । स्वतःसिद्ध पालट नाही । येणे लक्षणे लक्षित तो ॥२७॥ तो निःसंग का म्हणसी तरी ऐक । संगास्तव होय जन्म दुःख । अंतकाळी जो संग आठवे देख । तेंचि होणे न चुके त्या ॥२८॥ जरी असे गुरुचे ध्यान । तरी अंतकाळी तेंचि स्मरण । झालिया गुरु-रूप होणे आपण । न चुके पाही ॥२९॥ म्हणोनि ज्याचा संगध्यास असे। अंतकाळी तेंचि आठवे विश्वासे । मग देहांती ते होय सावकाशे । न चुके कोणा ॥३०॥ म्हणोनि सर्व संग त्यागून । अखंड गुरुरूपाचे करी पूजन । तेणे अंत-काळी होय तेंचि आठवण । गुरुरूपचि होणे मग ॥३१॥ जंगमपद तेंचि गुरूपद जाणा । ऐक तयाच्या सर्व खुणा । गुरूस्थळापासोनि आपणा । मोक्षप्राप्ती होत असे ॥३२॥ शरण आलिया जंगमासी । गुरूपद देत शिष्यासी । भेद भाव नसे मानसी । शुद्ध अंतःकरणी जंगम तो ॥३२॥ जो शिष्य जंगमपद घेऊन । गुरूपणा मिरवी धुडकावून । कृतघ्न निंदी जंगमालागून । अपकीर्ती होय त्याची ॥३४ जंगम कुळीचा कुमार सदृढ । असावा गुरुपदा-रुढ । जंगमवेश देऊनि हुड । न मिरवावा सिंहासनी ॥३५॥ तेणे होय धर्मभ्रष्ट । पापे आचरति अरिष्ट ।

तया संगे शिष्य श्रेष्ठ। श्रद्धा त्यागिती धर्ममार्गी ॥३६॥

निष्कलंकं निरपेक्षं निर्दोषं निस्पृहं तथा ॥
सत्यवाक् सदयं शांतमुक्तं जंगमलक्षणं ॥६॥

निष्कलंक निरपेक्ष गुण दुसरा। निर्दोष निराश सत्यवादी पांचवा खरा। दया शांति सात गुण ओ सुंदरा। तया जंगमलिंगाचे ॥३७॥ अवधारी ओ पार्वती। ते सात लक्षण जया अंगी मिरवती। तो जंगम कैलास पति। स्वयेचि बोलिजे ॥३८॥ ते सात लक्षण निर्णय करोनि। एक एक सांगेन विवेचोनि। ते हृदयी धरोनि वर्ते जनी। तोचि सत्य शरण ॥३९॥ निष्कलंक म्हणीजे वासना त्याग। वासनेचा कलंक न धरी अंग। वासना त्यागे निष्कलंक चांग। तोचि उत्तम जंगम ॥४०॥ निरपेक्ष म्हणिजे अपेक्षा नाही। कोणासी मागणे नाही कांही। कोणे एके पदार्थी चाहि। अपेक्षा न करी ॥४१॥ अमृताहुनि अधिक भोग। जरि प्राप्त झाले चांग। तरी अपेक्षेचे अंग। तीळ भरी नसेवि तो ॥४२॥ नित्य तृप्त अखंडित। तया अपेक्षा कैचा हेत। संतुष्ट स्वानुभवे तृप्त। निरपेक्ष जंगम तो ॥४३॥ वाटेवरी धन पडिले असता। त्यासी धनी कोणी नसता। तेहि अपेक्षेने ठेवोनि घेता। निरपेक्षता ती उडाली ॥४४॥ मग अपेक्षा करोनि घाते। मेळविजे जे नाना भोगाते। ते कांही न घडे सत्य शरणाते। संकटी अडले

जरि ॥४५॥ एवं निरपेक्षता गुण दुसरा । आता ऐक निर्दोष गुण तिसरा । मनादि दोषे इंद्रिय अणुमात्रा । लिंपे चिना ॥४६॥ प्रपंचादि दोष समस्त । परि नातळे जयाचे चित्त । सर्व दोष विरहित । तोचि शुद्ध जंगम ॥४७॥ निस्पृह म्हणिजे स्पृहा नाही । कोणाचा संग असरा न धरी काही । निराशअशा अणुमात्र न करी पाही । कोणा पदार्थाची ॥४८॥ सातताळादि भोग विलास । न घे तो ध्यानी मानस । नाशिवंत जाणोनि सर्वास । निःसंगत्वे वर्ततसे ॥४९॥ ऐसा निस्पृह गुण चौथा । पांचवा सत्यवादी निरोपु आता । जया लक्षणे मुक्तता । तात्काळ पावे ॥५०॥ प्राण जात असता संकटी । तरी असत्य उमठेना ओठी । सदा सत्य वाक्ये वाहे पोटी । स्वहितालागी ॥५१॥ मा अल्पासाठी तत्वता । असत्य वदेना सर्वथा । तो सत्य वादी असत्य बोलता । सत्याची दशा जाय ॥५२॥ ना तरी सत्य बोलोनि इकडे । जीवघात करी जरी तिकडे । तरी वाचा नव्हे लावची जाण पुढे । सत्य वदोनि घात केला ॥५३॥ परमार्थ बोलावा निभ्रांत । परि कोणाचे न दुखवावे चित्त । ज्या वचने होय घात पात । तें वाक्य काय खरे ॥५४॥ परमार्थची बोले वाक्य दीप । दहा जनासी होय सुखरुप । एका दोघाते होय दुःखरुप । तरि तो काय परमार्थ ॥५५॥ एकाचा बुडता संसार । अथवा सुळी घालावया नेती चोर । तेथे लटके बोलोनि वाचवी

जो नर । तो साचचि जाणिजे ।।५६।। ना तरी साचचि बोलोनि निश्चितार्थ । येरीकडे होतसे घात । तरी ते साच न मानिती संत । सत्यरूपी असत्य म्हणोनि ।।५७।। जो सत्यवादी पुरुष । कुश्चल दोषयुक्त न बोले कवणास । कपटी काल्पनिक वाक्यास । मुखासी न आणि कधी ।।५८।। सत्यवाक्य जे गुरुचे । सदा मुखी उच्चारण त्याचे । अन्यथा घोष न करी वाचे । ते सत्य वाक्लक्षण पांचवे ।।५९।। आता ऐक दयेचे लक्षण । पीडीता देखे पर जीवा आपण । नेणो सांडील आपुला प्राण । शुद्ध दया त्या नांव ।।६०।। जीवा तळी आपुला जीव आंथुरी । अत्यंत कृपेने संरक्षण करी । तो कोणासी न दुखवी अंतरी तेचि दया जाणिजे ।।६१।। कां सर्वाभूती परमात्माचि असे। म्हणोनि कोणासी दुःख देत नसे । या लागी दया नांवतसे । मूर्तीमंत तेथे ।।६२।। त्यासी द्वैतार्थचि नसे पाही । कोणाचा घात न करी कांही । नेणो आपणचि वर्ते सर्वा देही । ऐसी दया जयापासी ।।६३।। आपणचि अवघा झाला । मग कांही दुःख होईल आपणाला । आपुले हाते आपुला डोळा फुटला । तरि काय हात छेदिजे ।।६४।। हात छेदिता दोन्ही होती घात । डोळा फुटला गेला हात । हातांचा अन्याय गिळीता निश्चित । तरि एकचि दुःख ।।६५।। तैसे कोणी दुःख दे आपणास । आपणहि दुःखविजे त्यांस । तरि आपणचि वरपडा होईजे दुःखास । कां

आपणचि अवघा म्हणोनि ॥६६॥ या लागी कोणी करीता हानी । दुःख दायी कोणासी नोहे ज्ञणी । दुःख दे त्यासी सुख चिंती मनी । त्या नांव दया ओ देवी ॥६७॥ ऐसी दया ज्यापासी । तो स्वामी होय आम्हासी । तो जगी श्रेष्ठ होय सकळासी । दया निधी जाणिजे ॥६८॥ आता शांती ते सातवे लक्षण । ते अंगी बाणले संपूर्ण ॥ जैसा अथांगी गुंडा जाय बुडोन । तैसा परवाक्या क्षोभेना ॥६९॥ पराचे शब्द तीक्ष्ण बाण । ते लागती धरुनि वर्म संधान । परि न डळमळे जयाचे समाधान । ते शुद्ध शांती वो ॥७०॥ काम क्रोध दंभ अहंकार । ते असोनि शांतीचा बडिवार । मिरवी तो मूर्ख साचार । सोंग लौकिक नाटक ॥७१॥ पूर्ण शांती आली जाणिजे केव्हा । नीचाचे नीच बोल साहे जेंव्हा । कधि नुठि अहंभावा । ते जे तोचि शांति ॥७२॥ जेथे विकाराची समाप्तता । केले सुकृत न मिरवी सर्वथा । जाणिव शाहणिव ज्ञानाभिमानता । नाही जया तेंचि शांती ॥७३॥ सर्व करिता अपहारास । तरी न धरी अल्प क्रोधास । ऐषी शांति जया योगियास । तो शुद्ध जंगम ओ देवी । ॥७४॥ शांती बाणली ऐसी ज्यासी । काम क्रोध निमाले त्यापासी । मी माझे पदवी बैसवी त्यासी । तो पूज्यमान आम्हा ॥७५॥ स्वधर्माचा कंटाळा ज्यास । त्याचे ज्ञान भ्रष्ट विशेष । त्यासी भाषण न करी उदास । शांती तया बोलिजे ॥७६॥ ऐसी शांती आदि सात लक्षणे ।

ज्याच्या अंगीं बाणली भाग्य गुणे । तोचि जंगम मी म्हणे । येर ते वेष धारीं ॥७७॥ हे सप्तहि ज्याच्या अंगी लक्षण । त्यासी कळिकाळ येई शरण । तेथे भव भय बापुडे कोण्या मुखे करोन । सन्मुख येती॥७८॥या लक्षणी जो जंगम भूषित । त्या आधीन मी कैलासनाथ । त्याचे चरणी तीर्थे नांदती समस्त । काशी आदि करोनि॥७९॥ तो जिकडे पाहे सहज दृष्टी । तिकडे होय सुखाची वृष्टी । त्यासी वंदी तो उठाउठी । ईश्वरु होय ॥८०॥ तो ज्यासी सुखी राहे म्हणे । त्यासी म्या अगत्य उद्धरणे । तो ज्यासी देववी त्यासी देणे । त्याचिया वचने पार्वती ॥८१॥ आता आणिक एक लक्षण । जंगमाचे निरोपु आपण । ते ऐकता होईजे पावन । निजभक्त जनी ॥८२॥

मुग्धत्वं मूर्तिमंतत्वं मदमोहादिवर्जितं ॥
मायादित्रिलं नास्ति यस्यासौ जंगमस्मृतः ॥ ७ ॥

मुग्ध मौन होओनि असे । कोण्हासी सर्वथा बोलणेंची नसे । मा गदारोळ करोनि बडबडीतसे । हे केवि घडे ॥८३॥ तयासी अधिक बोलणे नाही । जरि बोलो लागेहि कांहि तरि अमृताहुनि गोड पाही । तेंहि मपितची बोलणे ॥८४॥ ना तरि पडसादीची उत्तरे । जे बोलिजेती तेचि उमटती अक्षरे । कोणी न बोलता मौनाकारे । उगेचि असिजे जैसे

॥८५॥ तेंवि जो जितुके बोले बोलणे । तेणेसी तितुकेंचि वदिजे वचने । परि कोण्हासी अधिक उणे । न बोले मौन ॥८६॥ विकाराचा शब्द मुखा नाणि । निंदा कुश्चित न वदे वचनी । शिवमूर्ती शांत होवोनि । असे तोचि जंगम तारक॥८७॥स्थिर बुद्धि सदामदमोहातीत । कुबुद्धि विकारासी विरहित । माया ममता देह बुद्धि नातळत । व्योमातीत तो ॥८८॥ तो त्रिमळा विरहित असे । त्रिमळा कधि आतळत नसे । तो जंगम मजभीतरी असे । मी तया आत बाहेरी ॥८९॥ म्हणसी ते त्रिमल कोण । प्रथम आणवमल जाण । दुसरा तो मायीय मल कुलक्षण । आला असे माया वशे ॥९०॥ आता तिसरा तो अवधारी । कर्मज म्हणोनि कार्मिक म्हणति एक सरी । त्याचा कर्ता जीव निर्धारी । बोलिला असे सर्वज्ञे ॥९१॥ ऐसिया त्रिमळाते त्यागून । स्वस्वरुपी असे रममाण । ऐसिया शिवदासा जंगम पण । सहजचि प्राप्त होय ॥९२॥

माता नास्ति पिता नास्ति नास्ति नाम कुलस्यच ॥
अयोनि संभवं शुद्धं उत्तमं जंगमस्थलं ॥ ८ ॥

त्यासी माता पिता नास्ति गोत । त्यासी नाम नाही कुळजात । अयोनि संभव सदोदित । चिन्मय चिद्रुप तो ॥९३॥ जंगमस्थलाची ऐक थोरी । माता पिता नास्ति जन्मांतरी । अयोनिज निर्मिला त्रिपुरारी । जंगम वंशाकारणे ॥९४॥

याचा महिमा पूर्ण। पहा शिखामणिची खूण। दुजे पाशु पत प्रमाण। असे सत्य अवलोकी ॥९५॥ तेणे होय ते समाधान। स्वधर्मी राहे अभिमान। धर्मोपदेशकांचे मन। आनंद पावे तेणेचि ॥९६॥ जो जंगम अभिमानी प्रचंड। गुरूस्थला जाणावया शोधी ब्रम्हांड। तो मूळ स्थळाचा दोर्दंड। पारकरी भवार्णवा ॥९७॥ स्वधर्मी निष्ठा ठेवलिया। भवसागरा तरावया। तरि तयाच्या पूर्ण कार्या। विघ्न बाधा न होय पैं ॥९८॥ गुरु शास्त्रे असत्य मानिता। तरि नरक प्राप्त होय तत्वता। जंगम मूळ शोधोनि भजता। क्रिया राहे अचूक तेथे ॥९९॥ क्रियेस्तव शोधावे मूळ। येऱ्हवी वृथा न करी छळ। वेष पाहिलिया तत्काळ। उत्थान द्यावे भक्तिने ॥१००॥ जो भाव राखी गुरु पवासी। जो क्रिया भंगू न दे मानसी। तोचि गुरु पुत्र अविनाशी। पद पावेल सत्वर ॥१०१॥ वेषधारी जंगम होती। भ्रष्टाचारे ज्ञातीत वर्तती। ते उभयकुल नरका नेती। अधर्माभिमाने करोनिया ॥१०२॥ या करिता जंगम कुळीचा जंगमोत्तम। त्यासीच गुरूपदाचा नेम। म्या निरोपिला स्वमुखे सुगम। तत्रांतरी वेळोवेळा ॥१०३॥

स्वधर्मनिरतामाता पिता यस्य तथैवच ॥
तस्यापि जांगमी दीक्षा गुरु सूत्र क्रमण हि ॥९॥

शंकर म्हणे हिमनगबाळा। म्या तुज निवेदिले जंगम

कुळा । शुद्ध जंगमाचाची पुतळा । योग्य असे गुरु पद ॥१०४॥ कोणी गादीस नवस करिती । पुत्र झालिया गादीस अर्पिती । त्याची दीक्षा करोनि सोडिती । सेवा धारी म्हणोनिया ॥१०५॥ त्याने त्यजुनिया संसार । घेऊन जंगमवेष निर्धार । गुरु सेवा करावी फार । आत्म हिता कारणे ॥१०६॥ सेवाधारीस दीक्षा असणे । हे तव शास्त्र आज्ञेप्रमाणे । परि पदारुढ होऊन त्याने । गुरु पद घेऊ नये ॥१०७॥ जरि गुरुपद घे कपटे करुन । तरि तया कृतघ्नता घडे जाण । अधर्मी म्हणती तया लागून । विश्वास त्याचा न धरावा ॥१०८॥ आपण बुडोन दुस-ऱ्यास बुडवी । स्वधर्माचा अभिमान सोडवी । तेणे तया अधोगतीची पदवी । मिळेल सत्य पार्वती ॥१०९॥

आसप्तमं कुलं शुद्धं यस्यचोभयपक्षकं ॥
तस्य जंगमवंशस्य दीक्षा माहेश्वरी शुभा ॥१०॥

याकरिता सत्‌शिष्य जाण । सप्तकुळच्या शुद्ध पाहून । जंगम दीक्षा तयालागून । द्यावी सत्य उद्धारा ॥११०॥ जंगम कुळीचाच शिष्य । पदी घ्यावयास निर्दोष । उत्तम कुळ शुद्ध विशेष । माहेश्वर पूज्य तोचि ॥१११॥ स्वधर्मीचे ठाई रत । मातापितरासहित । भूरुद्र अवतार सत्य । गुरुस्थळा जाणावे ॥११२॥ गुरुस्थलाचे महात्म्य । पूर्वा ध्यायी शिवागमे । वर्णिले ते अनुपमे । श्रोत्यालागी

सादर ॥११३॥

येपुनर्भुवावाह्या ते न ग्राह्या संकराः तथा ॥
प्रमादात् प्राप्तदीक्ष्योऽसौ वर्जयेत् श्वानवत् बुधैः ॥११॥

माहेश्वरी दीक्षाकारणे । सप्तकुळचा विवाहीत असणे । तरिच माहेश्वरी दीक्षेते पावणे । पुर्नविवाह माता वर्ज्य ॥११४॥ संकर जाती असता । तरि माहेश्वर दीक्षा नाही तत्वता । चुकोनि दीक्षा प्राप्त होता । त्याचा त्यागचि करावा ॥११५॥ जैसा श्वानाचा स्पर्श पाही । तैसा धरावा भ्रष्ट देही । दीक्षा झाली म्हणोनि कांही । शंका न धरावी तेथे ॥११६॥ गुरुस्थलापासोनि जन्म । त्यासीच क्रियेचा नित्यनेम । तोचि स्वधर्माचा धरी प्रेम । पुर्वोघा कारणे ॥११७॥ नेमे करी त्रिकाळस्नान । तैसेच भस्म उधळण । न स्वीकारी पर अन्न । सदा कर्मी पवित्र॥११८॥

देहं नास्ति कुलं नास्ति नास्ति जिव्हारुचिस्तथा ॥
नास्त्यासंगः संगो न श्रेष्ठं तज्जंगमस्थलम् ॥ १२ ॥

जेथे देहची नास्ति । तेथे कुळ यातीस कैसी गति । सर्व व्यापक स्वयंभू मूर्ती । परि मूर्तीचा साक्षी तो ॥११९॥ मूर्ती अमूर्ती विरहीत । वर्णाश्रमासि अतीत । दर्शनाभिमाना नातळत । शुद्ध जंगम तो ॥१२०॥ पाची इंद्रिये हातो न धरी । काम्य कर्मेंद्रिया कैची उरी । तेथ लंपट जिव्हा रुचिवरी । काय होईल वो ॥१२१॥ तयासी

भुकेचिया तोंडा । मिळो कोंडा अथवा मांडा । परि दुःख तसे वरपडा । रसने साठी ॥१२२॥ जो संतुष्ट सदा जंगम लिंग । तो न करी हक्कहक न इच्छी भोग । ऐसा सत्य शरण जो चांग । तो त्रैलोक्यासी वंद्य ॥१२३॥ संग कुसंगासी न धरी । निःसंग एकाकी निर्विकारी । ऐसा जंगमस्थळी निर्धारी । उत्तम जंगम तो ॥१२४॥

शांत्यैव भस्ममुध्धूळय शुचित्वमणिभूषणं ॥
विषयान् शिक्षितु दंडं परतत्वं च खर्परं ॥१३॥

शांत निवांत ते शरण । नित्य करी भस्मस्नान । सदा शुचित्व असे अंतःकरण । गंगाजळाहुनि ॥१२५॥ ना तरि त्रिकाळ स्नान करी । द्वादश टिळे लावी शरीरी । जरी त्रिगुण मळकट अंतरी । तरि ते विटंबना की ॥१२६॥ म्हणोनि अंतरी ज्ञाने शुद्ध झाला । बाहेरी क्रियेने क्षाळिला । शुद्ध शुचित्व बोलिला । शिवाचारा संपन्न तो ॥१२७॥ ऐसे शुचित्व लक्षण । ते रुद्राक्ष माळा भूषण । सुवर्ण हिरे रत्न मुक्ताफळ जाण । हे भूषण नोव्हे त्यासी ॥१२८॥ त्याचे भूषण ते शुचित्वलक्षण । येर ते तया तृणासमान । विवेकाचा दंड करोन । विषयासी दंडी सदा ॥१२९॥ धरोनि विवेकाचा दंड करी । विकारा पशुत्वाते निवारी । परमतत्वाची हाती खापरी । येणे भूषणे भूषित तो ॥१३०॥

रुपारुपं समाख्यातं कामनिष्काम एवच ॥
माया निवारणे नोक्तम् एतज्जंगम लक्षणं ॥१४॥

रुपा अरुपत्वे मानी । चांगले ओखटे न करी कडसणी । जे जे दिसे ते ते शिवार्चनी । निंदा स्तुती दोन्ही न करी ॥१३१॥ काम निष्काम नाही भावना । माया सांडोनि निर्माय झाला हे आठवेना । निराकार निर्माय जाणा । वस्तु आपण ॥१३२॥ हेंचि भावी भावनेरहित । मा निर्मा-येसी नातळत।परात्पर होवोनि असत। येणे लक्षणे॥१३३॥

पंचाक्षरं पंचवक्त्रं प्रणवं मूर्तिसंयुतं ॥
परत्वस्यपरिज्ञानम् श्रेष्ठं तज्जंगमस्थलम् ॥१५॥

पंचाक्षरी पंचमुखी जाण । ती पंचमुखे ओंकारापासून । ओंकार परतत्वापासून उत्पन्न । ते परतत्व जो जाणे ॥१३४॥ ते परतत्व गुरुमुखे जाणोनि । मग तेंचि असे होवोनि । जागृति सुषुप्ती स्वप्नी । पालटू नाही जया ॥१३५॥ तो मनुष्य देहि भावना । न भावून वस्तुत्वे भावी आपणा । तोचि जंगम श्रेष्ठ जाणा । शिवाचारासी गुरु होय ॥१३६॥

आचारोवाप्यनाचारो सीमानि:सीमवर्जित: ॥
गमनागमनं नास्ति स एवोत्तमजंगमा ॥१६॥

त्यासी आचार अनाचार नाही । कोणी म्हणती ते बोलणे कांही । तरि याचा निर्णय पाही । निरोपु ओ देवी ॥१३७॥

तो आचार करोनि अकर्ता । म्हणोनि आचार नाही सर्वथा । अनाचार तरि तत्वता । आचरेंचि ना ।।१३८।। म्हणोनि आचार अनाचार नाही । बोलिलो तेहि अनुभवे पाही । येऱ्हवी आचार सोडो नये कांही । जरि वस्तुरुप झाला ।।१३९।। हरपली वस्तु तरि दीपु पाहिजे । सापडलिया मग दीपु त्यागिजे । येणे परि क्रिया त्यागिली म्हणिजे । तरि न मानिती संत या बोला ।।१४०।। क्रिया करीता वस्तुचि जरि झाला । तरि न त्यागिजे आचाराला । जरी आचार त्यागी तरी मोडिला । भक्ति पंथ आपणचि ।।१४१।। येथे त्याग अत्यागाचा सोस नाही । जरि गुरु कृपे आपणचि वस्तु होई । तरि सहजचि ढाळे ढाळे राही । आचार क्रिया ।।१४२।। तो आचार क्रिया करोनि अकर्ता । फळ हेत नाही त्याचे चित्ता । तेथ मी मा न मा कोण म्हणता । माझे तुझे ।।१४३।। तया गमनागमन तरि नाही । जरि गमन करि तरि ठायीचा ठायी । देह हिंडता आपण पाही । स्थिर अढळ असे तो ।।११४।। कुंभाराचे चाका-खालील । खुंटा जैसा असे अढळ । तैसा गमनागमनी निश्चळ । मेरु जैसा ।।१४५।। त्याचे इतुकेंचि अर्थ वर्म । जे अकर्ता केवळ परब्रम्ह । सृष्टी विचरें भक्ताचे प्रेम । घ्यावया लागी ।।१४६।।

जंगमे गमनम् नास्ति स्याच्चेतद्द भक्तमन्दिरम् ।।
अन्यःय गृहमिच्छेद्यः सद्योगोमांस भक्षणम् ।। १७ ।।

जंगमासी नाही गमनागमन । जरी उठेंचि मनी गमन कारण । तरी भक्ताचे गृही जाणे जाण । निराश पंथे ॥१४७॥ अभक्त भवीच्या गृहासी । जावयाची इच्छा धरी मानसी । तरी गोमांस भक्षण घडे त्यासी । पातकिया होय तो ॥१४८॥ अभक्त भवी म्हणिजे कवणासी। पंचकलश दीक्षा नाही ज्यासी । गुरुविण जीवे त्या निगुरीयासी । अभक्त भवी बोलिजे ॥१४९॥ शिवभक्त म्हणवी आपणासी । पूजी आन दैवतासी । अभक्त भवी बोलिजे त्यासी । अनाचारी म्हणोनि ॥१५०॥ तीर्थ प्रसादाची वार्ता । कधी कोणे काळी नेणे सर्वथा । लिंग पूजनी नावडी चित्ता । तो गे तोचि भक्त भवीया ॥१५१॥ ऐसीया भवीच्या घरासी । जरि इच्छा धरी मानसी । तरि आमिष भक्षण घडे त्यासी । या लागी भवीसंग त्यागिजे ॥१५२॥ पंचकलश दीक्षा शिवमंत्र ज्यासी । एक जाणे गुरुलिंग जंगमासी । तीर्थ प्रसादी प्रेमभक्त बोलिजे त्यासी । त्याच्या घरा सुखे जाणे ॥१५३॥

भक्तेन सुखगोष्टिः स्यात् धनं भक्तप्रतिग्रहम् ।
भक्तैः सहवसेन्नित्यम् भक्तानाम् गृहसंग भाक् ॥ १८ ॥

ऐसिया शिवभक्ताचे घरी जाईजे । त्यासी गुह्य गोष्टी बोलिजे । त्याचे अन्न धन दान प्रतिग्रह घेईजे । गुरु करंजात म्हणोनि ॥१५४॥ जो एकभावे पूजी गुरुलिंग

जंगम । ज्यासी तीर्थ प्रसादी नित्यनेम । त्याचा संग कीजे उत्तम । भवीसंग त्यागोनिया ॥१५५॥

भक्तस्त्री भक्तहस्तेभ्यः शचिरन्नम् प्रतिग्रहः ॥
भक्तकायनिवेद्यं च इत्येज्जंगमस्थलम् ॥ १९ ॥

भक्ताचे स्त्रीचे हस्ता कूण । सेवा घेईजे प्रेम भक्ति कूण । भक्ता घरीचे अन्न पाणी सेवन । क्रिया मुखे किजे देवी ॥१५६॥ ज्याभक्ते कीजे तनमनधन अर्पण । त्याची काया किजे पावन । ऐसे हे जंगमस्थान । निरोपण करी शिवभक्ति ॥१५७॥ वीरशैवाचे संस्कार । गर्भादि अंतकालावर । लिंगधारीने सत्वर । गुरु हस्ते करवावे ॥१५८॥ गुरु तोचि असे देख । उपगुरुचा वंशक । तया हस्ते ही मांत्रीक । क्रिया करावी शास्त्राज्ञे ॥१५९॥ शिवाचारासी जंगम गुरु । ऐसा आगम गर्जे मेरु । तोचि करील भवपारु । वीरशैवा लागुनी ॥१६०॥

लिंगार्पितम् न कर्तव्यम् कर्तव्यं जंगमार्पितम् ॥
लिंगजंगमसंयुक्त जंगमस्य विशेषतः ॥ २० ॥

जंगम मुखेवीण अर्पण । लिंगासी नोव्हे हो जाण । समीप जंगम न होता नैवेद्यन । स्वमुखे कीजे ते ऐका ॥१६१॥ अन्नावरोनि हात फिरवोनि लिंगासी दाविजे । तोचि हस्त मुखा लाविजे । येणेचि परि तीन वेळा कीजे । निवेदन लिंगासी ॥१६२॥ लिंगजंगम संयुक्ते कुण ।

प्रसाद कीजे विश्वासे कुण। तोचि जंगम त्रिजगती पावन। मजहि पूज्यमान तो ॥१६३॥ लिंगासी दाविल्याविण तृण-काडी। न सेवि सर्वथा थोडी। विष अथवा अमृत गोडी। विसरोन तो न घाली मुखी ॥१६४॥ हे का म्हणसी तरी ऐक। गुरु लिंग जंगम तिन्ही एक। म्हणोनि लिंगासी पूजिता देख। गुरुची पूजिला होय ॥१६५॥ तैसाचि जंगम पूजिता देख। गुरुचि पूजिला होय विशेष। म्हणोनि गुरुलिंग जंगम एक। भावे पूजी तो जंगम अथवा भक्त ॥१६६॥ कोणी म्हणती जंगम तो परब्रम्ह। त्यासी पूजेचा कायसा नेम। वस्तु झालिया क्रिया कर्म धर्म। कायसा तयासी ॥१६७॥ तरि यदर्थि उत्तर ऐकिजे। शिव शिवेचि यजिजे। हे उत्तर श्रुति शास्त्री बोलिजे। जाणती शिवशरण ॥१६८॥ देव होवोनि देवा भजिजे। आपुलिया भक्तिसुखा आपण घेईजे। आपणचि भक्ति सुखा वाढविजे। आपुलिया सुखासाठी ॥१६९॥ जेणे जीवासी दिधले शिवपण। आणि रंकासी रावपण। म्हैशासी सिंहपण। दिधले ज्या गुरुने ॥१७०॥ त्या गुरुची न किजे कैशी भक्ति। न करिता जाय अधोगती। सायुज्याचे माथा नांदती। गुरुभक्ति ओ देवी ॥१७१॥ भक्तिविण नुसते ज्ञान। ते जैसे नासिकेविण मुख जाण। या लागी भक्ति वैराग्य ज्ञान। संपन्न तो उत्तम जंगम ॥१७२॥

स्थावरार्पितनैवद्यं न नेस्यात् तृप्तिकारकं ॥
जंगमार्पित नैवद्यं मम तृप्तिकरं परम् ॥ २१ ॥

स्थावरी कदीता निवेदन । तेणे मी तृप्त नोव्हे त्रिनयन । जंगम लिंगी करिता अर्पण । मी तृप्त होय ओ देवी ॥१७३॥ ज्यासी नाही शिवाचार । त्याने पूजिजे स्थावर । ज्याचे हृदयस्थळी शंकर । त्यानें स्थावर पूजू नये ॥१७४॥ अमान्य करोनिया हृदयीचे लिंग । जो धरी स्थावरी भक्ति अंग । तो शिवभक्त नोव्हे केवळ सोंग । बहुरुपियाचे ॥१७५॥ इष्टलिंग लोळतसे उराखाली । अन्य स्थावरा दंडवत घाली । त्याचे मुख देखता अंघोळी । वस्त्रासहित करावी ॥१७६॥ गळा असोनिया त्रिनयन । जो अन्य देवताचे करी उपासन । ती भवीहून परता जाण । लिंग निष्ठा नाही म्हणोनिया ॥१७७॥ यालागी लिंगी निष्ठा धरिजे । जंगम हि तद्रूप मानिजे । जंगम मुखे लिंगासी अर्पिजे । तेणे मी तृप्त ओ पार्वती ॥१७८॥

निराकारं च साकारं निर्विकारं सुखावहं ॥
साक्षात्मुक्तिपदं भावमुत्तमं जंगमस्थलम् ॥ २२ ॥

जंगमस्थळ ते निराकार । तेचि बोलिजे साकार । साकर होवोनि निर्विकार । षड्विकार विरहीत॥१७९॥ ते षड्विकार म्हणसी कोण । जायते स्थिती विवर्धंते तीन । चौथा विपरिणमते पांचवा अपक्षियते जाण । मृत्यू तो साहवा

विकार ॥१८०॥ या विकाराचा निर्णय सांगेन । जायते म्हणिजे जन्मला आपण । अज अजन्मा आत्मा असोन । मी जन्मलो हा विकार वाहे ॥१८१॥ स्थिती म्हणिजे मी एक इथे आहे । नाही हे अत्म्यास नाही पाहे । तो सदोदित अस्ति नास्ति होय ना जाये । ऐसे असोनि मी एक आहे म्हणे ॥१८२॥ मी एक आहे म्हणिजे स्थिती । तो मी नाही होईन हे हि वाटे कि चित्ती । असे नसे मी हा विकार दुसरी स्थिती । श्रुति बोलती ग्वाही ॥१८३॥ तिसरा विवर्धते विकार । म्हणे मी वाढतो होतो लहान झालो थोर । आत्म्यास वाढणे लहान थोर आकार ।घडे काय तो ॥१८४॥ आत्म्यासी विवृद्धि वाढणे नाही । तो जैसा तैसा असे तिही अवस्थाच्या ठायी । ऐसे असता म्हणे मी वाढतो देही । हा विकार वाहे नुसताचि ॥१८५॥ परिणमते विकार चवथा । मी तरुण विषय विलास भोक्ता । ऐसी तारुण्याची वाहे अवस्था । विसरोनि आपणया ॥१८६॥ आत्म स्वरुप ते तरी स्वतः सिद्ध । त्यास कैसे बाल्य तारुण्य वृद्ध । ऐसा असोनि निज बोध । मी तरुण हा विकार वाहे ॥१८७॥ अपक्षियते तो विकार पांचवा जाण । म्हणे मी म्हातारा मज वृद्धपण । आता मज येणार मरण । ही घोकणीच राहे चित्ती ॥१८८॥ वृद्ध अवस्था आत्मत्वी न लगे । तव मृत्यू अवस्था कैसी लागे । मी मरेन हा विकार वाहे अंगे। नाथिलाचि देह बुद्धि॥१८९॥

आत्मा तरी जरा मरणातीत । त्यासी जन्मला ही स्थिती वाढवीत । तारुण्य वार्धक्य मृत्यू भावित । हे साही विकार नसताचि ।।१९०।। ऐसीया षड्विकारासी नातळत। म्हणोनि सदा सुखरुप सदोदित । तोचि उत्तम जंगम जगभरीत। सद्गुरु बोलिजे त्यासी ।।१९१।। तो साक्षात प्रभू साक्षीभूत । त्यासी चारी मुक्ति शरणागत । तो पावल निर्गुण मुक्ति निभ्रांत । हे ही बोलणे न्यून ओ देवी ।।१९२।। बद्ध म्हणिजे बांधिला । मुक्त म्हणिजे सुटला । बंध मुक्तिचा निर्णय केला । हाच की साधुजनी ।।१९३।। जो मुळिच बांधला नाही । त्यासी सुटला म्हणजे कायी । म्हणोनि बद्ध मुक्त वेगळा पाही । जंगम तोचि जाणिजे ।।१९४।। स्वप्नी राजा मोळिविक्या झाला । जागृति आलिया पाहो लागला । तव राज्यपदी देखे आपणाला । स्वप्न मिथ्या झाले ।।१९५।। जरि राजा स्वप्नी मोळीविक्या झाला । तरी राजपदा काय मुकला । निद्रेस्तव भास जो भासला । तो लटिका नसताचि ।।१९६।। तैसे लटिकेचि बांधले पण । ते सत्यवे भासे संकल्पे जाण । तो गुरुकृपे संकल्प गेलिया निमोन । मग कोण बद्ध मुक्त म्हणे ।।१९७।। ऐसा बंधमुक्तिसी विरहीत । षड्विकारासी अतीत । ऐसिया जंगमाचे मी करीत । ध्यान ओ देवी ।।१९८।। तो धीर गंभीर अचल अढळ । अकुळ अमुळ अद्वैत अकळ। अव्यक्त अविनाश अमळ । त्रिमळा विरहित ।।१९९।।

अनाम अम्य अगोचर। अनुपम्य अलक्ष अपरंपार। अकल्पीत असंग अगणित अपार। नेणवे कोणा ॥२००॥ निर्गुण निराकार निजरुप। निर्धूत निरामय निर्विकल्प। निष्प्रपंच निःसंग निष्पाप। निर्वैर सर्वाभूति ॥२०१॥ निराश निश्वास निराभास। निर्गम्य निरुपम निजानंद निःशेष। निश्चळ निरीच्छ निर्दोष। निरंजन मूर्ती जंगम ॥२००॥ जगदाकार जगन्निवास। जगद्रुप जगन्नायक जगदीश। जगज्जीवन जनी वनी वास। सर्वत्र जयाचा ॥२०३॥ व्यापून सकळ ब्रम्हांडास। सर्वत्र असे जयाचा वास। परब्रम्ह पुरुष अविनाश। जंगम तो ॥२०४॥ परब्रम्ह परमेश्वर परमानंद। परवस्तु परात्पर प्रसिद्ध। परमगहन परंधाम निजानंद। परम पावन जंगम तो ॥२०५॥ चिद्रुप चैतन्य चिद्घन। चिदानंद चिन्मात्र पूर्ण। चिदैक चिद्विलास चैतन्यघन। सच्चिदानंद तो ॥२०६॥ सदोदित सबराभरित। सद्रुप सदोदित सदा शांत। सत्स्वरुप सद्बोध सुमत। कुमतातीत जो जंगम ॥२०७॥ जो स्वये प्रभुरुप झाला। पुनःकाय वर्णावे तयाला। अमृता गोड ऐसे बोलता बोला। बोलचि लाजे ॥२०८॥ का गोडचि त्यासी गोड म्हणणे। म्हणता म्हणणिया उणे। गोडचि त्यासी गोडपणे। काय स्तविजे ॥२०९॥ तैसे अनुपम्य वस्तु पूर्णपणे। जे असे ते आपण झाला गुरुकृपेने। त्यासी काय वर्णावे कवणे। तेथे वेदश्रुति थकित ॥२१०॥ ऐसा जंगम तो

शिवमूर्ती । निराभास भासेना कोणाप्रति । अढळ ढळेना प्रळय कल्पांती । म्हणोनि निश्चळ सदा तो ॥२११॥

नादं निश्चलर्लिगस्य बिंदूनिश्चल जंगमः ॥
नादबिंदुसमायुक्तं श्रेष्ठं तज्जंगमस्थलम् ॥ २३ ॥

लिंगासी नाही जैसा नादु । तैसा जंगमासी नाही बिंदू नादबिंदू समायुक्तं ऐसा बोधु । जंगम लिंगासी असे ॥२१२॥ लिंग नादाविण मौन केवळ । नबोले कोणासी असे निश्चळ । तैसा जंगम हि न बोले कोणासी निवळ होवोनी असे तो ॥२१३॥ तयासी बोलणे तरी नाही । परि परोपकारार्थ बोले जरि काही । ज्या बोले सुख होय परदे ही । तैसे बोलणे बोले ॥२१४॥ म्हणोनि नाद बिंदूसी अतीत। नाद ते बोलणे नाही बहूत। नाद जितिला मौने निश्चित। होवोनि ठेला ॥२१५॥ परि आपुले क्रियाकर्मे करी । केलियाची सय न धरी अंतरी । प्रवृतीत लौकिक बोल जिव्हाग्री । नाणी कदा तो ॥२१६॥ म्हणोनि नादा-तीत जंगम । बिंदु तरिच तो निःसीम । तो शिवभक्ति रुप देखे परब्रम्ह । तव बिंदु कैचा तया ॥२१७॥ यालागी नादबिंदु कलाजोति । विरहित जो परब्रम्ह मूर्ती । हे उत्तमस्थळ ओ पार्वती। निरोपिले तुज ॥२१८॥ ही जंगमलक्षण स्थिती ।देवी निरोपिली तुजप्रती । हे ऐकोनि ऐसे जे होती । ते धन्य होती संसारी ॥२१९॥ जंगम ऐसे

म्हणवावे । आणि या लक्षणी न वर्तावे । तरि ते सोंग जाणावे । मैंदाचिये घरीचे ॥२२०॥ या लागी धन्य तोचि जंगम । जो येणे लक्षणे वर्ते उत्तम । तोचि जाणिजे परब्रम्ह । मी हि वंदी तयाते ॥२२१॥ हे जंगमस्थळ पतितपावन । पार्वती तुज निरोपिले प्रेम जाणोन । ऐकता सद्भाव धरोन । शिवलोका पाविजे ॥२२२॥ इति श्रीपरमरहस्य सारामृत । शिवगौरी संवादि वर्तत । त्याची टीका करोनि प्राकृत । कृत कृत्य मन्मथ ॥२२३॥

इति श्रीपरमरहस्ये हरगौरी संवादे जंगमस्थळनिरोपणं
नाम दशमोध्यायः समाप्तः श्लोक २३ ओव्या २२३

अध्याय ११ वा

श्री शिवायनमः मागील अध्यायी जंगम महात्म्य । श्री परमात्मे वर्णिले अत्युत्तम । परमरहस्य अनुपम । विशेषे करुन वर्णिले ॥१॥

दे. उ. को भेदो नादरुपस्य बिंदू भेदस्तथैव च ॥
कलारुपभिदं देव ब्रुहि मे परमेश्वर ॥ १ ॥

पार्वती म्हणे देवाधिदेवा । नादरूपाचा भेद निवेदावा । बिंदू भेद तोहि दाखवावा । कळा रूप ते कोण कैसे ॥२॥

त्याचा निरोपावा भेद । मी अज्ञानी मतिमंद । पुरवावा माझा हा छंद । कृपाळुत्वे परशिवा ॥३॥

शि. उ. नादोगुरुमुखं चैव बिंदुर्लिंगमुखं तथा ॥
कलाचरमुख ज्ञात्वा अर्पयेत् स प्रसादभाक् ॥ २ ॥

ईश्वर म्हणे पार्वतीप्रति । ऐक नादबिंदुची स्थिती । सुक्ष्म म्हणती जयाप्रति । तेचि तुज निवेदितो ॥४॥ नाद तो जाणावा शब्द । तयाचे स्थान व्युःशुद्ध । गुरुत्वास तो प्रसिद्ध आला असे जाण पा ॥५॥ म्हणोनि नाद गुरुच म्हणती । योगी योग्या संकेते जाणविती । अंतरी आनंदे पोती भरती । मापे देति हर्षोनिया ॥६॥ बिंदुचा कैसा विचार असे । तोहि सदा लिंगरुप भासे । लिंग तो परब्रम्हचि असे । असे म्हणोनि बिंदु म्हणति तया ॥७॥ कला ती चरलिंगी जाणावी । अव्यक्ता व्यक्तत्वास आणवी । क्रियारुप असोनि आघवी । मोक्षमार्गा दावितसे ॥८॥ ऐसा कलेचा महिमा । शिव सांगे ऐके उमा । प्रश्नोत्तराची सीमा । न वदवे मुखाने ॥९॥ आता सांगू मुख्यखूण । जेणे ज्ञान होय परिपूर्ण । ते संक्षेपे करुन । निरोपु आता ॥१०॥ नाद तो गुरुमुखे जाणिजे । बिंदु तो लिंग मुखे ओळखिजे । कला ते जंगममुख म्हणिजे । ऐसा त्रिविध भेद हा ॥११॥ नाद बिंदू कला हे तिन्ही गुर्लिंग जंगम जाणोनि । अर्पूजाणे भावे प्रसादमुखे

करुनी । तोचि प्रसादी पुरुष ॥१२॥ तोचि प्रसादी महाज्ञानी । अज्ञानांधा होय तरणी । जयाचे संसर्गे करुनि । ज्ञान होय मूढ जना ॥१३॥ प्रसादी म्हणावे कोणासी । गुरुलिंग आणि जंगमासी । ऐक्य भाऊनि मानसी वर्ते निर्मत्सरी सदा ॥१४॥ ऐशा नादबिंदू कळा । प्रसादी मिळाल्या सकळा । ऋद्धि सिद्धिचा पूर्ण मेळा । प्राप्त होय प्रसादिका ॥१५॥ जे प्रसादिक होऊ इच्छिती । त्यानी शरण जावे गुरुप्रति । पाहुनिया शिष्याची आचारशक्ति । स्वशील द्यावे आवडीने ॥१६॥ शील चालविण्याकरीता । पाहिजे कुटुंबाची श्रद्धा तत्वता । स्वधर्माभिमाने वर्तता । क्रिया राहे सतेज पै ॥१७॥ क्रियाचारे जो तेजःपुंज । तया भीतो यमराज । तपःश्चर्येचे मूळबीज । थोरी जाण क्रियेसी ॥१८॥

नादबिंदूकलारुपं तद्रूपं भुविं निर्मलम् ॥
गुरुजंगमलिंगाय ज्ञात्वा सततमर्पयेत ॥ ३ ॥

नाद बिंद् कळा रूप । हे गुरुलिंग जंगमाचे स्वरूप । जाणोनि नित्य अर्पण करी तो निजरूप । उत्तम जंगम ॥१९॥ नाद बिंदू कलेचे रूप । वर्णिलेसे अमूप । त्रिविध ऐक्यभक्ति स्वरूप । जाणोनि अर्पिजंगम तो ॥२०॥

एवं लिंगमुखं ज्ञात्वा अंगभावेन भावितं ॥
जंगमस्य मुखं ज्ञात्वा संसारस्य न बंधनं ॥ ४ ॥

जंगममुख सर्व मुखाधिक । त्याचाही भेद ऐक । देह भाव-नेस जाणिजे लिंगमुख । लिंग मुखे प्राण सुखी ॥२१॥ लिंगमुखी जे जे होय अर्पण । तेणे अर्पणे सुखी होय आपण । परि लिंगार्पण जंगम मुखे जाण । लिंगाचे मुख जंगम ॥२२॥ म्हणोनि जंगममुखेविण । लिंगासी नव्हे अर्पण । यालागी जंगम चैतन्यघन । परब्रम्हचि तो ॥२३॥ ऐसिया जंगमाचे करी जो पूजन । विश्वासे सद्भाव धरोन । त्यासी नाही भवबंधन । तो चिद्रूप होय ॥२४॥ त्याचे मुखीचा प्रसाद चरणीचे तीर्थ । जो सेवी विश्वासे परम भक्त । त्यासी कळिकाळ येती शरणागत । मा भवबंधन कैचे त्या ॥२५॥

प्रसादस्य मुखं ज्ञात्वा परं चेह न विद्यते ॥
त्रिविधैक्यमिदं देवि ज्ञातव्यं सोहमेवंचं ॥ ५ ॥

ऐसा प्रसाद मुखे करुन । जो जाणोन भजे ऐक्यभावे सज्जन । त्यासी इह पर जाण । इच्छिणे नाही ॥२६॥ गुरुलिंग जंगम त्रिविध । ऐक्य भावे भजे भावनाशुद्ध । तोचि भक्त तोचि जंगम निबद्ध । तारक शिवाचारासी ॥२७॥ तोचि मी मी तोचि जाणिजे । तया मज भेद न मानिजे । तयाचेनि देवपण माझे । येरवी मी देव ना भक्त ॥२८॥ पाहता मी निर्गुण निराकार। भक्ति सुखास्तव धरीला अवतार । त्याचे योगे मी देव साचार । तो भक्त

म्हणोनि ॥२९॥ भक्तांगे देव देवांगे भक्त । येरवी तो देव भक्त नामविण सदोदित । परि आपुलिया सुखा देव भक्त । आपणचि होवोनि ठेला ॥३०॥ देव भक्त एकचि असत । परि सापेक्ष ऐसी असे मात । नसता देव कोठिल भक्त । आपणचि सर्वत्र भरला असे ॥३१॥ तीच वस्तू इष्टलिंग प्राणलिंग । होवोनि ठेली भावलिंग । भक्ति सुखा-लागी रुपे अभंग । अनेक धरिली प्रभूने ॥३२॥

दे. उ. इष्टलिंगमुखं किंवा प्राणलिंगमुखं तथा ॥
भावलिंगमुखं चैव ब्रुहि मे परमेश्वर ॥ ६ ॥

पार्वती म्हणे सदाशिवा । इष्ट प्राण आणि भावा । या लिंगत्रयी प्राण अर्पावा । हे पूर्वी कथिलेसे ॥३३॥ तरि याची वदने किती । ती सांगावी मज प्रति । तरिच मी धन्य धन्य त्रिजगती । होईन सत्य स्वामीया ॥३४॥ इष्ट-लिंगासी मुखे किती । निरोपावे कैलासपति । प्राणलिं-गासी कोण मुख गती । मुखे किती भावलिंगासी ॥३५॥

शि. उ. इष्टलिंगमुखं पंच प्राणलिंगस्य तत्तथा ॥
पंचएव मुखं देवि भावलिंगस्य कीर्तितं ॥ ७ ॥

शंकर म्हणे ओ गौरी । मीच वसे लिंगाभितरी । मम मुखेचि निर्धारी । असती सर्व लिंगा ॥३६॥ इष्टलिं-गासी मुखे पांच जण । प्राण अपान व्यान उदान समान । हे पाची प्राण पांच मुखे नेमुन । इष्टलिंगासी ॥३७॥

इष्टलिंगासी प्राण । मिश्रित झाला आपण । म्हणोनि प्राणलिंग ऐसे उच्चारण । प्राणलिंग बोलिजे ॥३८॥ इष्टलिंगासी प्राण समरसला । म्हणोनि प्राणलिंग नांव पावला । त्याची पंच मुखे लाधला । समरसला या लागी ॥३९॥ इष्टलिंगासी भाव मिश्रित झाला म्हणोनि भावलिंग नाम पावला । तोचि पांच मुखे लाधला । समरसला या लागी ॥४०॥ पांची प्राण मुखे करुन । जे जे होय अर्पण । ते ते इष्टलिंगासी जाण । त्याची मुखे म्हणोनिया ॥४१॥ प्राणलिंग भावलिंग निगुती । इष्टलिंगी मिश्रित असती । म्हणोनि तेहि लाधति तृप्ती । जी होय इष्टलिंगासी ॥४२॥ ऐसा इष्ट प्राण भावलिंग । हे तिन्ही मिळोन एक अंग । करोनि पूजी तो पावे पद अभंग । जंगम अथवा भक्त ॥४३॥ त्रिविध ऐक्य मानोनि करी पूजा । तेणे संतोषे वृषभध्वजा । होतसे अनायासे कैलासराजा । लिंगपूजा श्रेष्ठ ही ॥४४॥

दे. उ. इष्टप्राणादिलिंगानां पुजनस्य च को विधिः ॥
भावलिंगस्य का पूजा सर्वं कथय विस्तृतं ॥ ८ ॥

गिरीजा पुसे ईश्वरासी । इष्टलिंगाची पूजा कैसी । प्राणलिंग भावलिंगासी । पूजिजे कैसे ॥४५॥

शि. उ. अष्टविधार्चनंकुर्यात् इष्टलिंगस्य पूजने ॥
प्राणलिंगानुसंधानं प्राणलिंगस्य पूजनं ॥ ९ ॥

ऐक इष्टलिंगाचे पूजन । गंध धूप दीप अष्ट विधार्चन । नैवेद्य फल तांबुलादि समर्पण । इष्टलिंगासी कीजे ॥४६॥ बरवा त्रिकाळ साधून । एकांत स्थानी करी पूजन । गुरु रुप लिंगासी भावून । पूजिजे ओ देवी ॥४७॥ ऐक आणिक हि पूजन । घंटा चामर दर्पण । काडवाती कर्पुर दहन । अनेके विधार्चनी पूजिजे ॥४८॥ ऐक प्राणलिंगाचे पूजन । ध्यान धरिजे मानस दृढावून । ध्यानी लिंग आणिजे गुरु भावनेतून । प्राणलिंग पूजन या नांव ॥४९॥ ध्यान षोडशोपचारे ओजे । मानस पूजा बरवी कीजे । येणे परि संतोषविजे । प्राणलिंगा लागोनि ॥५०॥

मनोलयपरे तत्वे भावलिंगस्य पूजनं ।
एतल्लिंगार्चनज्ञानं विशेषं श्रुणं पार्वती ॥ १० ॥

मन तल्लिन ठेवोनि लिंगासरिसे । लिंगामाजी समरसोनि असे । मना मनपणाचा आठवू नसे । त्या नांव भाव लिंग पूजा ॥५१॥ मनाचे रुप ते संकल्प विकल्प जाण । ते संकल्प विकल्प गेलिया निमोन । मग मनासी कैचे मन पण । त्या नांव मनोलय पूजा ॥५२॥ ऐसे मनोलय पूजन । तेचि भावलिंगाचे अर्चन । घडे जया तयाचे विशेष ज्ञान । ऐक ओ पार्वती ॥५३॥ या तिन्ही पूजा लिंगासीच घडती । त्रिविध भावे एकचि लिंगमूर्ती । ते गुरुत्वे ऐक्य स्थिती । पूजिजे एकत्वे ॥५४॥ ऐसे त्रिविध मिळोनि एक लिंग ।

ते श्री गुरुचेंचि निजांग । म्हणोनि लिंगासी जी पूजा कीजे चांग । ती गुरुसी अर्पण होय ॥५५॥ म्हणोनि लिंग ते परमेश्वर पूर्ण । का म्हणसी तरी गुरु लिंगासी नाही भिन्नपण । जे परब्रम्ह तेंचि गुरु चैतन्यघन । यालागी लिंग ते परब्रम्ह ॥५६॥ ऐसी जो नित्य करी भावलिंग पूजा । तेणे वश केला कैलासराजा । स्वधर्माचा पाया मूळ बीजा । अधिकारी होय तो ॥५७॥ भावलिंग हेंचि भक्ति अंग । विश्वभरी असे त्याचा वेग । प्राणी मात्री हे तत्व वसे चांग । म्हणोनि धर्मवृत्ति असे ॥५८॥ जयाची भावभक्ति निमाली । तुच्छत्वे बुद्धि फांकली । त्याचिया धर्मा भ्रष्टता आली । हे सांगणे कासया ॥५९॥ जो धर्मघ्न होय तर्कटी पूर्ण । धर्मज्ञे त्याचे न पाहवे वदन । पंक्ति समागमे न करी भोजन । दुष्टा शासन हेंचि पै ॥६०॥

दे. उ. इष्टलिंगार्पितं किंवा प्राणलिंगार्पितं तथा ॥
भावलिंगार्पितं तद्वत् ब्रूहि मे परमेश्वर ॥ ११ ॥

पार्वती म्हणे लिंग मूर्ती । लिंगत्रयाची अर्पण स्थिती । मज निरोपावी पशूपति । जग उद्धाराकारणे ॥६१॥ इष्टलिंगासी कोण अर्पणे तृप्ति असे । प्राणलिंगी तृप्ति कैसे वसे । भावलिंगी तृप्ति जगदिशे । निरोपावी कैसी ती ॥६२॥

शि. उ. इष्टलिंगार्पितं अंग प्राणलिंगार्पितं मनः ॥
भावलिंगार्पिता तृप्तिरित्यवेहि वरानने ॥ १२ ॥

शिव म्हणे गिरीजे ऐक खूण । इष्टलिंगा शरीर कीजे अर्पण । प्राणलिंगा अर्पिजे मन । भावलिंगासी तृप्ती पै ॥६३॥ देह बुद्धिचा सर्वस्व त्याग कीजे । त्या नांव इष्टलिंगार्चन सहजे । मनाचे चंचळत्व अर्पिजे । प्राणलिंगार्चन त्या नांव ॥६४॥ जे जे घडे तयास तृप्ति । ते ते भावलिंगा अर्पण स्थिति । या परी त्रिलिंगी अर्पण गति । निरोपिली तुज ॥६५॥ आणिक सांगतो तुज एक । लक्ष देवोनि ऐक सम्यक । इष्ट देह असे नैष्टिक । जीवा लागी निश्चये ॥६६॥ देह हा इष्टलिंगार्पित असे । इष्ट देहि इष्टलिंग वसे । आन देही तो न वसे । अलिंगी जाण बोलती तया ॥६७॥ इष्टलिंग वीरशैवास । तये त्यासी अर्पिले शरीरास । प्राण लिंगार्पित मानस । तृप्ति जाण भावलिंगा ॥६८॥ लिंगधारी महायोगी । जेंवी नटले भावलिंगी । तयाची इच्छा अहंता जगी । न प्रवर्ते कालत्रयी ॥६९॥ हे भेद चरलिंगाचे । दुजे स्थावर बोलती त्राचे । भेदाभेद काढता तयाचे । वाटे विस्मय मानसी ॥७०॥ ज्या ज्या काळी धर्म हानी । शिवभक्ति ते उच्छेदुनि । वीरशैव मार्गा लागोनि । बुडविती वेळोवेळा ॥७१॥ त्याची करावया स्थापना । आचार्य गुरुरूपी जाणा । करिती ज्या भूलिंगातुनि गर्जना । ती चरलिंगे

मानावी ॥७२॥ जेथून आचार्य प्रगटले । ते स्थान स्वयं-भूवागमी वर्णिले । ते पाहिजे पाहिले । प्रत्यया लागुनि ॥७३॥ हे आचार्य पांच असती । त्याच्या अवतारी विशेष शक्ति । ब्रम्हादि देव अनुसरती । पावन मार्ग तयाचा ॥७४॥ तें ज्या स्थानी गुप्त होती । ती स्थले पवित्र असती । तीर्थे तयासीच म्हणती । शिवस्थानालागुनी ॥७५॥ त्या लिंगासी चरलिंग । मानावे सत्य शास्त्रांग । वीरशैव आचार भंग । येणे नोव्हे कल्पांती ॥७६॥ वीर-शैव धर्माचे मुख्य तत्व । शिवा वाचून अन्य दैवत । न मानणे श्रेष्ठ अद्भूत । एक शिव सर्व कर्ता ॥७७॥ ज्या लिंगासी ईश्वर नाम । ती चरलिंगे जाणावी उत्तम । वंद्य असे श्रीशैल्यधाम । वीरशैवा जाणावे ॥७८॥ अरण्य स्थानी उदास । पूर्वीस्थापित लिंग विशेष । अर्चिती जया तापस । तीहि चरलिंगेचि ॥७९॥ चरलिंगे स्थिर होती । तया स्थावर बोलती । कालांतरे प्रगटती । धर्म हानी झालिया ॥८०॥ तया स्थावरासी वंदावे । भक्ति भावे अर्चवावे । प्रसिद्ध पणे पुढे व्हावे । लिंग महात्म्य वाढवा-वया ॥८१॥

दे. उ. षट्स्थलं च कथंजातं षट्स्थलस्य च के गुणाः ॥
षट्स्थलानां तु भेदं हि कथयस्व ममानघ ॥ १३ ॥

पार्वती म्हणे स्वामी त्रिनयना । षट्स्थळ कैसे झाले सांगा

खुणा । कोण गुण कैसा भेद प्राणा । निरोपावे स्वामी ॥८२॥

शि. उ. श्रुणुदेवि प्रवक्ष्यामि गोप्याद्गोप्यतरं पदं ॥
यत्श्रुत्वा शुद्धचित्तेन न पुनर्जननं भूवि ॥ १४ ॥

शिव म्हणे ऐक गूढ गुह्याकार । षट्स्थळ ते अत्यंत गौप्य परात्पर । ते तुज निरोपिन साचार । परि सुचित्त होवोनि ऐक देवी ॥८३॥ हे निरोपु नये भक्तिहीनासी । जो कधी नेणे गुरुलिंग जंगमासी । भक्तिमार्गाचे प्रेम दिसे तुजपासी । म्हणोनि निरोपु तुज ॥८४॥

महालिंगमिदं देवि मनोतितमगोचरं ।
निर्नाम निर्गुणं नित्यं निरंजननिरामय ॥ १५ ॥

षट्स्थळाचे साही अंग साचे । तया माजी श्रेष्ठ जे सहावे मुळीचे । आधी ऐक महिमान तयाचे । अगम्य अगोचर ॥८५॥ पूर्वी जी जी लिंगे कथीली । सहा संख्येने दाखविली । एक एकापासून झाली । लिंगे जाण षड्विध ॥८६॥ सर्व लिंगासी आधार । महालिंग होय साचार । तयापासोनि ॐकार । प्राप्त होय योगिया ॥८७॥ ते मनोतीत अगोचर मन बुद्धि चित् न पावती पार । नाना मत विवेक विचार । निमाले जेथे ॥८८॥ ते निर्नाम नाम रुपातीत । निर्गुण सर्वगुण विरहित । ते नित्यानित्यासी नातळत । नाम तरि महालिंग जाण ॥८९॥ श्रोते म्हणती अनाम निरोपिले । पुनः महालिंग नाम का स्थापिले । ते भासावया खूण नमा

लाविले । ये-हवी साचचि अनामते ॥९०॥ ते निरंजन निरामय महालिंग । तेंचि जाहले साही लिंगासी अंग । आपणचि षट्स्थळ अभंग । होऊनि ठेले ॥९१॥

निर्मलं निष्कलं ज्ञेयं निर्भेदं निरुपाधिकं ॥
अद्वैतानन्दसंपूर्णमसादृश्यमिदं श्रुणु ॥ १६ ॥

ते निर्मळ त्रिमळातीत । ते निष्फळ कला विरहित । भेदा भेदासी नातळत । उपाधि रहित ते ॥९२॥ अद्वैतानंद संपूर्ण निराश । समदृष्टी जया समसरिस । तो महालिंग वो विश्वास । धरुनि ऐक पा ॥९३॥

महालिंगात् समाख्यातं प्रसादस्य समुद्भवः ॥
शिवलिंगात्तथाचैव जंगमस्य समुद्भवः ॥ १७ ॥

ऐसे महालिंग निरोपिले । तेंचि प्रसादलिंग होओनि ठेले । प्रसादलिंगापासाव झाले । जंगमलिंग ते ॥९४॥ जंगम लिंगापासून । कोण लिंग झाले तेंहि निरोपिन । तू भक्त-राज म्हणोन तुज । गुह्य चोरु नये ॥९५॥

तथा जंगमलिंगेच शिवलिंगसमूद्भवः ॥
शिवलिंगात्तथा देवि गुरुलिंग समुद्भवः ॥ १८ ॥

जंगमलिंगापासोन पहिले । शिवलिंग उद्भवले । शिवलिंगा पासून जाहले । श्री गुरुलिंग ते ॥९६॥

गुरुलिंगात्तथाचारलिंगस्यापि समुद्भवः ॥
षट्स्थलं तत्परिज्ञेयमेकीभावे विशेषतः ॥ १९ ॥

गुरुलिंगापासाव उद्भवले । ते आचारलिंग होवोनि ठेले । येणे परि षट्स्थळ झाले । एकचि महालिंग ते ॥९७॥ ही साही लिंगे एक भावने । गुरुमुखी जाणोनि पूजणे । विधीयुक्त सद्भावने । निज निष्ठे ॥९८॥

प्राणो आचारलिंगस्य गुरुलिंगं भवत्यपि ॥
प्राणस्तु गुरुलिंगस्य शिवलिंगं भवेत्तथा ॥ २० ॥

साही लिंग येरयेरा प्रति । प्राण होवोनि असती । आचार लिंगासी प्राण पावंती । गुरुलिंग जाणिजे ॥९९॥ गुरुलिंगासी प्राण । शिवलिंग नेमस्त जाण । हे तुज निरोपितो गुह्य ज्ञान । भक्तित रत म्हणोनिया ॥१००॥

प्राणश्च शिवलिंगस्य जंगमलिंगमेव च ॥
तत्तुजंगमलिंगस्य प्रसादं लिंगमेव हि ॥ २१ ॥

शिवलिंगासी प्राण जाणिजे । जंगमलिंग ते बोलिजे । म्हणोनि मी न विसंबे सहजे । जंगमलिंगासी ॥१०१॥ जंगमलिंगासी मंत्र प्राण । तया जाणावे आवरण । जीवित्वाची मुख्य खूण । प्रसादलिंग होय ॥१०२॥

तत्प्रसादगतप्राणमहालिंगमिदं श्रुणु ॥
अस्य प्राप्तसमाख्यातमेक भावसमन्वितं ॥ २२ ॥

प्रसादलिंगासी प्राण । महालिंग स्वये जाण । या साही लिंगासी नाही भिन्नपण । अभिन्न ऐक्यत्वे असती ॥१०३॥ महालिंगापासून उद्भवले । महालिंगी विलय पावले । ऐसे हे सहा प्रकार वहिले । एका लिंगापासोनिया ॥१०४॥ महालिंगाचे बीज अकार ।ॐकार रुपी निर्विकार । स्वयंस्फूर्तिचा होता चमत्कार । प्रकटतसे सर्वत्री ॥१०५॥ ऐसा हा षड्गुणऐश्वर्य संपन्न । एकचि शिव परमपावन । तयावाचून महाप्रलयातून । कोणी न राहती ब्रम्हादिक ॥१०६॥

प्रभावन्हेर्यथाऽभिन्ना तथैवाग्नाऽपि भाव्यते ॥
महालिंगस्थलं देवि षड्विधं व्याकृतं तथा ॥ २३ ॥

अग्निस आणि अग्निकांतीस । भिन्न भेद नाही दोहीस । तेवि पांचा आणि महालिंगास । भेद नाही ऐक्यभावे ॥१०७॥ एकले महालिंगचि जाण । षट्स्थळ झाले आपण । म्हणोनि नाही भावना भिन्न । तया महालिंगासी ॥१०८॥ जरी षट्स्थल होवोनि ठेला । तरी भिन्न भेदासी नाही आला । जरि वृक्ष शाखा उपशाखा झाला । तरी भेदावला नाही तो ॥१०९॥ जैसा ऊस कांडोकांडी चढला । तरी तो ऊसपणा नाही मुकला । कांडी भिन्न दिससी परि त्याला । ऊसचि बोल्जिे आघवा ॥११०॥ तैसा एकचि महालिंग । झाला षट्स्थळाचे अंग । परि तया नाही भिन्न

भांग । वेगळेपणाचा ॥१११॥ म्हणोनि षट्स्थळासी । आणि महालिंगासी । भेद नाही येरयेरासी । एकचि म्हणोनि ॥११२॥

एवं लिंगं समाख्यातं षड्भेदात्तु यथाक्रमं ॥
ज्ञात्वा लिंगार्चनं कूर्यात् प्राणाभेदेन मुक्तये ॥ २४ ॥

ऐसे एक भावे लिंगार्चन । करी सांडून भेदाचे भान । तैसे षड्लिंगी भजन । एकत्वे किजे ॥११३॥ प्राणासी लिंगासी भेद नाही । हे जाणोनि पूजा करी जो पाही । तो निज भक्त त्याचे पायी । तरे शिवाचार ॥११४॥ ऐसी अभेद क्रिया चुको न दिजे । तरि सहजे महालिंग होईजे । महालिंग झालिया तैसेचि असिजे । तेणे स्थिती ॥११५॥ तेणेचि स्थिति असता । तरि स्वयेंचि होईजे वस्तुता । निर्विकल्प झाल्याविण तत्वता । नयेहाता ती वस्तु ॥११६॥ शिवपूजा करावयाकारणे । भक्तिभावाप्रति पाळणे । इष्ट वस्तु विरोढुन संतुष्ट होणे । इष्टलिंगे करोनिया ॥११७॥

दे. उ. इष्टलिंगस्य का भाषा को वा वर्णस्तथार्चनं ॥
धारणं केन कर्तव्यमधिकारोऽत्र कस्य वे ॥ २५ ॥

पार्वती म्हणे जी महेशा । मज सांगा इष्ट भाषा । जेणे तुटे सर्वेशा । पुनर्जन्म बंधन ॥११८॥ इष्टलिंगाचा वर्ण कोण । कवण्या काळी अर्चावे जाण । तयाचे व्हावे निरु-

पण । प्राण वल्लभा मजलागी ॥११९॥ आणिक जया वर्णाप्रति । इष्टलिंगाची असे प्राप्ती । तयाची वर्णावी स्थिति । अधिकार परत्वे मज ॥१२०॥

शि. उ. स्थूल देहेषु यल्लिगं तदिष्टं नीलवर्णकं ॥
धार्यंते भाविकैः सर्वैः भक्तियोगैकतत्परैः ॥२६॥

स्थूलदेही जे लिंग असे । तया म्हणती इष्टलिंग विश्वासे । शास्त्री निरोपिली सौरसे । मूल लिंग म्हणोनिया॥१२१॥ हे इष्टलिंग नीलवर्ण । पूजेलागी होय जाण। त्या प्रति करावे जतन । प्राणाहुनि अधिक पै ॥१२२॥ जया भक्ति भाव असे अधिक । तेणे धारण करावे इष्ट लिंग देख । तेहि गुरु आज्ञापूर्वक । शिवदीक्षा विधीने ॥१२३॥ नारी नरा सकळीका । येथे अधिकार असे देखा । तेथे वर्णाश्र-माचा उपखा । कातू नये पै ॥१२४॥

उत्तमांगे गले वाऽपि कुक्षौ वक्षस्थळेऽपिवा ॥
तथा हस्तस्थले वाऽपि प्राणलिंगं धरेत् सुधिः ॥२७॥

लिंग धारणेचि स्थाने । तुज सांगु वरानने । मस्तकी कंठी असणे । अथवा हृदयावरी ॥१२५॥ हृदयावरी अथवा करस्थळी । धारण करी वीर मंडळी । तेणे संतोषे सो चंद्रमौळी । देवी. भक्ताकारणे ॥१२६॥ नाभीचे खाली लिंग येता । दोष घडे लिंगधारका तत्वता । देहा-पासोनि वेगळे करिता । प्रायश्चित घेणे लागे पै ॥१२७॥

त्रिकाळ करावे अर्चन । भावे बिल्वदळे वाहून । प्राण लिंगचि जाणून । इष्टलिंगा भजावे ॥१२८॥

निर्विकल्पमिदं ज्ञेयं प्राणे लिंगं तु लियते ॥
लिंगमेव परब्रम्ह तस्य नाम चराचरं ॥२८॥

निर्विकल्प होओनि लिंगार्चन । कीजे लिंगी तल्लीन होऊन । प्राण तो लिंगी लयातनेवोन । तेचि होऊन राहिजे ॥१२९॥ कां तरी लिंग ते परब्रम्ह । केवळ उत्तमाचे उत्तम । लिंग कैसे परब्रम्ह घडे हे वर्म । ऐक निरोपु ओ देवी ॥१३०॥ सद्गुरुने लिंग दिधले जेंव्हा हाती । तेव्हा काय निरोपिले शिष्याप्रति । हे लिंग जाणिजे माझीच मूर्ती । सद्भावे पूजिजे यासी ॥१३१॥ जे जे लिंगासी करी अर्पण । ते ते मजचि होय समर्पण । म्हणोनि सद्भावे करी पूजन । हे निरोपण श्री गुरुचे ॥१३२॥ तव गुरु आणि जंगम लिंगासी । भेद कैचा उभयासी । लिंग तोचि गुरु ऐसे अनुभवासी । आले की ओ देवी ॥१३३॥ आता गुरु तोचि परब्रम्ह । हे तू जाणसी सहज वर्म । मागे निरोपिले गुरु उत्तम । परब्रम्हची तो ॥१३४॥ गुरु जव परब्रम्ह होय । तव लिंगासी ब्रम्हत्व केंवि नये । म्हणोनि लिंग परब्रम्हचि पाहे । येणे न्याये ओ देवी ॥१३५॥ यालागी लिंगासी गुरु भावे पूजिजे । लिंगी प्राण लयासी नेईजे । यापरि लिंगी लिंग होवोनि असिजे ।

सदाकाळ तद्रुप ॥१३६॥ एवं लिंग ते परब्रम्ह । भाविजे जाणोनि हे वर्म । तैसेचि षड्लिंगे उत्तम । पूजिजे तेणेचि भावे ॥१३७॥

दे. उ. महालिंगस्य के भेदाः प्रसादस्य तथा पुनः ॥
भेदाः जंगमलिंगस्य शिवलिंगस्य ते तथा ॥२९॥
गुरु लिंगस्य के भेदाः आचारास्य च के पुनः ॥
इति तत्वं न जानामि कारुण्याद् ब्रुहि शंकर ॥३०॥

देवी म्हणेजी शंकरा । प्राण वल्लभा करुणाकरा । षड्लिंगाचा भेद दातार । गौरी हरा निरोपावा ॥१३८॥ महालिंग प्रसादलिंग । जंगम आणि शिव लिंग । गुरुलिंग आणि आचारलिंग । सहा लिंगे हेचि की ॥१३९॥ हे कोण कोणापासाव झाले । कोण मुखी कोण लिंग । उत्पन्नले । ते पाहिजे निरोपिले । सर्वेश्वरा मज लागी ॥१४०॥

शि. उ. महालिंगमिदं देवि प्रसादं लिंगमेवच ॥
तस्माज्जंगमलिंगं च शिवलिंगमभूततः ॥३१॥
ततोहि गुरुलिंगं च आचारं च ततः पुनः ॥
ऐंकेकप्राणमाख्यातंमेकेकेन समन्वितं ॥३२॥

शंकर म्हणे देवी ऐक । महालिंगापासून प्रसाद लिंग देख ॥ प्रसादलिंगापासाव नेमक । जंगमलिंग ते ॥१४१॥ जंगमलिंगापासोन । शिवलिंग झाले उत्पन्न । शिवलिंगा

पासोन गुरुलिंग ते ॥१४२॥ गुरुलिंगापासोन आचारलिंग जाण । हे उत्पन्नले एकमेकाचे प्राण होऊन । म्हणोनि ते अभिन्न होऊन । असती भेद विरहित ॥१४३॥ महालिंगा पासोन पांच लिंगे झाली । ते पांचमुखी पांच जन्मली । ती पांच मुखे महालिंगाची भली । निरोपु तुज ऐक ॥१४४॥ ईशान तत्पुरुष अघोर तीन । वामदेव सद्योजात हे पांच जण । या पांच मुखातून उत्पन्न । लिंगे झाली ऐक पा ॥१४५॥

एकेक मनुते यस्तु पंचानन समुद्भवः ॥
प्रसादोद्भवईशानात् तत्पुरुषाज्जंगमोद्भवः ॥३३॥
शिवलिंगमघोराच्च वामदेवात्तथा गुरुः ॥
आचारस्योद्भवं चापि सद्योजातान्मिन्दं श्रुणु ॥३४॥

एकेका मुखातून । एकेक लिंग झाले उत्पन्न । कोण्या मुखातून कोण । ते ऐक ओ देवी ॥१४६॥ प्रसादलिंग ईशान मुखातून । तत्पुरुषी जंगमलिंग उत्पन्न । शिवलिंग अघोर मुखापासोन । जाहले जाण पा ॥१४७॥ गुरुलिंग वामदेव मुखातून । आचारलिंग सद्योजातापासून । ऐसी पांच मुखातून । प्रकाशली तो ॥१४८॥ महालिंग आणि पांच लिंगे । ही रुपा आली जयाचिये संयोगें । ती आणिक असति तीन लिंगे । तीहि ऐक निरोपू तुज ॥१४९॥

भावादि त्रिषुलिंगेषु जगत् सृष्ट्यादि कारणं ॥
एकेकाच्च द्वयं जातम् नवलिंगस्य उद्भवः ॥३६॥

सृष्टी तारावया चांग । विस्तारली षड्लिंगे अभंग । एकेका पासोन स्वयं भाग । द्वयद्वयते ॥१५०॥ साही लिंग ते तीन लिंगापासोन । सहा आणि तीन नवलिंग जाण । एकेका पासोन दोन दोन । ते ऐक निरोपु तुज ॥१५१॥

आचारं गुरुलिंगंच इष्टलिंगाद्धि जायतें ॥
शिवं जंगमलिंगं च प्राणलिंगसमुद्भवं ॥ ३६ ॥
प्रसादंच महालिंगं भावलिंगाद्धि निर्गतं ॥
एतानि शिवलिंगानि क्रमशो वर्णितानि ते ॥ ३७ ॥

आचार लिंग गुरुलिंग जाण । हे झाले इष्टलिंगापासोन । शिवलिंग जंगमलिंग उत्पन्न । प्राणलिंगापासोन ॥१५२॥ प्रसादलिंग महालिंग ऐक । भावलिंगापासोन देख । तिन्ही आणि सहा नेमिक । खूण निरोपिली तुच ॥१५३॥ या नव लिंगाची खूण । विरळा जाणे कोणी सत्य शरण । जयाचे चरणी तीर्थे पावन । त्याचे वंदू आपण आम्ही ॥१५४॥ ही नवलिंगे स्वयंपूर्ण । असती इष्टलिंग रुप होऊन । ही धर्मशास्त्राची खूण । गुरुकृपे ओळखावी ॥१५५॥ इष्ट प्राण भाव हि नांवे । अर्चलिंगा असती आघवे । जाणोनिया पूर्ण भावे । वर्तावे वीरशैव ॥१५६॥ सर्व पूजेचे सार प्रसिद्ध । एक लिंगपूजा फल अगाध । शिवागमी वर्णिले विशद । विष्णू आदि देवा ते ॥१५७॥ लिंगपूजेने तापसी । नाम पावले ब्रम्हऋषी । ब्रम्ह विचार

तये मानसी । येत शिवकृपेने ॥१५८॥ ऐसी जी लिंग-पूजा श्रेष्ठ । सकल ब्रम्हांडी ही बलिष्ट । तेथे नसे कदा अनिष्ट । ग्रह दशा जाण पा ॥१५९॥ शिवसांगे भवानीप्रति । माझे धारण जे करिती । तया नसे अधोगती । पवित्र कैलास प्राप्त होय ॥१६०॥ ती ही नवलिंगे ऐकत्वे असती । येर येरा मिश्रित वसती । तेंचि पुसे कर जोडोनि पार्वती । मिश्रित कैसे म्हणोनि ॥१६१॥ इतिश्री परमरहस्य सारामृत । उमा महेश्वर संवादी वर्तंत । त्याची टीका करोनि प्राकृत । कृत्य कृतार्थ मन्मथ ॥१६२॥

इति श्रीपरमरहस्ये हरगौरी संवादे षटस्थल नवलिंग स्वरुप वर्णनं नाम एकादशोध्यायः समाप्तः श्लोक ३७ ओव्या १६२

अध्याय १२ वा

ॐकाराय नमः ॥ एकादश अध्यायी लिंग विचार । सांगितला नव लिंग प्रकार । तैसाच मिश्रभाव सविस्तर । वर्णिला येथे ॥१॥

दे. उ. किमिश्रितं सदाचारं किमिश्रं गुरुलिंगम ॥
किमिश्रं शिवलिंगम् स्यात् किमिश्रं जंगमं तथा ॥ १ ॥

प्रसादमिश्रतं किं स्यात् महालिंगं तथैव च ॥
इत्यतन्मिश्रितं भावं सकलं कथयस्व मे ॥ २ ॥

पार्वती म्हणे शंकरासी । कवण लिंग कवणासी । मिश्रित होओनि असे तत्वासी । सांगा मज स्वामीया ॥२॥ आचार लिंग कोणाशी मिश्रित । कोणा मिश्रित गुरुलिंग असत। मिश्रित कोणासी शिवलिंग वसत । जंगमलिंग मिश्रित कैसे ॥३॥ प्रसादलिंग मिश्रित कोणासी । मिश्रित निरोपा महालिंगासी । ऐसे साही लिंगे कोण कोणासी । मिश्रित निरोपा स्वामी ॥४॥

शि. उ. आचारं गुरुलिंगं च प्रसादं जंगमं तथा ॥
शिवलिंगं महालिंगमेकैकेन सुमिश्रितम् ॥ ३ ॥

शिव म्हणे अंबे प्रति । मिश्रलिंगाची कैसी व्याप्ती । उभय लिंगे ऐक्य समावती । तो मिश्रभाव जाणावा ॥५॥ गुरुलिंग आचारलिंग मिश्रित असती । शिवलिंग जंगमलिंग मिश्रित वसती । प्रसादलिंग महालिंग स्थिती । असती ते एकत्वे ॥६॥ ऐसे सहा लिंग मिश्रित । येरयेराते असत । हे ऐकोनि संतोषले चित्त । मग प्रश्न करी काही ॥७॥

दे. उ. ज्ञानबीजाक्षरं किं वा आचारस्य च बीजकम् ॥
गुरुलिंगस्य किं बीजं किं बीजम् शिवलिंगम् ॥ ४ ॥

पार्वती पुसे शिवाते । महालिंगासी बीजाक्षर कोणते । आचार लिंगासी निरुते । कोणते बीजाक्षर ॥८॥ कोणते बीजक्षर गुरुलिंगासी । कोणते अक्षर शिवलिंगासी। कोणते अक्षर जंगमलिंगासी । प्रसाद लिंगासी अक्षर कोण ॥९॥

शि. उ. प्रणवं ज्ञानबीजं च आचारस्य नकारकं ॥
मकारं तु गुरोबीजं शिकारं लिंगमूर्तिकं ॥ ६ ॥
वाकारं जंगमं बीजं प्रसादस्य यकारकं ॥
एव बीजाक्षरज्ञाता दुर्लभश्च वरानने ॥ ७ ॥

पार्वतीसी निरोपी शंकर । महालिंगासी बीज ॐकार । आचारलिंगासी बीज नकार । गुरुलिंगासी बीजाक्षर । मकार बोलिजे॥१०॥शिवलिंगासी बीज शिकार । जंगम लिंगासी वाकार । प्रसादलिंगासी यकार । बीजाक्षर बोलिजे ॥११॥ नमःशिवाय हा पंचाक्षरी । ॐकार संयोगे बोलिजे षडाक्षरी । ते षडाक्षर षड्लिंगासी अवधारी । साही बीजे निरोपिली ॥१२॥ तोच साही बीजे तत्वादीकासी । कोण बीज कोणासी । ते ऐक एकचित्त मानसी होओनिया ॥१३॥

ॐकारं पचमूतात्मा नकारं दशइंद्रियः ॥
मकारं मनपंचानां शिकारं प्राणनायकं ॥ ८ ॥
वकारं दशवायूनां यकारं त्रिगुणं भवेत् ॥
एवं षडाक्षरं बीजं श्रुणू मे पार्वती यथा ॥ ९ ॥

ओंकार बीज पंच भूतात्मकासी । न कार तो दशइंद्रि-यासी । मकार अंतःकरण पंचकासी । प्राण पंचकासी शिकार तो ॥१४॥ वाकार तो दशवायुसी । यकार तो त्रिगुणासी । ऐसे बीज तत्वादिकासी । नेमिले असति ओ देवी ॥१५॥ ही साही बीजे षड्लिंगासी । हे षट्बीज षट्चक्रासी । हेंचि साही षट्स्थळासी । ते षट्स्थळ पार्वती पुन पुसे ॥१६॥

दे. उ. नामानि षट्स्थलस्यास्य गुणरुपाणि सर्वथा ॥
प्रीत्यर्थं मम देवेश कृपया वद, सांप्रतं ॥१०॥

पार्वती म्हणे देवा महेशा । षट्स्थळाचा नामरुप ठसा । निरोपावे स्वामी जगदीशा । कृपाळुवा ॥१७॥ गूढ रहस्य हे षट्स्थल । सांगा जी मज निर्मळ । वीरशैवाचे आदि मूळ । अलभ्य जे ब्रम्हादिका ॥१८॥

शि उ. भक्तो माहेश्वरश्चैव प्रसादी प्राणलिंगकः ॥
शरण्यः शिवलिंगैक्यः इदं षट्स्थलमुत्तमम् ॥११॥

ईश्वर म्हणे ओ देवी ऐक । प्रथम भक्तस्थळ म्हणिजे एक । माहेश्वर दुसरे नेमक । तिसरे ते प्रसादी बोलिजे ॥१९॥ चौथे ते प्राणलिंगी जाणिजे । पाचवे ते शरण स्थळ ओळखिजे । सहावे ऐक्यस्थळ बोलिजे । महा सत्य शरण ॥२०॥ याचो नामे कळति तरी कांही । परि याची स्थिती कळली पाहिजे पाहि । कळलियावरी तैसाचि

वर्तता होई । तरि तो सत्य शरण ॥२१॥ हे ऐकताचि निज वर्म । पार्वती प्रश्न करी धरोनि प्रेम । या षट्स्थळाची स्थिति उत्तम उत्तम । ती निरोपा स्वामी ॥२२॥

दे. उ. भक्तो माहेश्वरश्चे व प्रसादी प्राणलिंगकः ॥
शरण्यः शिवलिंगैक्य षट्स्थलं च कथं भवेत् ॥१२॥

पार्वती पुसे शंकरासी । नमन करुनि चरणासी । एकेका स्थळाची कैसी । आचरणूक कोणे परी ॥२३॥

शि. उ. सदाचारः शिवेभक्तिः लिंगजंगम एकधीः ॥
लांछने शरणं यस्तु भक्तस्थलमनुत्तमं ॥१३॥

शंकर म्हणे ओ पार्वती । षट्स्थळ ऐके प्रेम प्रीती । त्यातून प्रथम भक्ति । स्थळ निरोपु तुज ॥२४॥ सदाचारे आचरे शिवभक्ति । तो आचार निरोपु प्रेम प्रीती । अनाचार न धरी अणुमात्र हाती । कोटी लाभ जोडे जरी ॥२५॥ तरी अनाचार तो न करी । आवडी गोडी अत्यंत शिवाचारी । शिवा वाचून ब्रम्हा हरी । न मानी कोणासी ॥२६॥ जैसा पतीस भाव भक्ति चित्त । आपुले पतीचे तिला व्रत । म्हणोनि पतिव्रता निभ्रांत । नाम तियेचे ॥२७॥ ती जैसे आपुले पतीविण । सर्वथा न करी कोणाचे ध्यान । वर्णिता न करी श्रवण । ती धन्य जाण पतिव्रता ॥२८॥ तैसा न स्मरे शिवविण आन । पूर्ण

एकविध भक्ति धरुन । राहे सदा निष्ठेते ठेओन । हे भक्तिस्थळ उत्तम ॥२९॥ शिवावाचून कांही । ध्यानी मनी स्मरणी आन नाही । शिव लांछन देखे ज्याचे ठाई । धावोनि पायी मिठी घाली ॥३०॥ इतर देव असती शिवाचे सेवक । तया भजता दोष अनेक । भक्ति भावे अर्चिता नरक । प्राप्त होय श्रुति वदे ॥३१॥ गुरुलिंग आणि जंगम तिहिच्या पूजेस एकचि नेम । तिही एकभावे पूजी भक्तोत्तम । तो मुकूटमणि शिवाचारासी ॥३२॥ एक मूर्ति त्रिभाग झाली भक्तकाजे । म्हणोनि गुरुलिंग जंगम बोलिजे । तिन्ही एकचि मानुनि पूजी ओजे । तोचि भक्त उत्तम ॥३३॥ जंगम लांछन देखोनि नयनी । आपुली परावी बगी न धरी मनी । धांवोनि भावे लागे चरणी । भक्तस्थळ उत्तम या नांव ॥३४॥ जंगमलिंगी भेद धरीता । अधोगति पावे तत्वता । परमात्म भावे मानिता । पूजिता मोक्षपद पावे ॥३५॥ गुरु वचनी अविश्वास । शास्त्र वाक्या लावी दोष । कुतर्की पांडित्य विशेष । अभक्तस्थळ हेचि ॥३६॥ स्वधर्म पुराणा कंटाळत । परधर्म श्रवणा धावत । तयाचे धर्म श्रेष्ठ मानित । अभक्त स्थळ तेचि ॥३७॥ स्वधर्म सोडोनि आपुला । जरि उत्तम धर्म स्विकारीला । अधोगति नरक तयाला । स्वधर्म त्यागिताचि ॥३८॥ जैसे परस्त्री परधन । अनर्थासी होय कारण । तैसे परधर्म आचरण । घडे पातक सत्य पै ॥३९॥ तीर्थासी

विश्वास अत्यंत । लिंग जंगमी ठेवी चित्त । ऐसे भक्तस्थळ थोडियाने बहुत । निरोपिले तुज देवी ॥४०॥ आता माहेश्वरस्थळ । तुज निरोपु निर्मळ । जे ऐकता पातक सकळ । जळोनिजाय ॥४१॥

परस्त्रियं परार्थंच वर्जितो भाव शुद्धिमान् ॥
लिंगनिष्ठो जितात्मा च माहेश्वरस्थले पुमान् ॥१४॥

आता माहेश्वरस्थळ महिमान । पार्वती ऐक विश्वास धरोन । तयासी परस्त्री मातेसमान । काम नाही तयासी ॥४२॥ का म्हणसी तरि ऐक । तयासी आत्मा आत्मी नाही देख । जे देखे ते शिवचि एक । तेथे आत्मा आत्मी कैची ॥४३॥ त्यासी स्त्रीचि दिसत नाही । जे देखे ते शिवचि पाही । मा कामना उठे तया कायी । भोग विषयासी ॥४४॥ वीर निष्ठा अंगी येता देख । तो करी सारासार विवेक । मग वासनेचा पल्ला एकाएक । येईल कोठोनिया ॥४५॥ तया परद्रव्य पाषाणासमान । परनिंदा हिंसा न करी आपण । इत्यादि वर्जी सर्व अवगुण । भाव शुद्ध माहेश्वर तो ॥४६॥ लिंगनिष्ठे निपुण करी पूजा । लिंग जंगमी भाव नाही दुजा । गुरु भावने लिंगासी पूजी ओजा । जंगमी तोचि निष्ठा ॥४७॥ गुरुसी भजे शिवभावना । ऐशा माहेश्वरस्थळाच्या खुणा । आता प्रसादी स्थळाची विवेचना । निरोपु ऐक ओ देवी ॥४८॥

लिंगार्पितं प्रसादं च सुभोगी लिंगसंयुतं ॥
अनर्पितपरित्यागी प्रसादिस्थलमुत्तमम् ॥१५॥

ऐक तिसरे प्रसादीस्थळ। प्रसाद सेवनी निष्ठा अढळ। नित्य प्रसाद सेवि निर्मळ। भावे विश्वासे ॥४९॥ जंगम परब्रम्हचि मानिजे। त्याचा प्रसाद लिंगमुखे सेविजे। तृण तेहि लिंगासी दाविजे। मग स्वये सेविजे आपण ॥५०॥ प्रसादा गोडकडू बहू थोडे। जे म्हणती ते केवळ वेडे। शिवगणी मिरवी कोण्या तोंडे। नित्य गोडी नेणे प्रसा–दाची ॥५१॥ प्रसाद न मिळे धर्मभ्रष्टा। जो करी पर धर्मांचा साठा। कुतर्कि पाखांडमत श्रेष्ठा। प्रसाद वर्ज्य असे पै ॥५२॥ प्रसादमहिमा विशेष। होतसे ऋद्धि सिद्धि वश्य। वेद चर्चा प्राप्त श्वानास। प्रसादाने घडलीसे ॥५३॥ अनार्पित ते न अर्पिजे। कठिण अंश तो सांडून देईजे। आप पर जंगमी न लेखिजे। भावे सेविजे प्रसाद ॥५४॥ प्रसादी विन्मुख न घडे कधी। प्रसाद लिंगार्पित करी। आधी। भावे सेविता प्रकाशे सद्बुद्धि। अष्टमहासिद्धि ओळगंती अंगणी ॥५५॥ हे लटिके म्हणसी तरि ऐक। अष्टमहासिद्धीचे काय कौतुक। श्वानमुखे वेद न्रदविला देख। मा अष्टमहासिद्धी त्या किती ॥५६॥ प्रसाद निष्ठा जयासी पूर्ण असे। तो वंदिजे म्या महेशे। त्याचे दर्शन घे विश्वासे। तो पुण्य पुरुष भाग्याचा ॥५७॥ ऐसा प्रसाद निष्ठेचा नेम। तुज दाविला निरुपम। आता प्राणलिंग

उत्तम । चौथे स्थळ ते ऐक ॥५८॥

तथा प्राणगुणे लिंगं लिंगे प्राणः समाहित ॥
सुखदुःखभयं नास्ति प्राणलिंगीस्थलं भवेत् ॥१६॥

प्राणलिंगी स्थळाचे ऐक निरोपण । लिंगी ऐक्य प्राण गुणे करोन । प्राण तो लिंगी लयात नेओन । लिंग प्राण एक झाला ॥५९॥ लिंग तो प्राण प्राण तो लिंग । उभ-याचे एक असे अंग । म्हणोनि लिंग गेलिया मग । देह केवि राहे ॥६०॥ भानु अस्तमानी किरण जाये । दीप गेलिया प्रकाश केवि राहे । तैसा लिंग गेलिया प्राण पाहे । राहू शके केवि देवी ॥६१॥ आत्मा गेलिया देह जरि राहे । तरि लिंग गेलिया प्राणलिंगी ठाये । या लागी प्राणलिंगी न राहे । लिंग गेलिया वरी ॥६२॥ अखंड त्याचा प्राण । लिंगी असे होवोनि मग्न । यालागी प्राणलिंगी नामाभिधान । शोभे तयासी ॥६३॥ तो लिंग-रूप होवोनि असे । म्हणोनि तया सुख दुःख भय नसे । तो सुख दुःखा विरहीत वसे । निर्भय होवोनिया ॥६४॥ सुख झालिया फुगेना । दुःख झालिया तो उतरेना । कलि-कालासी तो भिईना । निष्ठेचेनि बळे ॥६५॥ जो स्वयेंचि रावो जाहला । तो काय भियिल सेवकाला । तैसा तो लिंगी लिंग होवोनिया ठेला । तया काळ यम कैचा ॥६६॥ प्राणलिंगी तत्व समाधी । लिंगी प्राण अर्पि सुधी । कासया

तया मृत्यू उपाधी । अमर असे जगी तो ॥६७॥ म्हणोनि लिंगधारी बहन । करणे गौत्रहत्या जाण । स्वयं समाधिस्त म्हणोन । समाधी च करिती तया ॥६८॥ हा परमपावन । साधन करिता साध्य होय जाण । जो असे वीरशैव कुलोत्पन्न । जाणे मर्म गुरु कृपे ॥६९॥ ऐसे हे प्राणलिंगीस्थळ । तुज निरोपिले सकळ । आता शरणस्थळ निर्मळ । निरोपु पांचवे ते ॥७०॥

पतिर्लिंगं सती चाहंमिति युक्तं सदाधिया ।
पंचेंद्रियसुखं नास्ति शरणस्थलमुत्तमं ॥१७॥

ऐक शरणस्थळाचे महिमान । लिंगासी स्वपति करोन । आपण सती होई शरण । प्रेम तयासी धरोनि ॥७१॥ सती पति जैसे एक असती । येरयेरासी भेद न धरिती । तैसी लिंगी अति प्रिती । युक्त होवोनि असे ॥७२॥ सती पतीची शरीरें वेगळे दिसती । परि आत्मत्वे एक होवोनि असती । तैसे लिंगि शरणस्थिती । होवोनि असे ॥७३॥ देखोनिया सत्यशरण । तात्काळ करी दंड प्रणामे शरण । किंकर वृति निरभिमान । म्हणोनि शरण स्थळ नाम हे ॥७४॥ पांची इंद्रियाचे सुख अथवा दुःख । अणुमात्र नाही देख । लिंग सुख सुखदायक । होवोनि अस ॥७५॥ लिंग सखी तो रत झाला । त्रिकाळ पूजा करु लागला । अखंड अहनिशी रमो ठेला । लिंगी लीन होवोनि ॥७६॥ ज्याचे

मुखी अखंड अमृत वाटी । तो काय कांजीसी लाळ घोटी । लिंगसुख सोडोनि विषयासाठी । रंक नोव्हेचि तो ॥७७॥ वोकिल्या वोकासी । परतोनि कोणी न सेवी त्यासी । तैसा न घे विषयासी । ते शरणस्थळ उत्तम ॥७८॥ श्री गुरूची सेवा करावया । सदा देह ठेविला पाया । तोडिली संस्मृतिची माया । तया शरण म्हणावे ॥७९॥ पति-व्रता पतीचे वचनासी । न टळे सदा सावध जैसी । तेवि लिंगपूजा गुरुदर्शनासी । न टळे कालत्रयी ॥८०॥ ऐसा लिंग मोही विषय त्यागो । ते शरणस्थळ निरोपिले तुज लागी । आता ऐक्यस्थळ उत्तम मार्गी । निरोपु तुज ते सहावे ॥८१॥

षडूर्मयश्च षड्वर्गोनास्ति चाष्टविधार्चनं ॥
निर्भयं शिवलिंगैक्यं शिखि कर्पूर योगवत् ॥१८॥

ऐक्य स्थळ ते पहावे । ते षडूर्मि वेगळे असे स्वभावे । षड्वर्गासी ते ना गवे । निरंजन मूर्ती ॥८२॥ सुखदुःख मानापमान । नाही आपपर निरभिमान । क्षुधा तृष्णा शीत उष्ण । लागता न डळमळी तो ॥८३॥ काम क्रोध लोभ दंभ मोहो । जयाकडे न लभे पाहो । मदमत्सर सर्व विकार समूहो । अणूमात्र विटाळ तयाचा ॥८४॥ मी तू हे नाही तया कधी । आशा मनिषा विषय कुबुद्धि । न घे आलिया अष्टमहासिद्धी । शरणागत वीर ॥८५॥ तो

स्वयेचि वस्तु होवोनि असे । यालागी जरा मरण आठवतु नसे । मा देह बुद्धि तया असे । हे केंवि घडे ॥८६॥ जेथे देह बुद्धि चि नाही । तेथे अष्टविधार्चन पूजा कांही । पूज्य पूजक पूजा आपण पाही । होवोनि ठेला ॥८७॥ तो भवभया विरहीत । न करी लौकीक गोष्टी मात । न मिरवी जाणीव शाहणीव व्युत्पत । लिंगी रत होवोनि असे ॥८८॥ तो लिंगी मिळोनि कैसा गेला । जैसा कर्पूर अग्निरूपचि झाला । तैसा लिंगीमिळोनि ठेला । लिंग होवोनि तो ॥८९॥ भूताकृति भिन्न देखेना । त्रिभुवनी देखे आप आपणा । विश्वी ऐक्य विश्व आपणा । पाहे म्हणोनि ऐक्यस्थळ तो ॥९०॥ तो निजरुप निरालंब भरित । निर्विकल्प निरंजन मूर्त । निजानंद निर्धूत । निरामय तो ॥९१॥ तो निराश निःसंग । अनुपम्य अनुरागी अनंग । अनाम अप्रमेय निजांग । ओवोनि असे ॥९२॥ तो शिवतत्वी मग्न होवोन । ईश्वर रूपे राहे आपण । अज्ञ जनाते उद्धरून । निजमार्गा लावितसे ॥९३॥ शिवपूजा शिवस्मरण । करिता नसे त्यासी भान । शिवतत्वाची मुख्य खूण । लीन जाण तेथेंचि ॥९३॥ तया जरा मरण नाही । तो अमर असे विदेहि । योगाभ्यासी सदाहि । पूर्णत्व पावला ॥९५॥ सर्व नाडीचे शोधन करोन । जेथीचे तेथेंचि खुंटओन । दशदिशाप्रति शोधून । दशद्वारा आकर्षि ॥९६॥ प्राण व्याप्त शरीराभितरी । तो काढोनि ब्रम्हरंध्री ।

प्रवेशतसे निर्धारी । कोटी चंद्र सूर्य प्रभा जिथे ॥९७॥ तेथे धीर धरुनि उघडिता नेत्र । तो तया प्रभेच्या परत्र । अतिसूक्ष्म न वर्णवे अणुमात्र । ज्योति पवित्र दिसतसे ॥९८॥ तो मार्ग परम कठिण । मना प्रवेश नोव्हे जाण । म्हणोनिया योगी उन्मन । म्हणती तया ॥९९॥ तेथे गुरुचे न चाले । कोण्या उपाया न हाले । एक निश्चल तत्व डोले । स्वस्वरुपो अखंड ॥१००॥ त्या दृष्टीचे आवरण । अति सदृढ होय म्हणोन । जरि मागे न पाहे परतोन।तरिच चढे पुढती॥१०१॥विद्युत चपळगति आत्म-दृष्टी । चमकोनि मिळे ज्योतिपोटी । मागुती चढोन येता त्रिकुटी । उठाउठी भेटतसे ॥१०२॥ जीव शिवा पडिल्या गाठी । हीच असे ऐक्यता मोठी । तत्वाविना जेथे सृष्टी । उद्‌भव होय जाण ॥१०३॥ हा जाणोनि ऐक्य योग । जो करी लिंगार्चन सांग । तो ऐक्यस्थळाचा मार्ग । पावला असे निश्चये ॥१०४॥ तोचि सद्‌गुरु शिवाचा-रासी । आणि तारक विश्वजनासी । जो पुजी ऐसिया विश्वासेसी । तो होय तद्रुपचि ॥१०५॥ त्याचे मुखीचा प्रसाद चरणीचे तीर्थ । विश्वासे सेविता अधोगती चुकत । तो परब्रम्ह भावना निभ्रांत । भाविजे निजभक्ति ॥१०६॥ तो जयाकडे कृपादृष्टी पाहे । तयासी सुखाची दिवाळी होय । त्याचे कळिकाळ वंदिती पाय । मा इत-राचे भय काय तया ॥१०७॥ ते परब्रम्हचि मुसावले ।

भक्ति सुखालागी अवतरले । वीरशैव नाम पावले । ऐक्य-स्थळे ते ॥१०८॥ त्या स्थळी सत्यशरण । असती तेचि होवोन । ते मजहि होती पूज्यमान । षट्स्थळ ते ॥१०९॥ हे ऐक्यस्थळ सहावे । तूज निरोपिले प्रेम भावे । ऐसे ऐकोनि आनंदली जीवे । मग प्रश्न करिती झाली पुढारी ॥११०॥ इति श्रीपरमरहस्य सारामृत । शिवगौरी संवादी वर्तत । त्याची टीका करोनि प्राकृत । कृत कृत्य मन्मथ ॥१११॥

इति श्रीपरमरहस्ये हरगौरी संवादे षट्स्थल निर्णय निरोपणं
नाम द्वादशोध्यायः समाप्तः श्लोक १८ ओव्या १११

अध्याय १३ वा

श्री गुरुवे नमः । मागिल अध्यायाचे अंती । सहा स्थळांची निज स्थिती । ती श्रुत केली देवीप्रति । कृपादृष्टी करोनि ॥१॥ आता पुढे सुरस प्रकार । देवी प्रश्न करील साचार । वीरशैवधर्माचे सार । वारंवार प्रगटवा म्हणोनि ॥२॥

दे. उ. मिश्रितं भक्तमाहेशं प्रसादि प्राणलिंगिनि ॥
शरण्यैक्यं च किंवा स्यात् ब्रुहि मे परमेश्वर ॥ १ ॥

पार्वती म्हणेजी शंकरा । हे षट्स्थळ कैसे मिश्रित दातारा । भक्त माहेश्वर प्रसादी येरयेरा । मिश्रित कैसे ॥३॥ प्राणलिंगी आणि शरण । सहावे ऐक्यस्थळ जाण । हे परस्पर मिश्रित त्रिनयन । निरोपिले पाहिजे ॥४॥

शि. उ भक्तोमाहेश्वरश्चैव प्रसादी प्राणलिंगकः ॥
शरणः शिवलिंगैक्यः एकः पंचसु मिश्रितं ॥ २ ॥

शंकर म्हणे ओ पार्वती । हे येरयेरा मिश्रित असती । एक एक पांचा प्रती । मिश्रित ते ऐक ॥५॥ भक्त मिश्रित माहेश्वरस्थळासी । तैसाची शरण आणि ऐक्यासी । मिश्रित असे भक्तस्थळ ते ॥६॥ तैसेचि माहेश्वर भक्त स्थळासी । मिश्रित असे प्रसादी प्राणलिंगासी । शरण्य आणि ऐक्यासी । मिश्रीत माहेश्वर ते ॥७॥ तैसेच मिश्रित प्रसादि पांचासी । भक्त माहेश्वर प्राण लिंगीयासी । शरण्य आणि ऐक्यासी । मिश्रित असे प्रसादीस्थळ ते ॥८॥ तैसेचि मिश्रित प्राणलिंगी पांचासी । भक्त माहेश्वर प्रसादी यासी । शरण्या आणि ऐक्यसी । प्राणलिंगी मिश्रित असे ॥९॥ तैसचि शरण्य मिश्रित पांचासी । भक्त माहेश्वर प्रसादियासी । प्राणलिंगी उरण्यासी । ऐक्यस्थळ मिश्रित असे ॥१०॥ ऐसे षट्स्थळ मिश्रित येरयेरासी । ते निरोपिले समस्त तुजसी हे ऐकोनि संतोषिली मानसी । पुनः प्रश्न करिती झाली आणिक ॥११॥

दे. उं. भक्तादैक्यावसानानां स्थलानां क्रमशः प्रभु ॥
अंगानि तानि सर्वाणि कथयस्व ममानघ ॥३॥

पार्वती म्हणे कैलासनाथा । कोण्या स्थळास कोण अंग निरोपा आता । म्हणोनि चरणावरी ठेविला माथा । भक्ति भावे करोनिया ॥१३॥ अंबेचा प्रश्न रहस्य सार । प्रगट करी वारंवार । शंकर सांगे अरुवार । जग उद्धाराकारणे ॥१४॥

शि. उ. आकारोंकारवबयोः संशयोरपि वा पुनः ॥
भेदो हि नैवविद्येत छथयोर्जययोरपि ॥४॥

अंग म्हणिजे अंगचि बोलिजे । अकारा ओंकारा भेद नेणिजे । व कारा ब कारा भेद नाही जाणिजे । स कारा श कारा भेद नाही ॥१४॥ द कारा ह कारा भेद नास्ति । ज कारा य कारा नाही भेद गती । छकारा थ कारा उभयाप्रति । भेद नाही ओ देवी ॥१५॥ ऐसे अक्षराचे जाणिजे भेद । जो जाणे तो ज्ञानिया स्वतःसिद्ध । तो वाचिता कथिता ग्रंथ प्रबंध । गुंतेचिना कधी ॥१६॥ गिरिजेने षट्स्थळाचि अंगे पुसिली । ती निरोपिती आता चंद्रमौळी । तेचि श्रोतिया प्रति सुगम बोली । निरोपु आता ॥१७॥

शि. उ. भक्तस्यांगमियं पृथ्वी जलं माहेश्वरस्यच ॥
प्रसादिनोऽग्निरंगं स्याद् वायुस्तत् प्राणलिंगिनः ॥५॥
आकाशं शरणांगं च ऐक्यस्यात्मा उदीरितः ॥
एतदंगस्थलज्ञानं सुसुक्ष्मं कमलानने ॥६॥

शंभू निरोपी गिरिजेसी । ऐक ओ षट्स्थळाचे अंगासी । पृथ्वी अंग भक्तस्थळासी । निभ्रांत जाणपां ॥१८॥ जळांग माहेश्वरासी । तेच ते शोभे प्रसादियासी । प्राणलिंग तो वायु अंगेसी । असतुसे ॥१९॥ अकाश अंग शरण्यासी । आत्मत्व अंग ऐक्यासी । ऐसी षट्स्थळाची अंगे तुजसी । निरोपिली ओ गिरीजे ॥२०॥ इतुके ऐकोनि संतोषिली । सद्भावे चरणा लागली । मग काय विनविती झाली । शंकरासी देवी ती ॥२१॥

दे. उ. एतेषां षट्स्थलानां च का वा हस्ता भवंति हि ॥
हस्तभेदं न जानामि ब्रूहि मे परमेश्वर ॥७॥

देवी म्हणे शंकरासी । निरोपा षट्स्थळाचे हस्तासी । कोण हस्त कोण्या स्थळासी । त्यांची नामे कायसी ॥२२॥

शि. उ. भवतं सुचितहस्तं च सुबुद्धिश्च महेश्वरः ॥
प्रसादी निरहंकारं सुमनः प्राणलिंगीनः ॥८॥
ज्ञानहस्तं शरणस्य भावमैक्यस्य तन्मतः ॥
एते हस्ता परिज्ञेयाः षट्स्थलानां क्रमेण ते ॥९॥

शिव म्हणे गिरीजे ऐक । षट्स्थळाचे जे हस्तक । सुचित हस्त भक्तासी देख । शोभतु असे ॥२३॥ सुबुद्धि हस्त माहेश्वरासी । निरहंकारी हस्त प्रसादियासी । समन हस्त प्राणलिंगासी । साजिरा दिसे ॥२४॥ शरण्यासी ज्ञान हस्त । भावहस्त ऐक्यासी निभ्रांत । ऐसे साहि हस्त

शोभत । षट्स्थळासी ॥२५॥ आदि षट्स्थळाची निरोपिली अंगे । आता निरोपिले हस्त तेणेचि भागे । देवी पुसे षट्स्थळाची लिंगे । कोण लिंग कोणासी ॥२६॥ अंबेचे प्रश्न असती गहन । परमात्मा स्वये करीतसे विवेचन । हा संस्कृत संवाद भावें कुन । आणीला प्राकृति ॥२७॥

दे. उ, भक्तमाहेश्वरादीनां क्रमशो लिंग पूजनं ॥
कथ्यतां मे परब्रम्हन् षट्स्थलस्य रहस्यकं ॥१०॥

देवी म्हणे कोण लिंग भक्तासी । महेश्वरे पूजिजे कोण लिंगासी । कोण लिंग प्रसादियासी । प्राणलिंगासी कोण लिंग ॥२८॥ कोण लिंग शरण्यासी । ऐक्य स्थळ वंदी कोण लिंगासी । हे निरोपा म्हणोनि चरणासी । पार्वती लागे ॥२९॥

शि. उ भक्तस्यचारलिंगं स्यात् गुरुलिंगं महेशितुः ॥
प्रसादिनः शिवलिंगं जंगमं प्राणलिंगिनः ॥११॥
शरणस्य प्रसादं स्यात् महालिंगं मतं ततः ॥
ऐक्यस्याच्यं विशेषेण स्थलभेदात् प्रकीर्तितं ॥१२॥

शंकर म्हणे ओ गिरिजे । भक्तासी आचार लिंग जाणिजे । गुरुलिंग म्हणिजे महेश्वरासी ॥३०॥ शिवलिंग प्रसादियासी । जंगमलिंगा प्राणलिंगासी । प्रसादलिंग शरणासी । पूज्य असे निज हस्ते ॥३१॥ महालिंग ते ऐक्यस्थळासी ।

ऐसी स्थळे साही लिंगासी । पूजिती षट्‌हस्ते नेमेसी । ते निरोपिले तुजलागी ॥३२॥

दे. उ. आचारस्यमुखं देवि गुरुलिंगं मुखं तथा ॥
शिवलिंगमुखं चैव चरलिंगमुखं च किं ॥१३॥
प्रसादस्य मुखं किं वा महालिंगमुखं तथा ॥
इदं सर्वं न जानामि कथयस्व महेश्वर ॥१४॥

गिरिजा म्हणे शंकरासी । कोण मुख आचारलिंगासी । मुख कोण ते गुरुलिंगासी । शिवलिंगा कोण पै ॥३३॥ चर म्हणती जंगमासी । कोण मुख असे त्या लिंगासी । आणिक त्या लिंग स्थितीसी । निरोपावे ॥३४॥ प्रसादी आणि महालिंगासी । मुखे किती निश्चयेसी । किती किती असती कवणासी । वेगळाली सांगा मज ॥३५॥

शि. उ. ज्ञानलिंगमुखं पंच आचारादिकमुच्यते ॥
षड्‌विधानां तु लिंगानां मुखानि क्रमशः शृणु ॥१५॥

शंकर म्हणे गिरीजेसी । पांच पांच मुखे एकएका लिंगासी । हे षड्‌लिंग येरयेरासी । मुखे जाणिजे ॥३६॥ महालिंग प्रसादलिंग दोन । जंगमलिंग आणि शिवलिंग चार जण । पांचवे गुरुलिंग नेमून । ही पांच मुखे आचार लिंगासी ॥३७॥

जंगमं लिंगमाचारं ज्ञानलिंगप्रसादकं ॥
शिवलिंगसमायुक्तं इत्येतद् गुरु लक्षणं ॥१६॥

महालिंग प्रसादलिंग जंगमलिंग। शिवलिंग आणि आचारलिंग। ही पंचलिंगे चांग। मुखे गुरुलिंगासी॥३८॥

महालिंगप्रसादं च जंगमाचारमेव च ॥
गुरुलिंगमुखं पंच शिवलिंगस्य निश्चितं ॥ १७ ॥

महालिंग प्रसादलिंग। जंगमलिंग गुरुलिंग आचारलिंग। हे पांच शिवलिंगासी चांग। मुखे शोभती ॥३९॥

आचारं ज्ञानलिंगं च गुरुलिंगप्रसादकं ॥
शिवलिंगमुखं पंच चरलिंगस्य तत्वतः ॥ १८ ॥

महालिंग प्रसाद लिंग जाण। शिवलिंग गुरुलिंग गहन। आचार लिंगादि पंच नेमून। मुखे चरलिंगासी ॥४०॥

जंगमं शिवलिंगंच आचारं गुरुज्ञानकं ॥
एतत् पंचसमायुक्त प्रसादं लिंगलक्षणं ॥ १९ ॥

महालिंग आचारलिंग जाणिजे। शिवगुरु जंगमलिंग जे। ही त्याची मुखे बोलिजे। प्रसादलिंगासी पै ॥४१॥

जंगमं शिवाचारं गुरुलिंगं प्रसादकं ॥
एतत् पंच मुखान्याहुः महालिंगस्य मुक्तिदं ॥ २० ॥

आचारलिंग शिवलिंग गुरुलिंग जाण। जंगमलिंग प्रसादलिंग नेमून। ही महालिंगासी प्रमाण। पांच मुखे बोलिजे ॥४२॥ हे षड्लिंग येरयेराची मुखे। तुज निरोपिली भक्ति

प्रेम सुखे। ऐकोनि सुख जाहले निके। पार्वती देवीसी ।।४३।। म्हणे अजी भाग्य उदया आले। जे बहूकाळ होते लोपले। ते स्वामीने बोधिले। कृपा करोनि मज ।।४४।। आजी माझ्या दैवा नाही पार। जे स्वमुखे निरोपितसा दातार। आता कायसा दरार। जन्म मृत्यूचा ।।४५।। जन्ममृत्यू येथ केवढीयाचे। कर्तव्य पुसिले यम काळाचे। नाम नाहीच संसाराचे। ऐसे केले कृपाळुत्वे ।।४६।। जे जे करितसा निरोपण। तेणे शिवाचार होय संपन्न। जे सत्यशरण शिवाचारासी पावन। त्याचे हृदयीचे गूज हे ।।४७।। जे नर करिती शिवधर्म आचरण। तयाचे तुटे जन्ममरण। संसाराचे नुरे कारण। शिवपदा योग्य तो ।।४८।। जन्ममृत्यूचा दरारा। अशैवालागी निर्धारा। नेमिले असे यमकिंकरा। शिक्षा द्यावया लागी ।।४९।। शैवाचे मुखी शिवनाम। वीरशैवांगलिंग सम। त्याचे सूक्ष्म धर्म नेम। न कळे इतराप्रति ।।५०।। ते करिती शिवागम श्रवण। तेणे शिवाचार होय संपन्न। स्त्री पुत्र सेवकादि जाण। होती निपुण शिवधर्मी ।।५१।। ऐसा शिवाचार जाण। तो ऐकता परमपावन। जो वर्ते शिवाचारे पूर्ण। उद्धरुन जाय तो ।।५२।। वीरशैव धर्म परम कठिण। तो न जाणावा इतरासमान। क्रिया शुद्ध परमपावन। असे जाण लिंगधारी ।।५३।। लिंगपूजा हाचि नित्य नेम। भक्ति भावे तेचि करी सप्रेम। गुरुलिंग

आणि जंगम । त्याते भजे आवडी ॥५४॥ पंच शिवलिंगा पासोन । पंचाचार झाले निर्माण । ती लिंगांगी जाणती खूण । इतरा न कळे तत्व पै ॥५५॥ परि लिंगपुराणाचे ठायी । रुद्र सृष्टीचे मर्म पाही । उल्लेखिले असे लवलाही । निज भक्ता कारणे ॥५६॥ ऐसा शिवाचार जाण । ऐकता परम पावन । शिवाचारे वर्तता संपूर्ण । उद्धरता होय जगा ॥५७॥ मी एकली होईल पावन । त्याचे आश्चर्य स्वामी कोण । परि शिवाचार संपूर्ण । उद्धरत होय ॥५८॥ मज पुसावया हेचि कारण । जे मी उद्धरे आणि जग होय पावन । म्हणोनि आणिक प्रेमे प्रश्न । करिती झाली जगदंबा ॥५९॥

दे. उ. पंचभूतमयं देहं केन रुपेण चार्पणं ॥
कस्मिन् लिंगे भवेत् स्पष्टं कथयस्व माहेश्वर ॥ २१ ॥

गिरिजा म्हणे शंकराप्रति । हे पंच भौतिक शरीर अर्पिती । कोण्या लिंगी कोण तत्व निवेदिती । ते निरोपा स्वामी ॥६०॥

शि उ आचारस्यार्पिता पृथ्वी गुरुर्लिंगार्पितं पयः ॥
शिवलिंगार्पितं तेजो वायुश्च समार्पितः ॥ २३ ॥
प्रसादार्पितमाकाशं प्रणवी ज्ञानार्पितः ॥
एतदर्पण सद्भावं दुर्लभं श्रुणु पार्वती ॥ २३ ॥

शंभू म्हणे देवी ऐक मात । आचार लिंगासी पृथ्वी अर्पित ।

गुरुलिंगा आप निभ्रांत । शिवलिंगी तेज ते ।।६१।। वायु जंगमलिंगी अर्पण । अकाश प्रसादलिंगी निवेदन । महालिंगा अर्पिती जाण । प्रणव तो ॐकार ।।६२।। ऐसे षड्लिंगा षड्तत्व अर्पण। याचा भेद जाणे तो ज्ञानिया पूर्ण। त्याचे आम्ही वंदू चरण । सत्य सत्य वो देवी ।।६३।।

विषयाः पंचभोगा ये पंचेद्रियसमन्विताः ।।
पंचाक्षरे पंचवक्त्रे सद्भावेन समर्पिताः ।। २४ ।।
शब्दस्पर्श रुपरसं गंधश्चापि हि पंचमः ।।
एतेषामर्पणं नित्यं निष्कामो मुक्ति भाक्नरः ।। २५ ।।

पंचविषयादि भोग जे जे। ते पंचाक्षरी अर्पण कीजे। पंचेंद्रिय द्वारे सर्मपिजे । पंचलिंगामुखी ।।६४।। पांच इंद्रिय दारे पांच विषयासी । अर्पि प्रणव सहाव्या लिंगासी । तेचि लावीले मुक्ति पदासी । परि ते दुर्लभ ओ देवी ।।६५।।

एवं पंचादिकं चैव पंचवक्त्रे समर्पणं ।।
जानाति निर्मलो बुद्धः तस्य हस्ते शिवं पदं ।। २६ ।।

एवं पंचविषयादि भोग । पंच मुखी सर्मपिजे चांग । तो ज्ञानिया जाणिजे अभंग । शिवपद प्राप्त तयासी ।।६६।। ऐकोन गिरिजे संतोष झाला । अर्पणे प्राप्त होय शिवपदाला। तरी तेचि पुसे शंकराला। अर्पण ते कैसे ।।६७।।

दे. उ. कं लिंगमर्पयत् को वा विषयः केन हेतुना ।।
तत्सर्वं क्रमशो देव ब्रुहि मे कृपयां शिव ।। २७ ।।

पार्वती पुसे कैलासपति । कोण विषय कोण्या लिंगाप्रति । अर्पिजे कवणे स्थिती । ते निरोपा परमेश्वरा ॥६८॥

शि. उ. शब्दं प्रसादलिंगाय चरलिंगाय स्पर्शनं ॥
शिवलिंगाय रुपं तत् गुरुलिंगाय वै रसं ॥२८॥
गंधमाचारलिंगाय महालिंगाय ॐततः ॥
एतन्मुखपरिज्ञानं दुर्लभं श्रुणु पार्वती ॥२९॥

परमेश्वर म्हणे उमेश । शब्द विषय प्रसादलिंगास । अर्पिजे स्पर्श जंगमलिंगास । शिवलिंगास रुप पैं ॥६९॥ गुरुलिंगासी रस । आचारलिंगा सुगंध सुरस । प्रणव तो महालिंगास । समर्पिजे आदरे ॥७०॥ ऐसे समर्पि जो जाणोनि खूण । तो दुर्लभ वो सत्यशरण । त्याचे अखंड आम्हा ध्यान । त्याचे चरण वंदू आम्ही ॥७१॥ ऐसेचि नेमे चालता । तरी सायुज्य येतसे हाता । दुर्लभ असे आचरता । वीरव्रत लिंगधारीचे ॥७२॥

यदींद्रियमुखज्ञानं तदींद्रियमुखेन च ॥
अन्येंद्रियेण भोक्तव्यं न भवेत् कर्मभेदतः ॥३०॥

येथे ज्ञानिया म्हणसी का स्तविजे । तो योग्यायोग्य जाणे ओजे । जेथिचे भोक्तव्य तैथेचि देईजे । म्हणोनि धन्य तो ॥७३॥ आन इंद्रियाचे विषय आनासी । भोक्तव्य नव्हे ते तयासी । ज्याचे विषय ते त्याने त्यासी । सुखे भोगिजे ॥७४॥ जैसे अन्य स्थानीचे भूषण । अन्यस्थानी लेता

अमान्य । स्थानीचे स्थानी शोभायमान । दिसे साजिरे ॥७५॥ पाहता तरी एकचि भोक्ता । दुसरा येथ नाही तत्वता । परि इंद्रियद्वारे भोक्तव्यता । भिन्नत्वे भोगी ॥७६॥ भिन्न भिन्न पदार्थ भोगी । परि ऐकत्वे एकाचि अंगी । विषय अनारिसें परि निजांगी । भोक्ता तो एकचि ॥७७॥ म्हणोनि जेथीचे विषय तेथेंचि भोगिजे । तेथे गुरुचि भोक्ता जाणिजे । म्हणोनि येरयेरा न लाविजे । लाविता विच्छिन्न पडे ॥७८॥ पुष्पाचा परिमळ नेत्री काय घेईजे । मुक्ताफळ चरणी काय परीक्षिजे । आणि मुखे ऐकिजे । शब्द तो कायी ॥७९॥ काय श्रोत्रे बोलिजे । कि हस्ते चालिजे । काय चरणे कीजें । भोजन क्रिया ॥८०॥ म्हणोनि येराची क्रिया येरासी । न करवे करिता सायासी । ज्याचे त्यानेचि कीजे भोक्ता सर्वासी । श्रीगुरुनाथ एकचि तो ॥८१॥

इंद्रियादिगतं किंचित् यत्सुखं तत्तुपावनं ॥
तत्प्रसादं च भोक्तव्यं तदींद्रियमुखेन च ॥३१॥

इंद्रिय द्वारे किंचिन्मात्र सुख । होय ते गुरुचि भोक्ता देख । तो प्रसाद मानिजे विशेष । ऐसा नेम असे ॥८२॥ परि लिंग मुखे जे होय अर्पण । तोचि प्रसाद बोलिजे नेमून । लिंगमुखेविण जे होय निवेदन । तो प्रसाद नोव्हे ओ देवी ॥८३॥

दे. उ. मिश्रितस्य स्वरुपं मे कथयस्व महेश्वर ॥
परस्परं मिश्रभावं न जानामि सदाशिव ॥३२॥

पार्वती म्हणे ईश्वरासी । ही विषये मिश्रित ती कैसी । कोण विषय कोणासी । मिश्रित असती ॥८४॥

शि. उ, शब्दं पंचसमायुक्तं स्पर्श पंचसमान्वितं ॥
रुपं पंचसमाख्यातं रसपंचसमन्वितं ॥३३॥
गंधं पंचसमायुक्तं मिश्रितं तत्वतः श्रुण् ॥
यथा द्रव्यं सुखं ज्ञात्वा अर्पणं ततु दुर्लभं ॥३४

शंकर म्हणे देवीसी । एक एक मिश्रित पांचासी । ऐसे मिश्रित येरयेरासी । असती ओ देवी ॥८५॥ हे मिश्रित मुखे जाणोन । जो करी आत्मार्पण । तो ज्ञानिया दुर्लभ जाण । सत्य शरण ओ देवी ॥८६॥

दे. उ कार्नींद्रियाणि केभ्यश्च लिंगेभ्यः क्रमतोऽर्पयेत् ॥
निर्णयं श्रोतुमिच्छामि सुस्पष्टं भगवन् वद ॥३५॥

पार्वती म्हणे शंकरासी । कोण इंद्रिय कोण लिंगासी । अर्पित निरोपा भेदासी । कैसा निर्णयो देवा ॥८७॥

शि उ. श्रोत्रेंद्रियसमायुक्तं प्रसादं लिंगमेव च ॥
त्वगींद्रियमुखं ज्ञेयं जंगमस्य तथैव हि ॥३६॥
नेत्रेंद्रियमुखं तस्य शिवलिंगस्य तन्महत् ॥
हृदेंद्रिय मुखं चैव महालिंगस्य वै तथा ॥३७॥

हे पार्वती ऐक ओजे । श्रोतेंद्रिय प्रसादलिंग बोलिजे । त्वगींद्रिय जंगम जाणिजे । चक्षु शिवलिंग ते ॥८८॥ जिव्हेसी गुरुलिंग जाणिजे । घ्राणासी आचारलिंग ओळखिजे । मानस हृदयलिंग जाणिजे । ते महालिंग असे ॥८९॥ षड्लिंग षडींद्रिय मुखे । षड्विषय भोगिती सुखे । षट्स्थळासी भोक्तव्य निके । प्रसाद मुखे तेवि ॥९०॥

हृदेंद्रियमुखं ज्ञात्वा ऐक्यमेव प्रसादवान् ॥
श्रोत्रेंद्रियमुखं ज्ञात्वा शरणस्य प्रसादभाक् ॥३८॥
त्वगींद्रियमुखं ज्ञात्वा प्राणलिंगी प्रसादवान् ॥
नेत्रेंद्रियमुखं ज्ञात्वा प्रसादिस्यात् प्रसादभाक् ॥३९॥

या षड्इन्द्रिया मुखे करोन । प्रसाद भोग जाणे तो प्रसादिया पूर्ण । मानस इंद्रियाचे मुखे जाणे तो जाण । ऐक्य स्थळ बोलिजे ॥९१॥ श्रोत्र मुखे जाणोन शब्दाते घेणे । तया शरणस्थळ प्रसादी म्हणणे । त्वगींद्रिय मुखी स्पर्श सेवने । तो प्राणलिंगी प्रसादी बोलिजे॥९२॥चक्षुरिंद्रिय मुखे जाणोनि रुपे घेणे । तया प्रसादीस्थळ प्रसादी म्हणणे । ही खूण सत्यशरणचि जाणे । जो शिवाचारासी अग्रगणी ॥९३॥

जिव्हेंद्रियमुखं ज्ञात्वा तत् प्रसादी महेश्वरः ॥
घ्राणेंद्रियमुखं ज्ञात्वा तथा भक्तः प्रसादवान् ॥४०॥

जिव्हेंद्रिय मुखे जाणोनि रस घेणे । तया महेश्वरस्थळ

प्रसादि म्हणणे । घ्राण मुखे जाणोन गंध सेवने । तया भक्तस्थळ प्रसादि बोलिजे ॥९४॥ आता षट्स्थळ षड्‌-लिंगासी । कोण्या अंगे कोण्या हस्ते कोण विषयासी । कोण तृप्ती करी कोण्या लिंगासी । ही खूण पुसो म्हणे देवी ॥९५॥ ऐसा पार्वती प्रति शंकर । भक्ति ज्ञान सांगे आचार । जे ऐकता वीरशैव एकाग्र । प्राणी पावन होती पै ॥९६॥ इति श्रीपरमरहस्य सारामृत । शिव गौरी संवादी वर्तत । त्याची टीका करोनि प्राकृत । कृत कृत्य मन्मथ ॥९७॥

इति श्रीपरमरहस्ये हरगौरी संवादे षड्‌लिंग निर्णय निरोपणं
नाम त्रयोदशाध्याय: समाप्त: ओव्या ९७ श्लोक ३९

अध्याय १४ वा

श्री गुरुभ्यो नम: । मागील अध्यायाचे अंती । पार्वती प्रश्न करी शंकराप्रती । परम संतोषोनि कैलासपती । उपदेश करीसे ॥१॥

दे. उ. स्थलानामंगहस्तानि लिंगानि च क्रमेणं वै ॥
अर्पणं तु तथा ब्रुहि प्रकारेण च केन वा ॥१॥

देवी म्हणे भक्तस्थळादि करोन । कोण्या लिंगा कोण

स्थळ करी पूजन । कोण्या अंगे कोण्या हस्ते कोण मुखे करोन । कोण विषय अर्पिजे ॥२॥ ही अर्पण विधी मज लागोन । षड्लिंगाचे निरोपावे पूजन । म्हणोनि वंदिले चरण । कृपा कीजे स्वामिया ॥३॥

शि. उ. चित्तहस्तेन भूम्यंगं भक्तस्याचारलिंगके ॥
घ्राणे च तन्मुखे गंधं अर्पितं तृप्तिभाक् भवेत् ॥२॥

शंकर म्हणे पार्वतीसी । आधी ऐक भक्तस्थळासी । तो पूजी कोण्या लिंगासी । कोण्या पदार्थे ॥४॥ भूमी अंगे सुचित्त हस्ते । घ्राणमुखे गंध विषयाते । तृप्त करी आचार लिंगाते । ते भक्तस्थळ जाणिजे ॥५॥

माहेश्वरो जलांगे च बुद्धिहस्तेन सद्गुरुं ॥
जिव्हामुखे रसतत्वं अर्पितं तृप्ती भाक्भवेत् ॥३॥

जलांग सबुद्धि हस्ते । जिव्हामुखे रस विषयाते । तृप्तकरी गुरुलिंगाते । माहेश्वरस्थळ जाणिजे ॥६॥

निरहंकार हस्तेन अनलांगं प्रसादिकः ॥
शिवलिंगमुखे नेत्रे अर्पितं रुपभोगवान् ॥४॥

अनलांगे निरहंकार हस्ते । नेत्रमुखे रूप विषयाते । तृप्तकरी शिवलिंगाते । तो प्रसादी म्हणावा ॥७॥

मनोहस्तेन वाय्वांगे प्राणलिंगी तथैव च ॥
जंगमे त्वङमुखेनैव अर्पितं स्पर्श भोगवान् ॥५॥

वायु अंगे सुमन हस्ते । त्वगींद्रिय मुखे स्पर्श विषयाते । तृप्तकरी जंगमलिंगाते । ते प्राणलिंगीस्थळ जाणिजे ॥८॥

ज्ञानहस्तेन शब्दो व्योमांगे तत्प्रसादकं ॥
श्रोत्रं च तन्मुखेनैव अर्पितं शब्दभोगवान् ॥६॥

व्योमांगे ज्ञान हस्ते । श्रोत्र मुखे शब्द विषयाते । अर्पित करी प्रसादलिंगाते । ते शरणस्थळ जाणिजे ॥९॥

आत्मांगे भावहस्तेन ऐक्य चापि महात्मके ॥
प्रणवं हृन्मुखेनैव पदार्थं तृप्तिभाक् भवेत् ॥७॥

आत्मांगे भाव हस्ते । मानस मुखे प्रणव विषयाते । अर्पण करी महालिंगाते । ते ऐक्यस्थळ जाणिजे ॥१०॥ ऐसे षड्लिंग षडंगे कुण । जाणोनि जो करी आत्मार्पण । तोचि सत्य शिवगण । सत्यशरण बोलिजे ॥११॥ ऐसिया कळा जाणोन । जो करी सद्भावे पूजन । तो सर्व शिवाचारासी संपन्न । सत्यशरण ओ देवी ॥१२॥ त्याचे दर्शन स्पर्शन संभाषण । जयासी घडे भाग्याकुण । तरि निवारे जन्ममरण । कळिकाळ शरण तया ॥१३॥ तो जयाकडे कृपेंने पाहे । तयासी सृष्टी सुखाची होय । तो म्हणे मोक्षासी जेथे राहे तथेचि राहे त्याचे बोला ॥१४॥ त्याच्या दासी चारी मुक्तिजाण । अष्टमहासिद्धी येती शरण । परि ढो न पाहे तयालागोन । निराश

म्हणोनिया ॥१५॥ ऐसे जे सत्यशरण । तेचि आचारासी अग्रगण । शिवाचारासी संपन्न । मुकुटमणी आमुचे ॥१६॥ तयाचे प्रसादे करोन । शिवाचार होय पावन । मजहि दैवत पण । तयाचेंनि ओ देवी ॥१७॥ मी तरी निर्गुण निराकार । भक्तिप्रेमालागी झालो साकार । भक्त माझे हृदयीचे जिव्हार । त्याचे साचार ध्यान मज ॥१८॥ त्याचे सदा मज चिंतन । त्याचे आवडे मजस्मरण । मी न त्रिसंबे एक क्षण । तोहि अर्धपळ न विसंबे ॥१९॥ तो आत्मा माझा मी त्याचे शरीर । तया मज नाही भेदा- कार । जैसी गोडी आणि साखर । अभिन्न असे ॥२०॥ ऐसे ऐकोन पार्वती । महा आनंद पावली चित्ती । मग आणिक कांही विनंती । करिती झाली ते काळी ॥२१॥

दे. उ. चित्तादिसर्वहस्तानां क्रमोत्त्पत्तिः स्वभावतः ॥
श्रोतुमिच्छामि स्पष्टं तत् ब्रुहि मे परमेश्वर ॥८॥

पार्वती म्हणे शंकरासी । षड्हस्ताची उत्पत्ती कैसी । कोणा पासोनि कोणा हस्तासी । निरोपा स्वामी ॥२३॥

शि उ. वस्तुनो भावहस्तश्च तस्मात् ज्ञानं ततोमनः ॥
मनसोऽहंकृतिर्जाता प्रकृतेः बुद्धिरेव च ॥९॥
बुद्धेश्चितं समुत्पन्नं क्रमशो लघुभावतः ॥
एतद् हस्तस्य विज्ञानं अतिसूक्ष्मं वरानने ॥१०॥

शंकर म्हणे पार्वतीला । वस्तुपासोनि भाव हस्त झाला ।

भावापासोन उत्पन्नला । ज्ञानहस्त तो ॥२३॥ ज्ञानहस्ता पासोन सुमनहस्त झाला । सुमनहस्ती निरहंकार हस्त झाला । निरहंकारी सुबुद्धि उत्पन्नला । परंपरेंने ॥२४॥ एवं षड्हस्ताची उत्पत्ती । निरोपिली असे तुज पार्वती । भावे धरावा सुचित्ती निर्णयो हाची ॥२५॥

दे. उ. चित्तादि सर्व हस्तैस्तु षड्लिंगानां क्रमेण वै
कथं वा क्रियते पूजा तद्ब्रुहि परमेश्वर ॥ ११ ॥

गिरीजेने शंभुसी पुसीले । चित्त हस्ते कोण लिंग अवधारिले । येणेपरि षड्लिंग पूजिले । कोण लिंग कोण्या हस्ते ॥२६॥

शि. उ. चित्तस्याचार्लिंगं स्यात् गुरुलिंगं सुबुद्धिनः ॥
शिवलिंगमहंकारो मनो हस्तेन जंगमः ॥ १२ ॥
प्रसादं ज्ञानहस्तेन महालिंगस्य भावकं ॥
इति गुह्यतमं ज्ञान सुसूक्ष्मं शृणु पार्वती ॥ १३ ॥

शिव म्हणे ओ गिरीजे । चित्त हस्ते आचार्लिंग अवधारिजे । सुबुद्धि हस्ते गुरुलिंग पूजिजे । पुढारी ऐक ॥२७॥ शिवलिंग पूजिजे निरहंकार हस्ते । सुमनहस्ते जंगम लिंगाते । ज्ञानस्तेह प्रसाद लिंगाते । अवधारिजे ॥२८॥ भावहस्त महालिंगासी । तेणे अवधारिजे तयासी । एवं षड्हस्ते षड्लिंगासी । अवधारण निरोपिले ॥२९॥ हे अंतर्गुह्य माझे ज्ञान । अत्यंत सूक्ष्म प्रमाण । ते तुज केले

निरोपण । तू भक्तराज म्हणोनिया ॥३०॥ भक्ति विश्वासेंविण । हे श्रवणी न पडे निरोपण । तुझे प्रेम मज म्हणोन । बोधितसे तुजला हे ॥३१॥

दे. उ. किं मिश्रं चित्तबुद्धिश्च किमंहकार मिश्रितं ॥
किं मिश्रं ज्ञानभावश्च ब्रुहि मे परमेश्वर ॥ १४ ॥

हे षड्हस्त षड्स्थळासी । मिश्रित असती कोण्या पदार्थासी । ते निरोपा म्हणे शिवासी । पार्वती देवी ॥३२॥

शि. उ. भावः पंचसमायुक्तो ज्ञानं पंचसमन्वितं ॥
मनः पंचसमायुक्तमहकारस्तथैव च ॥ १५ ॥
बुद्धि पंचसमायुक्ता चित्तं पंचसमन्वितं ॥
एकेकं पंचभिर्युक्तं सुसूक्ष्मं कमलानने ॥ १६ ॥

ईश्वर म्हणे गिरिजेस । एकेक हस्त पांचा पांचास । मिश्रित असे ते सावकाश । निरोपु ऐक ते ॥३३॥ ऐक्यस्थळांचा जो भाव हस्त । तो पांचासी असे मिश्रित । शरणास जो सुचित हस्त । तोहि मिश्रित पांचासी ॥३४॥ प्राणलिंग अहंकार हस्त । तोहि पांचासी असे मिश्रित । तैसा प्रसादियाचा निरहंकार हस्त । तो मिश्रित पांचासी ॥३५॥ माहेश्वरा सुबुद्धि हस्त । तो पांचासी असे मिश्रित । भक्तास जो सूचित हस्त । तोहि मिश्रित पांचासी ॥३६॥ एवं हस्त येरयेरासी । मिश्रित असती पांची पांचासी । ऐकोन संतोष झाला गिरीजेसी ।

मग आणिक प्रश्न करी ॥३७॥

दे. उ. सहभाजनस्य के भेदा: का व्याप्ति: परिमाणत: ॥
एतत् सर्वं समासेन ब्रुहि मे परमेश्वर ॥ १७ ॥

गिरीजा म्हणे शंकरासी । कोणलिंग कोण्या द्वारासी । कोण्या हस्ते कोण विषयासी । भोगीत ते निरोपावे स्वामी ॥३८॥

शि. उ. घ्राणेनाचारलिंगं तु गंधं गृण्हातियत् सदा ॥
जिव्हया गुरुलिंगं हि रसं गृण्हाति तत्वत: ॥ १८ ॥
चक्षुषा शिवलिंगं तद्रुपं गृण्हाति यत्तथा ॥
त्वचा जंगमलिंगं च स्पर्शं तदनुभूयते ॥ १९ ॥

भक्त भूमि अंगे सूचित हस्ते । घ्राणद्वारे गंधविषयाते । आचारलिंग अर्पणाते । भोक्तव्य होय ॥३९॥ माहेश्वर अपांगे सुबुद्धि हस्ते । जिव्हाद्वारे रस विषयाते । गुरुलिंग अर्पणा ते । भोक्तव्य होय ॥४०॥ प्रसादि तेजांगे निरहंकार हस्ते । चक्षुव्दारे रुप महाविषयाते । शिवलिंग अर्पणाते भोक्तव्य होय ॥४१॥ प्राणलिंगी वायु अंगे सुमन हस्ते । त्वचाव्दारे स्पर्श विषयाते । जंगमलिंगा अर्पणाते । भोक्तव्य होय ॥४२॥

श्रोत्रेण शब्दं गृण्हाति शरण्यो लिंगमूर्तिक: ॥
हृदयेन तु महालिंगं ॐकारं चापि गृह्यते ॥ २० ॥

शरण नभांगे ज्ञान हस्ते। श्रोत्रद्वारे शब्द विषयाते। प्रसाद-लिंगी अर्पणाते भोक्तव्य होय ॥४३॥ ऐक्य चिदंगे भाव हस्ते। हृदयद्वारे प्रणव विषयाते। महालिंग अर्पणाते। भोक्तव्य होय,॥४४॥ ऐसे पांच लिंगाचे भोक्तेपण। तुज निरोपिले विवरोन। आता महालिंगाचे भोक्तेपण। लक्षण निरोपु ऐक गिरीजे॥४५॥

इत्येवमाश्रयेणैव सदालिंगं सुबुद्धिमान् ॥
गंधाद्यानंददर्यंतमनुराददति सर्वदा ॥ २१ ॥

ऐसे इंद्रियद्वारे विषय जाण। षड्लिंगी जे जे अर्पण। ते ते भक्ति महालिंगी अर्पण। सर्व तोचि म्हणोनि ॥४६॥ षड्लिंगाचा जो विस्तार। तो स्वये महालिंग साचार। म्हणोनि सर्व भोक्ता परात्पर। तोचि बोलिलला असे॥४७॥

लिंगदृष्ट्या दर्शनंस्यात् लिंगहस्तेन स्पर्शनं ॥
लिंगश्रोत्रेण श्रोतव्यं लिंगजिव्हारसात्मवान् ॥ २२ ॥

लिंग दृष्टी दृष्टी देखत। लिंगाचे हस्ते देत घेत। लिंगाचे श्रोत्रे ऐकत। म्हणोनि महालिंग भोक्ता ॥४८॥ लिंग जिव्हे रस चाखत। लिंगाविण कांही न चाले पदार्थ। आणिक कांही होत जात। ते लिंगाचिये सत्ते ॥४९॥

लिंगघ्राणेन घ्राणं तु लिंगेन पदतेसह ॥
लिंगमनुगतं नित्यं येनतत् सहभाजनं ॥ २३ ॥

लिंगाचिये घ्राणे घ्राण। गंध विषय भोगी आपण। लिंगाचे पद ते चरण चालन। लिंगाविण न चले कांही ॥५०॥ लिंग बोलविल्या वेदु बोले। लिंगे चालविल्या सूर्य चाले। लिंगे हालविल्या वायु हाले। सत्ता मात्रे ॥५१॥ लिंगे रचविल्या ब्रम्हांड रचे। लिंगे खचविल्या सर्व खचे। स्थिती नाद बिंदु कारण रचे। त्याचिया सत्ते ॥५२॥ क्षितीने भूते वाहवी। पर्वती बैसका पाडावी। सागरे सीमा नुल्लघांवी। ही आज्ञा लिंगाची ॥५३॥ उत्पत्ती करीजे ब्रम्हयाने। प्रतिपाळ कीजे विष्णूने। संहार कीजे रुद्राने। सत्तामात्रे लिंगाचिया ॥५४॥ लिंगापासोन शक्ति झाली। तेव्हा पृथ्वी स्थितीत आली। ब्रम्हा विष्णू ही बाळे व्याली। शक्ति सामर्थ्य अद्भूत ॥५५॥ आता एक एक काय सांगावे। सर्वचि चाले लिंगसत्ता प्रभावे। एवं महालिंग कर्ता भोक्ता स्वभावे। परि अकर्तृत्व न मोडे ॥५६॥ जसे भानुचे सत्ते सर्व चालत। परि तो न करिता करवित। करवोनि निराळा राहत। त्यापरी अकर्ता तो ॥५७॥ जैसा कुलाल चक्राखालता। खुंटा असे अकर्ता। सर्व घट होती त्याचिया सत्ता। परि तो उगाची असे ॥५८॥ ऐसा महालिंग सर्व भोक्ता करीता। चराचर चाले तयाचिया सत्ता। परि तो न लिंपे सर्वथा। अकर्ते पणेचि असे ॥५९॥ तोचि होय महालिंग। स्वयंभू न चळे अभंग। कर्ता हर्ता होओन असंग। शक्ति सामर्थ्य तया अंगी ॥६०॥

शरण नभांगे ज्ञान हस्ते । श्रोत्रद्वारे शब्द विषयाते । प्रसाद-लिंगी अर्पणाते भोक्तव्य होय ॥४३॥ ऐक्य चिदंगे भाव हस्ते । हृदयद्वारे प्रणव विषयाते । महालिंग अर्पणाते । भोक्तव्य होय,॥४४॥ ऐसे पांच लिंगाचे भोक्तेपण । तुज निरोपिले विवरोन । आता महालिंगाचे भोक्तेपण । लक्षण निरोपु ऐक गिरीजे ॥४५॥

इत्येवमाश्रयेणैव सदालिंगं सुबुद्धिमान् ॥
गंधाद्यानंदपर्यंतमनुराददति सर्वदा ॥ २१ ॥

ऐसे इंद्रियद्वारे विषय जाण । षड्लिंगी जे जे अर्पण । ते ते भक्ति महालिंगी अर्पण । सर्व तोचि म्हणोनि ॥४६॥ षड्लिंगाचा जो विस्तार । तो स्वये महालिंग साचार । म्हणोनि सर्व भोक्ता परात्पर । तोचि बोलिलला असे॥४७॥

लिंगदृष्ट्या दर्शनंस्यात् लिंगहस्तेन स्पर्शनं ॥
लिंगश्रोत्रेण श्रोतव्यं लिंगजिव्हारसात्मवान् ॥ २२ ॥

लिंग दृष्टी दृष्टी देखत । लिंगाचे हस्ते देत घेत । लिंगाचे श्रोत्रे ऐकत । म्हणोनि महालिंग भोक्ता ॥४८॥ लिंग जिव्हे रस चाखत । लिंगाविण कांही न चाले पदार्थ । आणिक कांही होत जात । ते लिंगाचिये सत्ते ॥४९॥

लिंगघ्राणेन घ्राणं तु लिंगेन पदतेसह ॥
लिंगमनुगतं नित्यं येनतत् सहभाजनं ॥ २३ ॥

लिंगाचिये घ्राणे घ्राण । गंध विषय भोगी आपण । लिंगाचे पद ते चरण चालन । लिंगाविण न चले कांही ॥५०॥ लिंग बोलविल्या वेदु बोले । लिंगे चालविल्या ·सूर्य चाले । लिंगे हालविल्या वायु हाले । सत्ता मात्रे ॥५१॥ लिंगे रचविल्या ब्रम्हांड रचे । लिंगे खचविल्या सर्व खचे । स्थिती नाद बिंदु कारण रचे । त्याचिया सत्ते ॥५२॥ क्षितीने भूते वाहवी । पर्वती बैसका पाडावी । सागरे सीमा नुल्ल–धांवी । ही आज्ञा लिंगाची ॥५३॥ उत्पत्ती करीजे ब्रम्ह-याने । प्रतिपाळ कीजे विष्णूने । संहार कीजे रुद्राने । सत्तामात्रे लिंगाचिया ॥५४॥ लिंगापासोन शक्ति झाली । तेव्हा पृथ्वी स्थितीत आली । ब्रम्हा विष्णू ही बाळे व्याली । शक्ति सामर्थ्य अद्भूत ॥५५॥ आता एक एक काय सांगावे । सर्वचि चाले लिंगसत्ता प्रभावे । एवं महालिंग कर्ता भोक्ता स्वभावे । परि अकर्तृत्व न मोडे ॥५६॥ जसे भानुचे सत्ते सर्व चालत । परि तो न करिता कर–वित । करवोनि निराळा राहत । त्यापरी अकर्ता तो ॥५७॥ जैसा कुलाल चक्राखालता । खुंटा असे अकर्ता । सर्व घट होती त्याचिया सत्ता । परि तो उगाची असे ॥५८॥ ऐसा महालिंग सर्व भोक्ता करीता । चराचर चाले तयाचिया सत्ता । परि तो न लिंपे सर्वथा । अकर्तेपणेचि असे ॥५९॥ तोचि होय महालिंग । स्वयंभू न चळे अभंग । कर्ता हर्ता होओन असंग । शक्ति सामर्थ्य तया अंगी ॥६०॥

कर्ता असोनि अकर्ता । त्याचे असे सर्व सत्ता । तेथे अहं-कारे गर्वे वर्तता । विघ्न प्राप्त तयासी ॥६१॥ सर्वत्र लिंग-रुपी जाण । ते स्वयेंचि झालो आपण । लिंगा मज भिन्न-पण । नसे जाण पार्वती ॥६२ त्या लिंगाचे पूर्ण भक्त । ते मला असति आप्त । त्या वेगळा दुजा पुनित । न मानी मी देवो ॥६३॥ आपणा तया भेद नाही । जैसी भूषणे सुवर्णा ठायी । भानु किरणा भेद कांही । नसै जाण सत्य पै ॥६४॥ तंतु आणि वस्त्रास । मृतिका आणि घटास । आकाश तैसेचि शब्दास । भेद नाही जाणपा ॥६५॥ तैसा मी लिंगरुपी भक्तहृदयी । वसे सदा निरालंब तत्वा-ठायी । लिंगनिष्ठे करोनि कैलासालयी । अंती येतो धावोनिया ॥६६॥

सर्वेंद्रियाणां द्वारैश्च महालिंगेन भूज्यते ॥
इति यस्य स्थिरा बुद्धिः सहभाजः स उच्यते ॥२४॥

सर्व इंद्रियद्वारे भोक्ता । महालिंगचि तत्त्वता । ऐसा जाणे बुद्धिवंत दाता । तोचि जंगम तोचि भक्त ॥६७॥ करोनि अकर्ता ही खूण । कळली जया संपूर्ण । तो लिंगचि स्वये होवोन । असे तोचि जंगम तोचि भक्त॥६८॥

दृष्टात् दृष्टिः श्रुतात् श्रुतं घ्रातात् घ्रातं तथैव च ॥
स्पृष्टात् स्पृष्टं तु जानीयाद्रसनाद्रसनाद्रसनं तथा ॥२५॥
भुक्तात् भुक्तमाख्यातं तृप्त्या तृप्ति तथैवहि ॥
एकः प्राणो समाख्यातो सदैव सह वर्तिनां ॥२६॥

दृष्टीने देखे ते ते जाण। कानी ऐके ते ते आपण। घ्राणी परिमळ घे ते जाण कोण। तया लिंगाविना ॥६९॥ जिव्हेसी रस घेत। स्पर्शासी स्पर्शंत। तयाविण दुजा नितांत। कोण तो विचारी पा॥७०॥ प्रणवादि विषयी तृप्त होत। तोचि जाणे समस्त। तया लिंगाविण मात। येथ बोलोचि नये ॥७१॥ ऐसा सर्वत्र लिंग व्यापक जाण। तेंचि ते स्वये झाले आपण। आपणिया तया भिन्नपण। न देखती कदा ॥७२॥ आपणिया तया भेद नाही। जैसे भूषण सुवर्णाचे ठायो। भानु किरणा भेद नाही। अंतरी असे एकचि ॥७३॥ अथवा तंतु आणि विस्तारा। मृतिका आणि घरा। अवकाश आणि अंबरा। भेदु जैसा नाही ॥७४॥ तैसा लिंग आपणिया। अभेद वर्ते निर्माया। तोचि शरण लिंगीया। भक्त अथवा जंगम ॥७५॥ तरि लिंग स्थिती वर्तती जे। तेणे लिंगचि आपण होईजे। ही स्थिती ऐक ओ गिरिजे। निरोपु तुज ॥७६॥ लिंग उगेचि असे जैसे। आपणहि उगेचि असिजे तैसे। लिंगासी चळण वळण नसे। आपण निश्चळ तैसे व्हावे ॥७७॥ लिंग शांत असे। आपणहि तैसे विशेषे। लिंगासी बडबड नसे। आपणहि तैसाचि ॥७८॥ लिंग निराश सर्वारहित। आपणहि निराश निश्चित। लिंग निराभिमानी निर्हेत। आपणहि तैसाचि ॥७९॥ कोणी म्हणतील आकार आहे। तैसा जरि हाहि होये। तरि जडत्व आले पाहे। उभय वर्गा ॥८०॥ ऐसे

जे बोलती । ते अज्ञान म्हणिजेती । का म्हणसी तरी लिंग आकार भाविती । म्हणोनिया ॥८१॥ जे पातळ तूप ते थिजले । तरि काय तूप पणा मुकले । तैसे निराकार आकारले । लिंग होवोनिया ॥८२॥ यालागी लिंग निराकारची असे । तया आकार प्रकार नसे। दिसे तरि कल्पिला असे । भक्ति सिद्धीसाठी की ॥८३॥ एवं भक्त आणि देव । उभया नसे भिन्न भाव । तो भक्त श्रेष्ठ सावेव । लिंग होवोनि ठेला ॥८४॥ म्हणोनि येरयेराचे प्राण । एक होवोनि ठेले जाण । लिंग भक्त मिळोन । उभय वर्ग एकचि ॥८५॥

हृदयं हृदयंचैव श्रोत्रं श्रोत्रं च सर्वदा ॥
स्पर्शनं स्पर्शनं चैव दृष्टिर्दृष्टिस्तथा पुनः ॥२६॥
जिव्हा जिव्हेंद्रियं ज्ञेयं घ्राणं तद् घ्राणमेव हि ॥
एकेव प्राणमाख्यातं लिंगेन सह वर्तिनः ॥२७॥

आपुले निज हृदयास । लिंगाचे हृदय असे सावकाश । आपुलिया श्रोत्रास । श्रोत्र लिंगाचेचि ॥८६॥ आपुले त्वगींद्रियासी जाण । लिंगाचेनि त्वगींद्रिय पण । आपुले चक्षुसी नेमुन । चक्षुपणा तेहि लिंगाचेनि ॥८७॥ आपुले जिव्हेसी । लिंग जिव्हा सावकाशी । आपुल्या घ्राणासी । घ्राण लिंगाचे ॥८८॥ आपुलिया वाक्या वाक्यापण । लिंग वाक्ये असे जाण । पाणींद्रिया लागोन । पाणींद्रिय लिंगाचे ॥८९॥

पाद इंद्रिया पाद इंद्रिय जाण । लिंगासी असती आपण । शिश्नासी शिश्नपण । लिंग निष्ठें जाण ते ॥९०॥ गुदासी गुदपण । ते लिंग गुदे जाण । एवं दशःइंद्रियासी प्रमाण । लिंग इंद्रियाचेनि ॥९१॥ अंतःकरणा अंतःकरण । लिंगचि असे जाण । मनासि मन पण । तेंहि लिंगाचेनि मने ॥९२॥ बुद्धिसी बुद्धि जाण । लिंगाची बुद्धि आपण । आपुले चित्ताचे चित्त नेमून । लिंगाचे चित्त असे ॥९३॥ आपुल्या अहं–काराचा अहंकार । आपणचि असे लिंगेश्वर । एवं सर्व वर्तमान सर्वेश्वर । भक्तचि होवोनि वसे ॥९४॥ यालागी लिंग इंद्रियाविण । न चालती भक्तइंद्रिये जाण । म्हणोनि उभय वर्गी भिन्न । म्हणोचि नये ॥९५॥ एवं उभयतासी मिश्रित जाणिजे । आपण या लिंगी एकत्व कीजे । येर–येरा प्राण मिश्रित होईजे । अभिन्नपणे ॥९६॥ ऐसे आपण ते लिंग लिंग ते आपण । ऐसा आचरे जंगम अथवा भक्त जाण । त्या नांव बोलिजे सर्व वर्तमान । सत्यसत्य ओ गिरिजे ॥९७॥

लिंग देही शिवात्माय लिंगाचारी न लौकिकः ॥
सर्वं लिंगमयं रुपं लिंगेन सह लक्ष्यते ॥२८॥

लिंगी प्राणी शिवरुप होवोनि । लिंगाचे वर्ते आचरणी । तो लौकिकासी न मानो जनी । लिंग ध्यानी लिंगची तो ॥९८॥ जो लिंगरूप देखे दृष्टी सृष्टी । अनंत ब्रम्हांडे

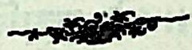
लिंगाचे पोटी । अध उर्ध्व मध्य शेवटी । लिंग संपुटी सर्व देखे ॥९९॥ लिंगापोटी सृष्टी म्हणणे । हे ही बोलणे अवाच्य जाणणे । सृष्टी आणि लिंग दोन पणे । काशासी भाविजे ॥१००॥ आघवा लिंगचि का न म्हणावा । भेद सांडोनि अभेदचि जाणावा । ही निजभक्ति आपुला ठेवा । जाणोनि वर्तती ते ॥१०१॥ ते आपणिया सहित लिंगचि देखतो । लिंगरूपचि सर्व सृष्टी भाविती । शिवस्मरणी शिवरुप होवोनि असती । तयाप्रति महालिंगी बोलिजे ॥१०२॥ तया आणि महालिंगासी । भेद नाही उभय वर्गासी । म्हणोनि तोचि महालिंग सर्वासी । सर्व भोक्ता होवोनि असे ॥१०३॥

इत्थं सर्वं महालिंगं कर्ता भोक्ता प्रकाशकः ।।
यो हि भेदो न जानाति प्रसादो तस्य निष्फलः ।। २९ ।।

ऐसा महालिंगचि एक । सर्वत्र तोचि भोक्ता देख । एका वाचोनि आणिक । दुजा नाही कोणी ॥१०४॥ ही खूण न जाणता पूजा करी । अधोगति जाय तो अवधारी । त्याचा प्रसाद निर्फळ सुंदरी । चुकला निज सुखासी ॥१०५॥ एक नेणोनि पूजा करिती । एक अभिमाने ते न पुसती । एक ते अनुमानेच आचरती । गुरुमुखेविण ॥१०६॥ एक देखा देखी करिती । एक दंभास्तव आचरती । यालागी दुःखाते पावती । जन्म मृत्यूच्या ॥१०७॥ म्हणोनि

संप्रदाय मार्गेविण । जे जे कीजे क्रिया आचरण । ते ते निर्फळ होय जाण प्रसादिक क्रिया ते ॥१०८॥ तैसीच दुजी एक गोष्ट । जो स्वपराक्रमे बलिष्ट । पूजू पाहतसे गर्विष्ट । त्याची पूजा निष्फळ होय ॥१०९॥ आज हे तुजलागी रहस्य । सांगतो सद्भक्ति वश । गुरुमुखे अर्चिता विशेष । पुण्य घडे तयासी ॥११०॥ जैसी पूजा तैसे भजन । आवडीक प्रेमे करुन । आळस न करी रात्रदिन । नामस्मरण शिवाचे ॥१११॥ प्रेमे टाळी वाजवून । घोषे अंबर गर्जवून । नाचोनि करी भजन । सद्भक्त माझा तो ॥११२॥ इति श्रीपरमरहस्य सारामृत । शिवगौरी संवादी वर्तत । त्याची टीका करोनि प्राकृत । कृत कृत्य मन्मथ ॥११३॥

इति श्रीपरमरहस्य हरगौरी संवादे षड्लिंगनिर्णय निरोपणं
नाम चतुर्दशोध्याय: समाप्त: ओव्या ११३ श्लोक २९

अध्याय १५ वा

श्री गुरुभ्योनमः । मागे जे जे निरोपिले । ते ते पूर्णत्वेची भासले । पंचतत्वी भरोनि उरले । रूप तुझे स्वामिया ॥१॥ गुज खूण ब्रम्हांडाची । कथनी शक्ति असे अन्य

देवाची । सत्ता सर्व तुमची । कर्ते तुम्हीच ईश्वरा ॥२॥ आता पंचदशम अध्यायी । कथा रसाळ श्रवणा ठायी । वदा म्हणोनि लागे पायी । पार्वती देवी सादर ॥३॥

दे. उ. लिंगं तु षड्विधं प्रोक्तं तत्रायं परमार्थतः ॥
जीवो देहं परित्यज्य कस्मिन् लिंगे प्रलीयते ॥१॥

पार्वती म्हणे शिवासी । तुम्ही षड्लिंग निरोपिले ऐक्य-त्वासी । तरि देहासी प्राणलिंगासी । ऐक्य कोण लिंगी ॥४॥ तो तया लिंगी समावे कैसा । त्याचा प्रकार निरोपा सरिसा । श्रवणी झाली मन्मानसा । उत्सुकता पै ॥५॥

शि. उ. पंचेंद्रियमुखं ज्ञात्वा पदार्थंच समर्पितं ॥
यल्लिंगमनुते यस्तु तस्मिन् लिंगे प्रलीयते ॥ २ ॥

पांची लिंगे ज्या लिंगाभितरी । तो पांचीलिंगा भोक्ता अवधारी । जो भोगून अभोक्ता सर्वांतरी । तया नांव महालिंग म्हणिजे ॥६॥ तो: महालिंग सर्वगत असे । देहांति तेथे जीव समरसे । परि हे तया घडे अखंड ध्यासे । महा लिंगानुभव असे जया ॥७॥ जो महालिंग सदा ध्यातु असे । अंतकाळी त्यासी आठवी विश्वासे । मग तोचि होय सौरसे यांसी अन्यथा नाही ॥८॥ महालिंगा अंतकाळी आठविजे । ते होणे न चुके सहजे । म्हझोनि अंतकाळी ओजे । असिजे सावधान ॥९॥ जो महालिंगी समाधी लावी । तो जन्म

मृत्यूते चुकवी । शिवध्यानी बुद्धि सावध ठेवी । तोची पावे मुक्तिपद ॥१०॥ अंतकाळी शिवस्मरण होणे । नसे अभ्यासाविणे । म्हणोनि नित्य नेमे शिवभजन । करावे जागृति स्वप्नी हि ॥११॥ तयाचे होय साध्य साधन । स्वरुपी राहे सावधान । नानापरिचे भोग त्यजून । नामस्मरणी रत असिजे ॥१२॥ ना तरि म्हणशील आता भोग भोगिन । मग अंतकाळी सावध होईन । त्या वेळी महालिंगाचे स्मरण करीन । देह त्यागीन तेचि होवोनि ॥१३॥ तरि हे न घडेचि सर्वथा । जरि इंद्रिये न निर्दाळिता । अथवा शिवध्यान हि नसता । अंतकाळी वस्तु होणे न घडे ॥१४॥ अंतकाळी जठराग्नि जाण । सावध असे जरि भाग्य पूर्ण । नसता जठराग्नि जाय विझोन । तेणे धूर कोंडोनि अंधारी होय ॥१५॥ अंधारी धूर दाटला जेव्हा । ते वेळी सावध व्हावे केंव्हा । मन बुद्धि भ्रमोनि जाय तेव्हा । आठवण केवि होय ॥१६॥ अंतकाळी घाबरेपण । आसन घालोनि बैसेल कोण । मा आठवेल वस्तूपण । मग ब्रम्ह होणे न घडे ॥१७॥ अंति जठराग्नि विझलियाने । धूर दाटलिया गुणे । तई मन बुद्धि भ्रम पणे । तेथे चिंतन हेतु कैसा ॥१८॥ जरि हेतु ध्यास का नाही म्हणसी । तो अधिच नसता निजध्यासी । तरि अंतकाळी स्मरणासी । आठवू कैंचा ॥१९॥ यालागी आताचि अखंडिता । निजध्यास करावा प्रित्यर्था । तरि अंतकाळी

ध्यास हेतू तत्वता । महालिंगचि होतसे ॥२०॥ जेवी जागृति मन जेथे थोके । तेचि स्वप्नी वासनात्मक देखे । तेवि प्रयाणकाळी आठवे ते न चुके । होणे देवी ॥२१॥ यालागी देह असता वस्तु ध्यास असिजे । तरि ते अंत-काळी आठवे सहजे । मग तेच होणे न चुकिजे । देहांती ओ गौरी ॥२२॥ यालागी अखंड महालिंगी ध्यास । असे प्राणिया तोचि आठवे तयास । मग जीवासी ऐक्य समरस । महालिंगी होय ॥२३॥ तुवा पुसिले होते अंतकाळी । जीव मिळे कोण लिंगमेळी । ती निरुपिली तुझी प्रश्नावळी । निर्णय करोनि ॥२४॥ येरवी असता निजरूपाला । अंत-काळ कैचा तयाला । देह असता विदेह होवोनि ठेला । त्यासी मरण कैचे ॥२५॥ ज्यासी मृत्यू विकारचि शेखि नाही । तो अंतकाळ करील कधी काही । त्यासी जाणे येणे मुळीच नाही । जीवन्मुक्त नरा त्या ॥२६॥ त्यासी जन्मादि षड्विकार नाही । तेणे अंतकाळी बसोनि स्मरावे कांही । ज्यासी स्मरावे तेचि पाही । स्वये होवोनि ठेला ॥२७॥ म्हणोनि अंतकाळीची व्यथा । अभक्तासी होय तत्वता । निजभक्तासी नोव्हे सर्वथा । मृत्यू व्यथा प्रयाणी ॥२८॥ मरणासी मारोनि सावकाश । मृत्युंजय झाला अविनाश । त्यासी प्रयाण काळीचा प्रयास । सर्वथा न लागे ॥२९॥ देह गेलिया मोक्ष होय जरी । तरी कां अभ्यास सोसावे शरिरी । अथवा फिरती देशांतरी । ते काय व्यर्थची

जाणावे ॥३०॥ आता तंत्र मंत्र उपदेशिती । देह गेलिया मोक्ष होय म्हणती । ते सद्गुरु सर्वथा न होती । कैवल्य दानी ॥३१॥ जरि मुक्ति ये देही न घडे । तरि वैरागी का शिणती वेडे । ब्रम्हज्ञानी गुरु न भेटता बापुडे । करि-तील काय ॥३२॥ यालागी सद्गुरु ज्ञानी व्हावा । तो महालिंगी मेळवी जीवा । यापरि जीवाचा ऐक्य ठेवा । देवी तुज निरोपिला ॥३३॥ प्रभूरुप श्रीगुरुनाथ । जया भेटती भाग्यानुसार समर्थ । ज्याचे बोधे परब्रम्ह समस्त । शिष्यासी भासे ॥३४॥ ऐसा तो परब्रम्हचि झाला । मग मनादि सर्वेंद्रियाला । वस्तुत्वे देखे तयाला । अभेदवादी होवोनिया ॥३५॥

यथा तत्वं तथा दृष्टिर्यथा दृष्टिस्तथा मनः ॥
यथा मतस्तथा भावोर्यथा भावस्तथा लयः ॥ ३ ॥

जैसा तत्वरुपासी आला । तैसाचि बोध दृढ बाणला । जे जे देखे ते ते तयाला । महालिंगचि भासे ॥३६॥ ज्याची दृष्टी झाली चैतन्य घन । जैसी दृष्टी तैसे मन । जैसे मन तैसा भाव जाण । अभेद ज्याचा ॥३७॥ जैसा भाव तैसा लय पावला । लयत्वे वस्तुत्वे लयी विश्रांतीस आला । तो वस्तुचि होवोनि ठेला । त्यासी भेद नाही ॥३८॥

अर्पितानर्पितन्नास्ति भेदं वा अर्पणे तथा ॥
पदार्थस्य प्रसादस्य किंचिद् भेदं विभावयेत् ॥४॥

ज्या पदार्थी मिळे प्रसाद । तो अर्पावा नाही भेद । तो आपणचि स्वत:सिद्ध । म्हणोनि संदेह नाही ॥३९॥ त्यासी अर्पणी अनार्पणी भेद नाही । सहज अर्पण होतसे पाही । दोन्ही इंद्रियाचे ठायी । ब्रम्हबोध ओसंडतसे ॥४०॥ श्रवणी ऐके काही जे । त्वचेने जे जे स्पर्शिजे । चक्षुने जे जे देखिजे । ते वस्तुरुपचि ॥४१॥ जिव्हेने जे जे चाखिजे । घ्राणे जो जो गंध घेईजे । ते ते वस्तुत्व मानी सहजे । सत्यशरण तो ॥४२॥ जे जे वागींद्रियाचे बोलणे । पाणीं-द्रियाचे जे जे घेणे । पादेंद्रियाचे जे जे चालणे । ते तया-विण नाही ॥४३॥ ऐसे सर्व इंद्रियासी । घेणे देणे अहर्निशी । ते ते सर्मपि महालिंगासी । म्हणोनि तया भेद नाही ॥४४॥ ऐसा जो तत्वरूप होवोनि । तत्वी मिश्रित असे तत्वपणी । त्यासी अर्पित अनर्पित कोणी । भेदु न देखिजे ॥४५॥

अभावे भावमासाद्य ह्यस्थाने स्थानमाचरेत् ॥
एतद्वयपरिज्ञानी प्रसादी सावधानकः ॥५॥

तु म्हणसी अर्पित अनर्पित । भेद का नाही त्यासी निश्चित । तरि तो काय क्रियारहित । झाला म्हणसी ॥४६॥ तरि तो ऐक विचार । तो क्रिया न टाकी चतुर । अभाव भाव सारासार । जाणता म्हणोनि ॥४७॥ तो स्थाना अस्थाना

जाणता । सव्य अपसव्य ओळखता । तो होय केवि क्रिया सांडिता । विचारोनि पाहे ओ देवी ॥४८॥ भोग्या भोग्य जाणोन । जो वर्ते जाणे तो सज्ञान । अकर्तेपणे असे ज्याचे वर्तन । तो भयाने क्रिया टाकिना ॥४९॥ अकर्तेपणे असता । तो क्रिया न टाकी सर्वथा । स्वये होवोनि वस्तुता । असे म्हणोनिया ॥५०॥ यालागी अर्पितानर्पितासी । संदेह नाही तयासी । कां म्हणसी तरी फळासी । निराश म्हणोनिया ॥५१॥ का क्रिया आलियावरी । तरि फुगारा न धरी अंतरी । अथवा बिघडल्यावरी अंतरी । दुःखी न होय तो ॥५२॥ तो अवघा आपणचि झाला । तो निराश फळासी आला । म्हणोनि अर्पितानर्पित तयाला । संदेह नाही ॥५३॥ परि तो क्रिया न टाकिता नित्य वर्ते । जडजीव तरतील या परोपकारार्थे । क्रिया करावी सर्व समर्थे । जरि झाला प्रभू रूप ॥५४॥ यालागी तो सत्यशरण । क्रिया करी चित्त वृत्ति ठेवोन । क्रिया फळास निराश पण । अकर्ता म्हणोनिया ॥५५॥ ज्यासी असे ऐसे ज्ञान । तया अर्पितानर्पिती अलिप्तपण । म्हणोनि तया ठाई भेद लक्षण । धरुचि नये ॥५६॥ येणे परि जो होय अचरता । तया बोलिजे सदा सावधानता । तोचि शुद्ध प्रसादि तत्वता । सत्यशरण तो ॥५७॥

संयोगे च वियोगे च लब्धुबिंदूसुखार्पितं ॥
यः कूर्यादिष्टलिंगे च सावधाननिरंतरम् ॥६॥

संयोगी अथवा वियोगी । बिंदु मात्र जे सुख घडे अंगी । ते अर्पित जाण लिंगी । तो सावधान प्रसादी ।।५८।। ज्या ज्या क्षणी जे जे होय सुख । अणुमात्र तेहि अर्पि देख । इष्टलिंगाचेठायी निष्ठंक । तो सावधान प्रसादी ।।५९।। का म्हणसी तरि ऐक । गुरु लिंग जंगम तिन्ही एक । या- लागी लिंगासी पूजा करी नेमक । हे ते गुरुसी अर्पिजे ।।६०।। या लागी जे पूजिजे । ते गुरुसी अर्पे सहजे तैसेचि इष्टलिंगासी अर्पिजे । ते तो गुरु भोक्ता ।।६१।। ऐसिया अर्पण । विधीने जो वर्ते । सावधान प्रसादी बोलिजे त्याते । तो जीवाहूनि आवडे आमुते । सत्य शरण ओ देवी ।।६२।। जो सत्य शरण झाला । तो लिंग होवोनि ठेला । भेदाभेद निमाला । तया पुरुषाचा ।।६३।। त्याचे आम्हासी ध्यान । तो देव मी भक्त जाण । तो आत्मा मी देह आपण । ऐसा पढियंता तो आम्हा ।।६४।। तया आम्हा वियोगता । कधी न पडे तत्वता । मी तयात तो मज अतौता । होवोनि असे ।।६५।। ऐसा जो सत्यशरण । तोचि प्रसादी सदा सावधान । अंतकाळी तयाचा प्राण । वस्तुसी समरसे ।।६६।।

प्राणप्रयाणकाले च लिंगभोगोपभोगिनः ।।
अर्पयेत् सावधानेन स्वलिंगे प्राणनायकः ।।७।।

लिंग भोग भोगी जो सत्यशरण । लिंगी लिंगरूप जाहला

आपण । त्याने प्रयाण काळी सावधान । प्राण अर्पावा महालिंगा ॥६७॥ लिंग भोग घेता जो लिंगी प्राणी । त्याने प्राण प्रयाण काळी मेळओनि । महालिंगी समरसोनी । महालिंगचि होईजे ॥६८॥ ऐसा तो अंतकाळी सावधान । महालिंगी मेळवी प्राण । त्या नामे प्राणलिंगी जाण । सत्य शरण ओ देवी ॥६९॥ ना तरि जन्म वरी सावधान । अंतकाळी पडे विस्मरण । तरि केले कष्ट व्यर्थ जाण । जाले त्याचे की ॥७०॥ नरदेह पावोन उत्तम । करि सद्वर्तनाचा नेम । जो पुरुष सदा सप्रेम । शिवभक्ति करितसे ॥७१॥ तोचि या यातनेतून । दूर असे भक्त जन । त्याची निमाली सर्वथा जाण । अविद्या बंधने पैं ॥७२॥ जो आत्म अनात्म विचार करि । त्यासी प्राप्त होय मंगळेश्वरी । ऋद्धि सिद्धि परोपरी । राबती तेथे ॥७३॥ तो पुरुष शिवचि झाला । ब्रम्हीचा अधिकार त्याला । प्रति ईश्वर बोलियेला । दयाशील म्हणोनि ॥७४॥ ऐसिया दशोपत । पाप्त होती शिवभक्त । जे आचरती शिवयोग निभ्रांत । एक निष्ठ पणे ॥७५॥ देह संबंधे जी जी क्रिया घडे । ते ते सुख दुःख घेता रोकडे । न मानी आपुले कर्म साकडे । ईश्वर इच्छा भावितसे ॥७६॥ अंतकाळीचे क्लेश । निज भक्ता लागू नेदी सर्वेश । दूर करी तयाचा भवपाश । शिवभक्ति कारणे ॥७७॥ ऐसा निष्ठावंत भक्त । जो असेल गुरु करंजात । तो अहर्निश जपत । गुरुखूणेसी ॥७८॥

पूर्वी ध्यास जो होता गुरू खुणेचा। जरि अंतकाळी विसर पडे तयाचा। तरि जे आठवे तें साचा। होणे न चुके कदा ॥७९॥ गुरू खूण म्हणिजे श्री गुरुचें स्वरुप। अरुपचि असें होवोनि रुप। जैसे पातळ तेंचि गोठोन। तूप तेंचि शुभ्र जाहले ॥८०॥ उदकाची गार गोठोन। साकार झाली एक क्षण। अंति विरोन नीरपण। नव जा यकी ॥८१॥ गार विरता न विरता। नीरचि असे विवेके पाहता। तैसे गुरुरुपी निराकारता। सदा शिष्याची भावना ॥८२॥ निराकार गुरुरुपाची खूण। प्रयाण काळी जे आठवण। तरि तेंचि होईजे चैतन्य घन। परब्रम्हचि ॥८३॥ हेंहि बोल बोधावया बोलिलो देवी। तयासी आठव नव्हता काय पूर्वी। अंतकाळी आठव जाहला हे पदवी। बोलचि नव्हे ॥८४॥ तरि अखंड ध्यास पूर्वी असे। तरि अंतकाळी मुखासी ये अपैसे। आदि नसता अंतकाळी आठवू बैसे। तरि आठवे केवि ॥८५॥ ज्याचे जेथ असेल मानस। अंतकाळी तेंचि आठवे तयास। ते होणे न चुके सावकाश। ऋषी मुनी जना ॥८६॥ ज्या ज्या भावने देह जाये। त्या त्या भावने होणे आहे। हे न चुके तेंचि होय। तुझीच आण। कोणी म्हणती पार्वतीची आण। वाहिली काय म्हणोन। तरि तेंहि ऐका श्रोतेजन। खूण सांगेन जी ॥८८॥ पार्वती ते भक्त राज। भक्त म्हणिजे देव पणाचे बीज। देव पण आले भक्तांगे सहज। येऱ्हवी अव्यक्त अनाम ॥८९॥

भक्त तरि देवपणे उच्चारिती । देव तरि भक्तिने मिरविती । येरयेरा वाचून स्थिती । नुरेचि उभया ॥९०॥ भक्त भक्तिने देवो झाला । तव उभयासी भेद खंडला । आता देव भक्त म्हणणे बोल ठेला । भक्त देव एकचि ॥९१॥ या लागी देव तोचि भक्त । भक्त तोचि देव । ऐसा जरि धरी अनुभव । तरि आनेचा संदेह का धरावा चतुरी ॥९२॥ पार्वती स्त्री रूप दिसताहि । तो निजात्मचि असे पाही । विचारे आत्मा आत्मी वस्तुचे ठायी । असे काय पाहता ॥९३॥ जैसा बहुरुपी नटे सोंग । सोंग लटिके बहुरुपी अभंग । परि सोंगा वेगळे त्याचे अंग । अनेक ऐकिले काय ॥९४॥ मत्स्य कच्छ पशु पक्षी योगी स्त्री । देव नृपति अंत्यज श्वान रूपधरी । इतुकी रुपे करी खेळा भितरी । परि रुपि न मिळे बहुरुपी तो ॥९५॥ तैसा प्रभू तो एकला । अनंत रुपे तोचि नटला । तरि पार्वती आणि शिवाला । वेगळीक असे काय ॥९६॥ म्हणोनि निज प्रिती भावे । देवीची आण वाहिली देवे । हे सत्य शरण जाणती स्वभावे । अभेद पण ॥९७॥ ऐसा अभेद पणे करी पूजन । अंतकाळी असे सावधान । त्यासीच बोलिजे सावधान पुरुष जाण । सदाशिव साक्षात तो ॥९८॥

लिंगार्पिततनुप्राणमर्पितंच पृथक् पृथक् ॥
अर्पितं मुख संबंधे सुखमिंद्रियंगोचरम् ॥ ८ ॥

देह क्रिया प्राण क्रिया जे जे होत । ते ते जाणोनि महालिंगी अर्पित । अकर्ता क्रिया कर्मा अलिप्त । तो सत्य शरण जाणिजे ॥९९॥ देह प्राण क्रिया होता । तेथे सुख होय जे तत्वता। ते ते होय अर्पिता। महालिंगी जेवि॥१००॥

न कायप्राणकर्माणि प्राणलिंगांगसंगिन: ॥
कालाऽपि शरणं याति जीवन्मुक्त: स्वभाविन: ॥ ९ ॥

लिंग प्राणी जो पुरुष। कर्म बंध नाही तयास। का म्हणसी तरी सावकाश। विश्वास धरुनि ऐक पा ॥१०१॥ देह क्रिया ज्ञान क्रियेस। तो न लिंपे उभयास। अकर्ता ज्ञानी बोलिजे तयास। तोचि शुद्ध मुक्त जाण ॥१०२॥ प्राण आणि लिंग एक किजे। तयासी प्राणलिंगी बोलिजे। कालभय शरण येई सहजे। तया सत्य शरणासी ॥१०३॥

सलिंगी प्राणमुक्तश्च मनोमुक्तस्तु जंगम: ॥
प्रसादी कायमुक्तश्च त्रिविधस्तत्वं निर्णय: ॥ १० ॥

प्राण लिंगी तो प्राण मुक्त जाणिजे। जंगम तो मनोमुक्त मानिजे। प्रसादी तो शरीर मुक्त म्हणिजे। याचा निर्णय सांगु ऐक ॥१०४॥ प्राण तो लिंगी ऐक्य केला। म्हणोनि प्राण मुक्त बोलिजे त्याला। जंगम तो मनोमुक्त झाला। तेहि निरोपू तुज आता ॥१०५॥ मनाचा संकल्प विकल्प। हेंचि बंधनाचे रूप। ते मनचि झाले उन्मनी रूप। मनोमुक्त

यालागी ॥१०६॥ मनाचा संकल्प विकल्प तुटला। मनोमुक्त जंगम बोलिजे त्याला। सर्व विकारी तो सुटला। म्हणोनिया ॥१०७॥ जव संकल्प विकल्प तुटेना । तव जन्म मरण सुटेना। संकल्प गेलिया मनोमुक्त जाणा। बोलिजे जंगम ॥१०८॥ प्रसाद विश्वासे सेवितुसे। प्रसादि निष्ठे देह बुद्धि नाशे। म्हणोनि शरीर मुक्त अपैसे। तया प्रसादियाचे ॥१०९॥ ऐसी तिही प्रकारची मुक्त स्थिती। तत्व निर्णय चढे त्याचे हाती। स्वये तत्वचि होय महामूर्ति । तोचि सत्य शरण देवी ॥११०॥ तयासी लौकिक व्यवहार। नाही प्रपंच आचार। तो तारावया शिवाचार। सद्‌गुरु बोलिजे ॥१११॥

प्राणलिंगी स्वयं शांतो लौकिकाचारवर्जितः ॥
सर्व संग परित्यागी वर्तते शिवभाववान् ॥११॥

प्राणलिंगी जो पुरुष। तया लोकांचा उद्देश। लोकाचार नावडे तयास। तत्वी रत सदा तो ॥११२॥ तो तिन्ही लोक वर्जित। त्यासी नावडे स्वर्गपद पदार्थ। नावडे भोग विलास समस्त। तो तरि रत माझे ठाई ॥११३॥ त्यासी पाषाण तैसे कांचन। गारे ऐसे माणिक्य रत्न। स्त्री पुरुषा निवडण। नाही तया ॥११४॥ हा गज हा मशक। हा स्वामी हा सेवक। हा राजा हा रंक। नेणेचि निवाडा ॥११५॥ हा पापी दोषी हा साधू । हा चतुर हा मूर्ख

मैंदू । हा वैरी हा बंधू । भेद नाही तया ॥११६॥ निंदा स्तुति समधरी । मान अपमान नाठवे अंतरी । मी तू पणाची उजरी । नाही तया ॥११७॥ सर्वत्र मजलाचि देखत । जे जे देखे ते मजरुपचि मानित । अर्धक्षण मज विरहीत । न राहे तो ॥११८॥ तो न राहे मजविण एक क्षण । मी नाही अर्धक्षण त्याविण । ते माझे विश्रांतीचे स्थान । मी विश्रांती त्याची ॥११९॥ ऐसे असोनिया ज्ञान । स्वधर्मे वर्ते निष्ठे करुन । अज्ञ जना तारावया जाण । क्रिया करी नेमेसी ॥१२०॥ सर्वत्र मानिता अभेद । क्रिया भंग होय अबद्ध । असे धर्म शास्त्री प्रसिद्ध । भेद ठेवावा क्रिये लागी ॥१२१॥ अलिंगी स्पर्श होता जाण । तात्काळ करावे स्नान । क्रिया करी देह झिजऊन । तोचि धन्य संसारी ॥१२२॥ जो तिन्ही लोकाचे सुख त्यागी । कष्ट करोनि राहे शिवमार्गी । शिवयोगी रत विरागी । तो जाण निजभक्त ॥१२३॥ ऐसी ही नित्यमुक्त लक्षणे । श्री शिवकृपे पार्वती जाणे । गुरुभक्ताविणे हे जाणणे । दुर्लभ देवी सर्वथा ॥१२४॥

नाहं वसामि कैलासे न मेरौ न च मंदरे ॥
मद्भक्ता यत्र तिष्ठंति तत्र तिष्ठामि पार्वती ॥ १२ ॥

ऐक पार्वती विश्वासे । मी कैलासी तरी न वसे । मेरु शिखरी सर्वथा नसे । मी असे भक्ता जवळी ॥१२५॥

मी मंदरांचळी नाही । ढवळागिरी नसे पाही । माझे भक्त असती जे ठायी । तेथे मी वसतुसे ॥१२६॥ माझे भक्त जेथ असती । तेथ मी तिष्ठे कैलास पती । ते अखंड माझे सांगाती । मी सांगाती तयाचा ॥१२७॥ देखून भक्त वृक्षासी । मी राहे त्याचे छायेसी । ऐसी एकोपता मज त्यासी । ऐक्य भावे अभेद ॥१२८॥ या लागी बसवे-श्वरासी म्हण । तुझिया पालखातील मी तान्हे । मी श्लाघ्य तुझेनि भक्ति गुणे । भक्तिचिया प्रेमा मज ॥१२९॥ भक्ताचा मी विकला । भक्तानामी अंकिला । भक्तिभावे बांधिला । कैलासनाथ ॥१३०॥ ज्याचे हृदय निर्मळ । निष्कपट जैसे गंगाजळ । तेथ मी तिष्ठे जाश्वनीळ । सद्-भाव देखो निया ॥१३१॥

सद्भावं सद्गुणं चैव स्वधर्मं सावधानकः ॥
सत्संग स्त्वनवंद्यत्व तत्र तिष्ठामि पार्वती ॥ १३ ॥

देवी मी वसे तो ठाव ऐक । जे सद्गुणी जन सद्भाविक । दशक्रिया सुधार्मिक । तेथ मी तिष्ठ तसे ॥१३२॥ सात्विक आणि सत्यवादी । निरभिमानी सद्बुद्धि । सावधानी निरवधी । तेथे मी वसतसे सदा ॥१३३॥ शंकर म्हणे पार्वतीप्रति । जो सद्भावे अर्चि प्रेम प्रिति । तयाचे गर्भवास चुकति । स्वधर्म निष्ठे करोनिया ॥१३४॥ जे जे भाविक भक्त शुद्ध । तया कारणे न लगे बोध । ती

स्वधर्माचारे वर्तती सिद्ध । आचार ज्ञान योगे ॥१३५॥ तया जे मानिती आप्त । तया जन्मयातना न होय प्राप्त । शिवपदालागी अव्यक्त । भक्त असे तोहि पैं ॥१३६॥ व्यक्त भक्ता ओळख । लिंग भस्म धारण देख । रुद्राक्ष माळा भरणे सुरेख।शोभतसे प्राणी तो ॥१३७॥ लिंगधारण जया नाही । त्यानी पार्थीव पूजावे पाही । अथवा प्राण लिंगाचिही । पूजा करावी आदरे ॥१३८॥ लिंग धारण नाही ज्यास । जरि लिंग धारीचा घडे सहवास । तरि तो अलिंगी शुद्ध पदास । पावे शिव स्पर्शे ॥१३९॥ तैसाचि भस्माचा गुण । वीरशैवाचे भस्म पावन । अत्यादरे स्पर्श करीता जाण । तुटती जन्म फेरे ॥१४०॥ रुद्राक्ष परिधानाची गोडी । जया असे परम आवडी तोही पावे कैलास भवंडी । शिवचिन्हे करोनिया ॥१४१॥ शिवचिन्हाची थोरवी मोठी । न वर्णवे कोणा उठाउठी । धारण करिता शंकर भेटी । घडतसे निश्चये ॥१४२॥ ऐसे भक्तराज उत्तम । आचरति धरोनि नेम । तया जवळी वसे सप्रेम । अन्य स्थळ नावडे ॥१४३॥

सद्भक्तश्च सदाचार: सद्गोष्टिश्च सदा सुखी॥
सम्यक् ज्ञानं सदानंद तत्रतिष्ठामि पार्वती ॥ १४ ॥

सद्भक्त सदाचारी असती । सद्गोष्टी सदा ववती । सदा शुचित्वे वर्तंती । तेथ मी तिष्ठे सदा काळ ॥१४४॥ सम्यक्

ज्ञान सदा आनंद । सदा शांत सद्बोध । त्याचे हृदयी शिवानंद । सदा क्रीडतसे ।।१४५।। जो उदास वृत्ति सोडून । सदा आनंदी ठेवोनि मन । काल मृत्यूते विसरुन । राहे सावधान मद्भजनी ।।१४६।। जो अनिंदक अद्वैत । जो निराशः निजभरित । तयाचे हृदयी सदोदित । वास माझा असे ओ देवी ।।१४७।।

विषयान् विषवत्यक्त्वा क्रोधं पारुष्यमेवच ॥
भक्ति प्रेम दयायुक्तस्तत्र तिष्ठामि पार्वती ॥ १५ ॥

विषया विषासम मानोनि । जेणे त्यागिले तत्क्षणी । त्याचे हृदयी मी शूळपाणी । सदा निष्ठतु असे की ।।१४८।। अक्रोधी जो सदा निवांत । क्रोधाते मांग मानोनि नातळत । त्याचे हृदयी मी कैलासनाथ । अखंड असे ।।१४९।। जो निःसंग कोणाचा । संग न धरी त्रिगुणिकांचा । सुहृद असे जिवाचा । तेथ मी असे सदा ।।१५०।। भक्ति तरि प्रेमे करी । भूतदया सर्वावरी । तेथ मी त्रिपुरारि । सदा वसतसे ।।१५१।।

मद्भक्तिरतो नित्यमन्नामस्मरणं सदा ॥
शरण्योऽचार संयुक्तस्तत्र तिष्ठामि पार्वती ॥ १६ ॥

एकविध भक्ति प्रेमे करी । भूतदया युक्त जो अंतरी । तेथे असे मी त्रिपुरारी । अन्याठायी नसे कदा ।।१५२।।

वेद शास्त्रे सांगती युक्ति । जीवे करावी शिवभक्ति । तेथे कलिकालाची नसे शक्ति । महिमा अद्‌भूत भक्तिचा ॥१५३॥ माझी भक्ति कोणती म्हणसी । माझे नांव गांवे सप्रेमेशी । माझे ध्यान अहर्निशी । त्यापासी सदा वसे ॥१५४॥ नित्य नाम असे घेता । मद्रुप होय तत्वता । देखे लावी भक्तिपंथा । आचरोनि जो का ॥१५५॥ शिवकथा शिव गोष्टी । सांगता उल्हास न माये पोटी । तयापासी मी धूर्जटी । सदा तिष्ठतू असे ॥१५६॥ ते माझे अति जीव-लग । ते आत्मा मी त्याचे अंग । तया मज वियोग कदा नाही ॥१५७॥ तेणेचि केला सर्व नेम । त्यानेच्चि केला सर्व धर्म । तोचि उत्तमाचा उत्तम । जो ध्यातो सादर नाम माझे ॥१५८॥ त्या सत्यशरणाचा मी अंकित । तो चालता मी खडे वेचित । सदा मी त्या भोवता भोवत । विघ्न निवारित तयाचें ॥१५९॥ जयास तो वचन देईल । म्हणे जाय तुझे बरे होईल । तया मज देणे लागेल । तो म्हणेल तेंचि ते ॥१६०॥ सेवक जैसा स्वामी सेवेसी । सदा सादर अहर्निशी । तैसा मीहि भक्तापासी । सेवेसी सादर सदा ॥१६१॥ मी सदा वर्ते त्याचे बोली । सदा असे त्याचे जवळी । अहर्निश तयाचे मेळी । मी चंद्रमौळी भक्तिस्तव ॥१६२॥ त्याचे आम्हासी ध्यान । आम्ही हृदयी धरु त्याचे चरण । तयाचेंनि मज देवपण । तो भक्त म्हणोनि ॥१६३॥ तयाचेंनि योगे मी श्लाघ्य

त्रिनयन । तो आमुचे देवतार्चन । तयाचे सद्भावे रात्रंदिन । करी पूजन मी देवी ॥१६४॥ तो आम्हा पढियंता अत्यंत । तोचि जंगम तोचि भक्त । निराकार अकार त्या निमित्त । घेणे घडे आम्हा ॥१६५॥ आम्हा तया भेद नाही । मी तोचि तो विवेके पाही । मी त्या माजी मी त्याचे ठायी । मीच होवोनि असे तो ॥१६६॥ काशी आदि सर्वतीर्थे जाण । तयाचे चरणी होती पावन । गंगा यमुना सरस्वती मिळोन । चरण धुळी वांछिती ॥१६७॥ का म्हणसी तरि ऐक । तीर्थी पाप फेडोनि जाती लोक । त्या तीर्थांचे पापक्षाळी देख । सत्यशरणाचे चरण रज ॥१६८॥ त्याचे चरणे तीर्थे पावन । त्याचे चरण देवतासी उद्धरण । पाषाणासी येतसे देवपण । तयाचे चरण तीर्थे ॥१६९॥ ऐसे ते माझे मुकुटमणि । मी अखंड त्याचे ध्यानी । आता किती वर्णू मी वाणी । तूहि जाणसी ओ देवी ॥१७०॥ तो मज पूज्यमान जंगम । तोचि सत्यशरण जाण उत्तम । त्याच्या चरणीचे तीर्थ पावन । तिन्ही देवतासी ॥१७१॥ ही शरणाची परमगती । तुज कथिली ओ पार्वती । अभक्ताची काय स्थिती । ती परीसावी सावध ॥१७२॥ जो अभक्त खल दुर्जन । निंदी सद्भक्ताचे वचन । अवमानी धर्म नीती जाण । कुमार्गी रत सदा ॥१७३॥ धर्म नियम तोडोनि पाही । स्वमताचार रुढवी कांही । पाखंड वाढउनि लवलाही । स्वधर्माते त्यजवी तो ॥१७४॥ दुर्वासने वर्ते आपण।

तैसेचि करवी रोखून । तया वश न होता जाण । खोडमोडी दुष्टत्वें ॥१७५॥ जन्मापासून चालता धर्म । त्यागून पाळवी अधर्म । प्रसिद्ध खूण सोडुन । दुजें सांगे वर्तावया ॥१७६॥ स्वजातीची करी निंदा । त्याचे वचन न मानी कदा । यम घालुनिया आपुलिया फंदा । नेत तया यम पुरासी ॥१७७॥ तेथ त्याची घेती झडती । पाप पुण्यांची करिती गणती । जे शिक्षे लागी पात्र होती । तया ताडिती शस्त्र घाये ॥१७८॥ स्वधर्मी निष्ठा नसे ज्यासी । कुंभी पाकादि शिक्षा त्यासी । कांच रसाचे कुंडापासी । नेती त्या बुडवावया ॥१७९॥ अग्निस्तंभा भेटवून । सवेंचि करविती वृश्चिक दंशन । तीक्ष्ण शस्त्रे टाकिती छेदून । पुनर्जन्मा पाठविती ॥१८०॥ पापपुण्य होता समस्थिती । मनुष्य जन्माते घालिती । तेथे जरी स्वधर्मे वागती । नाही भीती यमाची त्या ॥१८१॥ स्वधर्मी पुण्य प्राण्यास । विनये भोगविती विलास । पुण्य क्षय झालिया निःशेष । मृत्युलोकांस पाठविती ॥१८२॥ ऐसी ही स्वधर्म पुण्याची भीती । यमादिका असे निश्चिती । पुण्यकर्माचा महिमा देव जाणती । वाखाणिती बहुसाळ ॥१८३॥ स्वधर्माचरणाचे यश । लाजवितसे शक्रास । म्हणोनि सांभाळावे तयास । स्वात्म सुखा लागी ॥१८४॥ माझे जे परम भक्त । त्याचे धर्मावर ग्रंथ । सूक्ष्म असती अत्यंत । गुरुगम्यते ॥१८५॥ जे मज आठविती रात्रंदिन । मज अर्चिती पंचाक्षरे करोन ।

ते मज प्रिय अनुदिन । लिंगधारी ॥१८६॥ तया शिवभक्ता यम येत शरण । जे का लिंगधारी करीती भस्म धारण । तैसेचि घालिती रुद्राक्षाभरण । ते पावन ब्रम्हादिका ॥१८७॥ तेथे मी अहोरात्र वसे । भूतगणासह परियेसे । अष्टमहासिद्धि सावकाशे । राबती तेथे ॥१८८॥ न आवडे कैलासवास । कैलासी मी असे उदास । भक्त गृही संतोष वश । जुलतसे आनंदे॥१८९॥ऐसा सदाचारी तोचि जंगम । माझेचि स्वरुप जाण सुगम । त्याविण मज नसे प्रेम । अन्याठायी ॥१९०॥

> मद्देहं जंगमं देहं मत्प्राणश्चरलिंगकः ॥
> तस्माद्धिचरतीर्थेन मम तृप्तिर्वरानने ॥१७॥

माझा देह तव जंगम देह । माझा प्राण तो जंगम आहे । पाहता विचारे पाहे । पूज्यमान तो आम्हा ॥१९१॥ या लागी चरणतीर्थ आम्हासी । सेवावया अधिकार नेमेसी । त्याचे तीर्थ तृप्ती आम्हासी । निजमानसी ओ देवी ॥१९२॥

> अनादि जंगमं देवि संपूज्य चरणोदकं ॥
> अर्पयेत्परया भक्त्या ब्रम्हाविष्णूसुरेश्वरान् ॥ १८ ॥

अनादि सिद्ध जंगममूर्ती । निराकार तारावया भक्ताप्रति । अवतरला सत्यशरण जाणती । सत्यशरणाला ॥१९३॥ त्याच्या चरणीचे तीर्थ । आम्हा तिन्ही देवासि

अर्पित । करावया अधिकार नेमस्त । असे वो पार्वती ॥१९४॥ त्याचे चरण प्रक्षाळून । अष्टविधार्चने कीजे पूजन । अंगुष्ट तीर्थाचे सेवन । आदरे कीजे ॥१९५॥

अनादि जंगमो नित्यो निजैवास्य चराचरं ॥
चातुर्वर्णं भवेत् शिष्यं जंगमो गुरुरुच्यते ॥१९॥

अनादि सिद्ध जंगम जाण । नित्य निर्गुण निरंजन । तो चातुर्वर्णासी गुरु आपण । तारक जाणिजे ॥१९६॥ या– लागी तोचि गुरुराव । त्याची दीक्षा घेवोनि एकभाव । तो त्यजुनि करी अन्य गुरुदेव । तरि निरयासी जाईजे ॥१९७॥ बहूलिग बहू दैवत पूजन । बहु प्रसादी बहुगुरु सेवन । तयासी दृष्टांत जो देईन । तो ऐक ओ देवी ॥१९८॥ जैसा दासी कुसी पुत्र झाला । तो आप्पा म्हणेल भलत्याला । ऐसा विचार घडला त्याला । ज्याला गुरु बहू होती ॥१९९॥ एक निष्ठा एक भावो । तोचि होय देवाधिदेवो । परि अधिच जाणोनि गुरुरावो । ज्ञानिया कीजे ॥२००॥ जो असे ज्ञानांकित । जयाची संतमुखी स्तुत । त्याची दीक्षा निभ्रांत । घेईजे विशेषे ॥२०१॥ ऐसा जो गुरुरूप जंगम । मीच तो जाण उत्तम । ज्याचे पूजे चा आम्हा नेम । ते विश्राम धाम आमुचे ॥२०२॥ इति श्रीपरमरहस्य सारामृत । शिवगौरी संवादी वर्तत । त्याची टीका करोनि प्राकृत । कृत कृत्य मन्मथ ॥२०३॥

इति श्रीपरमरहस्ये हरगौरी संवादे शरणलक्षण निरोपणे नाम पंचोदशोऽध्याय संपूर्णं : ओव्या २०३ श्लोक १९

अध्याय १६ वा

श्रीगुरु परब्रम्हणे नमः । पंचदशमोध्यायपर्यंत । कथीले रहस्य अमित । ऐकूनसद्गदीत झालेंचित्त । पार्वतीम्हणे शिवाप्रती ॥१॥ शिवाचार धर्मांची प्रसिद्धि । कवण्या-आचार्यानें केलीवृद्धि । तो प्राप्त नामें मजनिवेदी । कृपा करुनि स्वामिया ॥२॥

अतः परंप्रवक्ष्यामि पंचाचार्यं समुम्द्वः।
तेषांनामानि देवीत्वं श्रुणूनिश्चल मानसा ॥१॥

शंकरम्हणे । देवीप्रती । तुझाप्रश्न आचार्यउत्पत्ती । श्रवणतत्पर शुद्धचित्तीं । सादरजाण असावें ॥३॥ आदीसांगेन आचार्याचेंनाम । पुढें कथीलें आवतारग्राम । स्वयंभवागमीं विस्तार नेम। असे जाण पार्वती ॥४॥

एकोरामः पंडितार्यस्तथा रेवणसिद्धराट् ।
तथामरुळ सिद्धेशो विश्वाराध्या इतिक्रमात् ॥ २ ॥

एकोराम आणि पंडितार्य । हे अवतार भूवरी गुरुवर्य । वीरशैवधर्मीं सर्वकार्यें । आज्ञेप्रमाण घडतसे ॥५॥ रेवणसिद्ध प्रसिद्ध गुरु । जेणेंकथीलासें शास्त्राचारु । वीरशैव धर्माचा विस्तारु । सिद्धांत दाखविला पैं ॥६॥ मरुळसिद्ध नामेसाचार । प्रगटले माझेंनामधार । तेणेंकेला

जगउद्धार । भक्तिज्ञान जाणेंतो ॥७॥ विश्वाराध्य महागुरु । सर्वातश्रेष्ठ अधिकारु । गुरुत्वाचा विचारु । प्रगटकरी वेळोवेळा ॥८॥

एकोरामस्य जननं मावासस्तु हिमालये ।
द्राक्षारामे रामनाथे लिंगेयुग चतुष्कये ॥३॥
सुधाकुंडाख्य सुक्षत्रे लिंगे श्री मल्लिकार्जुने ।
जननंपंडितार्यस्य निवासश्रीगिरौशिवे ॥४॥
तथा रेवणसिद्धस्य कोल्लिपाके पुरोत्तमे ।
सोमेशलिंगेजननं मावसः कदली पूरे ॥५॥
तद्वन्मरुळसिद्धस्य वटक्षेत्रे महत्तरे ।
सिद्धेशलिंगे जननं स्थानमुज्जयिनिपूरे ॥६॥
काशांविश्वेश्वरेलिंगे विश्वाराध्यस्य संभवः ।
स्थानं श्रीकाशिकाक्षेत्रे श्रुणू पार्वती सादरं ॥७॥
कृतायुगचतुष्केते पंचाराध्य यथाविधिः ।
ममपंचमुखोभ्दूता संस्थाप्य लकशान्भुवि ॥८॥

एकोरामाचें अवतारस्थान । हिमालयीं प्रसिद्ध रुद्राक्षवन । रामनाथनामे लिंगामधून । उत्पन्नझाले प्रथमयुगीं ॥९॥ पंडितार्य प्रगटस्थान सुधाकुंडनामें क्षेत्रजाण । मल्लिकार्जून लिंगांतून । पीठस्थ राहे श्रीशैलीं ॥१०॥ वीरधर्म प्रतिपाळक प्रसिद्ध।अवतरले सत्य रेवणसिद्ध। कोल्लीपाकनगरा भितरींशुद्ध। सोमेशलिंगीं उभ्दवले ॥११॥ तेथून निघाले सत्वरवना । गुरुत्वाधिकारचें ज्ञाना । जाणेंसर्व व्यक्तिच्या खुणा । उपदेशी शैवधर्माते ॥१२॥ त्यांनीं आपलेंतें सिव्हासन । रंभापूर येथें स्थापून वीरशैवधर्मा

प्रगटून । शिक्षाकरी धर्मभ्रष्टा ॥१३॥ वटक्षेत्रीं अवतार होता । चरणीं पावनझाली माता । उद्धव सिद्धेश लिंगींत-त्वता । सिंव्हासन उज्जयनि येथें ॥१४॥ तेची मरुळाचार्य विख्यात । शिवआज्ञेने मृत्युलोकांत । वीरशैवधर्मा संरक्षीत। महाज्ञानी जाण तो ॥१५॥ विश्वेश्वर आराध्य गुरु । काशीका क्षेत्री पिठाचारु । विश्वेश्वरलिंगीं संजारु । अज्ञ-जना कारणें ॥१६॥ पार्वती प्रश्न करी शिवाप्रती । हे आचार्य अवतार सांगा किती । युगसंख्या कोणते धर्मस्थिती। कैसी अ़से चरा चरी ॥१७॥

यदायदाप्राण शिवैक्यभाजां ह्यनिर्भवेन् भूमितले गणेशा : ।
तदातदार्य मर्त्यकुलेवतीर्यं स्वयंभूकुर्वतिह्वि धर्मसंस्था ॥ ९ ॥

शंकरसांगे आंबेऐक । माझे पांच जे गणनायक । महापरा-क्रमी रेणुक । वीरशैव धर्ममूर्ती ॥१८॥ तयाचे परी दारुकजाण । धर्मरक्षणासाठी निर्माण । होता तात्काळ नलगे क्षण । प्रतिसृष्टि कर्ते जे ॥१९॥ ऐसे हे एका मागून एक । अवतीर्य कैलासनायक । वीरशैवधर्म प्रतिपालक । शिक्षा देत धर्मभ्रष्टा ॥२०॥ ज्याकाळी लिंगाईत धर्महानी। त्याकाली सर्वधर्म लया जाऊनी । अधर्मवाढे सतत मेदिनी। धर्मविचार नसे क़ोणा ॥२१॥ स्वधर्म सांडोनिया जाण । करीती अधर्म मंडण । तेणे पुण्यक्षय होऊन । दरिद्रता प्राप्तहोये ॥२२॥ अधर्म जाहालिया सृष्टी । कवा नोहे

पर्जन्यवृष्टी । तेव्हां कैलाशी येऊन परमेष्ठी । प्रार्थितसे शिवालागी ।।२३।। म्हणे अधर्म वाढला महिवरी । प्रजा-जर्जर सर्व निरहारी । तयाचे संकट त्वरित निवारी । कृपादृष्टी करुनिया ।।२४।। तेव्हां शिवआज्ञा करी गणाशी। तुम्ही त्वरें जावें मृत्युलोकाशी । सर्वधर्म चालते ज्याचे त्यासी । कीजे सत्य यावेळीं ।।२५।। वीरशैवधर्म परमपा-वन । तयाचीवृद्धि करिता जाण । दुजेधर्म वाढावया कारण । हेचीमुख्य साधन पै ।।२६।। रेवणसिद्ध पूर्व दिशे। दक्षिणे मरुळसिद्ध असे । पश्चिम दिशी वसे । एकोराम।२७। पंडिताराध्य उत्तपेसी । विश्वाराध्य तो मध्यप्रदेशी । शंकर निरोपि पार्वतीसी । हे चहुयुगी जाहले ।।२८।।

प्रत्येकं च प्रवक्ष्यामि प्रतिनामानिच श्रुणु ।
प्रवरोवीरशैवेति अतिवर्णश्चवर्णकः ।। १० ।।
सद्योजात मुखोत्पन्नो रेणुकः परिकीर्तितः ।
तन्नामरेवणसिद्धं सूत्रं पडविडीत्यपि ।। ११ ।।
वीरशैवेंति प्रवरो ह्यातिवर्णश्चवर्णकः ।
कमंडलुश्च रजतः अश्वत्योदंडईरतः ।। १२ ।।
राजतः कलशतश्यच सद्योजातमुखं ।
तस्यस्वेतमयी कंथालक्षणं वीरगोत्रीणां ।। १६ ।।

शंकर म्हणे देविप्रति । जी परशिवाची मुखे पांच। सद्योजात वामदेव अघोर साच। सत्पुरुष ईशान त्यातच। उद्भवले आचार्य गण।।२९।। सद्योजात पूर्व मुखापासून निर्धारु। रेव-

णसिद्ध योगेश्वरु । प्रगट झाले भूलोकीं ॥३०॥ पडविड सूत्र जयाचे । एकाक्षर प्रवर साचे । मंत्रमुखी बीज घोषाचे । उच्चार जाण होत असे ॥३१॥ कलश रौप्याचा लखलखीत । हस्ताचे ठायी दंड अश्वत्थ । प्रवराची कीर्ति विराजीत । सत्यधर्म जाण तो ॥३२॥ ऐसा हा वीरशैव पुत्र । तयाचे असे वीरगोत्र । मंत्र जप अहोरात्र । वदतसे वदनीं पै ॥३३॥ हाची होय प्रथमाचार्य । सर्व जगी हा होय आर्य । लिंगधारीचे गुरुवर्यं । असे जाण देवी पै ॥३४॥

वामदेव मुखोत्पन्नो दारुकः परिकीर्तितः ।
तन्नाममरुळाराध्य तस्य सूत्रं च वृष्टिकम् ॥ १४ ॥
तस्य दंडश्च पालाशो तथा ताम्र कमंडलुः ।
म कारो मंत्र बीजं च शाखा दारुकईरितः ॥ १५ ॥
कलशतस्य ताम्रश्च वामदेवमुखं तथा ।
तस्य कंथा च मांजिष्ठा लक्षणं नंदी गोत्रिणां ॥ १६ ॥

शिवम्हणे गिरीजासुंदरी । माझे वामदेव मुखा भितरी । मरुळाराध्य ते अवधारी । एकाएकी अवतरले ॥३५॥ तेची हे मरुळसिद्ध नामधार । वृष्टि सूत्रीक वीरशैव प्रवर । चहुवर्णा हूनी श्रेष्टतर । अतिवर्ण जाणावा ॥३६॥ तयाचा ताम्र असे कलश । सुदृढ दंड ज्याचा पालाश । मंत्रबीज उच्चार विशेष । गोत्र नंदी असे पै ॥३७॥ शाखा तयाची म्हणसी कोण । तरी ती दारुक जाण । कमंडलु मेखला शोभायमान । कांती प्रकाशे अवनीवरी ॥३८॥ तपोतेज मंत्राधिक ।

महामुनि वंदिती देख। कटी कौपिन यशदायक। कालाशासन करी नेमें ॥३९॥ या लक्षणे करुनयुक्त भस्म रुद्राक्ष सुशोभीत। लिंग सज्जीका विलसत हृदयावरी तयाच्या ॥

मदघोरमुखोत्पन्नः शंकुकर्णोति नामतः।
एकोरामेति तन्नाम तस्य सूत्रंच लंबकं ॥ १७ ॥
प्रवरो वीरशैवेति अतिवर्णश्च वर्णकः।
वेणुदंडस्तु स्तस्यास्ति तथा लोहं कमंडलुः ॥ १८ ॥
शिकारो बीजमंत्रश्च अति वर्णाश्रमे रतः ॥
शाखा शंकुकर्णाख्या लक्षणं भृंगि गोत्रिणाम् ॥ १९ ॥

शिव म्हणे गिरीजा सुंदरी। अघोरमुखा भितरी। शंकुकर्ण ते अवधारी। आचार्य वर अवतरले ॥४१॥ तयाचे नाम एकोराम। सर्व जीवाचे विश्राम धाम। लंबक सूत्राधिकारी परम। गोत्र भृंगी जयाचे ॥४२॥ वेणू दंड परीकर करी। काळा शिक्षा भोडनधरी। वीरधर्माचा कैवारी। धर्मरक्षक जाणतो ॥४३॥ मंत्र शक्ति वसे जिव्हाग्री। नासाग्री ध्यान तो धरी। लोह खापरी धारण करी। कलश तो हि लोहमय ॥४४॥ शिकार मंत्र बीजाक्षर। अखंड ध्यानी निरंतर। सदा तन्मय मुनीश्वर। एकोराम तो ॥४५॥

तत्पुरुषमुखोत्पन्नो धेनुकर्णेति नामतः ॥
तस्यनाम पंडितार्यं स्तत्सूत्रं मौक्तगुच्छकं ॥ २० ॥
प्रवरोवीरशैवेति अतिवर्णश्च वर्णकः ॥
न्योग्रोधस्तस्य दंडःऽस्ति कास्यं तस्यकमंडलु : ॥ २१ ॥

वकारो मंत्र बीजं च श्रुतिश्चाथर्वणी शुभाः ।
श्वेत कंथा तु संप्रोक्ता लक्षणं वृषभगोत्रिणां ॥ २२ ॥

तत्पुरुष मुखापासून । उत्पन्न झाले पंचानन । जया नाम धेनुकर्ण । पंडितार्य बोलती त्या ॥४६॥ मुक्तगुच्छसूत्राचा अधिपति । महासूत्र जया वंदिती । उपसूत्रे द्वादश शोभति । तयाआचार्या जाणावे ॥४७॥ प्रवर असे तयाचा चतुर्थ । धर्मज्ञासच कळे अर्थ । शिवानंदकास शिक्षा यथार्थ । करी नेमे जाणतो ॥४८॥ वर्ण जयाचा असे श्रेष्ट । न मानि-कोणाचे मत वरीष्ट । वीरशैवधर्मालागी बलिष्ट । न्योग्रोध दंड धरीयला ॥४९॥ कांस्य कमंडलु सुरस । चतुर्थं अक्षरी विशेष । मंत्रबीज महातेजस । सदाजपे मुखामाजी ॥५०॥ जयाची शाखा धेनुकर्ण । कलशअसे शुभ्रवर्ण । करी सदा भस्मचर्चन । बिल्वपूजा इष्टलिंगा ॥५१॥ येणेपरी लक्षणयुक्त । वृषभगोत्र जयाशोभत । सर्वदेवाहून प्रभूत । असे जाण वरानने ॥५२॥

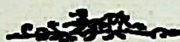
ईशानाख्य मुखोत्पन्नो विश्वकर्णेति विश्रुतः ।
विश्वाराध्यश्च तन्नामतत्सूत्रं पंचवर्णकं ॥ २३ ॥
वीरशैवेति प्रवरो ह्यतिवर्णश्चवर्णकः ॥
दंडोबिल्वइतिप्राक्तः सौवर्णश्च कमंडलुः ॥ २४ ॥
यकार मंत्रबीजंच विश्वकर्ण शक स्मृतः ॥
कलशस्तस्य सौवर्णो मुखमीशानमीरितं ॥ २५ ॥
तस्य कंथापीतवर्णा लक्षणंस्कंद गोत्रिणां ॥

एतेषांपंचगोत्राणि भिन्न भिन्नानि नसंशय: ॥२६॥
एकैकस्यच गौत्रस्य शाखासूत्रादिकं पृथक् ॥
यस्यगोत्रस्य याशाखा यत्सूत्रं प्रवरादिकं ॥२७॥

साझे ईशानमुखापासून । तो विश्वकर्ण आचार्य जाण । अवतार गुरुसमर्थ पूर्ण । दंडशिक्षा करावया ॥५३॥ तयाचे सूत्र पंचवर्ण । विरशैवप्रवरोप्तन्न । सर्वाचाधिगुरुत्व संपूर्ण । असे जाण विश्वार्या ॥५४॥ मंत्रबीज जयाचा नेम । हाती बिल्वदंडसुगम । कलशा धातु असे हेम । वस्त्रजाण पीतची ॥५५॥ शाखा ज्याची विश्वकर्ण । कमंडलुचाही वर्ण । स्कंद गोत्र अग्रगण्य । श्रेष्ठासन जयाचे ॥५६॥ ईश्वर म्हणे पार्वतिप्रति । हे आचार्य अवतार मागुती । सूत्रे प्रगटली अभ्दूतरिति । वेगळाली वीरशैवा ॥५७॥ ऐसे हे पचाचार्यांची स्थाने । तुज निरोपिली वरानने । माहेश्वर जंगमाचें मूळस्थान । वीरशैवाचे मुख्यगुरु ॥५८॥ चहुयुगी आचार्य झाले । वीरशैवधर्माप्रति पाळीले । सातशेसत्तरगण निवडीले । धर्मरक्षणा कारणें ॥५९॥ गणअनंत असती । शिवगणाची महाशक्ति । रुद्रगण अमर असती । वर्णावया शक्ति नोहे ॥६०॥ एकाचौकडिचे गणाजरी गणती गणले जाणापरीअनंत चौकड्याचीखूण । सांगतो ऐकपां ॥६१॥ कृत त्रेत आणि द्वापार । कली-युगासहित चार । ही एकचौकडी साचार । होतसे गणावया ॥६२॥ ऐशा चौकड्या एकसहस्त्र होती । तव

अस्तमान जाय गभस्ती । तैशा सहस्त्र चौकड्याजाती । तव एक दिवस ब्रम्हयासी ॥६३॥ ऐसे तीस दिवस जाती । तव एक मास होय विधात्याप्रति । ऐसे व्दादशमास होती । तयीं एक वर्ष होय ॥६४॥ ऐशी वर्षे जाती एकशत । तव ब्रम्हयासी होय अंत । त्याचे अयुष्याचे सरेगणित । तेव्हां एक घटिका विष्णुची।६५।ऐशा घटिका साठ जाती । तव एक दिन होय विष्णुप्रती । ऐसे तीस दिवस होती । तयी मास एक विष्णुचा ॥६६॥ ऐसे मास द्वादशहोती । तयी एक वर्ष विष्णुप्रती । ऐशीवर्षशत जाती । तेव्हां विष्णु एकहोय ॥६७॥ ऐसे विष्णु द्वादश होती । तयीं अर्धपल रुद्राप्रति । त्यारुद्राचे गण सांगुकिती । केवि गणवेल पै ॥६८॥ ऐसे युगायुगीचे गण । सांगे ऐसा आहे कोण । म्हणूनि संक्षेपे मात्रे प्रमाण । सातशेंसत्तर असती ॥६९॥ यावेगळे सप्तकोटी । तेअसती कैलासकपाटी । तयाचीनामें सांगता-निकटी । ध्वनिनपूरे वर्णावया ॥७०॥ ऐसी शिवाचार दीक्षाजाण । पंचाचार्य युगायुगी निर्माण । शिवाचारा प्रतिस्थापून । भक्तिजना लाविती ॥७१॥ इति श्री परमरहस्य सारअमृत । टीका करूनिप्राकृत । कृतकृत्य मन्मथ । षोडशोध्याय: संपूर्णमस्तु ॥७२॥

इति श्री परमरहस्ये शिवगौरी संवादे आचार्यावतार मठलक्ष-
णादि कथनम् नाम षोडशोध्यायः ओव्या ७२ श्लोक २७

अध्याय १७ वा

श्रीगुरु परब्रम्हणे नमः । श्रीपरमरहस्य ग्रंथसुंदर । षोडशो-ध्याय पर्यंतसार । वीरशैव धर्माचे प्रकार । वर्णिलेशे बहुविध ॥१॥ आतां सुरस पवित्रविधि । जाग्रत लिंग मंत्रसिद्धि । दीक्षासंस्कार विवाह् आधि । योग्य जाण वीरशैवा ॥२॥ तया संस्काराची संधी । कोण्याकाली सांगा आवी । लिंगधारी पूजाविधि । जेणे सफल होतसे ॥३॥

ई. उ. गर्भाष्टमे कृतामुख्या दीक्षासा षोडशाब्रिधिः ।
गौण तदुर्ध्वं मधमा दीक्षावीरान्ववायिनां ॥१॥

ईश्वर म्हणे आंबे प्रती । तुझ्या प्रश्ने जगोद्धरती । तेची मी आनंदप्रिती श्रुत केले असेपै ॥४॥ जन्म झाल्या पासून जाण । लिंगदेहाची आठवण । तीच दृढ सुपरि-पूर्ण । येणें संस्कार होत असे ॥५॥ जन्मापासून आठवे वर्षी । दीक्षाकाल उत्तम असे । मध्यम जाण षोडषवर्षे । तयापुढे

गौणपै ।।६६ दीक्षेलागी आचार्य आवाहान । आदि करावे न्यासध्यान । संकल्पे प्रोक्षूणी पूजाविधान । आचार्या-आसन द्यावेपै ।।७।। मूर्तीमंत गुरु । तया करूनि अतिआदरु । शरणशिष्याचा अंगीकारु । दीक्षेलागी पार्थावे ।।८।। देशीक आसनी नसता । आरंभू नये कार्य सर्वथा । नमस्कारून तत्वता । रुद्राक्षाभरण भस्मशोभे ।।९।। आचार्यकलश जलेकरून । प्रणवबीजांकित पूर्ण । पंचपल्लवतळी धान्ये । शास्त्रविधि वीरशैवे ।।१०।। दीक्षा-परित्वे कलशचार । पूर्वपश्चिम आणिउत्तर । दक्षिण—चवथी सत्वर । स्थाने जाण देवी पै ।।११।। मध्यकलश पांचवा पूर्ण । प्रणवरूपी गुरुजाण । कार्यायोजी मुख्यासन । यथाविधि तयाप्रती ।।१२।। मगकरावे पूजन । षोडशो-पचारे जाण । जेणे गुरु सुप्रसन्न । होतसे मोक्षदेता ।।१३।। तयोगुरु प्रेमेकरून । भस्मधारणेकरी पावन । निद्रस्थ-लिंगा चैतन्य । प्राप्त करी तयेवेळा ।।१४।। प्रतिष्ठाप्राण संजीवनी । चरदीक्षा लिंगालागुनी । स्वकरे शिष्य हस्ते देवूनी । मस्तकी हस्त ठेवी ।।१५।। तयी झाला गुरु करं-जात । गुरुपुत्राचे मालिकेत । प्रसिद्ध योगइंद्रियजीत । महामंत्र गृहण करी ।।१६।। तयाचे पुण्य पुरश्चरण । संख्या-चारलक्ष जाण । तितकेची जंगमभोजन । सिद्धिस्तव आचरावे ।।१७।। गुरुमंत्र ऐकूनकर्णी । सद्गतपावे जाची

वाणी । स्वधर्मीनिष्टा पूर्वज दोन्ही । उद्धरती निःसंशय । ॥१८॥ जया पंचकलशी दीक्षा नाही । तया भवी बोलती-पाही । तो शिवभक्तचि नोव्हेदेही । अन्यदेही जाणावा ॥१९॥ तीर्थप्रसाद तत्वता । देवू नयेची सर्वथा । लिंगांगी दीक्षा नसता । भवीतया बोलीजे ॥२०॥ जया तीर्थप्रसाद नाही।तो वरीवरी भक्ति दावीकाही।कंठीचा इष्ठलिंग तोही। पाषाणवत् जाणीजे ॥२१॥ तीर्था लिंगाचे असे जीवन तयाविणे लिंग निर्जीव जाण । न मीळे प्रसादपत्रीपूजन । तो निर्जीवलिंग जाणीजे । कोणी म्हणती जे लिंग बांधिले । तयीच तीर्थप्रसाद अर्पिले । आता प्रतिदिनी काय घेतले । क्रिया चालवावया ॥२३॥ तरी तैसे नाही देख । जेयी-वृक्ष लाविले अनेक । तयेवेळीच तया उदक । घातले वारंवार कायसा ॥२४॥ नित्यमंत्रोदक लिंगावाहून । पवित्रपणे करावे सेवन । गुरुपादोदकमंत्रासमान । जाणूनिया प्राशावे ॥२५॥

पत्रंपुष्पंफलंतोयं मन्नापानाद्यमौषधं ॥
लिंगार्पितंविर्नीभुक्ते भुक्तेसद्योहिकिलबिशं ॥२॥

लिंगधारी इष्ट धर्म पहाता । फलपत्राते ग्रहणकरिता । पुष्प अन्न आणि औषध लता । लिंगार्पित करावी ॥२६॥ लिगार्पितविणे वस्तु । कधी करू नये ग्रस्तु । न स्पर्श भस्म मंत्रातू । पातक घडे तयाप्रती ॥२७॥

ऐसा हा प्रसिद्धधर्मं। लिंगधारी जाणती वर्मं। आचाराचा करी प्रेम। तेची ज्ञानी जाणावे ॥२८॥ दीक्षागुरु सांगे-आचारवर्मं। तेची आचरावे स्वधर्मं। इतर गुरु बोधि-ती कर्मं। ते वीरशैवा नसे पै ॥२९॥ येरे गुरु घरोघरी आसती।स्वार्थअर्थ बोधि शिष्याप्रति।तयाचे सार्थक न जाण-ती। नर्कि घालिती कुमार्गे ॥३० नाना मतांतर दाविती तीर्थाटणा पाठविती। कोणी पाषाण पूजविती। नानारुपी देवते ॥३१॥ एक तपाशी पाठविती। एक धूम्रपान कर-विती। एक पंचाग्नि साधविती। संसारसुखा त्यागूनी ॥३२॥ कोणी लोकिककर्म दाखविती। कोणी वायू आहार-घेवविती। कोणी आसनि बैसविती। एक होती मौनधारी ॥३३॥ एक नग्नची ते पळती। एक स्त्रीयाते टाकविती। एक इच्छाअन्न त्यागिती। कष्टे भक्षती कंदमुळे ॥३४॥ एकते कपाटी बैसती। एक बोडकेची आसती। एकउर्ध्व बाहू उभारिती। मस्तकीं जटा वाढवून ॥३५॥ एकते-जपे गोविती। एकते समाधि लाविती एकते तिमिरा प्रतिभासती। अखंड डुल्लती जाणपै ॥३६॥ एकनासिको लक्ष लाववितो। एकनेत्र विकाशीत ठेविती। एकनयना-प्रती झाकविती। अंतरी पहा म्हणूनी ॥३७॥ एक देव-तांतरे भेटविती। एक हठ्योग जाणविती। जलासनी बैसविती दुख:दायक साधनी ॥३८॥ एक ऐसा उपदेश

करती। आत्मज्ञानाते वर्णिती। चैतन्य साधन इच्छिती। दुःख पावती न साधता ॥३९॥ ऐशी नानासाधने साधविता। गुरुवचनी विश्वास नसता। सर्वसाधने निर्फळ तत्वता। होती जाण अनायासे ॥४०॥ म्हणून सद्गुरुसी जावे शरण। स्वधर्मनीतीचे विवरण। करून असावे आचार पूर्ण। तरीच सर्व साध्य होते ॥४१॥ जे जे करावे आचरण। ते ते शिवार्पित करून। लिंगनिष्टे गुरुशव न। करूनवर्ते जगीधन्य ॥४२॥ तो सकल क्रियेशी कर्ता। निष्काम बुद्धि-रहिता। अष्टमहासिद्धि पायी लागता। श्लाघ्यता न इच्छि ॥४३॥ तया त्रिभुवनीचे राज्य देता थुंकून टाकी सर्वथा। इंद्रपदाप्रती हाणी लाथा। निमग्न राहे ब्रम्हरूपी ॥४४॥ जो अमृतपान करीत असे। तो काजी अपेक्षा न धरीतसे। जो विवेक सुख भोगीतसे। तो निमग्न ब्रम्हरूपी ॥४५॥ जो परब्रम्हमूर्ती शुद्ध जंगम। तयावर्णिती वेदागम। परा-त्पर सुखाचे धाम। तयादर्शने प्राप्तहोय ॥४६॥ जेथे-मुक्ति दास्य करी निरंतर। प्रसन्न झाल्या भक्ता दे सत्वर। आपले पद अधिकार। न पाहे मागेपुढे ॥४७॥ तो भावाचा भोक्ता। सद्भावे शरणजाता। जन्मजन्मांतरीची व्यथा। सर्वही हरतसे ॥४८॥ तोची कृपेचा असे सागर। त्याची कृपा आम्हा निरंतर। शिवत्वाची पदवी थोर। प्राप्तहोय तया योगे ॥४९॥ शिव म्हणें गिरजेप्रति। माझे अंश जंगम-

मूर्ती देवादिक सदा वंदिती । रूप माझे म्हणूनिया ॥५०॥ शिवपार्वती संवाद । वीरशैव आचारभेद । वर्णिलाअसे नानाविध । त्याचे सार कथीलेसे ॥५१॥ ऐसे पार्वती ऐकून वचन । तद्रूप झाली आनंदघन । तन्मय होऊननिया उन्मन तटस्थ झाली जगदंबा ॥५२॥ सावध होऊन पार्वती । नमस्कार करी शिवाप्रती । म्हणे मज कळली वीरभक्ती । आचारनीति सूक्ष्म जी ॥५३॥ महापुरी वाहात जाता । अकस्मात भेटे जीवदाता । तैसे मज स्वामी समर्था । भ्रमातून काढीले ॥५४॥ चरणालागे वेळोवेळा । अज्ञान-जनाचिये डोळा । धन्य धन्य जाश्वनीळा । सुनीति दाखविली ॥५५॥ जेअसती वीरभक्त । जेआचार दीक्षा-वंत । जे झाले गुरुकरंजात । तेही ग्रंथ परिसावा ॥५६॥ भवीसी श्रवण न करवावा । वीरशैवा सदा ऐकवावा । ऐकून हृदयी धरावा । तैसाची करावा आचारु ॥५७॥ असो आता कथन फार । परमरहस्य ग्रंथ सविस्तार । पार्वती-प्रती ईश्वर । सांगतसे वारंवार ॥५८॥ त्याचे सार ह्या ग्रंथाचे ठायी । वर्णिले असे सत्राध्यायी । अज्ञजना आचाराविषयी । आरसा जाण पहावया ॥५९॥ हा ग्रंथ-स्वये ईश्वरमुखीचा । तोचीआवतार नागेशसाचा वीरशैवधर्म पाळावयाचा । प्रगट करविणार पै ॥६०॥ तयाचें नामाभिधान । नागेश गुरु म्हणऊन प्रगटकेले

गुह्यज्ञान । लिंगधारी कळावया ॥६१॥ यालागी शिवतोचीहा नागेश्वरु। परंपरेची बसवराजश्रीगुरु। मानूरपट सिंव्हासनाधिकारु। असेजाण जयाशी ॥६२॥ तयाचे कृपे करूनिया जाण। परमरहस्य टीका विस्तारून। बसवराज करवीत आपण मतिहिनाकडून पैं ॥६३॥ हा असे प्रसादी ग्रंथजाण। याचे करी जो नित्य पारायण। तयाची भवव्याधी चुके मरण। अमर होय सत्यपै ॥६४॥ ज्याचा नाही लिंगी विश्वास। जे अन्य धर्माचे बनले दास। त्याचा स्पर्श न करावा या ग्रंथास। अधर्मी जाण म्हणूनिया ॥६५॥ जे विश्वासे भावे वाचिती। ते संसारसुख भोगिती। अंती पावे सायुज्यमुक्ती। धन्यनर तेचीपैं ॥६६॥ जयाचे जैसे ये संकट। तेते वारी नीलकंठ। ग्रंथी विश्वास एकनिष्ट। तरीच फल होय तया ॥६७॥ जे दुर्जन निंदक खळ। तयानावडे ग्रंथरसाळ। रंभा फळत्यागून अर्किफळ। आवडीजाण वेचीतसे ॥६८॥ की दुग्ध सांडूनिया जाण। प्राशी मद्याते जाऊन। किं दुर्दैवे नेत्र बांधून। द्रव्यघटा ओलांडी ॥६९॥ तैसेपरी होय येते। जन्मून वीरशैव धर्माते इतरधर्मी आचारे वर्ते। अधोगती प्राप्त तया ॥७०॥ विश्वासे जे श्रवण करिती। तयाची सर्वव्यथाहरती। पठण करितां धनाढ्य होती। कीर्ति भोगिती अपार ॥७१॥ पुत्रइच्छा धरून मनीं। तत्परहोती

पारायणी। तयाचाविस्तार तत्क्षणी। होय जाण शिवकृपे ॥७२॥ हा परमरहस्य ग्रंथ भांडार। वीरशैवधर्माचे बीजांकूर। भावेकरितां रक्षण सत्वर। भवबाधा नोव्हे तया ॥७३॥ श्रोते शिवगण समस्त। तया विनवी किंकरमन्मथ। ग्रंथ समाप्तीस अज्ञा घेत। सग्ददचित्तीं होऊनिया ॥७४॥ कपिलधार भूकैलासी। आरण्यस्थान रम्यमानसी। ग्रंथ संपविला अविनाशी। जन्मसार्थक हेचीपै ॥७५॥ शके। १५२२। पंधराशें बावीस। विक्रम नामसंवत्सरास। शुद्धत्रयोदशी माघमास। ग्रंथपूर्ण झालासे॥ इतिश्री परमरहस्य सारामृत। टीकाकरूनी प्राकृत। कृतकृत्य मन्मथ। सप्तदशमोध्यायसंपूर्णमस्तु ॥७७॥

- समाप्त -

आरती मन्मथ स्वामींची

(रचयिता:– शिवदास)

आरती शिवराजा मन्मथ स्वामी महाराजा।
वेदांताचे सार, मुख्य पेरिलें बीज ॥ धृ ॥
समाधि महास्थळीं, सर्प व्याघ्रांची जाळी।
निर्वैर श्वापदें हो, समदृष्टीने न्याहाळी ॥ १ ॥
शिवभक्ति लोप झाली, विश्व शिवमय केलें।
ग्रंथ हा परम रहस्य, गुह्य प्रकट केलें ॥ २ ॥
अभंगी निरुपण, अनुभविले ज्ञान।
आनंद शिवदास, सर्वशुभ कल्याण ॥ ३ ॥

द्वादश - ज्योतिर्लिंग - आरती

कर्पूर आरती अर्पण करितो द्वादश ज्योतिर्लिंगाला
सर्पविभूषित दर्पविनाशक जगद्वंद्य शिवलिंगाला ॥१॥
सृष्टि-कष्ट विनाशक श्रेष्ठ श्रीयुत ज्योतिर्लिंगाला
निष्ठायुत भज सौराष्ट्राधिश सोमनाथ शिवलिंगाला ॥२॥
सोन्नलापूर सिद्धराम नित पूजित ज्योतिर्लिंगाला
पन्नग-भूषण श्रीशैलवासी श्री मल्लिनाथ शिवलिंगाला ॥३॥
सुजनपालकर कुजनशूलकर उज्वल ज्योतिर्लिंगाला
राजसुपूजित उज्जनिश श्री महांकाल शिवलिंगाला ॥४॥
भक्तांकित संकेत मुक्त जय कलिमल हारकलिंगाला
वेंकट पूजित ॐकारनिवासी ममलेश्वर शिवलिंगाला ॥५॥
सर्वसुरार्चित गर्वविनाशक पर्वकोश सुलिंगाला
सर्वेश्वर सकलांतक परळी वैद्यनाथ शिवलिंगाला ॥६॥
सौख्यहास्यकर दुःखनाशकर सुकांत ज्योतिर्लिंगाला
भक्तिमुक्तीकर डाकिन्यान्वित भीमाशंकरलिंगाला ॥७॥
सत्यप्रियकर मिथ्यप्रलयकर उत्तम ज्योतिर्लिंगाला
नित्यसुरासुर पूजीत सेतू रामेश्वर शिवलिंगाला ॥८॥
योग्यध्यानधर भोगभंगकर जागृत ज्योतीर्लिंगाला
जगद्भाग्य भास्कर जय औंढें नागनाथ शिवलिंगाला ॥९॥
विश्वपालका विश्वशूलका सुशील ज्योतिर्लिंगाला
विश्वमान्य विश्वार्चित काशी विश्वनाथ शिवलिंगाला ॥१०॥
संगलयकर भंगभयकर शंभूरूप श्रीलिंगाला
अंबप्रियकर मंगलांगधर नाशिक त्र्यंबक लिंगाला ॥११॥
रुद्ररूपधर भद्ररूपकर उदार ज्योतीर्लिंगाला
सदाशुभंकर मदनांतक केदार सुभूषण लिंगाला ॥१२॥
पावनगात्रा स्तवनसुपात्रा निवांत ज्योतिर्लिंगाला
देवसुपूजित भावसमर्पित घृष्णेश्वर शिवलिंगाला ॥१३॥
निशिदिनीं गातो प्रशांतभावे जगद्वंद्य शिवलिंगाला
बसव विनवितो प्रसन्न होण्या द्वादश-ज्योतिर्लिंगाला ॥१४॥

"श्री १००८ जगद्गुरु पंडिताराध्यो विजयते"

आरती श्री जगद्गुरु पंचाचार्यांची

मंगलमय महा लिंगोद्भव गुरु शिवांग पंचाचार्यांना ।
लिंग विभुषित भंगभयादी मंगल आरती करु त्यांना ।। धृ ।।
जन्ममरण भय हरण करोनी पावन करिसी भक्तांना ।
तनु मन भावे अर्पण करितो सिद्ध रेणुकाचार्यांना ।। १ ।।
थोर घोर भव दूर कराया सुरवर भाकिती तवकरुणा ।
वीरशैवमत वारिधिशशिधर सार दारुकाचार्यांना ।। २ ।।
लोक दयाळा सर्व व्यापका अससी बोधक सकलांना ।
शोकनाशका भाकितो करुणा एकोरामाराध्याना ।। ३ ।।
चंडमताशी खंडन करुनी बोधिसी ब्रह्मखंडाना ।
पिंडी ब्रम्हांडी गुरु व्यापका नमितो पंडिताराध्याना ।। ४ ।।
विश्वेश्वर लिंगोद्भव होसी विश्वपालका दया घना ।
ईश्वर भक्तिसी शाश्वत करित्या स्मरितो विश्वाराध्याना ।। ५ ।।
अज्ञ बांधवा सुबोध कराया नमितो पंचाचार्यांना ।
वीर गोत्रोद्भव सांब विनवितो कृपा करावी या दिना ।। ६ ।।

आरती भिमाशंकराची

(रचयिता :– श्री माजलगांवकर महाराज)

आरती भिमाशंकरा ज्योतिर्लिंग परात्परा ।
ओवाळितो कर्पूर शिवगौरा । भिमाशंकरा ।। धृ ।।
भक्त सोडूनी बहूदूर । मंदिर तुझे दरी खोर ।
सत्व पाहसी खरोखर । भिमाशंकरा ।। १ ।।
भीमा निघुनी तुझे चरणी । पावन करिती सर्व धरणी ।
करणी आहे तुझी न्यारी । भिमाशंकरा ।। २ ।।
गगन भेदी तुझे शिखर । पाहता पाप ताप हर ।
सन्मुखी उभा नंदीश्वर । भिमाशंकरा ।। ३ ।।
एक आरती तुझला राया । शोक नाशक शिवराया ।
भाकितो शंभो गौरी वरा । भिमाशंकरा ।। ४ ।।
भूकैलास खरोखर । कमलजा देवी अवतार ।
करितो प्रभू नमस्कार । भिमाशंकरा ।। ५ ।।

श्री सद्‌गुरु मिस्कीन स्वामी संचलित तपोरत्नं ग्रंथमाला
संस्थानमठ - माजलगांव

☰ आधारस्तंभ

- श्रीमती गं. भा. चन्नम्मा बसय्या स्वामी गड्डगीयमठ गंगामसला यांनी थोर व उदार अंतःकरणाने प्रकाशन कार्यास १०००१/– रु. ची देणगी दिली.
- बीड येथील गुरुभक्त श्री. उत्तरेश्वरआप्पा गुर्लिंगआप्पा मिटकरी यांनी थोर व उदार अंतःकरणाने प्रकाशन कार्यास १३००१/– रु. चीं देणगी दिली.

◆ आश्रयदाते ◆

आजपावेतो प्रकाशन कार्यास धर्मप्रेमी सद्‌भक्तांनी उदार अंतःकरणानें देणगी दिलेल्यांची यादी.

देणगीदाराचे नांव व गांव		रुपये
श्री. रामलिंग भिमाशंकर पंचाक्षरी, लातूर	–	१००१
श्री. दिगंबर माधवराव झुंजे पाटील, हरंगुळ खुर्द	–	१००१
श्री. वसंत मारुती मुकडे, चिखली	–	१००१
श्री. तात्याप्पा बुवाजी थळकरी, युसुफ वडगांव	–	१००१
श्री. माणिकराव विनायकराव पाटील, धनेगांव	–	७५१
श्री. वामनराव सोमनाथआप्पा गुजर, धनेगांव	–	७५१
श्री. महालिंग कोंडीबा झाडबुके, नांदुरघाट	–	७०१
श्री. चंद्रभान महादवा पाटील (बिडवे), मसला	–	५२१
सौ. महादेवी पिता संगप्पा पंचाक्षरी, लातूर	–	५०१
श्री. गणपतराव माली पाटील, कानडी बोरगाव	–	५०१
श्री. विठ्ठल तात्या सरवदे, ढोरगांव	–	५०१
श्री. शिवलिंग लक्ष्मणआप्पा गुळवे	–	५०१
श्री रावसाहेब महादेव पाटील, हसेगांव	–	५०१
श्री. खंडप्पा गेनप्पा पळसे, शिरूर	–	५०१

देणगीदाराचे नांव व गांव		रुपये
कै. गं.भा. प्रयागबाई यांचे स्मरणार्थ विश्वनाथप्पा नष्टे, काळेगांव	–	५०१
श्री. ज्ञानोबा देवराव वांगसकर, मसला	–	५०१
श्री बापूराव मार्तंड पाटील, मसला	–	५०१
सौ. फुलाबाई कुंडलीक बुलबुले, भोसा	–	५०१
श्री. निवृत्ती कुणाजी गिराम, रायघावन	–	५०१
श्री. रामचंद्र विनायक खडके, बीड	–	५०१
श्री. श्रीमंत त्रिंबकआप्पा पाटील, हरंगुळ बुद्रूक	–	५०१
श्री. शंकर यादवराव बुलबुले, सामणगांव	–	५०१
श्री. शिवराज शिवमूर्ती बुलबुले, सामणगांव	–	५०१
सौ. संगव्वाबाई बेलवाले, बार्शी	–	५०१
श्री. भगवानआप्पा कोरे, परळी	–	३११
श्री. विलास ज्ञानोबाआप्पा, लांडगे माजलगांव	–	३११
श्री. दत्ताप्पा शेटे नित्रूडकर, माजलगांव	–	३०१
श्री शंकरप्पा यशवंतआप्पा झोरी, मोहा	–	३०१
श्री. शिवदास बापूराव बुलबुले, भोसा	–	३०१
श्री दगडूआप्पा विरण्णा खोत, माजलगांव	–	३०१
श्री. धोंडीराम मार्तंडराव घुमाळ, मसला	–	२७६
श्री. लिंबआप्पा शिवलिंगआप्पा धाराशिवे, आलमला	–	२५५
कै. संगय्या गुरुमूर्ती हिरेमठ यांचे स्मरणार्थ श्रीकंठ संगय्या हिरेमठ, सोलापूर	–	२५१
श्री. सिद्रामआप्पा व्हनप्पा कोरे (गोरे), सोलापूर	–	२५१
श्री. बाबूआप्पा मुकुंदआप्पा बेदरकर, ह. निबगांव	–	२५१
श्री. मल्लिकार्जून भाऊसाहेब काटकर, मंगरूळ	–	२५१
श्री. भिमाशंकर मल्लिकार्जून काटकर, मंगरूळ	–	२५१
श्री दत्ताप्पा पारप्पा काटकर, मंगरूळ	–	२५१
श्री. शिवपूत्र बापुआप्पा हालगे, केज	–	२५१
श्री. आण्णासाहेब बापूआप्पा राजमाने, कळंब	–	२५१
श्री. विश्वनाथ रामेश्वर किलचे, मसाखंडेश्वरी	–	२५१
श्री. शिवराम चिमणआप्पा सांडेगांवकर, धामणगांव	–	२५१
श्री. प्रभूआप्पा लक्ष्मणआप्पा गुळवे, सोममोहा	–	२५१
श्री. महारुद्र सदाशिवआप्पा झोरी, मोहा	–	२५१
श्री. सिद्धलिंग सदाशिवआप्पा सांवरे, शिरूर	–	२५१
श्री विश्वनाथ पांडुरंग आंधळकर, नांदूरघाट	–	२५१

देणगीदाराचे नांव व गांव		रुपये
श्री, चंद्रकांत विश्वनाथ आम्बागिरे, दिग्रुड	–	२५१
श्री शिवलिंग निवृत्ती वराडे, कानडी बोरगांव	–	२५१
श्री. राजाभाऊ तात्याबा पाटील, कानडी बोरगाव	–	२५१
श्री. माणिक दत्तात्रय विभूते, कानडी बोरगांव	–	२५१
श्री. महालिंगआप्पा श्रीपतीआप्पा थळकरी, इसुफ वडगांव	–	२५१
श्री. सोमनाथआप्पा गणपतराव थळकरी, इसुफ वडगांव	–	२५१
श्री. रामलिंगआप्पा बाबूराव थळकरी, इसुफ वडगांव	–	२५१
श्री. रंगनाथ तुकारामआप्पा थळकरी, इसुफ वडगांव	–	२५१
श्री. त्र्यंबक विनायक खडके, उस्मानाबाद	–	२५१
श्री. प्रभूआप्पा शिवमूर्ती लोखंडे. होळ	–	२५१
श्री. नागनाथ बापू खिचडे, अलमला	–	२५१
श्री. पारप्पा गंगाराम हुरदळे, अलमला	–	२५१
श्री. सिद्धलिंगआप्पा धाराशिवे, अलमला	–	२५१
श्री. चंद्रशेखर इरप्पा हुरदळे, अलमला	–	२५१
श्रीमती भागीरथीबाई कापसे, अलमला	–	२५१
श्री. राचप्पा रामभाऊआप्पा महाजन, माजलगांव	–	२५१
श्री. बबनआप्पा आनेबाआप्पा खुरपे, माजलगांव	–	२५१
श्री. मल्लप्पा रामभाऊआप्पा महाजन, माजलगांव	–	२५१
श्री. राजाराम लक्ष्मण धुमाळ, मसला	–	२५१
श्री. महालिंग मार्तंडराव धुमाळ, मसला	–	२५१
श्री. सोपान बाळाजी घवले, टाकळगांव	–	२५१
श्री. शिवाजी संभाजी घवले, टाकळगांव	–	२५१
श्री. शंकर निवृत्ती घवले, टाकळगांव	–	२५१
श्री. विठ्ठल नागप्पा घवले, टाकळगांव	–	२५१
श्री. किसनराव तुकाराम घवले, टाकळगांव	–	२५१
श्री. पांडुरंग कृष्णाजी गिराम, रायघावन	–	२५१
श्री. बळीराम गणपतराव पाटील, जायफळ	–	२५१
श्री. दौलतराव बाबाराव पाटील, हरंगुळ (बु.)	–	२५१
श्री. काशीनाथ राजाराम पाटील, हरंगुळ (बु.)	–	२५१
श्री. माणिकराव त्र्यंबकराव पाटील, हरंगुळ (बु.)	–	२५१
श्री. लिंबराज कृष्णाप्पा बुलबुले, सामनगांव	–	२५१

रामभाऊ राजापुरे
नागपुर

तपोरत्नं ग्रंथमाला प्रकाशन संस्थानमठ माजलगांव.

– प्रकाशित ग्रंथ –

- प्रथम रत्न – श्री संत शिरोमणी मन्मथ स्वामी कृत श्री परमरहस्य
  ता. १९-६-८३ प्रथमावृत्ती प्रतो १०००
  ता. ७-२-८४ द्वितीयावृत्ती प्रती २०००
- द्वितीय रत्न– श्री रुद्र (शिवपूजाविधीसह).
- तृतीय रत्न– श्री चन्नाकृत अभंगगाथा

– पुस्तके मिळण्याचे ठिकाण –

- मठसंस्थान माजलगांव–४३११३१ जि. बीड (महाराष्ट्र)
- श्री जगद्गुरु पंडिताराध्य वीरशैव विद्यार्थी वसतिगृह,
  मकाई गेटजवळ, औरंगाबाद–४३१ ००१

(किंमत १२ रुपये)

मुद्रक :– वसुधा प्रिन्टर्स, ८५।४ रविवार पेठ, सोलापूर. ☎ : ५६२५